

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**EL-ERBEUN EL-ACLUNİYYE’NİN METİN
TERCÜMESİ, TAHRİC VE RİVAYETLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

HÜSEYİN SICAK

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. KUDRAT ARTIKBAEV

KASTAMONU-2017

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EL-ERBEUN EI-ACLUNİYYE’NİN METİN TERCÜMESİ, TAHRİC
VE RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hüseyin SICAK

Danışman	Yrd. Doç. Dr. Kudrat ARTIKBAEV
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Orhan YILMAZ
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Şemsettin KIRIŞ

KASTAMONU-2017

TEZ ONAYI

Hüseyin SICAK tarafından hazırlanan “**el-Erbeun el-Acluniyye'nin Metin Tercümesi, Tahric ve Rivayetlerinin Değerlendirilmesi**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Kudrat ARTIKBAEV
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Orhan YILMAZ
Bozok Üniversitesi

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Şemsettin KIRIŞ
Kastamonu Üniversitesi

16/03/2017

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

Hüseyin SİCAK

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

EL-ERBEUN EL-ACLUNİYYE’NİN METİN TERCÜMESİ, TAHRİC VE RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hüseyin SICAK
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Kudrat ARTIKBAEV

Tefsir, hadis ve fıkıh alanlarında yüksek mevki sahibi olan Acluni 1676-1748 yılları arasında yaşamış bir İslam âlimidir. Hadis alanında önemli görevler üstlenmiş ve kıymetli eserler telif etmiştir. *el-Erbeun el-Acluniye* olarak bilinen kitabı hadis edebiyatının önemli eserlerinden biridir. Kırk ayrı kaynaktan birer hadis alınarak derlenen bu şaheser aynı zamanda *evail* hadis kitapları arasında zikredilmektedir. Tezimizin ana konusu *el-Erbeun el-Acluniye*’nin metin tercümesi, tahrir ve rivayetlerinin değerlendirilmesinin yapılmasıdır.

Çalışma bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu, amacı ve metodu hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Acluninin hayatı, hocaları, talebeleri ve eserlerinden sözedilmiştir. İkinci bölümde *el-Erbeun el-Acluniye*’nin hadis edebiyatı içindeki yerine ve üzerinde yapılan çalışmalara değinilmiştir. Son bölümde ise kitabın metni tercümesiyle birlikte verilerek hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada *el-Erbeun el-Acluniye*’nin çeşitli hususiyetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Acluni, Kırk Hadis, Evail, Metin, Sened, Ravi, Zayıf, Hasen, Sahih.

ABSTRACT

MSc. Thesis

TRANSLATION OF AL-ARBAUN AL- AJLOUNIAH'S TEXT, EVALUATION OF HEARSAYS

Hüseyin SICAK
Kastamonu University
Institute for Social Science
Department of Basic Islamic Sciences

Supervisor: Kudrat ARTIKBAEV

Ajlouni, who lived between 1676-1748, is an eminent Islamic scholar in the field of tafsir, hadith and fiqh (Islamic law) with great moral virtues. Ajlouni took very important works especially on the field of hadith and composed worthy works. His book which is also known as *al-Arbaun al-Ajlouniah*, is one of the important works in hadith literature. Forty hadith compiled based on separate sources, at the same time this masterpiece of a pioneer among the books of hadith are mentioned. The main topic of our thesis is translation of *al-Arbaun al-Ajlouniah*'s text, evaluation and revelation of mentioned hadiths.

This study consists of an introductory section and three main chapters. Explanations about theme, purpose and method of this study are given in the introductory section. In the first section, Ajlouni's life, teachers, students and their works are discussed. *Al-Arbaun al-Ajlouniah*'s role in the hadith literature and studies on this book are discussed in the second chapter. And in the final chapter, with the translation of *al-Arbaun al-Ajlouniah*'s text, revelation and evaluation of hadiths are studied. In this study, different aspects *al-Arbaun al-Ajlouniah* is aimed by evaluation.

Keywords: Ajlouni, Arbain, Avail, Text, Sened, Ravi, Zayif, Hasen, Sahih.

Kastamonu-2017 Pages: XVII+231

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla!

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, son peygamberi efendimiz Hz. Muhammed Mustafa ve al ve ashabına sonsuz salatü selam olsun.

Ehline malumdur ki İslam dininin temel kaynakları yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (sav) hadisleridir. Hadislerin öğrenilmesi ve öğretilmesi Hz. Peygamber (sav) tarafından teşvik edilmiştir. Bu nedenle sahabe neslinden itibaren hadisler, Müslümanlar tarafından özenle korunmuş ve sonraki nesillere dikkatli bir şekilde aktarılmıştır. Önceleri sözlü olarak sürdürülen rivayet faaliyeti, hicri ikinci asra gelindiğinde hadislerin tedvin edilmeye başlanmasıyla yeni bir ivme kazanmıştır. İlk resmi tedvin hareketi halife Ömer b. Abdülaziz'in (ö. 101/720) teşvik ve emirleriyle olmuştur. Bu çağrıyı dikkate alan İslam âlimleri mesailerini, hadis/sünnet malzemesinin toplanmasına ve tedvinine vakfetmişlerdir. Bu olağanüstü çalışmalar sonucunda, hicri ikinci asrın ortalarından itibaren hadis edebiyatının *sahife, cüz, cami, müsned, musannef, muvatta* gibi en önemli ve temel kaynakları vücuda gelmiştir. Hadis edebiyatı türlerinden biri de hiç şüphesiz *el-Erbeun, Kitabü'l-Erbein* adı altında yazılan *el-Erbeuniyyat* yani *kırk hadis* kitaplarıdır. İlk örneğini hicri ikinci asırda bilindiği kadarıyla Abdullah b. el-Mübarek (ö. 181/797) vücuda getirmiştir. Çok geçmeden kırk hadis yazma işi geleneğe dönüşmüş, günümüze kadar şekil ve muhteva bakımından birbirinden farklı çok sayıda kırk hadis kitabı yazılmıştır. Kırk hadisler Farsça ve Türkçe ürünlerinin ortaya çıkmasıyla edebiyat ve sanat alanlarının da ilgi odağı olmuştur.

Kırk hadis edebiyatının en güzel örneklerinden biri Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed el-Acluni'nin (ö. 1162/1749) *Ikdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin* isimli kitabı olduğunu ifade edebiliriz. Eserin İslam dünyasında ilgi gördüğü yazma ve matbularının çokluğundan anlaşılmaktadır. Ancak birçok hususiyete sahip olmasına rağmen Türkiye'de eser üzerinde henüz akademik bir çalışma yapıldığı görünmemektedir. Diğer kırk hadislerden farklı özellikler taşıması ve müellifinin

tanınmış bir muhaddis olması bizleri *Ikdül'-Cevheri's-Semin* üzerinde çalışma yapmaya sevketti. İstişareler neticesinde eserde geçen hadislerin tahrir ve değerlendirmelerinin yapılması konusunda çalışma yapmaya karar verdik. Çalışmamızın mükemmel olduğu iddiasında değiliz. Noksanlıklarımızın daha sonraki araştırmacılar tarafından giderilmesini arzu etmekteyiz.

Araştırma konumuzun tespitinden yazımına kadar her aşamada yardım ve hoşgörülerini gördüğüm, uyarıları ile tezin oluşmasında önemli katkıları bulunan değerli danışman hocam Yrd. Doc. Dr. Kudrat ARTIKBAEV ve Yrd. Doç. Dr. Şemsettin KIRIŞ beyefendilere, çalışmamı sürdürürken desteğini esirgemeyen değerli eşime ve çocuklarıma teşekkürlerimi sunarım.

Gayret bizden, başarı Allah'tandır.

Hüseyin SICAK

Kastamonu - Nisan, 2017

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

TEZ ONAYI	II
TAAHHÜTNAME	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR.....	XVII
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
C. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI.....	2
1. BÖLÜM: ACLUNİ’NİN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ.....	4
1.1 Acluni’nin İsmi, Doğumu, Yetiştirilmesi, Vefatı	4
1.2. Acluni’nin Hocaları.....	7
1.3. Acluni’nin Talebeleri	9
1.4. Acluni’nin Eserleri.....	11
a) Acluni’nin Yazmaya Başlayıp da Tamamladığı Eserleri.....	11
b) Acluni’nin Yazmaya Başlayıp da Yarım Kalan Eserleri	13

2. BÖLÜM: HADİS EDEBİYATI İÇİNDE ACLUNİ’NİN KIRK HADİSİ’NİN YERİ VE ÖNEMİ 16

2.1. Hadis Edebiyatının Oluşumu ve Türleri..... 16

2.2. Hadis Edebiyatında Kırk Hadisler 18

2.2.1. Kırk Hadislerin Tarihi Seyri 18

2.2.2. Kırk Hadislerin Yazılma Sebepleri 21

2.2.3. Kırk Hadislerin Gelenek Halini Alması 24

2.3. Acluni’nin Kırk Hadisi 24

2.3.1. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Adı 24

2.3.2. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Yazılış Amacı 25

2.3.3. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Muhteva ve Şekli 26

2.3.4. Âlimlerin Acluni’nin Kırk Hadisi’ne Verdiği Önem 27

2.3.5. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Özellikleri 28

2.3.6. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Yazma, Matbu ve Şerhleri 30

2.3.6.1. Kazaniyye Baskısı..... 30

2.3.6.2. Mısır Baskısı 30

2.3.6.3. İstanbul Baskısı..... 30

2.3.6.4. Dimaşk Baskısı 30

2.3.6.5. Şerhu Ikdi’l-Cevheri’s-Semin 31

2.3.6.6. el-Fazlü’l-Mübin ala Ikdi’l-Cevheri’s-Semin 31

2.3.6.7. el-Erbeun el-Acluniyye 31

2.3.6.8. Yazma Nüshalar 32

2.4. Tez Çalışmasına Esas Alınan Yazma ve Matbu Nüshalar 32

3. BÖLÜM: ACLUNİ’NİN KIRK HADİSİ’NİN ARAPÇA METNİ, TÜRKÇE TERCÜMESİ, HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ 34

a) Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Adı 34

b) Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Mukaddimesi 35

3.1. Birinci Kitap: Buhari’nin Sahihi 39

3.1.1. Metin 39

3.1.2. Tercüme 39

3.1.3. Tahric 41

3.1.4. Değerlendirme	44
3.2. İkinci Kitap: Müslim'in Sahihi	47
3.2.1. Metin	47
3.2.2. Tercüme	48
3.2.3. Tahric	50
3.2.4. Değerlendirme	51
3.3. Üçüncü Kitap: Ebu Davud'un Süneni	53
3.3.1. Metin	53
3.3.2. Tercüme	53
3.3.3. Tahric	54
3.3.4. Değerlendirme	55
3.4. Dördüncü Kitap: Tirmizi'nin Süneni	58
3.4.1. Metin	58
3.4.2. Tercüme	58
3.4.3. Tahric	59
3.4.4. Değerlendirme	60
3.5. Beşinci Kitap: Nesai'nin Süneni	61
3.5.1. Metin	61
3.5.2. Tercüme	61
3.5.3. Tahric	62
3.5.4. Değerlendirme	63
3.6. Altıncı Kitap: İbn Mace'nin Süneni	64
3.6.1. Metin	64
3.6.2. Tercüme	65
3.6.3. Tahric	66
3.6.4. Değerlendirme	67
3.7. Yedinci Kitap: İmam Malik'in Muvattası	69
3.7.1. Metin	69
3.7.2. Tercüme	70
3.7.3. Tahric	71
3.7.4. Değerlendirme	71

3.8. Sekizinci Kitap: İmam Ebu Hanife en-Numan b. Sabit'in Müsnedi.....	72
3.8.1. Metin.....	72
3.8.2. Tercüme	73
3.8.3. Tahric.....	73
3.8.4. Değerlendirme	74
3.9. Dokuzuncu Kitap: İmam Şafii'nin Müsnedi	75
3.9.1. Metin.....	75
3.9.2. Tercüme	76
3.9.3. Tahric	76
3.9.4. Değerlendirme	77
3.10. Onuncu Kitap: İmam Ahmed'in Müsnedi.....	78
3.10.1. Metin.....	78
3.10.2. Tercüme	79
3.10.3. Tahric	79
3.10.4. Değerlendirme	80
3.11. On Birinci Kitap: Darimi'nin Müsnedi	81
3.11.1. Metin.....	81
3.11.2. Tercüme	81
3.11.3. Tahric	82
3.11.4. Değerlendirme	83
3.12. On İkinci Kitap: Ebu Davud Tayalisi'nin Müsnedi	84
3.12.1. Metin.....	84
3.12.2. Tercüme	84
3.12.3. Tahric.....	86
3.12.4. Değerlendirme	86
3.13. On Üçüncü Kitap: Abd b. Humeyd'in Müsnedi	88
3.13.1. Metin.....	88
3.13.2. Tercüme	88
3.13.3. Tahric	89
3.13.4. Değerlendirme	89
3.14. On Dördüncü Kitap: Haris b. Ebi Üsâme'nin Müsnedi	90

3.14.1. Metin.....	90
3.14.2. Tercüme	90
3.14.3. Tahric	91
3.14.4. Değerlendirme	92
3.15. On Beşinci Kitap: Bezzar'ın Müsnedi	92
3.15.1. Metin.....	92
3.15.2. Tercüme	93
3.15.3. Tahric	93
3.15.4. Değerlendirme	94
3.16. On Altıncı Kitap: Ebu Ya'la el-Mevsili'nin Müsnedi.....	95
3.16.1. Metin.....	95
3.16.2. Tercüme	95
3.16.3. Tahric	96
3.16.4. Değerlendirme	96
3.17. On Yedinci Kitap: İbn Hibban'ın Sahihi.....	97
3.17.1. Metin.....	97
3.17.2. Tercüme	98
3.17.3. Tahric	98
3.17.4. Değerlendirme	99
3.18. On Sekizinci Kitap: İbn Huzeyme'nin Sahihi.....	100
3.18.1. Metin.....	100
3.18.2. Tercüme	100
3.18.3. Tahric	101
3.18.4. Değerlendirme	101
3.19. On Dokuzuncu Kitap: Abdürrezzak es-Sanani'nin Musannefi	102
3.19.1. Metin.....	102
3.19.2. Tercüme	103
3.19.3. Tahric	104
3.19.4. Değerlendirme	105
3.20. Yirminci Kitap: eş-Şeyhu'l-Ekber'in Mişkatü'l-Envarı.....	108
3.20.1. Metin.....	108

3.20.2. Tercüme	108
3.20.3. Tahric	109
3.20.4. Değerlendirme	109
3.21. Yirmi Birinci Kitap: Ebu Müslim el-Kecci'nin Süneni	111
3.21.1. Metin.....	111
3.21.2. Tercüme	111
3.21.3. Tahric	112
3.21.4. Değerlendirme	113
3.22. Yirmi İkinci Kitap: İmam Said b. Mansur'un Süneni	114
3.22.1. Metin.....	114
3.22. 2. Tercüme	114
3.22.3. Tahric	115
3.22.4 Değerlendirme	116
3.23. Yirmi Üçüncü Kitap: İbn Ebi Şeybe'nin Musannefi	117
3.23.1. Metin.....	117
3.23.2. Tercüme	118
3.23.3. Tahric	118
3.23.4. Değerlendirme	119
3.24. Yirmi Dördüncü Kitap: Beyhaki'nin Sünenü'l-Kübrası.....	119
3.24.1. Metin.....	119
3.24.2. Tercüme	120
3.24.3. Tahric	120
3.24.4. Değerlendirme	121
4.25. Yirmi Beşinci Kitap: İmam Hafız İbn Asakir'in Şam Tarihi.....	122
3.25.1. Metin.....	122
3.25.2. Tercüme	123
3.25.3. Tahric	126
3.25.4. Değerlendirme	126
3.26. Yirmi Altıncı Kitap: Yahya b. Main'nin Ahval-i Rical Tarihi.....	130
3.26.1. Metin.....	130
3.26.2. Tercüme	130

3.26.3. Tahric	131
3.26.4. Değerlendirme	132
3.27. Yirmi Yedinci Kitap: Kadı İyaz'ın Şifası	133
3.27.1. Metin.....	133
3.27.2. Tercüme	133
3.27.3. Tahric	135
3.27.4. Değerlendirme	136
3.28. Yirmi Sekizinci Kitap: Begavi'nin Şerhu's-Sünnesi.....	138
3.28.1. Metin.....	138
3.28.2. Tercüme	138
3.28.3. Tahric	139
3.28.4. Değerlendirme	139
3.29. Yirmi Dokuzuncu Kitap: İbnü'l-Mübarek'in ez-Zühdü	141
3.29.1. Metin.....	141
3.29.2. Tercüme	141
3.29.3. Tahric	142
3.29.4. Değerlendirme	143
3.30. Otuzuncu Kitap: Hakim et-Tirmizi'nin Nevadiru'l-Usulü	143
3.30.1. Metin.....	143
3.30.2. Tercüme	144
3.30.3. Tahric	144
3.30.4. Değerlendirme	145
3.31. Otuz Birinci Kitap: Ebu'l-Kasım Taberani'nin Kitabü'd-Duası	146
3.31.1. Metin.....	146
3.31.2. Tercüme	146
3.31.3. Tahric	147
3.31.4. Değerlendirme	148
3.32. Otuz İkinci Kitap: Hatib el-Bağdadi'nin İktizaü'l-İlm ve'l-Ameli	150
3.32.1. Metin.....	150
3.32.2. Tercüme	150
3.32.3. Tahric	151

3.32.4. Değerlendirme	151
3.33. Otuz Üçüncü Kitap: İsmaili'nin Sahih-i Buhari Üzerine el-Müstahreci.....	152
3.33.1. Metin.....	152
3.33.2. Tercüme	153
3.33.3. Tahric	153
3.33.4. Değerlendirme	154
3.34. Otuz Dördüncü Kitap: Hâkim en-Nisaburi'nin Sahihayn Üzerine el-Müstedreki	156
3.34.1. Metin.....	156
3.34.2. Tercüme	156
3.34.3. Tahric	157
3.34.4. Değerlendirme	158
3.35. Otuz Beşinci Kitap: İbn Ebi'd-Dünya'nın el-Ferec Bade's-Şiddesi	159
3.35.1. Metin.....	159
3.35.2. Tercüme	159
3.35.3. Tahric	160
3.35.4. Değerlendirme	161
3.36. Otuz Altıncı Kitap: Ebu Avane'nin Sahihu Müslim Üzerine el-Müstahreci	162
3.36.1. Metin.....	162
3.36.2. Tercüme	162
3.36.3. Tahric	163
3.36.4. Değerlendirme	163
3.37. Otuz Yedinci Kitap: Ebu Nuaym'ın Kitabü'l-Hilyesi	165
3.37.1. Metin.....	165
3.37.2. Tercüme	165
3.37.3. Tahric	166
3.37.4. Değerlendirme	166
3.38. Otuz Sekizinci Kitap: Celaleddin Süyuti'nin Ciyadü'l-Müselselati	167
3.38.1. Metin.....	167
3.38.2. Tercüme	168
3.38.3. Tahric	169
3.38.4. Değerlendirme	170

3.39. Otuz Dokuzuncu Kitap: Dulabi'nin ez-Zürriyyetü't-Tahiresi	173
3.39.1. Metin.....	173
3.39.2. Tercüme	173
3.39.3. Tahric	174
3.39.4. Değerlendirme	174
3.40. Kırkncı Kitap: İbnü' s-Sünni'nin Amelü'l-Yevm ve'l-Leylesi	177
3.40.1. Metin.....	177
3.40.2. Tercüme	178
3.40.3. Tahric	178
3.40.4. Değerlendirme	179
TABLO 1. ACLUNİ'NİN KIRK HADİSİ'NİN DEĞİŞİK YÖNLERDEN TABLODA SUNUMU	181
SONUÇ.....	183
KAYNAKÇA	187
İNTERNET KAYNAKÇASI.....	211
EKLER.....	215
ÖZGEÇMİŞ.....	230

KISALTMALAR

(A)	: Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Amasya yazma nüshası
(S)	: Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Suud yazma nüshası
(as)	: Aleyhisselam
a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
et.	: Erişim tarihi
b.	: Bin, İbn
bkz.	: Bakınız
bt.	: Binti
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
İtsr.	: İhtisar
H. no:	: Hadis numarası
Hzl.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
(rh)	: rahimehüllah, rahmetüllahi aleyh
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
sy.	: Sayı
(sav)	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Şrh.	: Şerh
Tkdm.	: Takdim
Thk.	: Tahkik
Thc.	: Tahric
Tlk.	: Talik
Tsh.	: Tashih
trc.	: Terceme (rical adı)
trcm.	: Tercüme
ty.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
y.	: Yıl
yyk.	: Yayın yeri yok
Yay.	: Yayınları, Yayınevi

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu, “**el-Erbeun el-Acluniyye’nin Metin Tercümesi, Tahric ve Rivayetlerinin Değerlendirilmesi**”dir. Geleneğe uyarak tezin ana konusundan önce Acluni’nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilecektir. Ardından eserin yeri ve önemini tespit etmek amacıyla hadis edebiyatı ve hadis edebiyatının bir türü olan *kırk hadisler* üzerinde durulacaktır. Yine çalışmamızda *Acluni’nin Kırk Hadisi* değişik yönleriyle ele alınacak; kitabın metodu, yazılma sebebi, hadis ilmi açısından önemi ve kaynakları üzerinde durulacak; matbu ve yazma nüshalarından söz edilecektir. Son bölümde kitabın Arapça metni tercümesiyle birlikte verilecek, ardından tahric ve rivayetlerin değerlendirilmesi çalışması yapılacaktır. Gerekli görüldüğü durumlarda dip notlarla bazı açıklamalara yer verilecek, özellikle hadislerin derlendiği kitaplar ve yazarları hakkında özet bilgiler sunulacaktır.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Acluni, hadis edebiyatı tarihi içinde önemli bir âlimdir. Kıymetli eserler yazmış ve ömrü boyunca irşat, teallüm ve tedrisle iştiğal etmiş olan bu büyük muhaddisin tanınması, eserlerinin bilinmesi Müslümanlar için yararlı olacağı açıktır. Bu itibarla Acluni’nin hayatının ve ilmi şahsiyetinin tanıtılması, kitapları üzerinde ilmi çalışmaların yapılması erbab-ı ilim üzerine bir vecibedir.

Biz de tez çalışmamızda *Acluni’nin Kırk Hadisi*’nin tercüme, tahric ve rivayetlerinin değerlendirilmesi üzerinde duracağız. Bu temel konu ile birlikte Acluni ve kırk hadisi hakkında bazı bilgiler verme imkânı bulacağız: Acluni’nin hayatı ve ilmi kişiliği nasıldı? Önemli hoca ve talebeleri kimlerdir? Yazdığı eserler nelerdir? Kırk hadisinin özellikleri nelerdir? Eserin hadis edebiyatı içindeki yeri ve önemi nedir? Âlimler üzerindeki etkileri nasıl olmuştur? Eser üzerinde yapılan çalışmalar nelerdir? Eserin yazılma amacı nedir? Eserdeki hadisler hangi kaynaklardan derlenmiştir? Hadislerin ravileri hakkında ne tür bilgiler vardır? Hadislerin sıhhat durumları nasıldır? Hadislerin sıhhati ile ilgili kaynaklarda geçen bilgiler nelerdir? Bu ve benzer soruların cevabı çalışmamızda yer

bulacaktır. Özetle ifade etmek gerekirse, çalışmamızın gayesi bir nebze de olsa Acluni'yi tanımak, kırk hadisine ilgi uyandırmak ve kırk hadis içinde geçen hadislerin tahrirlerini yaparak sıhhatleri hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır.

C. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI

Çalışmada ilk önce Acluni'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserlerinin tespiti üzerinde durduk. Hadis edebiyatı ve hadis edebiyatının bir türü olan kırk hadisler hakkında bilgiler verdik. *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin kırk hadisler içindeki yeri ve öneminin ne olduğunu tespit etmeye çalıştık. Eserin Arapça metnini vererek tercümesini yaptık. Eserde geçen hadislerin hangi kaynaklarda yer aldıklarını araştırdık ve imkânlar ölçüsünde ilk dönem hadis külliyatını taradık. Son dönem derleme hadis kitaplarını da bazen kaynak eserler arasında zikrettik. Hadislerin sıhhat derecelerini tespit etmeye çalıştık. Eserde adı geçen kırk kitap ve yazarları hakkında kısa malumatlar verdik.

Tahrirler yapılırken matbu hadis kitaplarından yararlanmaya çalıştık. Hadislerin sıhhati hakkında değerlendirme yapmadan önce ravilerle ilgili kısa bilgiler verdik. Rical bilgilerini tespit ederken özellikle Sem'ani'nin *el-Ensab*, Zehebi'nin *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, İbn Hacer'in *el-İsabe* ve *Takribü't-Tehzip* gibi kitaplarından yararlandık. Hadislerin kaynağı, sıhhati ve ravilerin durumları ile ilgili konularda internet üzerinden hadis sitelerine erişerek bilgiler topladık. Hadislere hüküm verirken hadis şerh kitapları, daha önce yapılmış tahkik ve tahrir çalışmaları, rical ve mevzuat kitapları ve özellikle *Acluni'nin Kırk Hadisi* üzerine yapılmış şerh ve tahkik çalışmaları önemli başvuru kaynağımız olmuştur.

Tez çalışmamız bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Acluni'nin hayatı, eserleri, ilmi şahsiyeti, seyahatleri, hocaları, talebeleri ve vefatı hakkında bilgiler verdik. İkinci bölümde *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin kırk hadisler içindeki yeri ve önemi üzerinde durduk. Eserin özelliklerinden ve eser üzerine yapılan çalışmalardan söz ettik. Üçüncü bölümde ise *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin Arapça metni, tercümesi, tahrir çalışması ve rivayetlerinin değerlendirilmesine yer verdik. Kırk hadis üzerinde yapılan çalışmayı tabloda gösterdik. Çalışmamızın sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme

yaptık ve eserle ilgili tespit ettiğimiz hususları kaydettik. Son kısmına da kaynakça ve ekler konuldu.

Arapça kelimeleri yazarken uzatma, inceltme ve nisbet işaretlerini terk ettik. Müellif isimlerini ve kitap adlarını verirken ismin baş kısmında yer alan “el” takısını yazmadık. Kaynakçayı da müellifin soy ismine veya en tanınmış ismine göre alfabetik olarak tanzim ettik. İnternet kaynakçasını ayrı olarak yazdık. Ekleri de en sona koyduk.

1. BÖLÜM: ACLUNİ'NİN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

1.1 Acluni'nin İsmi, Doğumu, Yetiştirilmesi, Vefatı

Tam adı *Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed b. Abdilhadi b. Abdilğani el-Cerrahi eş-Şafii el-Acluni*'dir. Künyesi Ebu'l-Fida, asıl adı İsmail'dir. el-Cerrahi nisbesini, soyunun cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan meşhur Ebu Ubeyde el-Cerrah'a (ra) ulaşmasından dolayı almış olduğu ifade edilmiş¹ ise de doğrusu bu nisbenin dedesinin adından geldiğidir.² Şafii mezhebine mensuptur. Aclun'da doğduğu için de *Aclunlu* anlamında Acluni denmiştir.³

Acluni, 1087/1676 yılında, Ürdün'ün başkenti Amman'ın yetmiş üç km. kuzeybatısında bulunan İrbit şehrinin güneyindeki Aclun'da dünyaya gelmiştir.⁴

Babası ona önce Muhammed adını verdi. Bir sene geçmeden adını Mustafa olarak değiştirdi. Altı ay sonra da tekrar adını değiştirerek İsmail ismini koydu ve öyle kaldı.⁵

Acluni temyiz yaşına gelince Kur'an'ı okumaya başladı ve nihayet kısa bir sürede ezberledi. Ardından ilim tahsiline yöneldi. İlim yoluna yönelik sebeplerinden biri olarak çocukluğunda gördüğü bir rüya olduğu ifade edilir. Rüyasında bir adam kendisine, gayet güzel beyaz bir kürk üzerine, yeşil cübbe giydirir. Cübbe çok geniş olduğundan, baştan aşağı bütün vücudunu kaplar. Acluni gördüğü bu rüyayı babasına anlatır. Babası rüya

¹ İdris Bostan, "*Aclun*", *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 327.

² Acluni'nin üçüncü dedesinin adı Cerrah'dır. Sahabi olan Ebu Ubeyde'nin (ra) kendi zürriyyetini devam ettirecek

² Acluni'nin üçüncü dedesinin adı Cerrah'dır. Sahabi olan Ebu Ubeyde'nin (ra) kendi zürriyyetini devam ettirecek çocuğu olmamıştır. Bkz. Muhibbüddin et-Taberi, Ebu Cafer Ahmed b. Abdullah b. Muhammed eş-Şafii (ö. 694), *er-Riyadü'n-Nadire fi'l-Menakibi'l-Aşera*, (Hzl. Muhammed Bedreddin en-Nasani el-Halebi), Hüseyiniyye, Kahire 1327/1953, c. 2, s. 317; Kasımi, Muhammed Cemaleddin b. Muhammed ed-Dimaşki, *el-Fazlü'l-Mübin ala İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Nşr. Asım Behcet el-Beytar), Beyrut 1403/1983, s. 30; Acluni, Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Thk. Muhammed Muti el-Hafiz), Daru'l-Beşair, 1. Baskı, Dimaşk 1997/1417, s. 11.

³ Bostan, *a. g. e.*, s. 327.

⁴ Bostan, *a. g. e.*, s. 327.

⁵ Muradi, Ebu'l-Fazl Muhammed Halil (ö. 1206/1791), *Silkü'd-Dürer fi A'yani'l-Karni's-Sani Aşer*, Bulak 1301, c. 1, s. 259.

sebebiyle son derece mutlu olur ve oğluna ‘*Ey çocuğum! Sana ilimden büyük bir pay verilecek inşaallah*’ der ve onun için dua eder.⁶

Acluni yaklaşık on üç yaşlarında iken ilim tahsili için Şam’a gitti. Şam’da fıkıh, hadis, tefsir, Arapça ve diğer ilim dallarında ün yapmış çok değerli hocalardan ilim öğrenmeye başladı. Ebu’l-Mevahib el-Hanbeli’den Şatıbi tarıkında *kıraat-ı seb’ayı* hatmetti. Şam, Remle, Kudus, Mekke, Medine ve İstanbul hocalarından ilim aldı. Kelam, tefsir, hadis, fıkıh, usul, kıraat, feraiz, hisap, mantık, Arap Dili ve Edebiyatı ve daha birçok alanda çok sayıda kitap okudu. Zamanındaki büyük âlimlerle buluşup onlardan ilim almak için çaba gösterdi.⁷ Akranları arasında temayüz edinceye kadar ilim tahsiline devam etti.

1119/1706 yılında o zamanın hilafet merkezi olan İstanbul’a gitti ve bir yıl kadar orada kaldı. Daha sonra Şam’a dönerek Osmanlı Devleti tarafından daha önce ders aldığı hocası Yunus el-Mısri’nin vefatından sonra boşalan Şam Emevi Camii müderrisliğine tayin edildi. Vefatına kadar kırk yılı aşkın bir müddetle bu vazifeyi yürüttü. Aldığı en önemli görev Şam Emevi Camii müderrisliği olmuştur.⁸ Zira orada müderris olabilmenin en önemli şartı *Şam halkının en büyük âlimi* olmak idi.

Acluni 1134 senesinde Kudüs’ü ziyaret etti. 1133 ve 1157 yıllarında hac yaptı. Ravza-i Mutahhara’da *Sahihu’l-Buhari*’yi okuttu.⁹

Acluni, makam sahibi olsun avamdan olsun herkesin tebci ve takdir ettiği bir kimse oldu. Çok sayıda insan onun derslerine katılarak ilminden faydalanma imkânı buldu. Birçok talebe yetiştirdi ve önemli eserler yazdı. İslami ilimlerle birlikte şiir ve edebiyata da ilgi gösterdi. Yazdığı şiir, *ulema şiiri* idi.¹⁰

⁶ Acluni’nin gördüğü rüyayı babasının bu şekilde tabir etmesi isabetli görünmektedir. Hz. Peygamber de (sav) rüyasında Hz. Ömer’in üzerinde gördüğü uzun geniş gömleği “**din**” olarak tevil etmiştir. Bkz. Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *el-Cami’us-Sahih*, (Thk. Muhibbuddin el-Hatib vd.), el-Matbaatü’s-Selefiyye ve Mektebetüha, 1. Baskı, Kahire 1400, c. 1, s. 24, H. no: 23.

⁷ Kasimi, *a. g. e.*, s. 30.

⁸ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, (Thk. Muhammed b. Vail el-Hanbeli), Daru’l-Beşairi’l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 2010, s. 40.

⁹ Acluni, *İkdü’l-Cevheri’s-Semin*, (Muhammed Muti), s. 11-12.

¹⁰ Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 261-272.

Özetle ifade edecek olursak, Acluni İslami ilimlerde derinlik kazanmış âlimlerden biridir. Kendisi hakkında *eş-şeyh, el-imam, el-âlim, el-hümmam, el-hucce, er-ruhle, el-umde, el-veri', el-allame, el-fehame, el-muhaddis, Şam diyarının muhaddisi, el-fakih, el-müfessir,*¹¹ *el-mübeccel, el-kudve, es-sened, el-haşi, tüm ilimlerde eli olan, hadis ve Arapça ilimlerinde er-rasih* şeklinde yapılan nitelemeler onun büyük bir âlim oluşunun en güzel kanıtıdır. Kendisi müdekkik bir âlimdi. Acluni'nin Şam Camii'nde Kubbetü'n-Nesr'de görev yapması ve bu vazifeyi vefatına kadar sürdürmesi ona verilen en büyük ilmi payelerden biri olduğu söylenebilir. Zira onun görev yaptığı bu mekânda tanınmış birçok hadis hafızı müderrislik yapmış ve Acluni onların liyakat yönüyle mirasçısı olmuştur. Müellefatının çok olması, farklı mevzularda kitap yazması ve özellikle de hadis ilmine dair kırk civarında eser vücuda getirmesi yine onun büyük bir âlim olduğunun göstergesidir. *Keşfü'l-Hafa* adındaki muhteşem eseri onun hadis ilmindeki vukufiyetini izhar etmektedir.¹²

Acluni ahlaki olgunluk yönüyle de temayüz etmiş bir zattır. O, içinde kötülük olmayan, kalbinde kimseye karşı aldatma ve kızgınlık duyguları beslemeyen, fakirliğe karşı sabırlı, güzel ahlak ve üstün vasıflar sahibi bir kimseydi.¹³ İbadetlerini sürekli yapar, teheccüdünü bırakmazdı. Malayani sözlerden dilini uzak tutardı. Ölümüne kadar hep dosdoğru oldu. Umumi ve hususi dersler verdi.¹⁴

Acluni Hicri 2/3 Muharrem 1162/1748 de Pazartesi günü vefat etti. Cenazesinde Şam halkı büyük küçük hepsi hazır bulundu. Şam'ın doğusunda Şeyh Arslan Türbesi'ne defnedildi. Şu an kabri (**Ek 1**) zahir olup halkın ziyaret ettiği bir yerdir.¹⁵

¹¹ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 11.

¹² Kasımî, *a. g. e.*, s. 33.

¹³ Tabbah, Muhammed Ragıp b. Mahmud b. eş-Şeyh Haşim, *el-Envaru'l-Celiyye fi Muhtesar Esbat el-Halebiyye*, Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, 2011, s. 325.

¹⁴ Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 261-272.

¹⁵ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 11-12; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 40; Hallak, Ahmed el-Büdeyri, *Havadisü Dimaşk el-Yevmiyye 1741-1762*, (Thk. Ahmed İzzet Abdülkerim), Matbuatü'l-Cem'iyye el-Misriyye, 1. Baskı, Kahire 1959, s. 123-124.

1.2. Acluni'nin Hocaları

Acluni Şam içinden ve dışından birçok hocadan ders alma imkânı bulabilmiştir. Hocalarından bazıları şunlardır:

1- Muhammed Ebu'l-Mevahib b. Abdalbaki el-Hanbeli (ö. 1126/1714). Kendisinden *kıraat-ı seb'ayı* talim etti ve birçok kitap okuyarak icazet aldı.

2- Muhammed b. Ali el-Kâmili eş-Şafii (ö. 1131/1718). Kendisinden *Sahih-i Buhari*, *Şerh-i Menhec* ve *el-Camiu's-Sağir* kitaplarını okudu ve icazet aldı.

3- Abdulğani b. İsmail en-Nablusi (ö. 1143/1730). Umumi ve hususi derslerinde bulunarak icazet aldı.

4- Molla İlyas b. İbrahim el-Kürdi (ö. 1138/1725). Kendisinden akaid ve usul-ü fıkıh derslerini okudu. Ayrıca birçok eser okuyarak icazet aldı.

5- Yunus b. Ahmed el-Mısri (ö. 1120/1708). Kendisine *Kubbetü'n-Nesr* altında *Sahihu'l-Buhari*'yi okudu ve icazetle bu vazifeyi ondan devraldı.

6- Abdurrahim b. Muhammed el-Özbeki (ö. 1131/1718 veya 1135/1722). Kendisinden *Sahihu'l-Buhari*'nin ilk bölümlerini okudu ve akait dersi aldı.

7- Abdurrahman b. Yahya el-Mücellid el-Hanefi (ö. 1140/1727). Kendisinden Arap diline dair ilimler tahsil etti ve icazet aldı.¹⁶

8- Abdürrahim el-Kabili el-Hindi

9- Ahmed el-Gazzi ed-Dimaşki

10- İsmail Haik

¹⁶ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 31-36.

11- Nureddin ed-Desuki ed-Dimaşki

12- Osman el-Kattan ed-Dimaşki

13- Osman eş-Şeyh Şum'a ed-Dimaşki

14- Abdülkadir et-Tağlibi el-Hanbeli

15- Abdülcelil Ebi'l-Mevahib

16- Abdullah el-Acluni

Acluni'nin Şam dışında kalan bölgelerdeki hocalardan da ders aldığı bilinmektedir. Bu hocalardan bazıları şunlardır:

17- Muhammed Halil el-Makdisi

18- Muhammed Şemseddin el-Hanefi er-Remli

19- Abdullah b. Salim el-Mekki el-Basri (ö. 1134).

20- Taceddin el-Kal'i

21- Muhammed eş-Şehiri

22- Muhammed el-Velidi

23- Muhammed ed-Darir el-İskenderani el-Mekki

24- Yunus ed-Demirtaşı el-Mısri el-Mekki

25- Ebu Tahur el-Kurani el-Medeni

26- Ebu'l-Hasan es-Sindi el-Medeni

27- Muhammed b. Abdirrasul el-Berzenci el-Hüseyini el-Medeni

28- Ahmed en-Necli el-Mekki

29- Ayasofya cami imamı olan Süleyman b. Ahmed er-Rumi (ö. 1134/1721).¹⁷

1.3. Acluni'nin Talebeleri

Acluni, halka umumi ve hususi dersler vermiş ve kendisinden çok sayıda insan ilim tahsil etmiştir. Yetiştirdiği talebelerden bazıları şunlardır:

1- Muhammed b. Ubeydullah el-Attar eş-Şafii (ö. 1218/1803).

2- Halil b. Muhammed el-Hanefi (ö. 1182/1768).

3- Muhammed b. Abdurrahman el-Kezberi (ö. 1185/1771). Kezberi'nin adı, İkdü'l-Cevheri's-Semin'in Amasya yazma nüshasında, icazet silsilesinde geçmektedir.¹⁸

4- Said b. Muhammed es-Seman eş-Şafii (ö. 1172/1758).

5- Muhammed b. Ahmed es-Seffarini el-Hanbeli (ö. 1188/1774).

6- Mustafa b. Muhammed er-Rahmeti el-Hanefi (ö. 1205/1790).

7- Abdullah b. el-Hüseyin es-Süveydi el-Bağdadi (ö. 1174/1760).

8- Ahmed b. Muhammed. Acluni'den Arapça okumuş, umumi ve hususi derslerine katılmış, Sahihu'l-Buhari'yi okuyarak icazet almıştır.

¹⁷ Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 260; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 31-36.

¹⁸ (A), 19b.

9- İbnü'l-Vezir Rami Paşa. İcazet almıştır.

10- Ali b. Abdusseme el-Mağnisi er-Rumi. İcazet almıştır.

11- Ali b. Muhammed b. Salim et-Türkmani el-Hanefi (ö. 1182/1768). Buhari derslerine katılmış ve icazet almıştır.

12- Mustafa el-Attar. *Kırk hadis* okumuş ve icazet almıştır.

13- Yahya b İbrahim. Fıkıhta meşhur olan bir talebesidir. İcazet almıştır.¹⁹

---

¹⁹ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 36-38.

1.4. Acluni'nin Eserleri

Acluni tefsir, hadis, teracim ve Arapçaya dair harika eserler telif etmiştir. Ancak ne yazık ki eserlerinden bazılarını tamamlayamadan vefat etmiştir.

a) Acluni'nin Yazmaya Başlayıp da Tamamladığı Eserleri

1- *Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas*. Tam adı *Keşfu'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas amme's-Tehera mine'l-Ehadis ala Elsineti'n-Nas* olup halk arasında hadis diye yaygın olan rivayetlerden hangisinin sahih hadis, hangisinin uydurma rivayet, vecize, atasözü, hikmetli söz olduğunu belirlemek amacıyla kaleme alınmıştır. Büyük ölçüde Şemseddin es-Sehavi'nin *el-Makasidü'l-Hasene*'sine dayanıp onu ihtisar eden ve içine aldığı 3281 rivayetle benzeri çalışmaların en kapsamlısı olan eserde, yalnız hadisi nakleden sahabi ve hadisi eserine alan müellif zikredilmiş, muteber hadis imamlarının kitaplarından bazı bilgiler eklenmiştir. Ayrıca temel hadis kaynaklarının yanı sıra Ebu Nuaym'ın *Hilyetü'l-Evliya*, Beyhaki'nin *Şuabü'l-İman*, Radyüddin es-Sağani'nin *Meşariku'l-Envar*, İbn Hacer'in *el-Leali'l-Mensure*, Süyuti'nin *ed-Dürerü'l-Müntesire*, İbnü'd-Deyba'nın *Temyizü't-Tayyib mine'l-Habis*, Ali el-Kari'nin *el-Esrarü'l-Merfua*, Necmeddin el-Gazzi'nin *İtkanü ma Yahsün mine'l-Ahbari'd-Daireti ale'l-Elsün* eserlerinden yararlanmıştır.

Rivayetlerin alfabetik olarak düzenlendiği kitapta kısa metinlerin tamamı, uzun olanların ilk cümlesi kaydedilmiş, ardından bunların değerlendirilmesine geçilerek önce rivayetin bulunduğu kaynak, hangi sahabi tarafından hangi lafızla rivayet edildiği gösterilmiş, hadisin merfu, mevkuf veya maktu; isnadının sahih, hasen, zayıf, mürsel ya da muttasıl olduğu belirtilmiştir. Uzun da olsa hadislerin tamamı nakledilmiş, hadis niteliği taşımayan sözlerin kime ait olduğu biliniyorsa bu husus bildirilmiş, rivayetin anlamı ve garib kelimeleri açıklanmış, fıkhi hadislerde bazan mezheplerin görüşleri zikredilmiştir.

Eserin sonunda müellifin İbnü'd-Deyba, İbn Hacer ve Süyuti'den yaptığı nakillerden oluşan bir bölüm yer almaktadır. Burada bazı âlimlerin sözleri, hayatları ve kabirleri hakkında bilgiler verilmiş; kitapları hakkındaki yaygın hatalara işaret edilmiş ve

uydurma rivayetler belirtilmiştir. Yine bu kısımda eserdeki hadislerin genellikle ilk iki kelimesi zikredilerek iman, ilim, taharet, salat, zekât, nikâh gibi başlıklar altında ve alfabetik sıra gözetilmeden fihrist niteliğinde yeni bir düzenleme yapılmıştır. Eserin değişik tarihlerde Beyrut, Halep ve Kahire baskıları mevcuttur (**Ek 2**).²⁰

2- *el-Fevaidü'd-Derari fi Tercemeti'l-İmami'l-Buhari*²¹ (**Ek 3**). Bu eser üstad Nureddin Talib tahkiki ile Daru'n-Nevadir tarafından basılmıştır.²²

3- *İdaetü'l-Bedreyn fi Tercemeti'ş-Şeyhayn*.²³ İmam Buhari ve İmam Müslim'e ait biyografi eseri olup yayımlanmıştır.

4- *Tuhfetü Ehli'l-İman fima Yeteallaku bi Receb ve Şaban ve Ramazan*.²⁴

5- *Nasihatü'l-İhvan fima Yetealleku bi Receb ve Şa'ban ve Ramazan*.²⁵

6- *el-Fevaidü'l-Muharrara (Mücerrede) bi Şerhi Mesugati'l-İbtidai bi'n-Nekira*.²⁶ Eser matbudur (**Ek 4**).

7- *el-Ecvibetü'l-Muhakkaka an Es'ileti'l-Müferraka*.²⁷

8- *el-Kevakibü'l-Münira'l-Müctemia fi Teracimi'l-Eimmeti'l-Erbea* (**Ek 5**).²⁸

²⁰ Bkz. Bünyamin Erul, "Keşfü'l-Hafa", *DİA*, Ankara, 2002, c. 25, s. 320-321; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, (Thk. Yusuf b. Mahmud el-Hac Ahmed), Mektebetü'l-İlmi'l-Hadis, Dimaşk 1421, c. 1, s. 5-9; İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 132-136.

²¹ Ali Yardım, "Acluni, Muhammed b. İsmail", *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 327.

²² Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 38-39.

²³ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 38-39; Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327. Yazma nüshasına bkz. [https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:10336319\\$126i](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:10336319$126i) et. 29/12/2016. Aynı nüsha içinde Acluni'ye ait *Şerhu Hadisi'l-Müsel bi'd-Dimaşkiyyin, Yüz Kudsi Hadis, İdaetü'l-Bedreyn Tercemeti'ş-Şeyhayn el-Buhari ve Müslim, Haşiye ala Risaleti'l-Vadiyye el-Adudiyye, Nasihatü'l-İhvan fi Savm Receb ve Şaban ve Ramazan* eserleri bulunmaktadır.

²⁴ Şehmuz Ünverdi, "Hadis İlmi Açısından Acluni'nin Keşfü'l-Hafa Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009, s. 5; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 15.

²⁵ Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327; el-Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 15.

²⁶ Ünverdi, *a. g. e.*, c. 1, s. 4.

²⁷ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16. Ayrıca bkz. <http://shamela.ws/browse.php/book-851/page-30> et. 29/12/2016.

²⁸ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 4; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 38.

9- *İkdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbe'ine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin*. Eser, *Erbeune Hadisen*,²⁹ *el-Evailü'l-Acluni* ve *el-Erbeune'l-Acluniyye* isimleriyle de bilinmektedir. Üzerinde çalışma yaptığımız kitap budur.

10- *İkdü'd-Dürri's-Semin fi Şerhi'l-Hadisi'l-Müselseli bi'd-Dimaşkıyyin*. Eserin adı *İkdü'l-Cevheri's-Semin* olarak da bilinmektedir.³⁰

b) Acluni'nin Yazmaya Başlayıp da Yarım Kalan Eserleri

11- *Esne'l-Vesa'il bi-Şerhi's-Şemail*.³¹

12- *İstirşadü'l-Müsterşidin li Fehmi'l-Fethi'l-Mübin ala Şerhi'l-Erbein li'n-Nevevi*.³²

13- *İkdü'l-Leali bi Şerhi Münfericeti'l-Gazali*.³³

14- *İkdü'l-Leali ve'z-Zeberced fi Tercemeti'l-İmami-l-Celil Ahmed*.³⁴ Ahmed b. Hanbel'in hayatı anlatılmaktadır (**Ek 6**).

15- *İs'afü't-Talibin bi Tefsiri Kitabillahi'l-Mübin*.³⁵

16- *Fethü'l-Mevle'l-Celil ala Envari't-Tenzil ve Esrari't-Tevil lil-Beydavi*.³⁶

17- *el-Feyzü'l-Cari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*. Buhari şerhidir. Acluni'nin en kıymetli kitaplarından biri sayılır. Yüz doksan iki tomar (kerrase) olan bu kitap Buhari'nin *Babu Mercii'n-Nebiiyi (sav) mine'l-Ahzap* konusuna kadar yazılmıştır. Şerhin yazma ve matbuları vardır.³⁷ Eserle ilgili olarak 'şayet bu kitap tamamlanabilseydi o dönemin en

²⁹ Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 260-272.

³⁰ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 39; Ünverdi, *a. g. e.*, c. 1, s. 4; Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 260.

³¹ Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 38.

³² Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327; Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5.

³³ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16.

³⁴ Eser Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye tarafından 2005 yılında Muhammed b. Nasır el-Acemi tahkikiyle basılmıştır.

³⁵ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16.

³⁶ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 39; Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16.

³⁷ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 4-5; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 16; Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327.

güzel meyvesi olacaktı’ denmiştir.³⁸ Eser üzerine Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi Kur’an ve Hadis İlimleri Kısmında akademik bir çalışma yapılmıştır.³⁹

18- *Hilyetü Ehli’l-Fazli vel’-Kemal bi’t-Tisali’l-Esanidi bi Kümmeli’r-Rical* (**Ek 7**). Acluni bu eserini talebelerinden birinin isteği üzere ve kendisinden önce yaşayan hadis âlimlerinin âdetine uyararak kaleme almıştır. Eserinde hocalarının isimlerinden ve aldığı icazetlerden söz ederek bir taraftan hocalarının adlarını yaşatırken diğer yandan ilminin isnadını ortaya koymuştur. Eserin birçok yazma nüshaları vardır ve tahkikli olarak da basılmıştır.⁴⁰

19- *Şeze’r-Ravzi’l-Bedi’il-Müdrük fi Ziyareti Seyyideti Zeyneb ve Seyyidi Müdrük*. Eserin bir nüshası İskenderiye Kütüphanesinde bulunmaktadır.⁴¹ Eserin adı *Silkü’d-Dürer*’de *Arfü’z-Zerneb bi Tercemeti Seyyidi Müdrük ve’s-Seyyide Zeyneb* şeklinde geçmektedir.⁴²

20- *el-Havaşi’l-Ascediyye ala Şerhi’r-Risaleti’l-Adudiyye*.⁴³

21- *el-Mecmuu’l-Muhtar min Ehadisi’n-Nebiyi’l-Muhtar*. Bu eserin varlığından Acluni’nin talebesi es-Seffarini (ö. 1188/1774)⁴⁴ bahsetmiştir.⁴⁵

22. *ed-Dürerü’l-Fahira*.⁴⁶

23. *el-İ’lam bi Şerhi Ehadisi Seyyidi’l-Enam*.⁴⁷

24. *Tacü’l-Mülüki’n-Nefsi bi Tercemeti’l-İmam Muhammed b. İdris*.⁴⁸

³⁸ Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 260; Acluni, *Keşfü’l-Hafa*, c. 1, s. 16.

³⁹ Bkz. https://theses.ju.edu.jo/Original_Abstract/JUA0730233/JUA0730233.pdf et. 12/07/2016.

⁴⁰ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 4; Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327. Ayrıca kitap için bakınız. Acluni, *Hilyetü Ehli’l-Fazli vel’-Kemal bi’t-Tisali’l-Esanidi bi Kümmeli’r-Rical*, (Thk. Muhammed İbrahim el-Hüseyin), Daru’l-Feth, 1. Baskı, 1430; <https://alexandriaec.com/product-url-56139.html> et. 29/10/2016.

⁴¹ Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327; Ünverdi, *a. g. e.*, s. 4.

⁴² Muradi, *a. g. e.*, c. 1, s. 260; Ali Rıza Karabulut, *Mu’cemü’t-Tarihi’t-Türasi’l-İslami fi Mektebati’l-Alem*, Mektebe Yayınları, Kayseri, s. 673; Ünverdi, *a. g. e.*, s. 4.

⁴³ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 39.

⁴⁴ Ebü’l-Avn (Ebu Abdillah) Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Salim es-Seffarini Hanbeli âlimidir. Bkz. M. Yaşar Kandemir, “*Sefferani*”, *DİA*, İstanbul, 2009, c. 36, s. 299-300.

⁴⁵ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 39.

⁴⁶ Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5.

⁴⁷ Karabulut, *a. g. e.*, s. 673.

25. *İbretname*.⁴⁹

26. *el-Hibatü's-Seniyyat fi Tebyini'l-Ehadisi'l-Mevzuat*. Aşir Efendi kütüphanesinde bir nüshası bulunmaktadır.⁵⁰

27. *Tahrikü's-Silsile fima Yetealleku bi'l-Zelzele*.⁵¹

28. *el-Bestü't-Tammü fi'r-Rihleti li Ba'dı Biladi's-Şam*. Acluni bu eserinde Şam'ın beldelerinden olan Tarablus'a yapmış olduğu bir seyahatte başından geçen bazı hatıraları anlatır.⁵²

29- *Ehadis Kudsiyye*.⁵³

⁴⁸ Karabulut, *a. g. e.*, s. 673; Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5; Bu kitap Darü'l-Kindi tarafından 2010 yılında Ürdün'de yayımlanmıştır.

⁴⁹ Karabulut, *a. g. e.*, s. 673; Diyarbakır Kütüphanesinde bir yazma nüshası vardır. Bkz. Ünverdi, *a. g. e.*, s. 5.

⁵⁰ Karabulut, *a. g. e.*, s. 674.

⁵¹ Bkz. <http://wadod.net/bookshelf/book/1726> et. 02/02/2017.

⁵² Bkz. http://www.refaiya.uni-leipzig.de/receive/RefaiyaBook_islamhs_00004390 et. 13/07/2016.

⁵³ Bkz. http://www.refaiya.uni-leipzig.de/receive/RefaiyaBook_islamhs_00004406 et.13/07/2016; Ayrıca Acluni'in Hayatı ve eserleri için bkz. Zirikli, Ebu Gays Muhammed Hayrüddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Faris (ö. 1976), *el-A'lam Kamusu Teracim li Eşheri'r-Rical ve'n-Nisa mine'l-Arab ve'l- Musta'ribin ve'l-Müsteşrikin*, Darü'l-İlmi'l-Melayin, Beyrut 1995, c. 1, s. 325; Karabulut, *a. g. e.*, s. 673-674.

2. BÖLÜM: HADİS EDEBİYATI İÇİNDE ACLUNİ’NİN KIRK HADİSİ’NİN YERİ VE ÖNEMİ

2.1. Hadis Edebiyatının Oluşumu ve Türleri

Acluni'nin Kırk Hadisi'nin hadis ilmi yönünden önemini ve yerini tespit etmeden önce kısaca *hadis edebiyatı* ve hadis edebiyatının önemli bir türü olan kırk hadislerden bahsetmemiz gerekmektedir.

Hiz. Peygamber'in (sav) söz, fiil ve davranışlarının ifadesi olan hadislerin Müslümanlar katında önemli olduğunu biliyoruz. Bu şura sahip olan İslam ümmeti her zaman hadislerin zaptedilmesi, öğrenilmesi, öğretilmesi ve uygulanması konularında azami ihtimamı göstermişlerdir.⁵⁴ İlk Müslüman nesil olan sahabe-i kiram Hiz. Peygamber'i (sav) özenle takip etmişler, mimiklerine varıncaya kadar hal ve hareketlerini tesbite çalışmışlardır. Hiz. Peygamber (sav) döneminde hadislerin tesbiti genel olarak *ezberleme (hıfz)* şeklinde olmuştur. Ancak hadislerin bazı sahabe tarafından *yazıldığı* da (*kitabete*) bir vakiadır. Mesela Abdullah b. Amr (ra), Hiz. Peygamber'in (sav) meclislerine devam eder, mübarek sözlerini yazmaya çalışırdı. Ashab, Abdullah'ın her şeyi yazdığını görünce, onu bundan vazgeçirmek istemişler ve şöyle demişlerdir: "Sen Rasulüllah 'tan (sav) işittiğin her şeyi yazıyorsun. Hâlbuki Allah Resulü (sav), gazap ve hoşnutluk hallerinde de söz söylemektedir." Tereddüde düşen Abdullah, durumu Hiz. Peygamber'e (sav) anlattı. Rasulüllah (sav), onu dinledikten sonra şöyle buyurdu: "**Yaz! Canımı kudret elinde tutan yüce Allah'a yemin ederim ki, ağızımdan haktan başka bir şey çıkmaz.**"⁵⁵ Muhammed Mustafa el-Azami'nin tespitine göre elli iki kadar sahabe hadis yazmıştır. Ancak bunlardan sadece Abdullah b. Amr b. As'ın *es-Sahifetu's-Sadika*'sı ve Ebu Hüreyre'in talebesine yazdırdığı *es-Sahifetu's-Sahihah*'sı günümüze ulaşabilmiştir. Ebu Hüreyre'nin "*es-Sahifetu's-Sahihah*"sına *Hemmam b. Münebbih'in Sahifesi* de denmiştir. İçinde 138 hadis olan bu eseri Muhammed Hamidullah (ö. 2002) neşretmiştir.

⁵⁴ Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani el-Ezdi (ö. 275/889), *Sünen*, (Thk. Şuayb el-Arnaud vd.), Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1. Baskı, Beyrut 2009, c. 2, s. 50-51, H. no: 730.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *Müsned*, Beytü'l-Efkâr i'd-Düveliyye, Riyad 1997, s. 493, H. no: 6510.

Sahabe ve büyük tabiinin bulunduğu asırda hadisler hafızalarda bulunur ve müzakere yoluyla şifahi öğrenilir ve öğretilirdi.

İslam âleminin firkalara, mezheplere ve çeşitli gruplara ayrılması, topraklarının genişleyerek yeni medeniyetlerle buluşması, hadis uydurma teşebbüsleri, hadis senedlerinin uzaması, özellikle de hadis alanında donanımlı zatların bir bir vefatları hadislerin *tedvin* edilmesi ihtiyacını doğurdu. İslam halifesi Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720) ilk resmi tedvin talimatını verdi. Başta Medine olmak üzere birçok önemli merkezlere mektuplar göndererek hadislerin tedvin edilmesini istedi. Bu emirden sonra İslam âlimleri hadislerin tedvini faaliyetine yöneldiler. İmam-ı Malik'in beyanına göre *ilmi* (hadisleri) ilk *tedvin* eden kişi İbn Şihab ez-Zühri'dir (ö. 124/741). Tedvin faaliyeti hicri ikinci asrın ilk çeyreğinde sona ermiş, ardından *tasnif* dönemi başlamıştır.

Tasnif, *hadislerin konularına ya da ravilerine göre düzenlemelere tabi tutulması ve sistemleştirilmesi* demektir. Hicri ikinci asırdan itibaren hadislerin sistemli birer kitap haline getirilmesi ve böylece aranan hadisleri kolayca bulmaya imkân verecek usullerin geliştirilmesi yönündeki çalışmalar ağırlık kazanmıştır.

Mekke'de İbn Cüreyc (ö. 150/767), Basra'da Said b. Ebi Arube (ö. 156/773) ve Hammad b. Seleme (ö. 167/784), Kufe'de Süfyan es-Sevri (ö. 161/778), Horasan ve Merv'de Abdullah b. el-Mübarek (ö. 181/797) Rey'de Cerir b. Abdulhamid (ö. 188/804), Şam'da Velid b. Müslim (ö. 195/811) tasnif çalışmasını ilk yapan âlimler olarak bilinirler. Tasnif döneminden günümüze ulaşan en eski hadis mecmuası, Yemenli Mamer b. Raşid'in (ö. 153/770) *el-Cami* isimli eseridir.⁵⁶

Tasnif dönemi *rivayetü'l-hadis* açısından önemli olduğu kadar *dirayetü'l-hadis* çalışmaları bakımından da önemli kabul edilir.

⁵⁶ İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalani (ö. 852/1449), *Hadyü's-Sâri Mukaddimeti Fethi'l-Bari* (Thk. Abdülkadir Şeybe el-Hamd), 1. Baskı, Riyad 2001, s. 9-10.

Tasnif döneminden sonra ise *tehzib* ve *ikmal* devri başlamış yedinci asrın başlarından onuncu asra kadar devam etmiştir. Bu dönemde daha çok tasnif dönemi eserlere dayalı çalışmalar ağırlıklıdır.

Hadislerin Hz. Peygamber (sav) devrinden itibaren sözlü ve yazılı olarak tesbit edilmesi faaliyeti Müslümanları değişik türde çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. Önceleri herhangi bir sistem gözetilmeden hadislerin aynen tesbiti en önemli mesele iken sonraki dönemlerde hadis malzemesinden daha kolay faydalanma ve aranan hadislere daha çabuk ulaşma gibi ihtiyaçlar hâsıl olmuş, neticede farklı metotlarla yeni hadis kitaplarının yazılmasını zaruri kılmıştır.

Hadislerin yazılmaya başlanmasından itibaren *sahife*, *cüz*, *kitab*, *müsned*, *muvatta*, *mu'cem*, *musannef*, *cami*, *sünen*, *müstedrek*, *müstahrec*, *kırk hadis*, *etraf*, *tahric*, *zevaid*, *fevaid*, *emali*, *şemail*, *cerh* ve *tadil*, *ricalu'l-hadis*, *esma ve küna*, *mu'telif* ve *muhtelif*, *müttefik* ve *müfterik*, *müştebih*, *mübhemat*, *vefeyat*, *tarih* isimlerini taşıyan değişik türde kitaplar yazılmıştır. Bunlara *ilelu'l-hadis*, *garibu'l-hadis*, *muhtelifu'l-hadis*, *nasih ve mensuh*, *esbabu vurudi'l-hadis* ilimlerine dair eserleri ve şerh çalışmalarını da ilave etmek gerekir. Netice olarak ifade edelim ki *hadis edebiyatı* İslami edebiyatın en zengin alanını oluşturmaktadır.⁵⁷

2.2. Hadis Edebiyatında Kırk Hadisler

2.2.1. Kırk Hadislerin Tarihi Seyri

İlk meyvesini hicri ikinci asrın ikinci yarısında idrak eden *kırk hadis* türü, muvazi bir yol üzerinde inkişaf ve tekâmülünü takip ederek dinin, talimi, ahlaki, içtimai ve edebi

⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Ahmet Yücel, *Hadis Kaynakları ve Kritiği*. <http://www.ti-entertainment.com/Hbr-49-Hadis-Kaynaklari-ve-Kritigi---ProfDr-Ahmet-Yucel.html> et. 30/09/2016; Hemmam b. Münebbih (ö.101/719), *es-Sahifetü's-Sahife*, (Thk. Ali Hasen Ali Abdülhamid), el-Mektebetü'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1987, s. 8; Talat Koçyigit (ö. 2011), *Hadis Tarihi*, Akara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, s. 199-217; Cemal Ağırman, *"Hadis Edebiyatının İntikal Safhaları ve Kitabet Meselesi"*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 5, sy. 1, Sivas 2001, s. 155-167; M. Yaşar Kandemir, *"Kırk Hadis"*, *DİA*, c. 25, Ankara, 2002, s. 467-470; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1985, s. 3-17; Telidi, Muhammed b. Abdullah, *Türasü'l-Meğaribe fi'l-Hadis'n-Nebeviyyi ve Ulumih*, Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 1995.

mahiyette vucude getirilen yüzlerce risale ile Arap, İnan ve Türk edebiyatında te'sir ve nüfuzu geniş zengin bir edebiyat sahası olmuştur.⁵⁸

Arapça'da *erbeun hadis*, Farsça'da *çihil hadis*, Türkçe'de ise *kırk hadis* diye anılan ve kırk hadisten meydana gelen bu eserler hadis edebiyatının en zengin alanını oluşturmaktadır. Kırk hadis türü "**Ümmetimin dini işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâla fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir**" mealindeki *zayıf*⁵⁹ bir hadise dayanmaktadır. Hadisin çoğu rivayeti "**men hafıza ala ümmeti**", bazıları "**men hamele min ümmeti**" veya "**men tealleme erbaine hadisen**" diye başlamakta, "**dini işlerine dair**", "**sünnete (veya benim sünnetime) dair**" ifadeleriyle bu hadislerin niteliğine açıklık kazandırılmaktadır.⁶⁰

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), metni halk arasında meşhur olmakla beraber bu rivayetin *sahih* bir isnadının bulunmadığını söylemiştir. İbn Hacer (ö. 852/1449) ise, hadisin on üç sahabe tarafından rivayet edildiğini, İbnü'l-Cevzi'nin (ö. 597/1201) hadisi zayıf kabul ettiğini, İbnü'l-Münzir'in bu rivayetleri ele alan bir eser yazdığını, kendisinin de bu hadislerin tariklerini tesbit etmek üzere bir çalışma yaptığını, fakat hadisin bütün senedlerinde sıhhatini zedeleyen kusurlar bulunduğunu belirtmiştir.⁶¹ İbnü'l-Cevzi'nin ileri sürdüğü gibi kırk hadis derleyenlerin çoğu, hadislerin illetlerini bilecek bir kültüre sahip olmasalar bile⁶² muhtemelen *bir konuda nakledilen birçok zayıf rivayetin, o bahsi güçlendireceği* düşüncesini benimsemişler veya Nevevi (ö. 676/1277) gibi daha farklı bir gerekçeye dayandırmışlardır. Nevevi, kırk hadisini söz konusu zayıf rivayete değil, "**Burada olanlarınız burada olmayanlara tebliğ etsinler!**" ve "**Resulullah'tan**

⁵⁸ Abdülkadir Karahan, "*Hadisi Erbein Nev'inin Doğuşu ve Amilleri*", **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Milli Eğitim Basımevi, y. 1952, sy. 1, s. 76-82.

⁵⁹ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 2, s. 290.

⁶⁰ İbn Abdilberr, *Camiu Beyani'l-İlm ve Fadlih*, (Thk. Ebi'l-Eşbal ez-Züheyri), Daru İbni'l-Cevzi, Suudi Arabistan 1994, c. 1, s. 192-199, H. no: 204-210.

⁶¹ İbn Hacer, *Telhisü'l-Habir fi Tahrici'l-Ehadisi'r-Rafiiyyi'l-Kebir*, Müessesetü Kurtuba, 1. Baskı, Kahire 1995, c. 3, s. 202.

⁶² İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec Ebu Abdurrahman bin Ali b et-Teymi el-Kureşi, (ö. 597/1200), *el-İlelü'l-Mütenahiye fi'l-Ehadisi'l-Vahiye*, 1. Baskı, Beyrut 1983, c. 1, s. 119-129, H. no: 161-184.

duyduklarını iyice öğrenip onu duymayanlara aynen nakledenlerin, Allah yüzünü ak etsin” hadislerine itimad ettiğini belirtmiştir.⁶³

Kırk hadis nakliyle ilgili rivayetler Hz. Ali, Abdullah b. Mes‘ud, Muaz b. Cebel, Ebü’d-Derda, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Enes b. Malik, Ebu Hüreyre, Ebu Ümame, Cabir b. Semüre, Abdullah b. Amr b. As ve Ebu Said el-Hudri’ye nisbet edilmektedir.⁶⁴

Mahiyeti hakkında bilgi bulunmayan ilk kırk hadis kitabını Abdullah b. el-Mübarek (ö. 181/797) kaleme almış, ardından Muhammed b. Eslem et-Tusi (ö. 242/856) *el-Erbeun*’unu bablara göre tasnif etmiş, daha sonra Hasan b. Süfyan (ö. 303/916), Acurri (ö. 360/970), İbnü’l-Mukri el-İsfahani (ö. 381/991), Darekutni (ö. 385/995), Hâkim en-Nisaburi (ö. 405/1014), Ebu Nuaym el-İsfahani (ö. 430/1038), İsmail b. Abdurrahman es-Sabuni (ö. 449/1057), Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki (ö. 458/1066), Ebu Tahir es-Silefi (ö. 576/1180), Münziri (ö. 656/1258), Nevevi (ö. 676/1277) ve İbn Hacer (ö. 852/1449) gibi alimler bu geleneği devam ettirmişlerdir.

İbnü’s-Salah eş-Şehrezuri’nin (ö. 643/1245), fikhın ana kaidelerinin esasını teşkil eden hadislerden yirmi altısını derleyerek kaleme aldığı *el-Ehadisü’l-Külliyetü’l-leti aleyha Medarü’d-Din* adlı eserine Nevevi’nin on altı hadis ekleyerek kırk iki hadisten meydana getirdiği *el-Erbeun* kitabı benzerleriyle kıyaslanmayacak derecede şöhrete kavuşmuş, eseri Teftazani (ö. 792/1390), İbn Receb el-Hanbeli (ö. 795/1393), İbnü’l-Mülakkın (ö. 804/1401), Muhammed b. Ebu Bekir b. Cema (ö. 819/1416), İbnü’l-İraki (ö. 826/1423), Zekeriyya el-Ensari (ö. 926/1520), Kemalpaşazade (ö. 940/1534), İbn Hacer el-Heytemi (ö. 974/1567), Muslihuddin Mehmed Lari (ö. 979/1572), Ali el-Kari (ö. 1014/1605), Muhammed Abdür-rauf el-Münavi (ö. 1031/1622), İsmail Hakkı Bursevi (ö. 1137/1725) ve İbn Sude (ö. 1209/1795) gibi alimler şerhetmiştir. Bu şerhler arasında, İbn Receb el-Hanbeli’nin *el-Erbeun*’a aynı mahiyette sekiz hadis ilave ederek *Camiu’l-Ulum ve’l-Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen min Cevamii’l-Kilem* adıyla yazmış olduğu eser de

⁶³ Nevevi, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref (ö. 676/1277), *Şerhu Metni’l-Erbein en-Neveviyye*, el-Mektebetü’l-İslami, 4. Baskı, Beyrut 1984, s. 5.

⁶⁴ Nevevi, *a.g.e.*, s. 4-5; İbnü’l-Cevzi, *İtel...*, c. 1, s. 119-129.

büyük ilgi görmüştür. Nevevi'nin eserinin en güzel Türkçe tercümelerinden birini *Kırk Hadis* adıyla Babanzade Ahmed Naim yapmıştır. Bu tür eserlerin kırktan fazla hadis ihtiva etmesi onların *el-Erbeun* diye adlandırılmasına engel teşkil etmemiştir.⁶⁵

Müslümanlar tarih boyunca kırk hadis edebiyatına olan alakalarını yazdıkları eserlerle ortaya koymuşlardır.⁶⁶ Son zamanlarda kırk hadis neşriyatının artması, yeni kırk hadislerin derlenmesi, ders halkalarında okutulması, resmi kurumların kırk hadis ezberleme etkinlikleri düzenlemeleri ve özellikle dini eğitim yapan okullarda kırk hadis ezberlemeye yönelik yarışmaların yapılması Türkiye'de kırk hadis edebiyatına olan ilginin artarak devam ettiğini göstermektedir.

2.2.2. Kırk Hadislerin Yazılma Sebepleri

Acaba bu çok bereketli edebi türün ortaya çıkışının amili nedir? Bu sorunun belki akla gelen ilk cevabı Hz. Peygamber Efendimiz'e (sav) izafe edilen "*Ümmetimin dini işlerine dair kırk hadis derleyen kimseyi Allah Teâla fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir*" mealinde gelen rivayetlerdir.⁶⁷ Ancak kırk hadislerin yazılmasında başka amillerin olduğunu da belirtmemiz gerekir. Elde ettiğimiz bilgilere dayanarak kırk hadislerin yazılma sebeplerinden bazılarını zikrederim:

1- Kırk hadis ezberlemeye ve öğrenmeye teşvik eden hadisler.⁶⁸ Bazı rivayet farklılıklarını bir yana bırakırsak hadislerden birinin metni şöyledir:

"مَنْ حَفِظَ عَلَيَّ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا، بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا عَالِمًا"⁶⁹

⁶⁵ Kırk hadislerle ilgili genel bilgi ve çalışmalar için bkz. M. Yaşar Kandemir, "*Kırk Hadis*", *DİA*, Ankara, 2002, c. 25, s. 467-470; Çakan, *a. g. e.*, s. 114-115; Karahan, *a. g. e.*, s. 76-82; İbn Hacer, *el-İmta bi'l-Erbein el-Mütebayene es-Sema*, (Thk. Muhammed Hasen İsmail), Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1997, s. 65-72, H. no: 45.

⁶⁶ Karabulut, *a. g. e.*, s. 216-217, 251-253; Telidi, *Türasü'l-Meğaribe...*, s. 327-330.

⁶⁷ İbn Abdilber, *Camiu Beyani'l-İlm*, c. 1, s. 192-199, H. no: 204-210.

⁶⁸ Silefi, Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed (ö. 576/1180), *Mu'cemü's-Sefer*, (Thk. Abdullah Ömer el-Barudi), Daru'l-Fikr, Beyrut 1993, s. 385, H. no: 1302; Nesevi, Ebü'l-Abbas el-Hasen b. Süfyan (ö. 303/), *el-Erbeune Hadisen*, (Thk. Muhammed b. Nasır el-Acemi), Daru'l-Beşair, 1. Baskı, Beyrut 1414, s. 86, H. no: 44, (45); Kadi İyaz, Ebü'l-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi (ö. 544/1149), *el-İlma ila Marifeti Usuli'r-Rivayet ve Takyidi's-Sema*, (Thk. Es-Seyyid Ahmed Sakar), Mektebetü Darü't-Türas, 1. Baskı, Kahire 1970, s. 21-22; Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 2, s. 290, H. no: 2465; Nevevi, *a. g. e.*, s. 3-5; İbnü'l-Cevzi, *el-İlel*, c. 1, s. 119-129; Müttaki el-Hindi, Alaeddin Ali b. Hüsamiddin (ö. 975/1567), *Kenzü'l-Ummal fi Süneni'l-Aşval ve'l-Efal*, Müessesetü'r-Risale, 5. Baskı, Beyrut 1985, c. 10, s. 158, H. no: 28817-28818.

“Ümmetinden dinle ilgili kırk hadis ezberleyen kimseyi Allah Kıyamet Gününde fakih ve âlim olarak haşreder.”

Kırk hadis müellifleri genelde *el-Erbeun*'ların başına mezkûr hadisi veya bu mealdeki hadisleri yazarak⁷⁰ maksatlarını ifade etmişlerdir. Acluni de kırk hadisinin giriş kısmında “*Umut ederim ki ahirette ulema-i amilin zümresi içinde ba's olunurum*” diyerek zikri geçen hadise vurgu yapmış ve vadedilen mükâfata nail olmayı murat etmiştir.⁷¹

Hadis âlimleri kırk hadis rivayetlerinin isnad ölçütleri açısından *mevzu* ya da *zayıf* olduğu kanatine varmışlardır.⁷² Bazı âlimlerin bu rivayetlere *zayıf* hükmü vermelerine rağmen *el-Erbeun* telif etmelerini ‘*fazail konularında zayıf hadisle amel edilebilir*’ cevazına, rivayetin ahiretle ilgili vadettiği kazanımların yüksek olmasına ve dini mevzuların Müslümanlara anlatılmasında önemli bir vasıta olarak kabul edilmesine bağlamışlardır. Nitekim bahsi geçen rivayetin zayıf olduğunu belirten İbnü'l Cevzi ve Nevevi farklı gerekçelerle kırk hadis telifini normal karşılamışlar ve kendileri de *el-Erbeun* yazmışlardır.⁷³

2- Kırk rakamının bizzat ayet ve hadislerde telaffuz edilmesi.⁷⁴ Dört defa Kur'an-ı Kerimde ve on sekiz defa hadislerde yer alan “erbeun/erbein” kelimesinin Hz. Peygamber'in (sav) hayatı ile alakalı noktalardan da bahis mevzuu olduğunu, İslam hukukunda yer aldığını, şeriatte sık sık geçtiğini hatırlamak gerekir. Ayrıca *kırklar* hakkındaki inançların da rolünü kaydetmek icap eder.⁷⁵ Hulasa İslam âleminin din,

⁶⁹ İbn Abdilberr, *a. g. e.*, c. 1, s. 192-199, H. no: 204-210; İbnü'l-Cevzi, *a. g. e.*, c. 1, s. 120.

⁷⁰ Bkz. Kemel Paşazade, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö. 942/1536), *Şerhu Hadisi Erbein*, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1316/1898, s. 2.

⁷¹ Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 21.

⁷² İsmail Hakkı Ünal, “*İslam Literatüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hamid-i Veli'nin Hadisi Erbein Şerhi*”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 39, s. 139; Nevevi, *a. g. e.*, s. 4; İbn Hacer, *el-İmta*, s. 65, 72.

⁷³ Nevevi, *a. g. e.*, s. 3-5; Ünal, *a. g. m.*, c. 39, s. 140.

⁷⁴ Karahan, “*İslamiyette 40 Adedi Hakkında*”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 4, sy. 3, s. 265-273.

⁷⁵ Türklerde halk arasında kırk rakamı sayıların sonu sayılmıştır. Kırk rakamı çokluğu belirten bir söz olmuştur. *Kırk* sözü yer, eşya, bitki ve hayvan adlarımızın birçoğuna girmiştir. Atasözlerimiz, deyimlerimiz ve masallarımızda kırk sözü sıkça geçmektedir. Doğumlarda ve ölümlerde de kırk rakamı önemlidir. Bkz. Kerim Yund, “*Türk Dilinde 40*”, *Türk Dili*, Ağustos 1953, c. 2, sy. 23, s. 749-752.

edebiyat ve halkiyatında tesiri olan *kırk* rakamı ve onun mistik hüviyeti, kırk hadis türünün doğuş ve gelişimi üzerinde müessir olmuştur.⁷⁶

3- Ruhi ve ruhani sebepler. Bunların başında Hz. Peygamber'in (sav) şefaatine nail olma ve cehennem ateşinden korunma gelmektedir. Keza kıyamet gününde âlimler ve fakihler gibi seçkin zümrelerin arasında yer almak ve şehitlerle haşrolmak, *istediği kapıdan cennete girebilmek arzusu* da önemli ruhani sebeplerdir. Bu nedenle Müslüman âlimler rivayetlerde geçen müjdelere nail olmak için kırk hadis telif etmeyi bir fırsat olarak görmüşlerdir.⁷⁷ Bu fırsatı gözetenlerden biri de Acluni'dir.

4- Hayır dua almak⁷⁸ ve rahmetle yadedilmek.

5- Hz. Peygamber'in (sav) ru'yetine tevessül, sıkıntıları unutmak, faydasız geçen zamanı telafi etmek, İslam dinine ve Müslüman halka hizmet etmek.⁷⁹

6- Daha önceki âlimleri örnek alarak onlar gibi kırk hadis kitabı yazmak⁸⁰ ve onların hayırlı teşebbüslerine özenmek, dost ya da talebe ricasını yerine getirmek,⁸¹ hadis ilminde seviyesinin yüksek olduğunu göstermek.

7- '*İlm i gizleyerek günah işlerim*' endişesi.

8- Hadis rivayeti için icazet alma gerekliliği.

9- Vaizlerin vaaz ve sohbetlerinde istifade edebilecekleri pratik kitaplar oluşu.

10- Musanniflerin kendi meşreplerine uygun hadisler yazmaları ve bu yazdıkları hadislerle kendi duygu ve düşüncelerini halka ulaştırma isteği.

⁷⁶ Karahan, "*İslamiyette 40 Adedi...*", c. 4, sy. 3, s. 265-273; *Hadisi Erbein Nev'inin ...*, s. 76-82.

⁷⁷ İbn Hacer, *el-İmta*, s. 66.

⁷⁸ Karahan, *a. g. m.*, s. 76-82.

⁷⁹ Teftazani, Sa'deddin Mesud b. Ömer (ö. 792/1390), *Şerhu Hadisi'l-Erbein li'n-Nevevi*, İstanbul 1316, s. 3.

⁸⁰ Nevevi, *a. g. e.*, s. 3- 5.

⁸¹ İbn'ül-Mukarreb, Salahaddin Ebu Bekr Ahmed (ö. 563), *Kitabün fihî Erbeune Hadisen*, (Salah b. Aiz eş-Şelahi), Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 1999, s. 37.

11- Kendi asırlarındaki dini, siyasi ve içtimai temayülleri göstermek.⁸²

12- Padişahlardan veya devlet ricalinden caize ummak, onlara hoş görünmek ve iltifatlarına nail olmak.⁸³

2.2.3. Kırk Hadislerin Gelenek Halini Alması

Tasnif döneminden itibaren günümüze kadar şekil ve muhteva bakımından birbirinden farklı çok sayıda *el-Erbeun* telif edilmiştir.⁸⁴ Bilindiği kadarıyla ilk kırk hadis örneğini Abdullah b. el-Mübarek vücuda getirmiştir. Sonraları *el-Erbeun* yazma işi gelenek halini almıştır. *Eslafın âdetine uyma* anlayışının da etkisiyle meşhur muhaddislerin kırk hadis kitapları telif ettiklerini görmekteyiz. Kırk hadis edebiyatına olan alaka her zaman canlı olmuştur. Günümüzde de aynı ilgi ve alakanın devam ettiği gözlenmektedir. Bir taraftan yeni *kırk hadisler* yazılmakta, diğer taraftan yoğun bir şekilde kırk hadis okuma ve ezberleme etkinlikleri düzenlenmektedir. Kırk hadis etkinliklerinin resmi kurumlar eliyle yapılması ve geniş halk kitlelerinin etkinliklere istekle katılmaları, kırk hadis edebiyatının, ülkemizde gelenek olarak sürdürüldüğünün somut bir örneği olduğunu ifade edebiliriz.

2.3. Acluni'nin Kırk Hadisi

2.3.1. Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Adı

Acluni'nin Kırk Hadisi olarak isimlendirdiğimiz kitabın tam adı *İkdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin* şeklindedir.⁸⁵ Eser kırk hadis ihtiva etmesinden dolayı *el-Erbeun el-Acluniyye*; evail türü bir eser sayılmasından dolayı da *el-Evailü'l-Acluniyye* olarak da isimlendirilmektedir.⁸⁶ Türkçede yazarına nisbet edilerek

⁸² Karahan, *Hadisi Erbein Nev'inin ...*, s. 81.

⁸³ Karahan, *a. g. m.*, s. 81.

⁸⁴ Kettani, Abdülhay b. Abdülkebir (ö. 1962), *Fihrisü'l-Feharis ve'l-Esbat ve Mucemü'l-Mecim ve'l-Meşyahat vel'Müselat*, (Nşr. İhsan Abbas), Daru'l-Garbi'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1982, s. 110.

⁸⁵ Bazı nüshalarda eserin adı "*Hazihi Risaletün fiha Erbeine Hadisen min Evaili Erbeine Kitaben*" şeklinde geçmektedir. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 11.

⁸⁶ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 5-8; Ayrıca bkz. Yardım, *a. g. e.*, c. 1, s. 327.

kırk hadis kavramının daha yaygın olarak kullanıldığına şahit olmaktadır. *Nevevi'nin Kırk Hadisi, Birgivi'nin Kırk Hadisi* gibi. İfade edilmesi kolay olsun diye biz de bir tasarrufta bulunarak⁸⁷ orijinal adı *Ikdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin* olan bu esere *Acluni'nin Kırk Hadisi* adını verdik ve çalışmamızda daha çok bu ismi kullanmayı tercih ettik.

2.3.2. Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Yazılış Amacı

Kırk hadislerin yazılış amillerini zikrederken gördük ki, her *el-Erbeun* bir amaca binaen telif edilmiştir. Acaba muhaddis Acluni, kırk hadisini hangi amil ve saikle yazmıştır? Acluni bu sorunun cevabını kırk hadisinin giriş kısmında şu şekilde ifade etmiştir:

- 1- Hadis talebelerine icazette kolaylık sağlamak.
- 2- Hadislerde⁸⁸ vadedilen derecata nail olmak.
- 3- Ahirette *ulema-i amilin* arasında haşrolmak.
- 4- Ahirette kurtulanlardan olmayı ümit etmek.⁸⁹
- 5- Evail türü bir eser vermek.⁹⁰
- 6- Temel hadis kitaplarını ve yazarlarını tanıtmak ve öğrencilerin onlarla bağlantı kurmasını sağlamak.⁹¹

Muhaddis Muhammed Abdulhayy el-Kettani demiştir ki: “Son zamanda isteklerde tembellik oldu. Hadis kitapları bulunmaz hale geldi. Hacimli hadis kitaplarıyla insanların muhaddislerden hadis dinlemek için rihle yapmaları zorlaştı. Derken hadis âlimleri bir *kürrase*

⁸⁷ Fahreddin er-Razi'nin (ö. 606/1210) *Mefatihü'l-Ğayb* adındaki tefsirine, *et-Tefsiru'-Kebir* veya *Tefsiru'r-Razi* denmesi gibi.

⁸⁸ Kırk hadis ezberlemek ve öğrenmekle ilgili rivayetler için bkz. İbn Abdilberr, *a. g. e.*, c. 1, s. 192-199, H. no: 204-210; İbnü'l-Cevzi, *a. g. e.*, c. 1, s. 120; İbn Hacer, *el-İmta*, s. 65-72.

⁸⁹ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 19-21.

⁹⁰ *Evail* türü eserlere bkz. Kettani, *Fihrisü...*, s. 94-110.

⁹¹ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 5-6.

içinden meşhur hadis kitaplarının ilk hadislerini yazmaya yöneldiler. Hadis öğrencisi bu *evail* risalesini alır, gider hocasına okur, rihlesinden döner ve şöyle derdi: ‘Falan muhaddisin kitabını *başlangıcını semaana, geri kalan kısmını da icazeten* hocamdan rivayet ediyorum.’ Bildiğim kadarıyla hadis alanında ilk evail türünü yazan el-Hafız İbnü’l-Deyba eş-Şeybani ez-Zebidi’dir.⁹²

Abdulfettah Ebu Gudde de şöyle demiştir: “Evail kitaplarının faydalarından biri de önemli hadis kitaplarının isimlerine ve yazarlarına işaret etmektir. Temel hadis kitaplarının ilk hadislerinden bahsederek bu kitapların *tanıtımını* daha fazla yapmaktır. İlimin mertebeleri vardır ve bu mertebelerin ilki öğrencinin önce okuyacağı kitabın adını bilmesi, yazarını tanıması, ardından bu eseri görmesi ve sayfalarını karıştırarak tanınmasıdır.” İşte evail kitapları ilim ve bilgilerde öğrencinin ufkunun genişletilmesi yönünde atılan ilk adım ve öğrenciyi hadis kitaplarının mutalaasına ve okumasına teşvik ve teşvik konusunda güzel bir yol ve vesiledir. Dolayısıyla *evail* türü eserlerde büyük bir fayda vardır.⁹³

Şu halde Acluni kırk hadisini bir taraftan rivayetlerde vadedilen müjdelere nail olmak, diğer taraftan yazdığı el-Erbeun ile *hayra delil olmak, ilimle meşgul olanların işlerini kolaylaştırmak, mümin kardeşine yardım etmek, ilmi teşvik etmek, salih insanları örnek almak* gibi birçok hayır kazanmayı istemiş olabilir. Acluni kırk hadisiyle sanki hadis öğrencisine şunu söylemek istemektedir: *Ey hadis talibi! Birer hadis rivayet ederek temel hadis kitaplarını sana gösterdim. Bu kitaplarla iştiğal et ve onları oku! İki cihanın zenginliği bu eserlerde saklı! Hadisler hakikatte mana mücevherleridir!..*

2.3.3. Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Muhteva ve Şekli

Kırk hadisler incelendiğinde çoğunun orijinal kitaplar olduklarını görürüz. Ancak bazı muhaddisler kitaplarını, önceden yazılmış bir eser üzerinde yeni düzenlemeler yaparak vücuda getirmişlerdir.⁹⁴ Acluni’nin söz konusu kırk hadisinin tamamen orijinal bir eser

⁹² Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 8.

⁹³ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 8; Mekki, Muhammed Said İbnü’ş-Şeyh Muhammed Sünbül (ö. 1175), *el-Evail es-Sünbülüyye*, Daru’l-Midad, 1. Baskı, ty., s. 1-13.

⁹⁴ Bazı âlimler eserlerini önceden yazılmış bir eser üzerinde tasarrufla bulunarak meydana getirmişlerdir. İbnü’s-Salah eş-Şehrezuri’nin *el-Ehadisü’l-Küllüyye* adlı eserine Nevevi’nin on altı hadis ekleyerek kırk iki hadisten meydana getirdiği *el-Erbeun* kitabını yazması, İbn Receb el-Hanbeli’nin de *el-Erbeun*’a aynı mahiyette sekiz hadis ilave

olduğunu söyleyemeyiz. Kitap daha önce telif edilmiş bir hadis risalesinden esinlenerek yazılmıştır. Acluni, kırk hadisinin mukaddimesinde '*Mekkelilerden bir zata ait olduğunu sandığı ancak ismine ve tesmiyesine vakıf olamadığı, hadis kitaplarının ilk hadislerini ihtiva eden bir risalenin eline geçtiği*'nden söz ederek bu duruma işaret etmektedir. Ancak *Acluni'nin Kırk Hadisi* için başka bir eserin basit bir kopyası olduğunu da söyleyemeyiz. Zira Acluni kendince çok yararlı gördüğü bu *risaleyi* iktisar etmiş, kendi bilgi ve birikimini de katarak yeni bir biçim vermiştir. Risaledeki tekrar hadisleri çıkarmış ve ismi geçmeyen kendince önemli bulduğu yeni kaynaklara yer vermiştir.⁹⁵ Şunu da belirtmek icap eder ki Acluni'nin evaili diğerlerine bazı yönlerden benzerlik göstermesi zaruretten kaynaklanmıştır. Zira *temel hadis kitaplarının ilk hadislerini alma* temeline dayanan *evailerin* birbirine benzerlik göstermesi doğal bir durumdur. Ancak Acluni evailinin giriş kısımlarına diğerlerinden farklı bilgiler koyarak kendi tarzını eserine yansıtabilmiştir. İşte bu bakımdan Acluni'nin Kırk Hadisi orijinal bir eser olarak görülebilir.

Acluni'nin sözünü ettiği ve kendisinden esinlendiği bu *risalenin* kime ait olduğu konusunda farklı iddialar vardır. Bu zatın *evail* sahibi ve aynı zamanda Acluni'nin de hocası olan Muhammed Taceddin el-Kili (ö. 1149/1737) olduğu kanaati öne çıkmıştır.⁹⁶

2.3.4. Âlimlerin Acluni'nin Kırk Hadisi'ne Verdiği Önem

Acluni'nin Kırk Hadisi ilim ehli katında kabule mazhar olmuş bir eserdir. Zira telif edilmesinden bu yana ilim mahfillerinde çok okunmuş ve hadis hafızları tarafından da rivayet edilegelmiştir. *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin okunması hadis öğrenmede bir menhec olmuştur. Şam'da âlimlerin talebe ve çocuklarına Nevevi ve Acluni'nin kırk hadislerini telkin etmeleri bir adet halini almıştır. *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin önemsenmesinin iki nedeni vardır: Biri derlenen kırk hadislerin İslam'ın temel

---

ederek *Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem* isimli eserini vücuda getirmesi buna örnek gösterilebilir. Bkz. Kandemir, M. Yaşar, "*Nevevi*", *DİA*, İstanbul, 2007, c. 33, s. 45-49; "*Kırk Hadis*", *DİA*, Ankara, 2002, c. 25, s. 467-470.

⁹⁵ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 19-21.

⁹⁶ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 11-12.

kaidelerini ihtiva etmesi, diğeri de derlenen kırk hadislerin kırk farklı hadis kitabından seçilmiş olmasıdır.

Acluni'nin Kırk Hadisi icazet verme konusunda önemli bir başvuru kaynağı olmuştur. Bir muhaddis talebesine *Acluni'nin Kırk Hadisi* ile icazet verdiğinde, hadislerin derlendiği kitaplar için de *icmalen* icazet vermiş oluyordu.⁹⁷

Acluni'nin Kırk Hadisi'ne olan ilgi Şam diyarıyla sınırlı kalmamıştır. Osmanlı medreselerinde de okunan bir eser olmuş ve icazet alıp vermede yararlanılmıştır.⁹⁸

Keza âlimlerin nakilde bulunmaları, zeyillerde ondan bahsetmeleri, yazma, baskı ve şerhlerinin çok sayıda olması da *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin mühim bir eser olduğunu göstermektedir.⁹⁹

2.3.5. *Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Özellikleri*

Hadis edebiyatı içinde kırk hadisler farklı türlere ve özelliklere sahiptir. *Acluni'nin Kırk Hadisi*'ni diğer kırk hadislerden farklı ve üstün kılan bazı özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

1- *Evail tarzında yazılmış olması*. Evail tarzında yazılan çok sayıda kırk hadis kitabı vardır.¹⁰⁰ Hadislerin ve kaynakların seçiminde *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin diğerlerinden temayüz ettiği söylenebilir. *Acluni* kitabındaki bu farklılıkları kırk hadisinin mukaddimesinde ayrıntılı olarak anlatmıştır. Mesela çakışan hadislerin sadece birini alması, kitapları önem sırasına göre tertip etmesi, dört mezhep imamından rivayette bulunması, kitapların giriş bilgilerine yer vermesi, bazı açıklamalarda bulunması, hadis edebiyatının türlerinin her birine yer vermesi öne çıkan özelliklerinden bazılarıdır.

⁹⁷ *Acluni, el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 5-6; (A), 19 ab.

⁹⁸ Mehmet Emin Özafşar, "Osmanlı Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatında Hadis." Bkz. <http://www.altayli.net/osmanli-egitim-kultur-ve-sanat-hayatinda-hadis.html> et. 02/12/2016; *Acluni, el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 23-24.

⁹⁹ *Acluni, el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 24-28.

¹⁰⁰ Telidi, *Türasü'l-Meğaribe...*, s. 77.

2- *Kırk ayrı kitaptan kırk hadis ihtiva etmesi.* Acluni hadisleri belli bir kaynaktan değil kırk ayrı kaynaktan alarak derlemiştir. Bu özelliği ile bir taraftan icazet verme/alma konularında *hadis talibine* kolaylık sağlamış, diğer taraftan da hadis edebiyatının tanınmasına imkân vermiştir.

3- *Hadislerin senedleriyle birlikte zikredilmesi.* Metnin senedle rivayet edilmesi *evail* türü eserlerin mutlak özelliği olduğu söylenebilir. Bu zorunluluktan dolayı Acluni hadisleri senedle zikretmiştir.

4- *İcazet verme ve almada kendisinden çokça yararlanmış bir eser olması.* Acluni'nin bu eseri yazmadaki maksatlarından biri icazet alıp vermede, hadisle meşgul olanlara kolaylık sağlaması idi. Onun bu maksadı yerine gelmiş görünmektedir. Zira *Acluni'nin Kırk Hadisi* medreselerde icazet verilen eserlerin arasında önemli bir yer almıştır.¹⁰¹

5- *Hadis terimlerine sıkça yer vermesi.* Hadis kitapları ve müelliflerinin isimleri, hadis türleri, hadislerin sıhhat dereceleri, ravi ve ravinin özellikleri, bazı kelimelerin açıklama ve şerhleri, eser üzerinde durulmuş önemli konulardır. Şu halde eserde hadis metninin yanında hadis kültürüne dair birçok bilgi sunulmuştur.

5- *Kaynakların seçimi ve sıralanmasında liyakata önem vermesi.* İlk hadislerin ümmetin ittifakla beğenisini kazanan *Kütübü Sitte* 'den alınması, dört mezhep imamının eserlerine öncelik verilerek ilmi liyakatlarının teslim edilmesi gibi hususlar önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhaddis ve kaynak seçiminde Acluni'nin mezhep ve meşrep taassubuna düşmediğini görmekteyiz.

6- *İlim erbabı katında rağbet edilen bir kitap olması.* Yazma ve matbularının çok olması,¹⁰² icazette başvuru kaynağı olarak görülmesi ve kitabı rivayet edenlerin çokluğu¹⁰³ bu tespitin kanıtlarıdır. Son zamanlarda Türkiye'de *Acluni'nin Kırk Hadisi* 'nin diğer kırk hadisler kadar (halk nazarında) tanınmış olduğunu söyleyemeyiz.

¹⁰¹ Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 186-202; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 5.

¹⁰² Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 42-44.

¹⁰³ Acluni'nin Kırk Hadisi'nin baskılarına bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 186-202; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 7-10.

Kanatımıza göre bunun sebebi hadislerin senedleriyle birlikte verilmiş olması ve uzun metinlerden seçilmesidir.

2.3.6. Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Yazma, Matbu ve Şerhleri

2.3.6.1. Kazaniyye Baskısı

İlk matbu nüsha olma özelliği taşıyan Kazaniyye baskısı Rusya'nın St. Petersburg beldesinin Volkof karyesinde İlyas Mirza Matbaasında 1902 senesinde basılmıştır (**Ek 8**). Kitabın üzerinde Osmanlıca bir ibareyle '*Bu kitap hadis talebelerine icazet almada kolaylık olsun diye muteber kırk imamın kitaplarından cem edilmiştir*' şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Kitap otuz iki sayfa olup okunaklı bir yazı ile yazılmıştır. Kenarlarına da bazı notlar düşülmüştür.¹⁰⁴

2.3.6.2. Mısır Baskısı

Allame Ebi Firas Muhammed Bedrettin el-Halebi tashihiyle Mısır'da Takaddüm Matbaasında 1322/1905 senesinde basımı yapılmıştır.¹⁰⁵

2.3.6.3. İstanbul Baskısı

Ikdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin adıyla İstanbul Amidi Matbaasında 1344/1926 yılında neşredilmiştir (**Ek 9**). Yirmi altı sayfa kadar olan bu nüshanın kenarlarına bazı notlar düşülmüştür. Kitabın son kısmına kısa bir dua ve Abdullah Hayri Nevşehri'nin Beyazıt Camii Müderrisi Ali Rıza Develi Kayseri'den (ö. 1911) icazet aldığına dair bir yazı eklenmiştir.

2.3.6.4. Dimaşk Baskısı

Muhammed Mutı el-Hafız tahkiki ile 1388/1969 yılında Şam'da basılmıştır.¹⁰⁶ Bu baskı Mısır baskısına itimad edilerek ve yazma nüshalara bakılarak yapılmıştır. Dimaşk

¹⁰⁴ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 41-42.

¹⁰⁵ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 41-42.

baskısı tekrar tashihten geçirilerek ve hadislerin kaynak çalışması yapılarak 1417/1997 de yeniden basılmıştır.¹⁰⁷ 1417 tarihli bu baskının giriş kısmında *Acluni'nin Kırk Hadisi*'nin çeşitli baskılarından ve baskıya hazırlayanların isimlerinden söz edilmiştir. Çeşitli yazmalardan da istifade edilerek hazırlanan bu çalışma Daru'l-Beşair tarafından yayımlanmıştır (**Ek 10**).¹⁰⁸

2.3.6.5. Şerhu Ikdi'l-Cevheri's-Semin.

İbrahim b. Ahmed b. Kadib (ö. 1308/1890) tarafından yazılan bir şerh olup Dimaşk Esed Kütüphanesi 12579 nolu kitap olarak mahfuzdur. Şerh müellif hattı ile yazılmış olup on sekiz varak kadardır.¹⁰⁹

2.3.6.6. el-Fazlü'l-Mübin ala Ikdi'l-Cevheri's-Semin.

Allame Şeyh Muhammed Cemaleddin el-Kasimi (ö. 1332/1913) tarafından yazılan bu şerh ilk defa 1403 senesinde Asım b. Muhammed Behçet el-Baytar tahkiki ile basılmıştır (**Ek 11**). Kitap beş yüz yirmi yedi sayfa olup başında bir mukaddime yer almakta, ardından Kasimi ve Acluni hakkında bilgiler verilmekte, devamında da uzun bir şerh bölümü yer almaktadır. Eserin sonuna da bir fihrist konulmuştur. Ayrıca dipnotlarla gerekli bilgiler verilmiştir.

2.3.6.7. el-Erbeun el-Acluniyye

el-Erbeun el-Acluniyye el-Müsemmatü İkdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin adıyla sunulan eser Muhammed Vail el-Hanbeli tarafından tahkik edilerek Beyrut'ta 2010 yılında Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye tarafından ilk baskısı yapılmıştır (**Ek 12**). Kitabın baş kısmında Acluni ve kırk hadisi hakkında akademik bir

¹⁰⁶ Kasimi, *a. g. e.*, s. 12.

¹⁰⁷ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 41-42; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), Daru'l-Beşair, Dimaşk, 1997/1417.

¹⁰⁸ Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 13-14; Kitap ilk kez seyyid Muhammed Bedreddin en-Nasani tashihi ile basılmıştır. İkinci baskısı 1388 de Muhammed Muti tarafından üç nüshaya dayanarak yapılmıştır. 3. Baskısı da *el-Fazlü'l-Mübin* şerhi ile birlikte Asım Muhammed Behçet el-Baytar tarafından 1983 yılında Daru'n-Nefais tarafından Beyrut'ta yayımlanmıştır. Bu baskının sonunda İmam Acluni'nin hadis aldığı tüm kitapların müelliflerine uzanan senedleri yazılmıştır. Kitaptaki hadislerin sened ve metin tahkiki ile hadislerin tahriri yapılmıştır. Bazı lafızlar da izah edilmiştir. Bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 13-14.

¹⁰⁹ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 24-27.

çalışma bulunmaktadır. Ardından eserin metnine yer verilmiş dipnotlarla çok önemli bilgiler aktarılmıştır. Esere iki de ek konulmuştur. Eklerden ilkinde Acluni'nin hadisleri aldığı kırk kitapla ilgili isnad bilgileri yer almaktadır. İkinci ekte ise kibar-ı ulema eliyle yazılmış Acluni'ye ait icazetlerin listesi ve bu icazetlerin resimleri bulunmaktadır. Kitabın son kısmında ise eserde geçen hadislerin alfabetik listesine ve kaynakçaya yer verilmiştir. Eser üç yüz kırk üç sayfadan ibarettir.

2.3.6.8. Yazma Nüshalar

Acluni'nin Kırk Hadisi'nin yazma nüshalarının çok sayıda olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁰ İnternet ortamında bu nüshalardan bir kısmına ulaşmış durumdayız.¹¹¹ Kırk hadis yazmalarından biri Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır.¹¹²

2.4. Tez Çalışmasına Esas Alınan Yazma ve Matbu Nüshalar

Çalışmamızda iki yazma nüshayı esas aldık. Nüshalardan biri Kral Suud Üniversitesi Yazmalar kısmındaki 4811 numaralı *İkdü'l-Cevheri's-Semin* ismiyle kayıtlı eserdir (**Ek 13a, Ek 13b**). Nüsha 1263/1847 tarihinde Hasen b. Ömer tarafından mutad bir hatla yazılmış ve sonuna bir de icazet ilave edilmiştir. Eser yedi varak, yirmi iki satır, 22x16 ebatlarındadır¹¹³. Nüsha için (S) rumuzunu kullandık.

Nüshalardan ikincisi Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde 1786/1 arşiv numarasıyla kayıtlı eserdir (**Ek 14**). *İkdü'l-Cevheri's-Semin* ismiyle kayıtlı bu nüsha giriş kapaklarıyla birlikte yirmi üç varaktır. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olup gayet okunaklıdır. Sayfaları yirmi iki satır kadardır. Sayfanın sonunda bir de icazet bulunmaktadır. 9 Safer 1257/1841 tarihinde Şam'da yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu yazma nüsha için de (A) rumuzunu kullandık.¹¹⁴

¹¹⁰ Karabulut, *a. g. e.*, s. 673.

¹¹¹ Eserin matbu ve yazmalarına bkz. <http://www.mktaba.org/vb/showthread.php?p=70794> et. 30/12/2016.

¹¹² Eserin kütüphane bilgilerine bkz. http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=26114# et. 07/12/2016.

¹¹³ Kitabın yazma nüshasına bkz. <http://makhtota.ksu.edu.sa/makhtota/1926/1#.WBx8VvmLTIW> et. 04/11/2016.

¹¹⁴ Kitabın kütüphane bilgilerine bkz. http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=26114# et. 07/12/2016.

Arapça metin tespitinde *el-Fazlü'l-Mübin*, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* (Muhammed Mutı), *el-Erbeun el-Acluniyye* eserlerinden yararlandık. Özellikle nüsha farklılıkları, ravilerin isim ve güvenilirlik durumları, hadisin sıhhati gibi mevzularda adı geçen eserlerden istifade ettik.

3. BÖLÜM: ACLUNİ’NİN KIRK HADİSİ’NİN ARAPÇA METNİ,¹¹⁵ TÜRKÇE TERCÜMESİ, HADİSLERİN TAHRİC¹¹⁶ VE DEĞERLENDİRİLMESİ¹¹⁷

a) Acluni’nin Kırk Hadisi’nin Adı

عَقْدُ الْجَوْهَرِ الثَّمِينِ فِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَحَادِيثِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ¹¹⁸

Ikdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin şeklinde okuduğumuz bu ibare *Acluni'nin Kırk Hadisi'nin* orijinal adıdır. Kitabın adını *Peygamberlerin Efendisinin Hadislerinden Kırk Hadis İçinde Kıymetli Bir Mücevher Gerdanlığı* şeklinde tercüme edebiliriz. *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* ismi, Nevevi'nin *Riyazü's-Salihin* ve Dimyati'nin *el-Metcer* kitaplarının adı gibi *tehzip dönemi* eserlerinde görülen kitap adlarına benzemektedir. Acluni kitabına *mecaz* bir başlık vererek, Hz. Peygamber'in (sav) hadislerini kıymetli cevherlere benzetmiştir. Aslında bu şekil benzetmelerin Hz. Peygamber (sav) tarafından da yapılmış olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber (sav) Efendimiz: ***“İlim öğrenmek her müslümana farzdır. Layık olmayanlara ilim öğreten, domuzların boynuna cevher, inci ve altın gerdanlık takan kimseye benzer”***¹¹⁹ buyurarak *ilmi*, diğer bir ifade ile *ayet ve hadisleri* cevher, inci ve altına benzetmişlerdir.

İnsanların kıymetli madenlere değer verdiği, madenleri ellerine ve boyunlarına taktıkları ve onlarla övündükleri herkese malum bir durumdur. Hakikatte en değerli şeyler İslam'a dair marifetlerdir. İnsanın dünyevi ve uhrevi saadet ve güzelliği, afiyet ve zenginliği ayet ve hadislerin bildirdiği hakikatlerde yatmaktadır. Acluni kitabın ismini seçerken geleneğe uyarak *süslü bir başlık* tercih etmiş, seçtiği bu başlıkla da insanlara *asıl kıymetli cevherin hadisler olduğu* gerçeğini hatırlatmak istemiştir.

¹¹⁵ “Metin” ile Acluni’nin Kırk Hadisi’nin arapça orijinal hali kastedilmiştir.

¹¹⁶ “Tahrir” terimi İslam edebiyatında farklı anlamlara gelmektedir. Biz bu çalışmamızda “tahrir” kelimesini Acluni’nin Kırk Hadisi’nde geçen hadislerin çeşitli kaynaklardaki yerlerinin tespiti için kullandık. Tahrir teriminin geniş anlamı için bkz. Mehmet Görmez, “Tahrir”, *DİA*, İstanbul, 2010, c. 39, s. 419-420.

¹¹⁷ Hadislerin sıhhati ile ilgili verilen karara genelde “hüküm” tabir edilmiştir. Çalışmamızda “hüküm” yerine “değerlendirme” kelimesini kullanmayı tercih ettik.

¹¹⁸ (A), Kapak sayfası.

¹¹⁹ İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini (ö. 273/887), *Sünen*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Darü'l-Cil, 1. Baskı, Beyrut 1998, c. 1, s. 208-209, H. no: 224.

“عقد” kelimesi, *ayn* harfi kesralı okuduğunda: *inci, gerdanlık, kolye, inci dizecek iplik;* fethalı okuduğunda ise *düğümlemek, bağlamak* manalarına gelmektedir.¹²⁰ Nüshalarda genelde kesralı haliyle okunmuştur. Fethalı okuyuşa göre kitap başlığı, *Kırk Hadis İçinde Peygamberlerin Efendisinin Hadislerinden Kıymetli Bir Mücevherin (Gerdanlık Üzerine) Bağlanması* şeklinde tercüme edilebilir. İki okuyuş arasında önemli bir fark olmadığı kanatindeyiz.

Burada tekrar ifade edelim ki Acluni'nin bu eseri *el-Erbeun el-Acluniyye* ve *el-Evailü'l-Acluniyye* olarak da isimlendirilmiştir. Bizler de çalışmamızda eserden söz ederken kolaylık olsun diye *Acluni'nin Kırk Hadisi* demeyi tercih ettik.

b) Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Mukaddimesi

"بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ"

الحمد لله الذى رفع مقدار أهل الحديث، وخصهم بحفظ أسانيدهم فى القديم والحديث، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، شهادة تبلغ قائلها مراتب من سار فى سبيل الخيرات السير الحثيث، وأشهد أن سيدنا محمدا عبده ورسوله المرسل بأشرف كتاب وأجمعه مميزا بين الطيب والحبيث. صلى الله وسلم عليه وعلى آله وأصحابه والتابعين لهم بإحسان، والأئمة المجتهدين ومقلديهم أجمعين. ولا سيما الذين لهم الاعتناء بالتدريس والتحديث.

أما بعد: فيقول العبد الفقير إلى مولاه الغني الفتح إسماعيل العجلوني ابن محمد الجراح: قد وقفت على رسالة أظنها لبعض المكيين، ولكني لم أقف على اسمه، ولا على تسميته، وهي مشتملة على ذكر أحاديث من أوائل بعض كتب الحديث، منها الكتب الستة المشهورة، وقد ذكر فيها من أوائل كل كتاب منها حديثا غالبا، وقد يذكر أكثر منه، وقد يذكر من أواخرها ولعل غرضه من جمعها تسهيل قراءتها على الشيوخ طلبا للإجازة منهم بهذه الكتب، وقد تقدم لنا أن جماعة قرؤوها علينا واحدا بعد واحد واستجازونا بها، وقد أحببت أن اقتصر من أول كل كتاب منها على حديث واحد غالبا لحصول الغرض بذلك، إلا من (صحيح الإمام البخارى) فذكرت من أوله حديثين لأن أحدهما وهو: إما الأعمال بالنيات. محروم في غالب نسخ البخارى، بل في جميعها على ما قاله في (فتح البارى) وإلا من (مصنف عبد الرزاق) فذكرت منه حديثين، لأن أولهما مختصر اللفظ جدا، وحذفت مما ذكره منهما (سنن البيهقي) أيضا ثانيا، فإن حديثها مكرر مع ما فيه (مسند الشافعي) رحمه الله تعالى، وكذا حذفت أحد (مسندى البزار) لتكرره، و(مستخرج أبي نعيم) لتكرره حديثه مع ما فيه (صحيح مسلم) وزدت (معجم أبي يعلى الموصلي) فإن صاحب الرسالة وإن ذكره فيها، لكنه لم يذكره استقلالاً. وزدت على ما فيها (مسند الإمام أبي حنيفة النعمان) تنويها بأنه من أهل هذا الشأن وكتاب (الشفاء للقاضي عياض)

¹²⁰ Bkz. İbrahim Mustafa vd., *el-Mucemü'l-Vasit*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 620; Kadir Güneş, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Mektep Yayınları, İstanbul 2013, s. 798.

و (تاريخ ابن عساکر) لدمشق الشام، و کتاب (الفرج بعد الشدة) لابن أبي الدنيا، و کتاب (جیاد المسلسلات) للجلال السيوطي، و کتاب (الذرية الطاهرة) للدولابي، و(مشكاة الأنوار) للشيخ محي الدين بن عربي. فصار المتحصل أربعين حديثاً من أربعين كتاباً. وأخترت ذلك لأكون ممن حفظ على أمة محمد صلى الله عليه وسلم أربعين حديثاً، فلعلني أبعث من جمع ذلك من العلماء العاملين، جعلنا الله بفضلهم من الناجين. وسميت ذلك: عقد الجواهر الثمين في أربعين حديثاً من أحاديث سيد المرسلين وبدأت بالكتب الستة المشهورة لشيوع استعمالها، ثم (موطأ الإمام مالك) ثم بمسانيد الأئمة الثلاثة، مبتدأ منها (بمسند الإمام أبي حنيفة) ثم (بمسند الدارمي) ثم (بمسند أبي داود الطيالسي) ثم (بمسند عبد بن حميد) ثم (بمسند الحارث بن أبي أسامة) ثم (بمسند البزار) ثم (بمسند أبي يعلى الموصلي). وأختم الرسالة بكتاب (ابن السني) لمناسبة ستظهر بذكر حديثه. وهذا أوان الشروح في المقصود، بعون المعين المعبود. فأقول:"¹²¹

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.¹²²

Hadis ehlinin derecesini yükselten¹²³ ve *hadislerin senetlerini hıfzetameleri sebebiyle* onları diğer insanlardan ayrı tutan¹²⁴ Allah'a hamd olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağının bulunmadığına şahitlik ederim. Bu öyle bir (kelime-i) şhadettir ki söyleyeni hayırlı işler¹²⁵ yolunda süratli yürüyen kimsenin mertebelerine ulaştırır.

Ve ben yine şahitlik ederim ki Efendimiz Muhammed (sav) O'nun kulu ve elçisidir. O, kendisinde helal ve haram ayırt edilmiş bir şekilde en şerefli ve en cami kitap olan Kur'an'la gönderilmiştir.

¹²¹ (A), 2ab-3a; (S), 1a.

¹²² Acluni eserine kitap ve sünnete ittibaen *besmele* ve *hamdele* ile başlamıştır. Fatiha, 1/1; Ahmed, *Müsned*, s. 640, H. no: 8697.

¹²³ Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa (ö. 279/892), *el-Camiu'l-Sahih ve Hüve Sünenü't-Timizi*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir), Şirketü ve Matbaatü Mustafâ el-Babi el-Halebi, 2. Baskı, Mısır 1978, c. 5, s. 34, H. no. 2657-2658; Ahmed, *a. g. e.*, s. 351, H. no: 4157.

¹²⁴ İsnad usulü, bu ümmetin hasaisindedir. Abdullah b. el-Mübarek: "*İsnad dindedir. Eğer isnad olmasaydı dileyen dilediğini (din diye) söylerdi*" demiştir. Muhammed b. Hatim de şöyle der: "*Allah bu ümmete isnadla ikramda bulunmuş, şereflendirmiş ve onu diğerlerine üstün kılmıştır. Ne eski ne de yeni olsun ümmetlerin hiç birisi için (bilgiler aktarılırken) sened (uygulaması) olmamıştır*". Ebu Bekr el-İsbahani de şunu söyler: "*Bana ulaşan bilgilere göre Yüce Allah daha önce hiçbir ümmete vermediği şu üç şeyle bu ümmeti özel kılmıştır: İsnad, ensab ve irab.*" Bkz. Süyuti, el-Hafız Celaeddin Ebu Abdurrahman b. Ebi Bekr (ö. 911/1505), *Enmuzeccü'l-Lebib fi Hasaisi'l-Habib*, 1. Baskı, 1995, s. 37; İbn Kesir (ö. 774), *el-Baisü'l-Hasis Şerhu İhtisari Ulumi'l-Hadis*, s. 8, 443; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 5.

¹²⁵ (A), 2a'da الخير şeklinde tekil olarak geçmektedir.

Yüce Allah Muhammed'e (sav), ehli beytine, ashabına, ashaba ihsanla tabi olanlara, müçtehit imamlara ve müçtehit imamlara tabi olanların cümlesine; özellikle de tedris ve tahdisle ilgilenenlere salat ve selam etsin.

Ğani ve Fettah olan Mevla'sına muhtaç bir kul olan (ben) İsmail el-Acluni b. Muhammed el-Cerrah der(im) ki: Mekkeli (âlim)lerden¹²⁶ birine ait olduğunu sandığım bir risaleye vakıf oldum. Ancak risalenin üzerinde yazanın ismine ve isimlendirilmesine vakıf olamadım. Risale, bazı hadis kitapların ilk hadislerini içeriyordu. Meşhur *Kütübü Sitte* o hadis kitaplarından sadece bir kısmı. Risale müellifi risalesinde her bir hadis kitabının ilk hadisine yer vermekle beraber bazen kitabın sonlarından da hadis aldığı olmuş. Muhtemelen bu risaleyi yazmaktaki amacı hocalarına kıraat ederek icazet almak isteyenlere kolaylık olsun dıyedir. Nitekim bu (zor) durumu biz de yaşadık ve birçok taife teker teker hadis kitaplarını bize okuyarak icazet almak durumunda kalmışlardır. Ben de (elinizdeki) bu kırk hadisi maksat (icazette kolaylık) hasıl olsun diye, genelde her hadis kitabının ilk hadisini alarak kısa yollu bir eser yazmayı arzu ettim. Ancak *İmam Buhari'nin Sahihi'nin* ilk iki hadisini aldım. O iki hadisten biri olan "**Ameller niyetlere göredir**" rivayeti, Buhari nüshalarının çoğunda (metnin bir bölümü) *kesik olarak* (mahrumen) zikredilmiştir. Hatta *Fethu'l-Bari*'de ifade edildiğine göre Buhari'nin tüm nüshalarında bu hadis *kesik olarak* mevcuttur¹²⁷. Yine *Abdurrezzak'ın Musannefi*'nden de iki hadis aldık. Bunun sebebi ilk iki hadisin lafızlarının gerçekten çok kısa olması idi. Risaledeki bazı hadisleri de kaldırdım. *Beyhaki'nin Süneni*'nden alınma ikinci hadisi hazfettim. (Hazfetmeseydim) *Beyhaki'nin* hadisi ile *Şafii'nin (rh) Müsnedi*'ndeki hadis aynı olduğundan mükerreren yazılmış olacaktı. Keza *Bezzar'ın* iki Müsnedi'nden birini hadisin tekerrürü sebebiyle hazfettim. Yine *Müslim'in Sahihi*'ndeki hadisle beraber tekerrür edeceğinden *Ebu Nuaym'ın Müstahreci*'ni kaldırdım. *Ebu Ya'la el-Mevsili'nin Mu'cem*'ini esere ilave ettim. Risale müellifi her ne kadar Mevsili'nin

¹²⁶ Kazan baskısının kenarında bu zatın Şeyh Ömer el-Basri el-Mekki olduğu ifade edilmiştir. Doğrusu o zat Şeyh Abdullah b. Salim el-Basri el-Mekki'dir. 1048 de Mekke'de doğmuş, Basra'da kendini geliştirmiş, 1134'de Mekke'de vefat etmiştir. Bu yüzden el-Basri el-Mekki nisbesiyle anılmıştır. Bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, Kazaniye baskısı, s. 4; *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Mutı), s. 19; (A), 21ab.

¹²⁷ İbn Hacer bu bilgiyi Hattabi'den (ö. 388) nakletmiştir. Hattabi şöyle demiştir: "Bu hadis bizim rivayetimizde ve ashabımızın tüm nüshalarında hadisin yarısı gitmiş olarak kesik bir şekilde vaki olmuştur." Bkz. İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalani (ö. 852/1449), *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, (Thk. Abdülkadir Şeybe el-Hamd), Riyad, 1. Baskı 2001, c. 1, s. 21-22.

adından söz etmiş olsa da müstakil olarak ondan hadis zikretmemiştir. Hadis ehlinden biri olduğunu göstermek ve tazimde bulunmak için *İmam Ebu Hanife en-Numan'ın*¹²⁸ *Müsned'ini* de kitaba ilave ettim.¹²⁹ Bunların dışında *el-Kadı İyaz'ın eş-Şifa*, *İbn Asakir'in Tarihu Dimaşk*, *İbn Ebi'd-Dünya'nın el-Ferec Bade's-Şidde*, *el-Celal es-Süyuti'nin Ciyadü'l-Müselat*, *Dulabi'nin ez-Zürriyyetü'l-Tahire*, *eş-Şeyh Muhyiddin b. Arabi'nin Mişkatü'l-Envar* isimli kitaplarını esere ilave ettim. Neticede kırk kitaptan kırk hadis hasil oldu.

Bu sayıda (kırk) hadis seçmemin nedeni Ümmet-i Muhammed'den kırk hadis ezberleyen kimselerin arasında olabilmem içindir. Ola ki bu sayede ben ulema-i amilinden kırk hadis cemedan kimselerin zümresi içinde haşredilirim ve böylece Allah bizleri fazl-ı keremiyle ahirette kurtulandırlar.¹³⁰ Bu kitaba *Ikdü'l-Cevheri's-Semin fi Erbeine Hadisen min Ehadisi Seyyidi'l-Mürselin* adını verdim. Kullanımlarının yaygınlığı sebebiyle meşhur *Kütübü Sitte* olarak bilinen hadis kitaplarından başladım. Sonra *İmam Malik'in Muvattası*, ardından başta *İmam Ebu Hanife'nin Müsnedi* olmak üzere üç imamın müsnedleriyle devam ettim. Sonra sırayla ed-Darimi, Ebu Davud et-Tayalisi, Abd b. Humeyd, el-Haris b. Ebi Usame, el-Bezzar ve Ebu Ya'la el-Mevsili'nin müsnedlerine yer verdim. Risaleye -ileride hadisin zikredilmesiyle ortaya çıkacak bir münasebet sebebiyle- İbnü's-Sünni'nin kitabıyla son verdim. İşte bunlar, Ma'bud ve Muin olan Allah'ın yardımıyla giriş olarak anlatılan önsüz sadedinde bilgilerdir.

¹²⁸ Ebu Hanife (rh) imamların imamı en-Nu'man b. Sabit el-Kufi'dir. 80'de doğdu, 150'de vefat etti. Nizasız müçtehitlerin imamıdır. Tabiinden sayılmıştır. Kitap ve sünneti en iyi bilenlerdendir. Nakledenlerin icmasına göre Ebu Hanife usul ve hadis ehlindedir. Sahih hadisi kıyasa tercih etmiştir. Diğer imamlar gibi çok hadis rivayet edenlerden olmaya razı olmamıştır. Zira çok hadis rivayet etmek onun şartları arasında değildi. Nitekim Ebu Bekr (ra) de sahabenin imamı, en fakih ve en hafızı idi. Ama çok hadis rivayet edenlerden değildi. Şu bir gerçektir ki İmam Ebu Hanife hafız, hüccet ve fakih bir kimse idi. Onun fazla rivayet etmemesinin sebebi tehammül, rivayet ve rivayeti kabul şartlarında teşdidi tercih etmiş olmasından dolayıdır. Bkz. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 20.

¹²⁹ Acluni Ebu Hanife'nin müsnedini kırk kitaba ilave etmesinin gerekçesini *İmam A'zam'ı övmek, onu ta'zim ve tebcil etmek* olarak gösteriyor. Müsnedinin hadis kaynağı olarak seçilmesi Ebu Hanife'nin büyük bir muhaddis olduğunun ilanıdır. Ebu Hanife'nin hadis alanında zayıf olduğu, çok az hadis rivayet ettiği, müsnedinin olmadığı gibi hakkında dedikodular yapılmış ve iddialar ortaya atılmıştır. Acluni bu iddiaların doğru olmadığını, gerçekte İmam Azam'ın hadis alanında da büyük bir âlim olduğunu müsnedinden hadis rivayet ederek göstermiştir. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 107-108; İsmail Hakkı Ünal, "*İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 1989, s. 53-59.

¹³⁰ Acluni hadislerde vadedilen ecir ve sevaba nail olmayı ummaktadır. Onun bu beklentisi kırk hadis ile ilgili gelen rivayetlerin varlığına güvendiğini göstermektedir.

Ben derim ki:¹³¹

3.1. Birinci Kitap: Buhari'nin Sahih¹³²

3.1.1. Metin

"الكتاب الأول : صحيح الإمام البخارى

قال أبو عبد الله محمد بن إسماعيل البخارى، عليه رحمةُ الكرمِ البارى، في أول صحيحه: بسم الله الرحمن الرحيم، باب كيف كان بدء الوحي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم، وقول الله عز وجل: {إنا أوحينا إليك كما أوحينا إلى نوح والنبيين من بعده}. وبالسند إليه قال: حدثنا الحميدى، قال: حدثنا سفيان، قال: حدثنا يحيى بن سعيد الأنصارى، قال: أخبرني محمد بن إبراهيم التيمي أنه سمع علقمة بن وقاص الليثي يقول: سمعت عمر بن الخطاب رضي الله عنه على المنبر يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "إنما الأعمال بالنيات، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها أو إلى امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه. وأما الحديث تاما فهو: "إنما الأعمال بالنيات، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه". وبالسند إليه قال: حدثنا عبد الله بن يوسف، قال: أخبرنا مالك، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة أم المؤمنين رضي الله عنها أن الحارث بن هشام رضي الله تعالى عنه سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله كيف يأتيك الوحي؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "أحيانا يأتيني مثل صلصلة الجرس، وهو أشده علي فيفصم عني وقد وعيت عنه ما قال وأحيانا يتمثل لي الملك رجلا فيكلمني فأعي ما يقول". قالت عائشة رضي الله عنها: ولقد رأيته ينزل عليه الوحي في اليوم الشديد البرد فيفصم عنه وإن جبينه ليتفصد عرقا.¹³³

3.1.2. Tercüme

eş-Şeyh el-İmam el-Hafız Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire el-Buhari (rh) sahihinin başında şöyle dedi: *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Rasulüllah 'a (sav) Vahyin Başlangıcı Nasıl Olduğu ve Zikri Yüce Olan Allah'ın Şu Kavli Hakkındaki Bab: "Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere vahy ettiğimiz ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a,*

¹³¹ Kitabımızın ana bölümünü yazmaya geçelim!

¹³² Tam adı Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğire el-Buhari'dir. Hadis âlimlerinin en büyüklerinden ve tanınmışlarından. 13 Şevval 194 (20 Temmuz 810) Cuma günü Buhara'da doğdu. 256 yılının ramazan bayramı gecesi Hartenk kasabasında vefat etti ve ertesi gün (1 Eylül 870 Cuma) orada toprağa verildi. Çok sayıda eser kaleme aldı. Eserlerinden en önemlisi *el-Camiu's-Sahih* kitabıdır. Nevevi *el-Camiu's-Sahih*'in tam adının *el-Camiu'l-Müsnedü's-Sahihu'l-Muhtasar min Umuri Resulillah Sallallahü aleyhi ve Sellem ve Sünenihi ve Eyyamih*, İbn Hacer ise *el-Camiu's-Sahihu'l-Müsned min Hadisi Resulillah Sallallahü aleyhi ve Sellem ve Sünenihi ve Eyyamih* olduğunu söylemektedir. Fakat eser *Sahihu'l-Buhari* diye şöhret bulmuştur. Zehebi'nin Kur'an-ı Kerim'den sonra müslümanların elindeki kitapların en üstünü olduğunu söylediği *el-Camiu's-Sahih*, sadece sahih hadisleri toplayan ilk eserdir. *el-Camiu's-Sahih* üzerine yüzlerce çalışma yapılmıştır. Bkz. M. Mustafa el-Azami, "Buhari, Muhammed b. İsmail", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 368-372; M. Yaşar Kandemir, "el-Camiu's-Sahih", *DİA*, İstanbul, 1993, c. 7, s. 114-123.

¹³³ (S), 1ab; (A), 3a.

*Ya'kub'a, evlatlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahy eylediğimiz ve Davud'a Zebur verdiğimiz gibi, şübhesiz Sana da (ey Habib'im) vahyettik biz.*¹³⁴

Birinci Hadis

Ona (Buhari'ye) isnadla¹³⁵ (bu hadisi rivayet ediyorum).¹³⁶

(Buhari) dedi: Bize (bu hadisi hocam) el-Humeydi¹³⁷ tahdis edip şöyle dedi: Bize Süfyan¹³⁸ tahdis edip şöyle dedi: Bize Yahya b. Said el-Ensari tahdis edip şöyle dedi: Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymi haber verdi ki, kendisi Alkame b. Vakkas el-Leysi'den şöyle derken işitmiştir: Ben Ömer b. el-Hattab'dan (ra) işittim, minber üzerinde şöyle dedi: Ben Rasulullah'dan (sav) işittim, şöyle buyuruyordu: **"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan şey ancak odur. Artık her kim nail olacağı bir dünya (malı) veya nikah edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş ise, onun hicreti de hedeflediği şeye göredir."** Hadisin tam metni şu şekildedir: **"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan şey ancak odur. Kimin hicreti, Allah ve Rasulü (rızası ve hoşnutlukları) için ise, onun hicreti Allah ve Resulüne müteveccih sayılır. Kim de nail olacağı bir dünya veya nikahlanacağı bir kadından ötürü hicret etmişse, onun hicreti de hedeflediği şeye göredir."**

¹³⁴ Nisa, 4/163.

¹³⁵ **"ona (muttasıl bir) senedle"**, **"ona dayandırarak"** anlamına gelen bu ibarenin hadislerin sened kısmının başlarında yer aldığı görmekteyiz. İbarenin Acluni'nin kitabına mahsus olduğunu söyleyemeyiz. Zira diğer bazı *evail* eserlerinde de aynı ibare geçmektedir. Bkz. Basri, Abdullah b. Salim (ö. 1324), *el-Evailü'l-Hadisiyye*, (Thk. Ebu Şu'be es-Sinbadi), ty., s. 14; Mekki, *el-Evail es-Sünbüliyye*, s. 14.

¹³⁶ **"ona isnadla"** anlamına gelen bu ibarenin açıklımı ile ilgili olarak şu yorumlar yapılmıştır: 1- **"bi's-senedi ileyh"** yani **"ervi bi's-senedi'l-muttasılı ileyh"** 'Ben bu hadisi muttasıl bir senedle ona (Buhari'ye, Müslim'e, Ebu Davu'da...) isnad aederek rivayet ediyorum' demektir. Bu durumda **"be"** harfi cerrinin müteallkı mahzuf bir **"ervi"** yani 'rivayet ediyorum' fiilidir. 2- **"senedi ileyhi ennehü"** demektir. 'Ona ((Buhari'ye, Müslim'e, Ebu Davu'da ... kadar ulaşan yanımdaki) senedimle o şöyle rivayet etmiştir' demektir. Bkz. Kasımi, *el-Fazlü'l-Mübin*, s. 127. 3- **"bi's-senedi'l-muttasılı"** ibaresinin kısaltılmış şeklidir. Basri'nin evailinde her bir hadis rivayet edilirken **"bi's-senedi ileyh"** ibaresine yer verilmiştir. Bkz. Mekki, *el-Evail es-Sünbüliyye*. 4- 'Bu risalenin içerdiği her bir kitabın ilk hadisini **"semaen"**, baki hadislerini **"icazeten"** şeyhimden sana rivayet ediyorum' demektir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 159-160.

¹³⁷ Abdullah b. Zübeyr

¹³⁸ Süfyan b. Uyeyne

İkinci Hadis

Buhari'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(Buhari) dedi: Bize Abdullah b. Yusuf tahdis edip şöyle dedi: Bize Malik b. Enes, Hişam b. Urve'den, o da babası (Urve)den, o da *Mü'minlerin Annesi*¹³⁹ Aişe'den (ra) haber verdiği göre Haris b. Hişam (ra), Rasulüllah'a (sav):

“Ya Rasulallah, sana vahy nasıl geliyor?” diye sordu. Rasulüllah (sav): **“Bazı vakitlerde bana çingırak sesi gibi ses çıkararak¹⁴⁰ geliyor ki, bana en ağır geleni budur. Benden o hal gider gitmez, (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen de melek bana bir insan olarak temessül eder, benimle konuşur, ben de söylediğini iyice bellerim.”** buyurdu. Aişe (ra) şöyle dedi: Rasulüllah'ı, soğuğu çok şiddetli bir günde kendisine vahiy inerken gördüm. (Soğuk bir günde bile) kendisinden o hal geçtiği vakitte şakaklarından şapır şapır ter akardı.

3.1.3. Tahric

Birinci Hadis

Sahihu'l-Buhari'nin ilk hadisidir.¹⁴¹ Buhari aynı hadisi sahihinin altı yerinde değişik tarik ve lafızlarla tekrar rivayet etmiştir. Hadisi **Buhari**'den başka **Müslim**,¹⁴² **Ebu Davud**,¹⁴³ **Tirmizi**,¹⁴⁴ **Nesai**,¹⁴⁵ **İbn Mace**,¹⁴⁶ **Malik**,¹⁴⁷ **Ebu Hanife**,¹⁴⁸ **Abdullah b. el-**

¹³⁹ Ahzab, 33/6.

¹⁴⁰ İki demirin birbirine vurulması ile vaki olan sese “**salsale**” denmiştir. Daha sonra bu kelime “**tın tın**” diye ses çıkaran her şey için itlak olunmuştur. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 1, s. 20.

¹⁴¹ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 13, H. no: 1.

¹⁴² Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri (ö. 261/875), *el-Camiu's-Sahih*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1. Baskı, Lübnan 1991, c. 3, s. 1515-1516, H. no: 155, (1907).

¹⁴³ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 3, s. 526, H. no: 2201.

¹⁴⁴ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 179-180, H. no: 1647.

¹⁴⁵ Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (ö. 303/915), *Mücteba*, (Thk. Hasen Abdülmünim Şelbi), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2001, s. 274-275, H. no: 76; *es-Sünenü'l-Kübra*, (Thk. Hasen Abdülmünim Şelbi), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 1, s. 101, H. no: 78.

¹⁴⁶ İbn Mace, *Sünenü İbn Mace*, (Muhammed Nasıruddin el-Elbani), Mektebetü'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 1406, c. 5, s. 609, H. no: 4227.

¹⁴⁷ Malik, Ebu Abdillah Malik b. Enes el-Esbahi (ö. 179/795), *Müvattaü'l-İmam Malik bi Rivayeti Muhammed b. Hasen eş-Şeybani*, (Thk. Abdülvahhab Abdullatif), Vizaretü'l-Evkaf, 4. Baskı, Kahire 1994, s. 312, H. no: 983.

Mübarek,¹⁴⁹ Ahmed,¹⁵⁰ Tayalisi,¹⁵¹ Darekutni,¹⁵² Bezzar,¹⁵³ İbn Hibban,¹⁵⁴ İbn Huzeyme,¹⁵⁵ Humeydi,¹⁵⁶ İbnü'l-Münzir,¹⁵⁷ İbn Carud,¹⁵⁸ Rebi b. Habib,¹⁵⁹ Veki' b. Cerrah,¹⁶⁰ Büveyti,¹⁶¹ Kuzai,¹⁶² Tahavi,¹⁶³ Taberi,¹⁶⁴ Hatib el-Bağdadi,¹⁶⁵ İbn Mende,¹⁶⁶ Saydavi,¹⁶⁷ İbnü'l-Mukri,¹⁶⁸ Hâkim el-Kebir,¹⁶⁹ Hâkim,¹⁷⁰ İbn Asakir,¹⁷¹

¹⁴⁸ Ebu Hanife, en-Numan b. Sabit b. Zuta b. Mah el-Kufi (ö. 150/767), *Müsned*, (Molla Ali el-Kari şerhiyle birlikte), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1985, s. 221.

¹⁴⁹ Abdullah b. el-Mübarek (ö. 181/797), *Kitabü'z-Zühd ve'r-Rakaik*, (Thk. Habiburrahman el-Azami), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, s. 93, H. no: 188.

¹⁵⁰ Ahmed, *a. g. e.*, s. 52, H. no: 168.

¹⁵¹ Tayalisi, Ebu Davud Süleyman b. Davud b. el-Carud (ö. 204/819), *Müsned*, (Thk. Muhammed b. Abdü'l-Muhsin et-Türki), Daru Hicr, 1. Baskı, 1999, c. 1, s. 42, H. no: 37.

¹⁵² Darekutni, Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed (ö. 385/995), *Sünen*, (Thk. Şuayb Arnavut vd.), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2004, c. 1, s. 76, H. no: 131.

¹⁵³ Bezzar, Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Abdü'l-Halik el-Ateki (ö. 292/904), *el-Bahru'z-Zahhar el-Ma'ruf bi-Müsnedi'l-Bezzar*, (Thk. Mahfuz er-Rahman Zeynüllah), Müessesetü Ulumi'l-Kuran, 1. Baskı, Beyrut 1988, c. 1, s. 380, H. no: 257; *Gaylaniyyat*, (Hilmi Kamil Esad), Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Riyad 1997, s. 329, H. no: 336.

¹⁵⁴ İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed el-Büsti (ö. 354/965), *Sahihi İbn Hibban bi Tertibi İbn Balaban*, (Emir Alaedin Ali b. Balaban (ö. 739), (Thk. Şuayb el-Arnaud), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1991, c. 2, s. 113-115, H. no: 388-389; *Sikat*, (Muhammed Abdülmuid), Vizaretü'l-Mearif, 1 Baskı, Hindistan 1973, c. 6, s. 298.

¹⁵⁵ İbn Huzeyme, Ebu Bekir Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Neysaburi (ö. 311/924), *Sahih*, (Thk. Muhammed Mustafa el-Azami), el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut, 1980, c. 1, s. 73, H. no: 142, (143, 228, 455, 1934).

¹⁵⁶ Humeydi, Ebu Bekr Abdullah b. Zübeyr b. İsa el-Kureşi (ö. 219/834), *Müsned*, (Thk. Hüseyin Selim Esed), Daru's-Seka, 1 Baskı, Dimaşk 1996, c. 1, s. 163, H. no: 28.

¹⁵⁷ İbnü'l-Münzir, Ebu Bakr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Neysaburi (ö. 318/930), *İkna'*, (Thk. Abdullah b. Abdülaziz), Mektebetü'r-Rüşd, 2. Baskı, Riyad 1414, c. 1, s. 91-93, H. no: 18.

¹⁵⁸ İbn Carud, Ebu Muhammed b. Abdullah (ö. 307), *Münteka*, Daru'l-Cinan, 1. Baskı, Beyrut 1988, s. 27, H. no: 64.

¹⁵⁹ Rebi b. Habib el-Basri (ö. 180), *Müsned, (Kitabü't-Tertib fi's-Sahih min Hadisi'r-Rasul)*, (Thk. Şeyh Nureddin Abdullah b. Humeyd es-Salimi), Mektebetü Mekat, 1. Baskı, Uman 2003, s. 25, H. no: 2.

¹⁶⁰ Veki' b. Cerrah (ö. 197/812), *Kitabü'z-Zühd*, (Thk. Abdurrahman Abdulcebbar), Mektebetü'd-Dar, 1. Baskı, Medine 1984, s. 628-630, H. no: 351.

¹⁶¹ Büveyti, Ebu Yakub Yusuf b. Yahya el-Büveyti (ö.231/845), *Muhtasarü'l-Büveyti*, (Hzl. Eymen Nasıf b. Naif es-Selame), 1430-1431 Öğretim Yılı, s. 63, H. no: 21.

¹⁶² Kuzai, Ebu Abdillah Muhammed b. Selame (ö. 454/1062), *Müsnedü's-Şihab*, (Thk. Hamdi Abülmecid es-Selefi), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1985, c. 1, s. 35, H. no: 1, (2).

¹⁶³ Tahavi, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selame (ö. 321/933), *Şerhu Müşkili'l-Asar*, (Thk. Şuayb el-Arvaut), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1994, c. 13, s. 106, H. no: 5107, (5114); *Şerhu Meani'l-Asar*, (Thk. Muhammed Zühd en-Neccar, Muhammed Seyyid), Alemü'l-Kütüb, 1. Baskı, Beyrut 1994, c. 3, s. 96, H. no: 4650.

¹⁶⁴ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid (ö. 310/923), *Tehzibü'l-Asar ve Tafsilü's-Sabiti an Rasüüllah (sav) mine'l-Ahbar*, (Thk. Mahmud Muhammed Şakir), Matbaatü'l-Medeni, Kahire ty., c. 3, s. 784-786.

¹⁶⁵ Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekr Ahmed b. Ali (ö. 463/1071), *el-Cami li Ahlakı'r-Ravi ve Adabi's-Sami*, (Thk. Mahmud et-Tahhan), Mektebetü'l-Mearif, Riyad, 1983, s. 11, H. no: 13; *Tarihu Medineti's-Selam*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Daru'l-Garbi'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 5, s. 403; c. 7, s. 84; c. 10, s. 472; c. 13, s. 207.

¹⁶⁶ İbn Mende, İbrahim b. Edhem-Hafız Muhammed b. İshak b. Yahya (ö. 395/1005), *Kitabü'l-İman*, (Thk. Ali b. Muhammed), Müessesetü'r-Risale, 2. Baskı, Beyrut 1985, s. 153-154, H. no: 17; *Müsnedü İbrahim b. Edhem ez-Zahid*, (Thk. Mecdi Fethi es-Seyyid İbrahim), Mektebetü'l-Akran, Kahire 1988, s. 23-25, H. no: 13.

¹⁶⁷ Saydavi, Ebu'l-Hüseyin Muhammed b. Ahmed b. Cüme' (ö. 406/), *Mu'cemü's-Şüyuh*, (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmüri), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1985, s. 117.

¹⁶⁸ İbnü'l-Mukri, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim b. Ali el-İsfahani (ö. 381/991), *Mu'cem*, (Thk. Ebu Abdurrahman Adil b. Sa'd), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1998, s. 31, H. no: 1.

¹⁶⁹ Hâkim el-Kebir, Ebu Ahmed Muhammed b. Muhamme b. Ahmed b. İshak en-Nisaburi el-Kerabisi (ö. 378/988), *Şiaru Ashabi'l-Hadis*, İhyaü't-Türas, yyk. 2015, s. 35, H. no: 20.

¹⁷⁰ Hâkim, Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysaburi (ö. 405/1014), *Marifetü Ulumi'l-Hadis*, (Thk. Ahmed b. Faris), Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 2003, s. 396, H. no: 322.

¹⁷¹ İbn Asakir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasen b. Hibetüllah b. Abdullah eş-Şafii (ö. 571/1175), *Tarihu Medineti Dimaşk*, (Thk. Muhibbuddin Ebi Said), Daru'l-Fikr, Beyrut 1995, c. 54, s. 376-377; *el-Erbeun el-Büldaniyye*, (Thk. Abedül-Hac Muhammed el-Hariri), el-Mektebetü'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1993, s. 47, H. no: 1.

Beyhaki,¹⁷² Begavi,¹⁷³ Tahavi,¹⁷⁴ Cevheri,¹⁷⁵ Ebu Nuaym,¹⁷⁶ Silefi,¹⁷⁷ İbnü'l-Arabi,¹⁷⁸ Ebu Bekr eş-Şafii,¹⁷⁹ İbn Hazm,¹⁸⁰ Taberani,¹⁸¹ Nesevi,¹⁸² Acurri,¹⁸³ Herevi¹⁸⁴, Dani¹⁸⁵ ve Kadı İyaz¹⁸⁶ rivayet etmişlerdir. Ayrıca hadisi Nevevi,¹⁸⁷ İbnü'l-Cemaa,¹⁸⁸ İbn Kesir,¹⁸⁹ İbnü'l-Mülekkin,¹⁹⁰ İraki¹⁹¹ ve Süyuti¹⁹² de kitaplarında zikretmişlerdir.

İkinci Hadis

¹⁷² Beyhaki, Ebu Bekir Ahmed b. el-Huseyin b. Ali (ö. 458/1066), *es-Sünenü'l-Kübra*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata), Daru'l-Kütübül-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 2002, c. 4, s. 188, H. no: 7380, (181, 1422, 181, 182, 1031, 1422, 2254, 7370, 8992, 12902, 14996); *el-Erbeunes's-Suğra*, s. 14, H. no: 35; *Marifetü's-Sünen ve'l-Asar*, (Thk. Abdülmuti Emin Kaleci), 1. Baskı, Daru Kuteybe, Beyrut-Daru'l-Va'y, Kahire 1991, c. 1, s. 261, H. no: 587; *es-Sünenü's-Sağir*, (Abdülmuti Emin Kaleci), Camiatü'd-Dirasati'l-İslamiyye, Karaçi 1979, c. 1, s. 9, H. no: 1; *el-Hilafiyat*, (Thk. Meşhur b. Hasen Al Selman), Daru's-Sumay'i, 1. Baskı, Riyad 1994, s. 284, H. no: 111.

¹⁷³ Begavi, el-Hüseyn b. Mesud (ö. 516/1122), *Şerhu's-Sünne*, (Thk. Muhammed Zühayr eş-Şaviş, Şuayb el-Arnaut), el-Mektebetü'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1403/1983), c. 1, s. 5.

¹⁷⁴ Tahavi, *Şerhu Meani'l-Asar*, (Thk. Muhammed Zühdi en-Neccar vd.), Alemü'l-Kütüb, 1. Baskı, Beyrut 1994, c. 3, s. 96, H. no: 4650, (4651).

¹⁷⁵ Cevheri, Hafız Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed (ö. 381/992), *Müsnedü'l-Muvatta*, (Thk. Lütfi b. Muhammed Sağir-Taha b. Ali), Daru'l-Garbi'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1997, s. 82, H. no: 4.

¹⁷⁶ Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-Esfahani (ö. 430/1039), *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakatü'l-Asfiya*, Daru'l-Kütübül-İlmiyye, Beyrut 1988, c. 7, s. 219; c. 32, s. 166; c. 45, s. 377; c. 49, s. 340; c. 54, s. 377; c. 56, s. 36.

¹⁷⁷ Silefi, *Mu'cemü's-Sefer*, s. 14, H. no: 7.

¹⁷⁸ İbnü'l-Arabi, Ebu Said Ahmed b. Ziyad b. Bişr (ö. 341/952), *Kitabü'l-Mu'cem*, (Thk. Abdülmuhsin b. İbrahim b. Ahmed el-Huseyni), Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Riyad 1997, c. 1, s. 340, H. no: 651, (652).

¹⁷⁹ Ebu Bekr Muhammed b. Abdillal b. İbrahim eş-Şafii (ö. 354/965), *Kitabü'l-Fevaid eş-Şehir bi'l-Gyilaniyyat*, (Thk. Halimi Kamil Esad Abdülhadi), Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Riyad 1997, s. 331, H. no: 337.

¹⁸⁰ İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said el-Endelüsi (ö. 456/1064), *el-Muhallı bi'l-Asar*, (Thk. Abdülğaffar Süleyman el-Bündari), Daru'l-Kütübül-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut 2003, c. 1, s. 90-91.

¹⁸¹ Taberani, Ebü'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (ö. 360/970), *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Daru'l-Harameyn, Kahire 1995, c. 1, s. 17, H. no: 40; c. 7, s. 123, H. no: 7050.

¹⁸² Nesevi, *Erbeun*, s. 56, H. no: 13.

¹⁸³ Acurri, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hüseyn el-Bağdadi (ö. 360/970), *Erbeune Hadisen*, (Thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr), Edvau's-Selef, 2. Baskı, Riyad 2000, s. 78, H. no: 3.

¹⁸⁴ Herevi, Ebu İsmail Abdillal b. Muhammed b. Ali el-Ensari (ö. 481), *el-Erbeun fi Delaili't-Tevhid*, (Thk. Ebu Malik b. Cihad b. es-Seyyid el-Mürşidi), Daru İbn Receb, 1. Baskı, Mansure 2001, s. 22, H. no: 1.

¹⁸⁵ Dani, Ebu Amr Osman b. Said ed-Dani el-Mükri (ö. 444/), *Cüzün fi Ulumi'l-Hadis*, (Thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasen Ali Selman), ed-Daru'l-Eseriyye, 2. Baskı, Umman 2006, s. 50, H. no: 6.

¹⁸⁶ Kadı İyaz, *el-İlma...*, s. 54-55.

¹⁸⁷ Nevevi, *a. g. e.*, s. 6, H. no: 1.

¹⁸⁸ İbnü'l-Cemaa, Şeyhü'l-İslam Bedreddin Ebu Abdillal Muhammed b. İbrahim (ö. 733), *Meşyehatü Kadı'l-Kudat*, (Thk. Müveffik b. Abdillal b. Abdillal), Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1988, s. 211.

¹⁸⁹ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer (ö. 774/1373), *Müsnedü'l-Faruk Emiri'l-Müminin Ebi Hafs Ömer b. Hattab ve Akvalühü ala Ebvabi'l-İlm*, (Thk. İmam b. Alib. İmam), Daru'l-Felah, 1. Baskı, el-Feyyum 2009, c. 1, s. 93-94, H. no: 1.

¹⁹⁰ İbnü'l-Mülekkin, Ebü'l-Hafız Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensari eş-Şafii (ö. 804/1401), *el-Bedru'l-Kebir fi Tahrici'l-Ehadisi ve'l-Asari'l-Vakiati fi's-Şerhi'l-Kebir*, (Thk. Mustafâ Ebü'l-Ğayt Abdülhayy vd.), Daru'l-Hicre, 1. Baskı, Riyad 2004, c. 1, s. 654-666, H. no: 1.

¹⁹¹ İraki, Ebü'l-Fadl Zeynüddin Abdürrahim b. el-Hüseyn b. Abdurrahman (ö. 806/1404), *Tarhu't-Tesrib fi Şerhi't-Takrib*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, ty., c. 2, s. 2.

¹⁹² Süyuti, *Ciyadü'l-Müselselat*, (Thk. Muhammed Mekki), Daru Nuri'l-Mektebat/Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 2002, s. 163-169, H. no: 12.

es-Sahih'in ikinci hadisidir¹⁹³. Buhari aynı hadisi farklı bir tarikla *Bed'ü'l-Halk* kitabının *Meleklerin Zikri* babında rivayet etmiştir¹⁹⁴. Hadisi **Buhari**'den başka **Müslim**,¹⁹⁵ **Tirmizi**,¹⁹⁶ **Nesai**,¹⁹⁷ **Ahmed**,¹⁹⁸ **Malik**,¹⁹⁹ **İbn Rahuye**,²⁰⁰ **İbn Huzeyme**,²⁰¹ **Rebi b. Habib**,²⁰² **İbn Hibban**,²⁰³ **Abd b. Humejd**,²⁰⁴ **Humeydi**,²⁰⁵ **Cevheri**,²⁰⁶ **İbn Mende**,²⁰⁷ **İbn Ebi Davud**,²⁰⁸ **Acurri**,²⁰⁹ **Hatib el-Bağdadi**,²¹⁰ **Ebu Nuaym**,²¹¹ **Beyhaki**,²¹² **Ebu Abdillah Mervezi**²¹³ ve **Begavi**²¹⁴ rivayet etmişlerdir.

3.1.4. Değerlendirme

Birinci Hadis

el-Humeydi (ö. 219/834). Sika, hafız, fakih, İbn Uyeyne'nin en iyi ashabından.²¹⁵

Süfyan (ö. 198/813). Sika, sebt, hafız, hucet, imam.²¹⁶

¹⁹³ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 13, H. no: 2; c. 2, s. 425, H. no: 3215.

¹⁹⁴ Buhari, *a. g. e.*, c. 2, s. 425, H. no: 3215; *Halku Efali'l-İbad ve'r-Reddü ale'l-Cehmiyye ve Ashabi't-Ta'til*, Müessesetü'r-Risale, 3. Baskı, Beyrut 1990, s. 83-84.

¹⁹⁵ Müslim, *Sahih*, c. 4, s. 1816-1817, H. no: 2333.

¹⁹⁶ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 597, H. no: 3634.

¹⁹⁷ Nesai, *Mücteba*, c. 2, s. 356-357, H. no: 945, (946).

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *a. g. e.*, s. 1884, H. no: 25766, (25817).

¹⁹⁹ Malik, *Muvatta bi Rivayeti Yahya b. Yahya el-Leysi*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyai't-Türasi'l-Arabiy, 2. Baskı, Beyrut 1985, c. 2, s. 199, H. no: 7.

²⁰⁰ İbn Rahuye, İbrahim b. Mahled el-Mervezi (ö. 238/), *Müsnedü İshak b. Rahuye*, (Thk. Abdülğafur b. Abdülhak el-Beluşi), Mektebetü'l-Eyman, 1. Baskı, el-Medinetü'l-Münevvere 1990, c. 1, s. 252-253, H. no: 754, (755).

²⁰¹ İbn Huzeyme, *Kitabü't-Tevhid*, (Thk. Abdülaziz b. İbrahim), Daru'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 1988, s. 358-359, H. no: 214.

²⁰² Rebi b. Habib, *a. g. e.*, s. 26, H. no: 3.

²⁰³ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 225, H. no: 38.

²⁰⁴ Abd b. Humejd Ebu Muhammed el-Kissi (ö.249/863), *el-Muntahab min Müsnedi Abd b. Humejd*, (Thk. Ebu Abdillah Mustafa b. el-Adevi), Daru Belensiye, 2. Baskı, Riyad 2002, c. 2, s. 366, H. no: 1488.

²⁰⁵ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 286, H. no: 258.

²⁰⁶ Cevheri, *a. g. e.*, s. 561-562, H. no: 743.

²⁰⁷ İbn Mende, *Kitabü'l-İman*, s. 688, H. no: 679, (680).

²⁰⁸ İbn Ebi Davud, Ebu Bekr Abdullah b. Süleyman b. Eş'as es-Sicistani (ö. 316/929), *Müsnedü Aişe*, (Thk. Abdülğafur Abdülhak Hüseyin), Mektabetü Dari'l-Aksa, 1. Baskı, Küveyt 1985, s. 219, H. no: 527.

²⁰⁹ Acurri, *Kitabü's-Şeria*, (Thk. Abdullah b. Ömer b. Süleyman), Daru'l-Vatan, 1. Baskı, Riyad 1997, s. 1465-1466, H. no: 984, (985).

²¹⁰ Hatib el-Bağdadi, *el-Esmaü'l-Mübheme*, (Thk. İzzettin Ali), Mektebetü'l-Hancı, 2. Baskı, Kahire 1992, s. 56.

²¹¹ Ebu Nuaym, *Delailü'n-Nübüvve*, (Thk. Muhammed Ravvas Kaleci vd.), Daru'n-Nefais, 2. Baskı, Beyrut 1986, s. 223, H. no: 171.

²¹² Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 7, s. 84, H. no: 13342.

²¹³ Ebu Abdillah Mervezi, Muhammed b. Nasr (ö. 294/906), *Muhtasaru Kıyami'l-Leyl*, Hadis Akademi, 1. Baskı Riyad 1988, s. 31.

²¹⁴ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 13, s. 321, H. no: 3737.

²¹⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, (Thk. Hassan Abdülmennan), Beytü'l-Efkari'd-Düveliyye, Amman 2000, trc. no: 3320, s. 317.

Yahya b. Said el-Ensari (ö. 143/760). Hafız, fakih, hucet, sika, sebt.²¹⁷

Muhammed b. İbrahim et-Teymi (ö. 119/737). Sika.²¹⁸

Alkame b. Vakkas el-Leysi (ö. 86/705). Sika, sebt.²¹⁹

Ömer b. el-Hattab (ö. 23/644). Sahabi.²²⁰

Hadisin isnadı muttasıldır. Ricalinin tamamı sika olup ta'dil elfazı ile zikredilmişlerdir.²²¹ Hadis müttefekun aleyh, sahih bir rivayettir.²²²

Tirmizi: '*Bu hadis hasen sahihtir*' demiştir.²²³ Hadisin sahih olduğuna dair ittifak ve icma vardır.²²⁴ Bedreddin el-Ayni (ö. 855/1451) hadisin sıhhati konusunda şüphe edilmemesinin bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir.²²⁵ Bazılarının sandığı gibi hadis mütevatir değildir. Hadis, senedinin ahirine nisbetle *meşhur*, evveline nisbetle *gariptir*. Sıhhati üzerine icma vardır. Bezzar ve diğer bazı âlimler, Hz. Ömer'den başka rivayet edenin olmadığını söylemişlerse de İbn Mende bu hadisi Sa'd b. Vakkas, Ali b. Ebi Talib, Ebu Said el-Hudri, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer, Enes, Abdullah b. Abbas, Muaviye, Ebu Hureyre, Ubade b. es-Samit, Utbe b. Abd el-Eslemi, Hezal b. Süveyd, Utbe b. Amir, Cabir b. Abdilllah, Ebu Zer, Utbe b. el-Münzir, Ukbe b. Müslim (ra) gibi sahabilerin de rivayet ettiğini ifade etmişlerdir.²²⁶ Bu hadisi (Yahya b. Said) Ensari'den çok sayıda kimse rivayette bulunmuştur. Rivayette bulunanların sayısının

²¹⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2451, s. 240.

²¹⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7559, s. 261.

²¹⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5691, s. 521.

²¹⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4685, s. 438.

²²⁰ İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, trc. no: 5731, c. 4, s. 279-280.

²²¹ Nureddin İtr, *Menhecü'n-Nakd fi Ulumi'l-Hadis*, Daru'l-Fikr, 2. Baskı, Dımaşk 1979, s. 105.

²²² Elbani, Muhammed Nasriddin (ö. 1999), *İrvau'l-Galil fi Tahrici Ehadisi Menari's-Sebil*, el-Mektebetü'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1979, c. 1, s. 59; Müslim, *Sahih*, s. 1516-1517; İbn Mace, *Sünen*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), c. 5, s. 626; Adevi, Safau'd-Davvi Ahmed, *İhdü'd-Dibace bi Şerhi Süneni İbni Mace*, Daru'l-Yekin, 1. Baskı, Bahreyn 2002, c. 5, s. 551.

²²³ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 180.

²²⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 1, s. 11.

²²⁵ Ayni, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed (ö.855/1451), *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1421/2001, c. 1, s. 47; İbn Receb, Zeynüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şihab el-Bağdadi ed-Dimaşki (ö. 795/1393), *Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem*, (Nşr. Şuayb el-Arnaut, İbrahim Bacis), Müessesetü'r-Risale, 8. Baskı, Beyrut 1419/1999, c. 1, s. 60-61.

²²⁶ Ayni, *a. g. e.*, c. 1, s. 47-48.

200 ila 700 arasında olduğu ifade edilmiştir. Onların en meşhurlarından bazıları Malik, Sevri, Evzai, İbnü'l-Mübarek, el-Leys b. Sa'd, Hammad b. Zeyd, Şu'be, İbn Uyeyne gibi zatlardır. Hadisin sıhhati üzerinde ittifak vardır.²²⁷

İbnü'l-Mülekkin da şu açıklamayı yapmıştır: Bu hadis İslam'ın erkânlarından ve imanın kaidelerinden biridir. Sahih ve celil bir hadis olup sıhhatine, mevkinin ve celadetinin büyüklüğüne, *İmam Ebu Said Yahya b. Said b. Kays el-Ensari Hadisi* olarak sabit olduğuna ittifak edilmiştir. Ebu Said'den de başta İmam Malik olmak üzere sayısız *hafız* ve *imam* rivayette bulunmuştur. Yahya b. Yahya'dan 250 civarında muhaddis rivayet etmiştir.²²⁸

Kettani mütevatir hadisleri bir araya getirdiği kitabının ilk sırasına bu hadisi koymuştur.²²⁹ İmam Şa'rani (ö. 970/1562) *el-Bedrü'l-Münir* kitabında hadisin 30 sahabi tarafından rivayet edildiğini, dolayısıyla mütevatir hadislerden olduğunu ifade etmiştir.²³⁰

Netice itibariyle Sahihu'l-Buhari'deki bu *niyet hadisi*, her ne kadar Yahya'ya gelinceye kadar ferden rivayet edildiğinden *garib* bir hadis olsa da en sahih hadislerden biridir.²³¹

İkinci Hadis

Abdullah b. Yusuf (ö. 218). Sika, mütkin.²³²

Malik b. Enes (ö. 179/795). İmam, fakih, hafız, sika, sebt.²³³

Hişam b. Urve (ö. 145/762). Sika, fakih, hadiste imam.²³⁴

²²⁷ İbn Receb, *a. g. e.*, c. 1, s. 60-61.

²²⁸ İbnü'l-Mülekkin, *el-Bedru'l-Kebir*, c. 1, s. 654.

²²⁹ Kettani, Ebu Abdullah Muhammed b. Cafer (ö. 1927), *Nazmu'l-Mütenasir mine'l-Hadisi'l-Mütevatir*, Daru'l-Kütübü's-Selefiyye, 2. Baskı, Kahire ty., s. 24.

²³⁰ Kettani, *a. g. e.*, s. 27.

²³¹ Abdulaziz Abdullah er-Racihi, *Minhatü'l-Meliki'l-Celil Şerhi Sahihi'l-Buhari*, Daru't-Tevhid, 1. Baskı, Riyad 2013, c.1, s. 26.

²³² İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3721, s. 350.

²³³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6425, s. 575.

Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/713). Sika, meşhur fakih, alim, sebt, müksir, me'mün.²³⁵

Aişe (ö. 57/676). Sahabi, mü'minlerin annesi.²³⁶

Senedde geçen ravilerin tamamı sikadır. İsnadı sahih,²³⁷ *müttefekun aleyh* bir hadistir. Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vermiştir.²³⁸

3.2. İkinci Kitap: Müslim'in Sahihi²³⁹

3.2.1. Metin

"الكتاب الثاني : صحيح مسلم"

قال الإمام أبو الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري رحمه الله تعالى في أول صحيحه بعد خطبته الطويلة المشتملة على أحاديث جليلة: كتاب الإيمان، وبالسند إليه قال: حدثنا أبو خيثمة زهير بن حرب، قال: حدثنا وكيع عن كهمس عن عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر - ح - وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري وهذا حديثه قال: حدثنا أبي قال: حدثنا كهمس، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر قال: كان أول من قال في القدر بالبصرة معبد الجهني فانطلقت أنا وحميد بن عبد الرحمن الحميري حاجين أو معتمرين فقلنا: لو لقينا أحدا من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فسألناه عما يقول هؤلاء في القدر. ففوق لنا عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما داخل المسجد. فاكتفته أنا وصاحبي. أهدنا عن يمينه والآخر عن شماله. فظننت أن صاحبي سيكل الكلام إلي. فقلت: أبا عبد الرحمن إنه قد ظهر قبلنا ناس يقرؤون القرآن ويتقفرون العلم. وذكر من شأنهم، وأنهم يزعمون أن لا قدر. وأن الأمر أنف، فقال: إذا لقيت أولئك فأخبرهم أني بريء منهم، وأنهم براء مني، والذي يحلف به عبد الله بن عمر: لو أن لأحدهم مثل أحد ذهباً فأنفقه، ما قبل الله منه حتى يؤمن بالقدر. ثم قال: حدثني أبي عمر بن الخطاب، قال: بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب شديد سواد الشعر. لا يرى عليه أثر السفر. ولا يعرفه منا أحد. حتى جلس إلى النبي صلى الله عليه وسلم. فاسند ركبتيه إلى ركبتيه. ووضع كفيه على فخذيه. وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام. فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله وتقيم الصلاة وتؤتي

²³⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7302, s. 640-641.

²³⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4561, s. 425.

²³⁶ Aişe bt. Ebi Bekr es-Sıddık. Bkz. İbn Hacer, *el-İsabe*, Kitabü'n-Nisa, trc. no: 701, c. 8, s. 139-141.

²³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Şrh. Hamza Ahmed ez-Zeyn), c. 17, s. 289; c. 17, s. 552; c. 17, s. 564; Elbani, *Sahih'u'l-Cami's-Sağır ve Ziyadatih*, c. 1, s. 102-103.

²³⁸ Tirmizi, *Sünen*, c. 5, s. 597.

²³⁹ Tam adı Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri'dir. 206'da (821-22) Nişabur'da dünyaya geldi ve aynı yerde 25 Receb 261'de (5 Mayıs 875) vefat etti. Ünlü bir hadis âlimi olup çok sayıda eser yazdı. En önemlisi *el-Cami u's-Sahih*'idir. Kitap daha çok *Sahihu Müslim* diye bilinmektedir. Bizzat müellif eserinden *el-Müsned* ve *el-Müsnedü's-Sahih* diye söz etmekte ve bu ifadelerle kitabının Hz. Peygamber'e (sav) ulaşan sahih rivayetlerden meydana geldiğini kastetmektedir. Eser üzerine çok çalışma yapılmıştır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "*Müslim b. Haccac*", *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32; s. 94; "*el-Camiu's-Sahih*", *DİA*, Ankara, 1993, c. 7, s. 129.

الزكاة وتصوم رمضان وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلاً" قال: صدقت. قال: فعجبنا له يسأله ويصدقه. قال: فأخبرني عن الإيمان. قال: "أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسوله، واليوم الآخر. وتؤمن بالقدر خيره وشره" قال: صدقت. قال: فأخبرني عن الإحسان. قال: "أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك" قال: فأخبرني عن الساعة. قال: "ما المسئول عنها بأعلم من السائل" قال: فأخبرني عن أماراتها. قال: "أن تلد الأمة ربتها وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء، يتطاولون في البنيان" قال: ثم انطلق، فلبث ملياً. ثم قال لي: "يا عمر أتدرى من السائل؟" قلت: الله ورسوله أعلم، قال: "فإنه جبريل أتاكم يعلمكم دينكم وذكر الحديث من طرق أخرى بروايات مختلفة".²⁴⁰

3.2.2. Tercüme

Ebu Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri en-Neysaburi (rha) sahihinin başında çok değerli hadisleri içeren uzun bir giriş yazısından sonra şöyle dedi: *İman Kitabı*.

Müslim'e isnadla²⁴¹ (bu hadisi rivayet ediyorum.)

(Müslim dedi ki:) Bana (bu hadisi hocam) Ebu Hayseme Zühayr b. Harb rivayet etti. (O da dedi ki): Bana Veki' Kehmes'den, o da, Abdullah b. Bureyde'den, o da, Yahya b. Ya'mer'den naklen rivayet etti. **-H-**²⁴² (Yine Müslim farklı bir tarikattan rivayet ederek dedi ki:) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi rivayet etti. ***Bu hadis onundur***²⁴³. (Ubeydullah da dedi ki): Bize babam²⁴⁴ (Muaz el-Anberi) rivayet etti. (O da dedi ki): Bize Kehmes, İbn Bureyde'den, (o da) Yahya b. Ya'mer'den rivayet etti. Yahya şöyle demiş. "Basra'da *kader* hakkında ilk söz eden, Ma'bed el-Cüheni olmuştu. Bir ara ben ve Humejd b. Abdirrahman el-Hımyeri hac yahut umre yapmak üzere yola çıktık ve kendi aramızda: Rasulü Allah'ın (sav) ashabından bir kimseye rastlasak da şu heriflerin

²⁴⁰ (S), 1b; (A), 3b.

²⁴¹ Acluni rivayeti kimlerden aldığı burada açıkça beyan etmemiştir. "**bi's-senedi ileyh**" diyerek kendisi ile Müslim arasındaki senedi hazfetmiştir. Bu ibare *evail* eserlerinde bu şekilde geçmektedir. Bkz. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 25.

²⁴² Muhaddisler arasında adet olarak cari olmuştur ki (bir metni rivayet ederken) iki ya da daha fazla isnad olduğunda bir isnaddan diğerine geçişte veya intikalde **-H-** rumuzunu kullanırlar. Bu rumuz "**et-tehavvül**" kelimesinin "**ha**" sıdır. *Bir isnaddan diğer isnada geçiş var* demektir. Hadis okuyan kişi bu rumuza gelince "**Ha**" der ve okumasına devam eder. Bkz: Kasımi, *el-Fazlü'l-Mübin*, s. 154. "**H**" rumuzu "**et-tahvil**", "**el-hâil**" ya da "**el-hadis**" kelimelerinin birinden alınma olduğu da ifade edilmiştir. Müslim hadisin isnadını önce Zühayr b. Harb'den Yahya b. Yamer'e kadar zikretti. Sonra Ubeydullah b. Muazdan Yahya b. Yamer'e kadar uzanan başka bir isnada tehavvülde bulundu. Böylece her iki isnad Yahya b. Yamer'de birleşti. Bkz. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 25.

²⁴³ Müslim kitabında "**Haza hadisühü**" *Bu hadis onundur*, ibaresini sıkça kullanmaktadır. Bu ifade onun hadis ilmindeki verasını, tahkikini ve ihtiyatlılığını göstermektedir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 155.

²⁴⁴ Muaz b. Muaz et-Temimi el-Anberi el-Basri (ö. 196). Hadis hafızıdır. Basra'da kadılık yapmıştır. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 155.

kader hakkındaki söylediklerini ona sorsak, dedik. Az sonra mescide girmekte olan Abdullah b. Ömer b. el-Hattab'a tesadüf ettik. Ben ve arkadaşım, birimiz sağından birimiz solundan olmak üzere hemen etrafını çevirdik. Ben, arkadaşımın sözü bana havale edeceğini anlayarak: *'Ya Eba Abdirrahman! Bizim taraflarda bir takım insanlar türedi. Bunlar Kur'anı okuyorlar ve ilmi araştırıyorlar'* dedim. (Ravi diyor ki:) Yahya bu adamların hallerini, kader diye bir şey tanımadıklarını, yaratılanların, Allah'ın hiç bir takdir ve malumatı olmaksızın husule geldiği iddiasında bulduklarını anlattı. Bunun üzerine Abdullah (ra) şunları söyledi: Sen onlarla görüştüğünde kendilerine haber ver: Muhakkak ki ben onlardan beriyim, onlardan da benden beridirler. Abdullah b. Ömer'in kendisine yemin ettiği Allah'a and olsun ki, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa, onu infak etse, kadere inanmadıkça Allah onun infakını kabul etmez.²⁴⁵ Sonra (Abdullah sözüne devam etti ve şöyle) dedi: Bana babam Ömer b. el-Hattab rivayet etti. Dedi ki: Bir gün Rasulü Allah'ın (sav) yanında bulunduğumuz bir sırada aniden yanımıza, elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir zat çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor, bizden de kendisini tanıyan yoktu. Doğru Peygamber'in (sav) yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu ve "Ya Muhammed! Bana İslam'ın ne olduğunu haber ver!" dedi. Rasulü Allah (sav) **"İslam: Allah'dan başka ilahın olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasulü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve yol (kulfetleri) cihetine gücün yeterse Kâbe'yi hacc etmendir"** buyurdu. O zat: "Doğru söyledin." dedi. Babam dedi ki: "Biz buna hayret ettik. (Zira gelen zat) hem soruyor hem de tasdik ediyordu! (Gelen zat): "Bana imandan haber ver!" dedi. Rasulü Allah (sav): **"Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inan etmen ve bir de (özellikle) kadere; hayrına ve şerrine inanmandır"** buyurdu. (O zat yine): "Doğru söyledin" dedi. (Bu sefer): "Bana ihsandan haber ver!" dedi. Rasulü Allah (sav): **"(İhsan:) Allah'a, sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen (bu yapıyla) O'nu göremiyorsan da O seni muhakkak görmektedir"** buyurdu. (O zat): "Bana kıyametten haber ver!" dedi. Rasulü Allah (sav): **"Bu konuda soru sorulan, sorandan daha fazla bilgiye sahip değildir"** buyurdular. "Madem öyle bari onun

²⁴⁵ Abdullah b. Ömer'e (ra) göre kadere inanmayan bir kimse mümin olma vasfını kaybetmektedir. Mümin olmayanın da ibadeti (infakı) kabul değildir.

alametlerinden haber ver!” dedi. (Rasulullah sav): “*Cariyenin kendi sahibesini*²⁴⁶ doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul, koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir” buyurdu. (Babam) dedi ki: Bundan sonra o zat gitti. Ben hayli bir müddet (bekleyip) durdum. Nihayet Rasulullah (sav) bana: “*Ya Ömer! O soru soran zatın kim olduğunu biliyor musun?*” dedi. Ben: *Allah ve Rasülü bilir*, dedim. “*Gerçekten o Cibril idi. Size dininizi öğretmek için gelmiş*” buyurdular. Müslim bu hadisi, muhtelif rivayetlerle farklı tariklardan rivayette bulunmuştur.

3.2.3. Tahric

Cibril hadisi olarak da bilinen bu rivayet, Sahihu Müslim’in *Kitabü’l-İman* konusunun ilk hadisidir.²⁴⁷ Hadis, çok sayıda sahabi tarafından rivayet edilmiş, farklı tarik ve lafızlarla birçok temel hadis kitabında yer almıştır.²⁴⁸ Hadisi Müslim’den başka Buhari,²⁴⁹ Ebu Davud,²⁵⁰ Tirmizi,²⁵¹ Nesai,²⁵² İbni Mace,²⁵³ Ebu Hanife,²⁵⁴ Ahmed,²⁵⁵ Ebu Abdillah Mervezi,²⁵⁶ İbn Mende,²⁵⁷ Tayalisi,²⁵⁸ Darekutni,²⁵⁹ Ebu Ya’la el-Mevsli,²⁶⁰ Bezzar,²⁶¹ Nesevi,²⁶² Ebu Avane,²⁶³ Acurri,²⁶⁴ Hafız Ebu

²⁴⁶ “**Rab**” *Seyyid, malik, sahib, müdebbir, mürebbi, mevla* manalarına gelmektedir. Hadisteki anlamı *seyyid* ve *mevla* anlamındadır. Buna göre hadiste geçen ibarenin manası ‘adam için çocuk doğuran cariye’ demektir. Bu durumda cariyenin oğlu ve kızı cariyenin mevlası olur. ‘*Haseb cihetinden babası gibi olur*’ demektir. Fakat hadiste vurgulanan ve anlatılmak istenen şey ‘ileride esirlerin çok olacağı, nimetin artacağı’ haberidir. Bkz. İbnü’l-Esir, Mecdetin Ebu’s-Seadat el-Mübarek b. Esirüddin Muhammed b. Muhammed eş-Şeybani el-Cezeri (ö. 606/1210), *Camiu’l-Usul fi Ehadisi’r-Rasul*, (Thk. Abdulkadir el-Arnaut), Mektebetü’l-Halvani, Dimaşk 1969, c. 1, s. 212-213.

²⁴⁷ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 36-40, H. no: 8.

²⁴⁸ Bekir Tathl, “*Hadis Tekniği Açısından Cibril Hadisi ve İslam Düşüncesine Yansımaları*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2005. s. 54-94.

²⁴⁹ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 33, H. no: 50; *Halku Efali’l-İbad*, s. 37-38.

²⁵⁰ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 5, s. 48, H. no: 4695.

²⁵¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 6, H. no: 2610.

²⁵² Nesai, *Mücteba*, c. 7, s. 518-519, H. no: 5034, (5035).

²⁵³ İbn Mace, *Sünen*, (Beşşar Avvad), s. 81, H. no: 63.

²⁵⁴ Ebu Hanife, *Müsned*, (*Harisi rivati*), s. 143-144, H. no: 373, (551, 552, 590); *Müsned*, (*Haskefi rivayeti*), H. no: 2. Bkz. <http://shamela.ws/browse.php/book-29120#page-3> et. 08/10/2016.

²⁵⁵ Ahmed, *Müsned*, s. 53, H. no. 184.

²⁵⁶ Ebu Abdillah Mervezi, Muhammed b. Nasr (ö. 294/906), *Ta’zimü Kadri’s-Salati*, (Thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar), Mektebetü’l-Dar, 1. Baskı, el-Medinetü’l-Münevvere 1406, s. 367-391, s. 367-391, H. no: 363-382.

²⁵⁷ İbn Mende, *Tevhid*, s. 151-153.

²⁵⁸ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 1, s. 24, H. no: 21.

²⁵⁹ Darekutni, *a. g. e.*, c. 3, s. 341, H. no: 2708.

²⁶⁰ Ebu Ya’la el-Mevsli, Ahmed b. Ali b. el-Müsenna et-Teymi et-Temimi el-Mevsli (ö. 307/919), *Müsned*, (Thk. Hüseyin Selim Esed), Daru’l-Memun, 1. Baskı, Beyrut 1990, c. 1, s. 208, H. no: 242.

²⁶¹ Bezzar, *Müsned*, c. 1, s. 273, H. no: 180; *Gaylaniyyat*, s. 331, H. no: 337.

²⁶² Nesevi, *el-Erbeune Hadisen*, s. 44-46, H. no: 1.

²⁶³ Ebu Avane, Yakub b. İshak b. İbrahim el-İsferayani en-Nisaburi (ö. 316/929), *Müsnedü Ebi Avane*, (Thk. Eymen b. Arif ed-Dimaşki), Daru’l-Marife, 1. Baskı, Beyrut 1998, c. 4, s. 193, H. no: 6470.

²⁶⁴ Acurri, *Kitabü’ş-Şeria*, c. 2, 568-575, H. no: 205, (206, 207, 208).

Abdillah Mervezi,²⁶⁵ İbn Huzeyme,²⁶⁶ İbn Asım,²⁶⁷ İbn Hibban,²⁶⁸ Ebu Nuaym,²⁶⁹ İbnü'l-Arabi,²⁷⁰ Ruyani,²⁷¹ Taberani,²⁷² Beyhaki,²⁷³ Hatib el-Bağdadi,²⁷⁴ İbn Asakir,²⁷⁵ Tahavi,²⁷⁶ Tartusi,²⁷⁷ İbn Rahuye²⁷⁸ ve Ebu Bekr Muhammed b. Abdillah b. İbrahim eş-Şafii²⁷⁹ rivayet etmişlerdir.²⁸⁰ Heysemi²⁸¹ de hadisi zikredenler arasındadır.

3.2.4. Değerlendirme

Ebu Hayseme Züheyr b. Harb (ö. 234/849). Sika, sebt. Müslim kendisinden binden fazla hadis rivayette bulundu.²⁸²

Veki²⁸³ (ö. 197/812). Sika, sebt, hafız, abid.²⁸⁴

Kehmes²⁸⁵ (ö. 149/766). Sika.²⁸⁶

Abdullah b. Bureyde (ö. 115/733). Sika, Mervezi kadısı.²⁸⁷

²⁶⁵ Hafız Ebu Abdillah Mervezi, Naim b. Hammad (ö. 288), *Fiten*, (Thk. Semir b. Hüseyin ez-Züheyri), Mektebetü't-Tevhid, 1. Baskı, Kahire 1991, s. 637, H. no: 1782.

²⁶⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 4, s. 127, H. no: 2504.

²⁶⁷ İbn Asım, Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Ebi Asım (ö. 287/900), *Sünne*, (Thrc. Muhammed Nasıruddin el-Elbani), el-Mektebetü'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1980, s. 55-58, H. no: 120-128.

²⁶⁸ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 375, H. no: 159.

²⁶⁹ Ebu Nuaym, *el-Müsnedü'l-Müstahrec ala Sahihi'l-İmam Müslim*, (Thc. Muhammed Hasen Muhammed Hasen eş-Şafii), Daru'l-Kütübi'İlmiyye, Beyrut ty., s. 99-104, H. no: 74-86; *Hilyetü'l-Evliya*, c. 9, s. 245-246.

²⁷⁰ İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1092, H. no: 2353.

²⁷¹ Ruyani, Ebu Bekr Muhammed b. Harun (ö. 307/919-20), *Müsnedü'r-Ruyani*, (Thk. Eymen Ali Ebu Yemani), Müessesetü Kurtuba, 1. Baskı, Kahire 1995, c. 2, s. 416-417, H. no: 1425.

²⁷² Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 5, s. 237, (238).

²⁷³ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 4, s. 8755, H. no: 8755.

²⁷⁴ Hatib el-Bağdadi, *Tarihu Medineti's-Selam*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Daru'l-Garbi'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 3, s. 651.

²⁷⁵ İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 35, s. 311-312.

²⁷⁶ Tahavi, *Ahkamü'l-Kur'an*, (Thk. Sadettin Ünal), İSAM, 1. Baskı, İstanbul 1998, c. 2, s. 216, H. no: 1606.

²⁷⁷ Tartusi, Ebu Ümeyye Muhammed b. İbrahim (ö. 273), *Müsnedü Abdullah b. Ömer*, (Thk. Ahmed Ratib Armuş), Daru'n-Nefais, 5. Baskı, Beyrut 1987, s. 41, H. no: 72.

²⁷⁸ İbn Rahuye, *a. g. e.*, c. 1, s. 209, H. no: 165.

²⁷⁹ Ebu Bekr Muhammed b. Abdillah b. İbrahim eş-Şafii (ö. 354/965), *Kitabü'l-Fevaid eş-Şehir bi'l-Gıylaniyyat*, s. 329, H. no: 336.

²⁸⁰ Hadisin kaynakları hakkında daha fazla bilgi için bkz. Tatlı, *a. g. e.*, s. 257.

²⁸¹ Heysemi, Nureddin Ali b. Süleyman (ö. 807/1404), *Büğyetü'l-Bahis an Zevaidi Müsnedi'l-Haris*, (Thk. Hüseyin Ahmed Salih el-Bakiri), Mektebetü'l-Arabiyyeti's-Suudi, Medine 1992, s. 154, H. no: 9.

²⁸² İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 2042, s. 205.

²⁸³ Veki' b. el-Cerrah

²⁸⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7414, s. 650.

²⁸⁵ Kehmes b. el-Hasen et-Temimi

²⁸⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5670, s. 518.

Yahya b. Ya'mer (ö. 89/708). Merv'de ikamet etmiş ve orada kadı olmuştur. Sika, fasih.²⁸⁸

-H-

Ubeydullah b. Muaz el-Anberi (ö. 237/). Sika, hafız, fasih.²⁸⁹

Kehmes.

İbn Bureyde.

Yahya.

Abdullah b. Ömer (ö. 73/692). Sahabi.²⁹⁰

İsnadı muttasıl, ravilerin tamamı sika, sahih bir hadistir.²⁹¹ Hadisin meşhur olduğu da ifade edilmiştir.²⁹²

Cibril hadisi üzerine çalışma yapan Bekir Tatlı özetle şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu hadisin sahih ve meşhur olduğunu söylememiz mümkündür. Bununla birlikte hadisin zayıf, illetli ve şaz tarikları da yok değildir. Ancak bu tarikların illetli olmayan kısımlarının sahih tarikları destek için kullanılması ve zayıflıktan hasen li ğayrihi mertebesine yükselmesi imkan dahilindedir. Hadisin mütevatir olduğunu söyleyenler (Kettani gibi) olmuşsa da, gerek isnad ve gerekse metin olarak tevatürden bahsetmemiz makul görünmemektedir. Ancak, rivayet farkları ve kullanılan değişik lafızlar bir kenara bırakılırsa; Cibril'in insan suretine girerek Hz. Peygamber'e son derece saygı içerisinde islam, iman, ihsan ve kıyametin zamanı gibi konularda

²⁸⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3227, s. 308.

²⁸⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7678, s. 670.

²⁸⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4341, s. 409.

²⁹⁰ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 4825, c. 4, s. 107-109.

²⁹¹ Nesevi, *el-Erbeune Hadisen*, s. 46; İbn Asım, *Sünne*, s. 55-58; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 375; Elbani, *İrvaü....*, c. 1, s. 32, H. no: 3.

²⁹² Acurri, *Kitabü'ş-Şeria*, c. 2, 568-575.

sorular sorması konusu, rivayetlerin bütünüünün üzerinde durduğu bir konu olması hasebiyle manen mütevatir olarak kabul edilmelidir.”²⁹³

3.3. Üçüncü Kitap²⁹⁴: Ebu Davud’un Süneni²⁹⁵

3.3.1. Metin

"الكتاب الثالث : سنن أبي داود"

قال الإمام أبو داود سليمان بن الأشعث السجستاني رحمه الله تعالى في أول سننه: باب التخلي عند قضاء الحاجة. وبالسند إليه قال: حدثنا عبد الله بن مسلمة القعنبي، حدثنا عبد العزيز يعني ابن محمد عن محمد يعني ابن عمرو عن أبي سلمة، عن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه: "أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا ذهب المذهب أبعد ورواه بسنده عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما بلفظ: "أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا أراد البراز انطلق حتى لا يراه أحد."²⁹⁶

3.3.2. Tercüme

el-İmam Ebu Davud Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistani (rh) süneninin başında dedi:
Abdest Bozarken Uzak Bir Yere Gitmek Babı.

Ebu Davud’a isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(Ebu Davud) dedi: Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebi rivayet etti. (O da dedi ki): Bize Abdülaziz yani İbn Muhammed, Muhammed’den yani İbn Amr’dan, (o da) Ebu Seleme’den, (Ebu Seleme de) el-Muğire b. Şu’be’den rivayet ettiğine göre el-Muğire b.

²⁹³ Tatlı, *a. g. e.*, s. 257.

²⁹⁴ Ebu Davud’un süneninin diğer sünenlere takdim edilmesi ahkâm hadislerinin çok istimal edilmesinden dolayıdır. Bkz. Sehavi, Hafız Şemseddin Ebu’l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman (ö. 906/1501), *Fethu’l-Muğis bi Şerhi Elfieti’l-Hadis*, (Thk. Abdülkerim b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hudayr vd.), Mektebetü Dari’l-Minhac, 1. Baskı, Riyad 1426, c. 3, s. 320.

²⁹⁵ Tam adı Ebu Davud Süleyman b. el-Eş’as b. İshak es-Sicistani el-Ezdi’dir. 202 (817-8) yılında Sicistan’da doğdu ve 16 Şevval 275’te (21 Şubat 889) Basra’da vefat etti. Tanınmış muhaddislerden olup birçok eser yazmıştır. Rivayete göre hayatı boyunca yazdığı 500.000 hadis arasından senesinde kopukluk bulunmayan ve ravilerinin zayıflığı hakkında görüş birliğine varılmayan ahkâma dair 4800 rivayet seçerek *es-Sünen*’ini yazmış ve hocası Ahmed b. Hanbel’e sunarak onun takdirini kazanmıştır. *es-Sünen* üzerine bir çok çalışma yapılmıştır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, “*Ebu Davud es-Sicistani*”, *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 119-121; “*es-Sünen*”, *DİA*, İstanbul, 2010, c. 38, s. 145-146.

²⁹⁶ (S), 2a; (A), 4b.

Şu'be²⁹⁷ şöyle demiştir: "**Peygamber (sav) abdest bozacağı zaman²⁹⁸ (halkın gözünden) uzaklaşır.**"

Ebu Davud bu hadisi, (farklı bir) senediyle²⁹⁹ Cabir b. Abdillah'dan şu lafızla da rivayet etmiştir. Cabir demiştir ki; "**Peygamber (sav) abdest bozmak istediği zaman kendisini hiç bir kimse göremeyecek kadar (gözlerden uzaklaşıp) giderdi.**"

3.3.3. Tahric

Birinci Hadis

es-Sünen'in ilk hadisidir.³⁰⁰ Hadisi Ebu Davud'un dışında Tirmizi,³⁰¹ Nesai,³⁰² İbn Mace,³⁰³ Darimi,³⁰⁴ Ahmed,³⁰⁵ Abd b. Humeyd,³⁰⁶ İbn Huzeyme,³⁰⁷ Hâkim,³⁰⁸ İbn Carud,³⁰⁹ İbn Ebi'l-Faris,³¹⁰ İbnü'l-Münzir,³¹¹ Ebu Nuaym,³¹² Beyhaki,³¹³ İbn Ebi Şeybe³¹⁴ ve Heysemi³¹⁵ rivayet etmişlerdir.

İkinci Hadis

²⁹⁷ el-Mugire b. Şu be b. Ebi Amir b. Mes'ud, Ebu Muhammed yahut Ebu Abdillah es-Sakafi.

²⁹⁸ "mezhebe" gitmek istediğinde. "Mezheb", *hela* gibi *hacet yeri* anlamına gelen bir kelimedir. Bkz. İbnü'l-Esir, *a. g. e.*, c. 7, s. 116.

²⁹⁹ Bize Müsedded b. Müsedded tahdis etti. Bize İsa b. Yunus tahdis etti. Bize İsmail b. Abdülmelik haber verdi. O da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Cabir b. Abdullah'dan (ra) rivayet etmiş. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 182.

³⁰⁰ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 3-4, H. no: 1.

³⁰¹ Tirmizi, *Sünen*, c. 1, s. 32-33, H. no: 20.

³⁰² Nesai, *a. g. e.*, c. 1, s. 226, H. no: 16-18.

³⁰³ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 286, H. no: 331-335.

³⁰⁴ Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl el-Behram (ö. 255), *Sünenü'd-Darimi*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani), Daru'l-Muğni, 1. Baskı, Riyad 2000, c. 1, s. 523, H. no: 686.

³⁰⁵ Ahmed, *Müsned*, s. 1323, H. no: 18355.

³⁰⁶ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 319, H. no: 395.

³⁰⁷ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 38, H. no: 50, (51).

³⁰⁸ Hâkim, *Müstedrek ala's-Sahihayn*, Daru'l-Haremeyn, 1. Baskı, Kahire 1997, c. 1, s. 223, H. no. 489.

³⁰⁹ İbn Carud, *a. g. e.*, c. 1, s. 35, H. no: 27.

³¹⁰ İbn Ebi'l-Faris, Ebu'l-Feth Muhammed b. Ahmed (ö. 412/), *el-Fevaidü'l-Müntekat el-Ğaraibü ani's-Şüyühi'l-Avali*, (Hzl. Nami b. İvaz b. Ali eş-Şerif), Ümmü'l-Kura, 1422 Eğitim Yılı, s. 230-231, H. no: 148.

³¹¹ İbnü'l-Münzir, *el-Evsatu fi's-Sünen ve'l-İcmaü ve'l-İhtilaf*, (Thk. Ebu Hamed Sağır Ahmed b. Muhammed Hanif, Daru Taybe, 1. Baskı, Riyad 1985, c. 1, s. 321, H. no: 350.

³¹² Ebu Nuaym, *Delailü'n-Nübüvve*, s. 198, H. no: 150.

³¹³ Beyhaki, *es-Sünen-ü'l-Kübra*, c. 1, s. 151, H. no: 443.

³¹⁴ İbn Ebi Şeybe, Ebu Bekir Abdurrahman b. Muhammed b. İbrahim, *Musannef*, (Thk. Hamdübnü el-Cüma' ve Muhammed b. İbrahim), Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 2004, c. 1, s. 194, H. no: 1135.

³¹⁵ Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevaid*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata), Daru'l-Kütübil-İlmiyye, Beyrut 2001, c. 1, s. 278, H. no: 994.

es-Sünen'in ikinci hadisidir.³¹⁶ Hadisi Ebu Davud'un dışında Tirmizi,³¹⁷ İbn Mace,³¹⁸ Darimi,³¹⁹ Ebu Ya'la el-Mevsili,³²⁰ Serrac,³²¹ İbn Kani,³²² İbn Huzeyme,³²³ İbnü'l-Münzir,³²⁴ Taberani,³²⁵ Beyhaki,³²⁶ Hâkim,³²⁷ Begavi³²⁸ rivayet etmişlerdir.

3.3.4. Değerlendirme

Birinci Hadis

Abdullah b. Mesleme b. Kaneb Kanebi (ö. 221/836). Sika, abid, hüccet.³²⁹

Abdülaziz b. Muhammed yani İbn Muhammed (ö. 187/803). Saduk, hasenü'l-hadis.³³⁰

Muhammed b. Amr b. Alkame (ö. 144). Sika, leyse bihi be's, saduk lühu evham.³³¹ Buhari ve Müslim ondan rivayette bulunmuşlardır.³³²

Ebu Seleme Abdullah b. Abdurrahman (ö. 94/713). Sika, imam, müksir.³³³

Muğire b. Şu'be (ö. 50/670). Sahabi.³³⁴

³¹⁶ Ebu Davud, *Sünen*, c. 1, s. 3-4, H. no: 2.

³¹⁷ Tirmizi, *Sünen*, c. 1, s. 32-33, H. no: 20.

³¹⁸ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 286, H. no: 331-335.

³¹⁹ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 524, H. no: 687.

³²⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 28, H. no: 19; *Mu'cemü Şüyühi Ebi Ya'la*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani), Daru'l-Me'mun, 1. Baskı 1989, c. 6, s. 337, H. no: 3664.

³²¹ Serrac, Muhammed b. İshak b. İbrahim es-Sakafi en-Neysaburi el-Horasani (ö. 313/925), *Müsned*, (Thk. Üstaz. İrşadü'l-Hak el-Eseri), İdaretü'l-Ulumi'l-Eseriyye, 1. Baskı, Pakistan 2002, s. 39, H. no: 15.

³²² İbn Kani, Ebu'l-Hüseyin Abdülbaki b. Kani b. Merzuk el-Ümevi el-Bağdadi (ö. 351/962), *Mu'cemü's-Sahabe*, (Thk. Salah b. Salim Ebu Abdurrahman el-Mısrati), Mektebetü'l-Guraba el-Eseriyye, ty., trc no: 1195, c. 3, s. 215.

³²³ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 30-31, H. no: 50, (51).

³²⁴ İbnü'l-Münzir, *el-Evsat...*, c. 1, s. 321, H. no: 351.

³²⁵ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 5, s. 143, H. no: 4903.

³²⁶ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kebir*, c. 1, s. 151, H. no: 444.

³²⁷ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 223, H. no: 490.

³²⁸ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 1, s. 374, H. no: 175.

³²⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3620, s. 342.

³³⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3620, s. 342.

³³¹ “**saduk lühu evham**” terimi *ta'dil* elfazındandır. ‘Yanlışları olan bir doğru sözlü’ demektir. Bu özellikle nitelenen bir ravinin hadisi itibar olunur. Bkz. Recep Emin Gül, “*Hadis İlminde Cerh-Ta'dil Mertebeleri*”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 43, Erzurum 2016, s. 382.

³³² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6188, s. 556.

³³³ Zehebi, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Usman (ö. 748), *Siyeru A'lami'n-Nübela*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 1988, c. 4, s. 288.

³³⁴ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 8175, c. 6, s. 231-132.

Hadisin senedi sika ravilerden oluşmaktadır. Ancak ravilerden Abdülaziz b. Muhammed *hasenü'l-hadis*,³³⁵ Muhammed b. Amr b. Alkame *saduk lühu evham* ile nitelendirilmiş olmaları sebebiyle hadisin isnadı *hasendir*.³³⁶

İmam Tirmizi, *hasen sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.³³⁷

Hâkim, *Müslim'in şartına göre sahih* olduğunu ifade etmiştir.³³⁸ İbn Huzeyme süneninde geçen benzer iki hadisin isnadının, *hasen* ve *sahih* olduğuna hükmedilmiştir.³³⁹ Elbani hadisi *sahih* olarak değerlendirir ve şu bilgileri aktarır: “Tirmizi hadis hakkında *hasen sahih* hükmünü vermiştir. Hâkim hadisin Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu beyan etmiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir. Ben de diyorum ki bu hadis hasendir. Zira isnadında *hıfzında za'fiyet* olan Muhammed b. Amr vardır. Lakin hadis sahihtir. Hadisin başka bir tariki ve şevahidi vardır.”³⁴⁰

Hasen olarak değerlendirilen hadislerin sahih olduğu kabulünden³⁴¹ hareketle hadisin *sahih* olduğunu söyleyebiliriz.

İkinci Hadis

Müsedded b. Meserhed (ö. 228/843). Sika, hafız.³⁴²

İsa b. Yunus (ö. 187/803). Sika, me'mun.³⁴³

İsmail b. Abdümelik (ö. ?). Saduk, kesiru'l-vehm, daifu'l-hadis, daif, seyyiü'l-hıfz.³⁴⁴

³³⁵ “*hasenü'l-hadis*” ta'dil elfazındandır. ‘*Hadis iyidir*’ demektir. Bkz. Gül, *a. g. m.*, s. 379.

³³⁶ Hadis için yapılan değerlendirmelere bkz. Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 523; İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 38; Tirmizi, *Sünen*, (Tlk. Muhammed Nasıreddin Elbani), Mektebetü'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 1417, c. 1, s. 17, H. no: 20.

³³⁷ Tirmizi, *Sünen*, c. 1, s. 32.

³³⁸ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 223.

³³⁹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 30-31.

³⁴⁰ Elbani, *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahih*, c. 2, s. 149, H. no: 1159.

³⁴¹ Ali Yardım, *Mesnevi Hadisleri (Tesbit ve Tahric)*, Damla Yay., İstanbul 2008, s. 44.

³⁴² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6598, s. 587.

³⁴³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5341, s. 488.

³⁴⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 465, s. 80.

Ebu'z-Zübeyr Muhammed b. Müslim (ö. 128/750). Saduk, tedlis eder, ilmi çok, sika, hafız, ihticac³⁴⁵ olunmaz.³⁴⁶

Cabir b. Abdillan (ö. 78/697). Sahabi.³⁴⁷

Hadisin isnadındaki ravilerden İsmail b. Abdilmelik ve Muhammed b. Müslim hakkında ta'dil ve cerh lafızlarıyla nitelemeler yapılmış olduğunu görmekteyiz. Cerh elfazı dikkate alındığında isnadın teknik olarak *zayıf* olduğu görünmektedir.³⁴⁸ Ancak adı geçen ravilerle ilgili olumlu değerlendirmeler de yapılmıştır. Diğer tariklarına ve şevahidine bakıldığında hadisin *hasen*, hatta *sahih* olduğu söylenebilir.³⁴⁹

Tirmizi: '*Bu konuda gelen hadislerin en sahih ve hasen olanı budur*' diyerek hadisin sıhhatine işaret etmiştir.³⁵⁰ İbn Hibban, Muhammed Mutı el-Hafız *sahih* hükmünü vermişlerdir.³⁵¹ Elbani hadisin metnini verdikten sonra: 'Hadisi, Ebu Davud, İbn Mace ve Hâkim Ebü'z-Zübeyr'den İsmail b. Abdülmelik tarikıyla rivayet etmişlerdir. Bu isnad zayıftır. Zira İsmail b. Abdülmelik *saduk* ancak *kesiru'l-vehm*'dir. Ebü'z-Zübeyr de *müdelles*'tir. Lakin hadis *şevahidi* ile sahihtir' değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁵² Elbani ayrıca Tirmizi'nin sünenine hadis üzerinde *sahih* notu düşmüştür.³⁵³

³⁴⁵ "İhticac olunmaz" cerh terimlerindedir. '*Hadisi delil omaz*' demektir. Bkz. Gül, *a. g. m.*, s. 375.

³⁴⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6291, s. 564.

³⁴⁷ M. Yaşar Kandemir, "*Cabir b. Abdillan*", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 530-532; İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 1022, c. 1, s. 222-223.

³⁴⁸ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=2069&bk_no=184&cid=1616 et. 22/04/2016.

³⁴⁹ Sübki, Mahmut Muhammed Hattab (ö. 1352/1933), *el-Menhelü'l-Azbü'l-Mevrud Şerhu Sünen'il-İmam Ebi Davud*, Müessesetü't-Tarihi'l-Arabiyy, Beyrut 1394, c. 1, s. 25; İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 8. Ayrıca bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=2069&bk_no=184&cid=1616 et. 22/04/2016.

³⁵⁰ Tirmizi, *Sünen*, c. 1, s. 6.

³⁵¹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 254; Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Mutı), s. 28.

³⁵² Elbani, *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahih*, c. 2, s. 149, H. no: 1159.

³⁵³ Tirmizi, *Sünen (Elbani)*, c. 1, s. 17.

3.4. Dördüncü Kitap: Tirmizi'nin Süneni³⁵⁴

3.4.1. Metin

"الكتاب الرابع : سنن الترمذی"

قال الإمام أبو عيسى محمد بن عيسى بن سَوْرَةَ الترمذی رحمه الله تعالى في أول سننه باب ما جاء: لا تقبل صلاة بغير طهور، بالسند إليه قال: حدثنا قتيبة بن سعيد، قال: حدثنا أبو عوانه، عن سماك بن حرب ح وحدثنا هناد، حدثنا وكيع، عن إسرائيل، عن سماك، عن مصعب بن سعيد، عن ابن عمر رضي الله عنهما، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "لا تقبل صلاة بغير طهور، ولا صدقة من غلول قال هناد في حديثه "إلا بطهور". قال عيسى: هذا الحديث أصح شيء في هذا الباب وأحسن.³⁵⁵

3.4.2. Tercüme

el-İmam Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizi (rh) süneninin başında dedi ki:

"Abdestsiz namaz kabul edilmez" Hadisi Hakkında Gelen Rivayetin Babı.

Tirmizi'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(Tirmizi) dedi: Bize Kuteybe b. Said rivayet etti. (O da dedi ki): Bize Ebu Avane, Simak b. Harb'den rivayet etti. **-H-** (Tirmizi) dedi: Bize Hannad rivayet etti. (O da dedi ki): Bize Veki', İsrail'den, (İsrail) Simak'ten, (Simak) Mus'ab b. Said'den, (Mus'ab da) İbn Ömer'den (ra), İbn Ömer de Hz. Peygamber'den (sav) rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: **"Abdestsiz namaz kabul edilmez. Ganimetten aşırılarak elde edilen maldan³⁵⁶ da sadaka kabul değildir."**

Hadis Hennad tarikında **"illa bitahurin"** lafzıyla rivayet edilmiştir.³⁵⁷

³⁵⁴ Tam adı Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezid) et-Tirmizi'dir. Muhtemelen 209 (824) yılında bugün Özbekistan sınırları içinde bulunan Tirmiz'de (veya Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde) doğdu ve 13 Receb 279'da (9 Ekim 892) aynı yerde vefat etti. Tanınmış bir muhaddistir ve birçok eseri vardır. Tirmizi'nin, *Sünenü't-Tirmizi*, *Camii't-Tirmizi*, *Sahihu't-Tirmizi*, *el-Camii's-Sahih*, *el-Müsnedü's-Sahih*, *el-Camii'l-Kebir* gibi değişik adlarla kaynaklara geçmiş olan eseri daha çok **Sünenü't-Tirmizi** adıyla meşhur olmuştur. Sadece ahkâm hadislerini değil cami türü eserlerde bulunan diğer konulara dair hadisleri de ihtiva ettiği için **el-Camii's-Sahih** ismi de yaygın olarak kullanılmaktadır. *Sünenü't-Tirmizi* üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Tirmizi", **DİA**, İstanbul, 2012, c. 41, s. 202-203; İsmail Lütfi Çakan, "el-Camii's-Sahih", **DİA**, İstanbul, 1993, c. 7, s. 129-132.

³⁵⁵ (S), 1b; (A), 5a.

³⁵⁶ "göl" haram maldır. Bu kelimenin aslı 'taksimden önce ganimet malından çalmayı' ifade eder. Bkz. İbnü'l-Esir, **a. g. e.**, c. 5, s. 439.

³⁵⁷ Tirmizi'nin Hannad rivayetini vermesindeki gayesi, Kuteybe ile Hennad rivayet farklarını göstermek içindir. Bkz. Mübarekfuri, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, **Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şarhi Camii't-Tirmizi**, (Tsh. Abdurrahman Muhammed Osman), Daru'l-Fikr, ty., c. 1, s. 24.

Tirmizi: 'Bu konuda gelen hadislerin en sahih ve hasen olanı budur' diyor.

3.4.3. Tahric

es-Sünen'in ilk hadisidir.³⁵⁸ Rivayet farklı lafız ve tariklarla birçok kaynakta yer almıştır.³⁵⁹ Hadisi Buhari,³⁶⁰ Müslim,³⁶¹ Ebu Davud,³⁶² Nesai,³⁶³ İbn Mace,³⁶⁴ Ahmed,³⁶⁵ İmam Zeyd b. Ali³⁶⁶, İbnü'l-Ca'd,³⁶⁷ Ebu Ubeyd,³⁶⁸ Darimi,³⁶⁹ Darekutni,³⁷⁰ Tayalisi,³⁷¹ İbn Carud,³⁷² Ebu Ya'la el-Mevsili,³⁷³ İbn Hibban,³⁷⁴ İbn Huzeyme,³⁷⁵ Beyhaki,³⁷⁶ Nesevi³⁷⁷, Hâkim el-Kebir,³⁷⁸ Hâkim en-Neysaburi,³⁷⁹ Ebu Avane,³⁸⁰ İbnü'l-Arabi,³⁸¹ Hatib el-Bağdadi,³⁸² İbn Ebi Şeybe³⁸³ ve İbn Adiy³⁸⁴ rivayet etmişlerdir. Hadisi Heysemi³⁸⁵ ve İbnü'l-Mülekkın³⁸⁶ de eserlerinde zikretmişlerdir.

³⁵⁸ Tirmizi, *Sünen*, c. 1, s. 5-6.

³⁵⁹ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münir*, c. 2, s. 486-487.

³⁶⁰ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 65, H. no: 135.

³⁶¹ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 204, H. no: 224.

³⁶² Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 41, H. no: 5931.

³⁶³ Nesai, *a. g. e.*, c. 1, s. 329, H. no: 144.

³⁶⁴ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 248, H. no: 271.

³⁶⁵ Ahmed, *a. g. e.*, s. 387, H. no: 4700, (4969, 20984, 5123, 20990).

³⁶⁶ İmam Zeyd b. Ali (ö. 122), *Müsned*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ty., s. 68.

³⁶⁷ İbnü'l-Ca'd, Ebü'l-Hasen Ali b. el-Ca'd el-Cevheri (ö. 230), *Müsnedi İbni'l-Ca'd*, (Thk, Abdülmehdi Abdülkadir b. Abdülhadi), Mektebetü'l-Felah, 1. Baskı, Küveyt 1985, s. 506, H. no: 996.

³⁶⁸ Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam (ö. 224/838), *Kitabü't-Tahur*, (Thk. Meşhur Hasan Selman), Mektebetü's-Sahabe, 1. Baskı, Cidde 1994, s. 144, H. no: 54.

³⁶⁹ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 539, H. no: 713.

³⁷⁰ Darekutni, *a. g. e.*, c. 2, s. 170, H. no: 1341.

³⁷¹ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 3, s. 397, Hadis no: 1986.

³⁷² İbn Carud, *a. g. e.*, s. 28, H. no: 65.

³⁷³ Ebu Ya'la Mevsili, *Müsned*, c. 9, s. 466-467, H. no: 5614, (5615).

³⁷⁴ İbn-i Hibban, *Sahih (Balaban)*, c. 8, s. 152-153, H. no: 3366.

³⁷⁵ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 8, H. no: 9, (10).

³⁷⁶ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 2, s. 361, H. no: 3380.

³⁷⁷ Nesevi, *Erbeun*, s. 58, H. no: 18.

³⁷⁸ Hâkim el-Kebir, *a. g. e.*, s. 5, H. no: 22.

³⁷⁹ Hâkim, *Marifetü Ulumi'l-Hadis*, s. 396, H. no: 322.

³⁸⁰ Ebu Avane, *a. g. e.*, c. 1, s. 198-200, H. no: 635-645.

³⁸¹ İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, s. 216, H. no: 333, (382).

³⁸² Hatib el-Bağdadi, *Sahihu'l-Fakih...*, (İtrs. Ebu Abdirrahman Adil b. Yusuf), Daru'l-Vatab, 1. Baskı, Riyad 1997, s. 51, H. no: 164.

³⁸³ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 11, H. no: 26.

³⁸⁴ İbn Adiy, Ebu Ahmed Abdullah b. Udiy el-Cürçani (ö. 365/976), *el-Kamil fi Duafui'r-Rical*, (Thk. Mazin b. Muhammed es-Sersavi), Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, c. 2, s. 66, H. no: 1749.

³⁸⁵ Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 313-314, H. no: 1149-1154.

³⁸⁶ İbnü'l-Mülekkın, *a. g. e.*, c. 6, s. 766-769.

3.4.4. Değerlendirme

Kuteybe b. Said (ö. 240). Sika, sebt.³⁸⁷

Ebu Avane Vaddah b. Abdullah (ö. 176). Sika, sebt, mütkın.³⁸⁸

Simak b. Harb (ö. 123). Saduk, seyyiü'l-hıfz, yuhtiu, hadisi zaif, sika.³⁸⁹

-H-

Hannad (b. es-Seri) (ö. 243). Sika, hafız, zahid.³⁹⁰

Veki' b. el-Cerrah (ö. 197). Sika, sebt, hafız, abid, imam.³⁹¹

İsrail b. Yunus (ö. 160). Sika.³⁹²

Simak b. Harb (ö. 123). Saduk, seyyiü'l-hıfz, yuhtiu, hadisi zaif, sika.³⁹³

Mus'ab b. Sa'd (ö. 103). Sika.³⁹⁴

Abdullah b. Ömer. (ö. 73). Sahabi.³⁹⁵

Ravilerin hepsi sikadır. Ancak Simak *seyyiü'l-hıfz, yuhtiu, hadisi zaif, hasenü'l-hadis* kabul edildiğinden hadisin isnadı *hasen* olarak değerlendirilmiştir.³⁹⁶ Simak için *sika* ve *saduk* değerlendirmelerini dikkate aldığımızda hadisin *sahih* olduğu söylenebilir.

³⁸⁷ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 5522, s. 508.

³⁸⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7407, s. 650.

³⁸⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2624, s. 256.

³⁹⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7320, s. 643.

³⁹¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7414, s. 650.

³⁹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 400, s. 76.

³⁹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2624, s. 256.

³⁹⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6688, s. 594.

³⁹⁵ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 4825, c. 4, s. 107-109.

³⁹⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4967&bk_no=195&cid=622 et. 17/09/2016.

Tirmizi: ‘Bu konuda gelen hadislerin en sahih ve hasen olanı budur. Bu babda sahabilerden Ebu’l-Melih ve babası, Ebu Hureyre, Enes, Ebu’l-Melih b. Üsame’den hadis rivayet edilmiştir’ demiştir.

Elbani, Tirmizi’de geçen rivayete *sahih* notu düşmüş,³⁹⁷ İrva’da da *sahih* olduğunu beyan etmiştir.³⁹⁸ İbn Hibban *sahih* hükmünü vermiştir.³⁹⁹

3.5. Beşinci Kitap: Nesai’nin Süneni⁴⁰⁰

3.5.1. Metin

"الكتاب الخامس : سنن النسائي"

قال الإمام أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي رحمه الله في أول سننه الصغرى المسماة بالمجتبى: كتاب الطهارة، تأويل قوله تعالى: {إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا وجوهكم وأيديكم إلى المرافق}. وبالسنن إليه قال: أخبرنا قتيبة بن سعيد، قال: حدثنا سفيان، عن الزهري، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يغمس يده في وضوءه حتى يغسلها ثلاثا، فإن أحدكم لا يدرى أين باتت يده."⁴⁰¹

3.5.2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesai (rh) el-Mücteba⁴⁰² diye isimlendirilen es-Sünenü’s-Suğra’sının başında dedi: *Kitabü’t-Tahare: Yüce Allah’ın “Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi*

³⁹⁷ Tirmizi, *Sünen, (Elbani)*, c. 1, s. 12.

³⁹⁸ Elbani, *İrvaü...,* c. 1, s. 153, H. no: 120.

³⁹⁹ İbn Hibban, *a. g. e.,* c. 4, s. 254.

⁴⁰⁰ Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesai 215 (830) yılında Horasan bölgesindeki Nesa’da doğdu ve 13 Safer 303’te (28 Ağustos 915) Filistin’de Remle’de vefat etti ve Kudüs’te defnedildi. Tanınmış bir hadis âlimi olup birçok eser yazdı. *el-Mücteba* diye bilinen eseri güvenilir hadis kitaplarından biridir. Nesai *es-Sünenü’l-Kübra* adını verdiği, seksen iki kitap ve 11.770 hadisten meydana gelen eserini Remle emirine takdim etmiş, emir bu hacimli çalışmadaki bütün hadislerin sahih olmadığını öğrenince Nesai’den sahih hadisleri ayrı bir kitapta toplamasını istemiş, o da *es-Sünenü’l-Kübra*’da isnadını tenkit ettiği hadisleri ayıklayarak elli bir kitap, 2538 bab ve 5758 (5761) hadisten ibaret ikinci bir çalışma yapmış ve ahkâma dair hadisleri bir araya getirdiği eserine “seçilmiş hadisler” anlamında *el-Mücteba (el-Müctena)* adını vermiştir. Bkz. M. Yaşar Kandemir, “*Nesai*”, *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 563-565; “*es-Sünen*”, *DİA*, İstanbul, 2010, c. 38, s. 147-148.

⁴⁰¹ (S), 2a; (A), 5ab.

⁴⁰² “*el-Müctena*” olarak da isimlendirilmiştir. “*el-Mücteba*” ve “*el-Müctena*” *seçilmiş* anlamındadır. Ancak “*el-Mücteba*” ismi daha yaygın kullanılır. Bkz. Kasimi, *el-Fazlü’l-Mübin*, s. 195.

ve başlarınıza mesh edip her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.”⁴⁰³ Kavlinin Te’vili.⁴⁰⁴

Nesai’ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(en-Nesai) dedi: Bize Kuteybe b. Said haber verdi. (O da dedi ki): Bize Süfyan tahdis etti. (O da) Zühri’den, (Zühri) Ebu Seleme’den, (Ebu Seleme) Ebu Hureyre’den (ra) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: **“Biriniz gece uykusundan kalktı mı elini üç kere yıkamadan su kabına⁴⁰⁵ daldırmasın. Çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez.”**

3.5.3. Tahric

el-Mücteba’nın ilk hadisidir.⁴⁰⁶ Abdestle ilgili ayetin yorumu sadedinde rivayet edilmiştir. Hadisi Nesai’nin dışında **Hemmam b. Münebbih,⁴⁰⁷ Buhari,⁴⁰⁸ Müslim,⁴⁰⁹ Ebu Davud,⁴¹⁰ Tirmizi,⁴¹¹ İbn Mace,⁴¹² Büveyti,⁴¹³ Rebi b. Habib,⁴¹⁴ Darimi,⁴¹⁵ İmam Malik,⁴¹⁶ İmam Şafii,⁴¹⁷ Ahmed,⁴¹⁸ İbn Huzeyme,⁴¹⁹ İbn Hibban,⁴²⁰ Tayalisi,⁴²¹ Ebu Avane,⁴²² Ebu Nuaym,⁴²³ İbn Merdeveyh,⁴²⁴ Darekutni,⁴²⁵ İbn**

⁴⁰³ Maide, 5/6

⁴⁰⁴ “te’vil” kelimesi burada *tefsir* ve *beyan* anlamındadır. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 198.

⁴⁰⁵ “vadu” su kabı demektir.

⁴⁰⁶ Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (ö. 303/915), *Kitabü’l-Mücteba el-Ma’rufü bi’s-Süneni’s-Suğra*, (Thk. Merkezü’l-Bühusi ve Takniyeti’l-Ma’lummat), Daru’t-Te’sül, 2012, c. 1, s. 213; *es-Sünenü’l-Kübra*, (Thk. Hasen Abdülmünim Şelbi), Müessesetü’r-Risale, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 1, s. 73, H. no: 1; Nesai, *Sünenü’n-Nesai bi Şerhi’l-Hafız Celeddin es-Suyuti ve Haşiyeti’l-İmam es-Sindi*, Daru’l-Marife, Beyrut ty., c. 1, s. 13, H. no: 1.

⁴⁰⁷ Hemmam b. Münebbih, *es-Sahifetü’s-Sahife*, s. 46, H. no: 69.

⁴⁰⁸ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 73, H. no: 162.

⁴⁰⁹ Müslim, *a. g. e.*, s. 233, H. no: 278.

⁴¹⁰ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 76, H. no: 103-105.

⁴¹¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 36, H. no: 24.

⁴¹² İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 326-329, H. no: 393-396.

⁴¹³ Büveyti, *a. g. e.*, s. 57-59, H. no: 1-3.

⁴¹⁴ Rebi b. Habib, *a. g. e.*, s. 61, H. no: 88.

⁴¹⁵ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 592, H. no: 793.

⁴¹⁶ Malik, *Muvatta, (Şeybani rivayeti)*, s. 34, H. no: 9; *Muvatta, (Yahya b. Yahya el-Endülüsî rivayeti)*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Daru’l-Arabi’-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1997, c. 1, s. 54, H. no: 40.

⁴¹⁷ Şafii, *Ümm*, Beytü’l-Efkari’d-Devliyye, 1. Baskı, Kahire 1416, c. 1, s. 17, H. no: 29, (30, 31, 53, 54).

⁴¹⁸ Ahmed, *a. g. e.*, s. 551, H. no: 7280, (7432, 7433).

⁴¹⁹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 52, H. no: 99, (100).

⁴²⁰ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 355, H. no: 1059-1062.

⁴²¹ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 168, H. no: 2540.

⁴²² Ebu Avane, *Müstahrec*, c. 1, s. 220-222, H. no: 226-235.

Carud,⁴²⁶ Beyhaki,⁴²⁷ Taberani,⁴²⁸ Humeydi,⁴²⁹ Cevheri,⁴³⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili,⁴³¹ İbn Adiy, ⁴³² Begavi,⁴³³ İbn Ebi Şeybe,⁴³⁴ Sehmi⁴³⁵ ve Şeceri⁴³⁶ rivayet etmişlerdir. Ayrıca hadisi İbnü'l-Mülekkin⁴³⁷ de eserinde zikretmiştir.

3.5.4. Değerlendirme

Kuteybe b. Said (ö. 240). Sika, sebt.⁴³⁸

Süfyan⁴³⁹ (ö. 98). Sika, sebt, hafız, hucet, imam, nekiye.⁴⁴⁰

Zühri⁴⁴¹ (ö. 124). Fakih, hafız, celalet ve itkanı üzerine ittifak var.⁴⁴²

Ebu Seleme⁴⁴³ (ö. 94). Sika, imam, müksir.⁴⁴⁴

Ebu Hureyre⁴⁴⁵ (ö. 57). Sahabi.⁴⁴⁶

⁴²³ Ebu Nuaym, *el-Müsnedü'l-Müstahrec*, s. 332, H. no: 641; *Zikru Ahbari Asfahan*, Daru'l-Kitab'l-İslami, ty., c. 2, s. 232-233.

⁴²⁴ İbn Merdeveyh, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ebu Bekr b. Merdeveyh (ö. 498), *Cüzün fihi Ehadisü Ebi Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyan*, (Thk. Bedr b. Abdullah Bedr), Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 1993, s. 9, H. no: 1.

⁴²⁵ Darekutni, *a. g. e.*, c. 1, s. 74-75, H. no: 127-130.

⁴²⁶ İbn Carud, *a. g. e.*, c. 1, s. 21, H. no: 9.

⁴²⁷ Beyhaki, *es-Sünen-ül-Kübra*, c. 11, s. 74, H. no: 201.

⁴²⁸ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 1, s. 290, H. no: 945, (3335, 3694).

⁴²⁹ Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 186-187, H. no: 981, (982).

⁴³⁰ Cevheri, *a. g. e.*, s. 435, H. no: 517.

⁴³¹ Ebu Ya'la, *Müsned*, c. 10, s. 256, H. no: 5863, (5961).

⁴³² İbn Adiy, *el-Kamil*, c. 2, s. 415, H. no: 2862.

⁴³³ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 1, s. 406, H. no: 207.

⁴³⁴ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 168, H. no: 1055-1060.

⁴³⁵ Sehmi, Ebü'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim el-Cürçani (ö. 427), *Tarihu Cürçan*, Alemü'l-Kütüb, 4. Baskı, Beyrut 1987, s.138, H. no: 151.

⁴³⁶ Şeceri, Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Hamza el-Haseni el-Alevi (ö. 450), *Emali*, (Thk. Mahmud Muhammed et-Tanahi), Mektebetü'l-Hancı, Kahire 1992, c. 1, s. 414.

⁴³⁷ İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 1, s. 504.

⁴³⁸ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 5522, s. 508.

⁴³⁹ Süfyan b. Uyeyne

⁴⁴⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2451, s. 240.

⁴⁴¹ Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihab

⁴⁴² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6296, s. 564.

⁴⁴³ Ebu Seleme Abdullah b. Abdurrahman

⁴⁴⁴ Zehebi, *Siyer*, c. 4, s. 288.

⁴⁴⁵ Abdurrahman b. Sahr

⁴⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

Ravilerin tamamı sika olduğundan hadisin isnadı sahihtir.⁴⁴⁷ Busuri, *Müslim'in şartı üzere sahih* olduğunu söylemiş,⁴⁴⁸ Darekutni *hasen* hükmünü vermiştir.⁴⁴⁹ Muhakkik Beşşar Avvad Maruf ve Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türki hadisin *sahih* olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁵⁰ Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vererek, bu babta İbn Ömer, Cabir ve Aişe'den de hadislerin geldiğini açıklamıştır.⁴⁵¹ İbn Hibban da geçen hadisler için *isnadı ceyyid sahih* demiştir.⁴⁵² Elbani, *İrva* isimli eserinde Ebu Hureyre, İbn Ömer ve Cabir'den gelen rivayetlerin *sahih* olduğunu kaydetmiştir.⁴⁵³ İbnü'l-Mülekkın de *sahih* olduğu neticesine varmıştır.⁴⁵⁴

3.6. Altıncı Kitap: İbn Mace'nin Süneni⁴⁵⁵

3.6.1. Metin

"الكتاب السادس : سنن ابن ماجة القزويني"

هو عبد الله محمد بن يزيد، قال في القاموس: ماجة: لقب والد محمد بن يزيد القزويني، صاحب السنن، لا جدده. انتهى. وماجة، بالجميم المخففة، وبعض المغاربة يشددونها. قال الإمام المذكور رحمه الله تعالى في أول سننه: بسم الله الرحمن الرحيم، باب إتباع سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم. وبالسنن إليه قال: حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة قال: حدثنا شريك، عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "ما أمرتكم به فخذوه، وما نهيتكم عنه فانهوا. ورواه أيضا بسند آخر، عن أبي هريرة رضي الله عنه بلفظ: قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "ذروني ما تركتكم، فإنما هلك من كان قبلكم بسؤالهم واختلافهم على أنبيائهم، فإذا أمرتكم بشئ فخذوا منه ما استطعتم، وإذا نهيتكم عن شئ فانهوا."⁴⁵⁶

⁴⁴⁷ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 333-335; Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 596; Darekutni, *Sünen*, c. 1, s. 74-75; Eseri, Ebu Umeyr Mecdi b. Muhammed b. Arafat el-Misri, *Şifaü'l-İyyi bi-Tahrirci ve Tahkiki Müsnedi'l-İmam eş-Şafii bi-Tertibi'l-Allame es-Sindi*, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1416, c. 1, s. 86; Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 186-187.

⁴⁴⁸ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 52.

⁴⁴⁹ Darekutni, *a. g. e.*, c. 1, s. 74-75.

⁴⁵⁰ İbn Mace, *Sünen*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), c. 1, s. 333; Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 168.

⁴⁵¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 36.

⁴⁵² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 344-347.

⁴⁵³ Elbani, *İrvaü...*, c. 1, s. 59, 187; *Sahih'l-Camii's-Sağir...*, c. 1, s. 121.

⁴⁵⁴ İbnü'l-Mülekkın, *a. g. e.*, c. 1, s. 504-510.

⁴⁵⁵ Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid Mace el-Kazvini 209'da (824) doğdu, 21 Ramazan 273'te (19 Şubat 887) vefat etti. Önemli eserler yazdı. Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak kabul edilen süneni, âlimler tarafından babların fıkhi bakımdan güzel sıralanması ve içinde mükerrem rivayetlerin bulunmaması sebebiyle diğer hadis kitaplarından daha kullanışlı görmüşlerdir. Uzun bir mukaddime ile başlayan eser Muhammed Fuad Abdülbaki'nin neşrine göre otuz yedi kitap, 1513 bab ve 4341 hadis ihtiva etmektedir. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "*İbn Mace*", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 20, s. 161-162.

⁴⁵⁶ (S), 2a; (A), 5b.

3.6.2. Tercüme

İbn Mace el-Kazvini (‘nin adı) Abdullah Muhammed b. Yezid’dir. *el-Kamus* müellifi der ki: **“Mace”** adı, sünen sahibi Muhammed b. Yezid el-Kazvini’nin babasının lakabıdır, dedesinin lakabı değildir. “Mace” kelimesindeki *cim harfi* şeddetsiz okunur. Kuzey Afrika ulemasından bazıları “Mace”deki cim harfini şeddeli okumuştur.⁴⁵⁷

İsmi geçen el-İmam (rh) süneninin başında dedi: *Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Rasulüllah’ın (sav) Sünnetine İttiba Babı.*

İbn Mace’ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

el-İmam İbn Mace dedi ki: Bize (bu hadisi) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe haber verdi. (O da dedi ki): Bize Şerik tahdis etti, (Şerik) A’meş’ten, (A’meş) Ebu Salih’ten, (Ebu Salih de) Ebu Hureyre’den (ra) rivayet etmiştir. Ebu Hureyre’nin (ra) dediğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: **“Size ne emrettiysem onu alın, neyden yasakladıysam onu da terkedin.”**

İbn Mace bu hadisi başka bir senedle⁴⁵⁸ şu lafızla yine Ebu Hureyre’den rivayette bulunmuştur. Ebu Hureyre’nin (ra) dediğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: **“Siz, sizi bırakıp teklif etmediğim hususlarda beni kendi halime bırakın. Sizden evvelki ümmetler, ancak çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilafları sebebiyle helak olmuşlardır. Size bir şeyi emrettiğim zaman da emrimi gücünüzün yettiği kadar tutun. Ben, sizleri bir şeyden nehyettiğim zaman, ondan sakının.”**⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ **“Mace”** bazı nüshalarda **“ve Mace”** şeklinde vav harfinin isbatı ile gelmiştir. “Mace” kelimesinin sonundaki **“he”** harfi *Mendeh* ve *Sideh* kelimelerinin okunuşları gibi vakfen ve vaslen yani her halükarda *sukun* üzere okunur. Bazılarının zannettiği gibi bu dedesinin değil babasının lakabıdır. Annesinin lakabı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bkz: Kasımi, *a. g. e.*, s. 213 .

⁴⁵⁸ Bize Muhammed es-Sabbah tahdis etti. Bize Cerir haber verdi, O da A’meş’ten, A’meş Ebu Salih’ten, o da Ebu Hureyre’den (ra) rivayet etmiştir. Bkz: Kasımi, *a. g. e.*, s. 217.

⁴⁵⁹ Hadisin sebab-i vurudu şu şekildedir: Hz. Peygamber (sav) bir konuşma yaptı ve buyurdu ki: **“Ey insanlar! Allah size hacca farz kılmıştır. Hac ibadetinizi yapınız!”** Akra b. Habis: “Her yıl mı ey Allah’ın Rasülü?” diye sordu. Peygamberimiz (sav) Akra’nın sorusuna cevap vermedi, sükût buyurdu. Akra, soruyu üç kez tekrar edince Peygamberimiz (sav): **“Evet demiş olsam hac her yıl farz olur, siz de buna güç yetiremezsiniz. Ben sizi bıraktığım**

3.6.3. Tahric

Birinci Hadis

es-Sünen'in ilk hadisidir.⁴⁶⁰ İbn Mace'den başka hadisi **Buhari**,⁴⁶¹ **Müslim**,⁴⁶² **Tirmizi**,⁴⁶³ **Nesai**,⁴⁶⁴ **Ahmed**,⁴⁶⁵ **Malik**,⁴⁶⁶ **Darekutni**,⁴⁶⁷ **İbn Rahuye**,⁴⁶⁸ **İbnü'l-Mukri**,⁴⁶⁹ **İbn Hibban**,⁴⁷⁰ **Taberani**,⁴⁷¹ **Beyhaki**,⁴⁷² **Humeydi**,⁴⁷³ **İbn Huzeyme**⁴⁷⁴ ve **Abdurrezzak**⁴⁷⁵ hadisi rivayet etmişlerdir. Hadisi **İbnü'l-Mülakkın**⁴⁷⁶ de eserinde zikretmiştir.

İkinci Hadis

es-Sünen'in ikinci hadisidir.⁴⁷⁷ Hadisi **İbn Mace**'nin dışında **Buhari**,⁴⁷⁸ **Müslim**,⁴⁷⁹ **Nesai**,⁴⁸⁰ **Ahmed**,⁴⁸¹ **Şafi**,⁴⁸² **Hemmam b. Münebbih**,⁴⁸³ **Tahavi**,⁴⁸⁴ **İbn Huzeyme**,⁴⁸⁵

---

sürece siz de beni bırakın. Sizden öncekiler çok soru sormaları ve peygamberleri hakkında ayrılmış düşmeleri nedeniyle helak olmuşlardır. Ben size bir şeyi emredince onu gücünüz yettiği kadar yapın. Bir şeyden sizi men edince onu hemen bırakın." buyurdular. Bkz. Müslim, c. 1, s. 975, H. no: 1337.

⁴⁶⁰ İbn Mace, *Sünen*, (Beşşar Avvad), c. 1, s. 41, H. no:1.

⁴⁶¹ Buhari, *a. g. e.*, c. 4, s. 361, H. no: 7288.

⁴⁶² Müslim, *a. g. e.*, c. 2, s. 975, H. no: 1337.

⁴⁶³ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 47, H. no: 2679.

⁴⁶⁴ Nesai, *Mücteba*, c. 5, s. 7, H. no: 2639.

⁴⁶⁵ Ahmed, *a. g. e.*, s. 556, H. no: 7361, (9519, 10716).

⁴⁶⁶ Malik, *Muvatta*, (*Şeybani Rivayeti*), s. 314, H. no: 996.

⁴⁶⁷ Darekutni, *a. g. e.*, c. 3, s. 340, H. no: 2705.

⁴⁶⁸ İbn Rahuye, *Müsned*, c. 1, s. 151, H. no. 91.

⁴⁶⁹ İbnü'l-Mukri, *a. g. e.*, s. 255, H. no: 866.

⁴⁷⁰ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 200, H. no: 20.

⁴⁷¹ Taberani, *a. g. e.*, c. 6, s. 135, H. no: 6017.

⁴⁷² Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 571, H. no: 1823, (8214, 13590-13593).

⁴⁷³ Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 272, H. no: 1159.

⁴⁷⁴ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 4, s. 129-130, H. no: 2508.

⁴⁷⁵ Abdurrezzak, Ebu Bekr Abdürrezzak b. Hemmam es-Sanani (ö. 211), *Musannef*, (Thk. Habiburrahman el-Azami), el-Mektebetü'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1983, c. 11, s. 220, H. no: 20372.

⁴⁷⁶ İbnü'l-Mülakkın, *a. g. e.*, c. 6, s. 8, H. no: 2.

⁴⁷⁷ İbn Mace, *Sünen*, (Beşşar Avvad), c. 1, s. 42, H. no: 2.

⁴⁷⁸ Buhari, *a. g. e.*, c. 4, s. 361, H. no: 7288.

⁴⁷⁹ Müslim, *a. g. e.*, s. 975, H. no: 1337.

⁴⁸⁰ Nesai, *Mücteba*, c. 5, s. 7, H. no. 2639.

⁴⁸¹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 556, H. no: 7361, (9519, 10260, 10716).

⁴⁸² Eseri, *Şifau'l-İyyi*, s. 47, H. no: 24, (25).

⁴⁸³ Hemmam b. Münebbih, *es-Sahife*, s. 36, H. No: 31.

⁴⁸⁴ Tahavi, *Müşkilü'l-Asar*, c. 4, s. 109, H. no: 1472.

⁴⁸⁵ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 4, s. 129-130, H. no: 2508.

İbn Hibban,⁴⁸⁶ Ebu Ya'la el-Mevsili,⁴⁸⁷ Humeydi,⁴⁸⁸ Abdurrezzak,⁴⁸⁹ Hatib el-Bağdadi,⁴⁹⁰ Beyhaki,⁴⁹¹ Bagavi,⁴⁹² İbn Batta el-Ukberi⁴⁹³ rivayet etmişlerdir.

3.6.4. Değerlendirme

Birinci Hadis

Ebu Bekr b. Ebi Şeybe⁴⁹⁴ (ö. 235). Sika, hafız, sahibü tesanif.⁴⁹⁵

Şerik b. Abdullah⁴⁹⁶ (ö. 177). Saduk, seyyiü'l-hıfz, adil, fazıl, abid, nebil, yuhtiü. İbnü'l-Mübarek'e göre es-Sevri'den sonra Kufe'de en iyi hadis bilen. İbn Main'e göre sika. İbn Hibban onu sika raviler arasında zikretti. İbn Hanbel'e göre: Saduk, sika, akıl, muhaddis bir kimsedir. Ehl-i bidate karşı amansız mücadele ederd. Yemin olsun ki onun hadisi kabul edilir. Nesai'ye göre leyse bihi be's.⁴⁹⁷

el-A'meş⁴⁹⁸ (ö. 148/765). Sika, hafız, kıraat âlimi, veri', tedlis eder.⁴⁹⁹

Ebu Salih⁵⁰⁰ (ö. 101/719-20). Sika, sebt.⁵⁰¹

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.⁵⁰²

⁴⁸⁶ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 198-201, H. no: 18, (19, 21).

⁴⁸⁷ Ebi Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 11, s. 195, H. no: 6305.

⁴⁸⁸ Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 272, H. no: 1159.

⁴⁸⁹ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 11, s. 220, H. no: 20372.

⁴⁹⁰ Hatib el-Bağdadi, *a. g. e.*, s. 51, H. no: 91.

⁴⁹¹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 571, H. no: 1823, (8214, 13590-13593).

⁴⁹² Bagavi, *Şerhü's-Sünne*, c. 1, s. 197, H. no: 97.

⁴⁹³ İbn Batta el-Ukberi, Ebu Abdillah Ubeydüllah b. Muhammed el-Ukberi el-Hanbeli (ö. 387/997), *el-İbanetü an Şeriatü'l-Firaki'n-Naciye ve Mücanebetü'l-Firaki'l-Mezmume, Kitabü'l-İman*, (Thk. Rıza b. Neasan Muti), Daru'r-Raye, 2. Baskı, Riyad 1994, c. 1, s. 390-393, H. no: 284-287.

⁴⁹⁴ Ebu Bekr b. Ebi Şeybe Abdullah b. Muhammed

⁴⁹⁵ İbn Hacer, *Takribü'r-Tehzib*, trc. no: 6575, s. 339.

⁴⁹⁶ Şerik b. Abdullah en-Nehai

⁴⁹⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2787, s. 269-270.

⁴⁹⁸ el-A'meş Süleyman b. Mihran

⁴⁹⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2615, s. 269-253.

⁵⁰⁰ Ebu Salih es-Semman Zekvân b. Abdillah et-Teymi

⁵⁰¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1841, s. 269-190.

⁵⁰² İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

Hadisin isnadı *sika* ravilerden oluşmuştur. Şerik b. Abdullah hakkında yapılan bazı olumsuz değerlendirmeler nedeniyle isnadın *hasen* derecesinde olduğu söylenebilir.⁵⁰³ Ancak Şerik b. Abdullah'ın *sika* raviler arasında olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bu durumda hadisin *sahih* olduğunu ifade etmek de mümkündür.⁵⁰⁴

İbn Mace muhakkiki Beşşar Avvad Ma'ruf: '*Hadisin isnadı hasendir. Mütabaatı vardır. Mütabaatı ile sahihtir*' değerlendirmesini yapmıştır.⁵⁰⁵

İbnü'l-Mülekkin: 'Bu hadis *sahih celil* bir hadis olup sıhhati ve mevkisinin büyüklüğü üzerine ittifak edilmiştir. İslam kaidelerinden büyük bir kaidedir. Buhari ve Müslim ve daha niceleri Ebu Hureyre'den rivayet etmişlerdir. İbn Hibban "*Size Allah katından diye haber verdiğim ne varsa onlarda şek şüphe yoktur*" ilavesiyle bu hadisi rivayet etmiştir.⁵⁰⁶

İkinci Hadis

Muhammed b. es-Sabbah (ö. 240). Saduk, hasenü'l-hadis.⁵⁰⁷

Cerir b. Abdulhamid (ö. 188). Sika, ilmi çok, rihle yapılan biri.⁵⁰⁸

el-A'meş (ö. 148/765). Sika, hafız, Kıraat âlimi, veri', tedlis eder.⁵⁰⁹

Ebu Salih (ö. 101/719-20). Sika, sebt.⁵¹⁰

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.⁵¹¹

⁵⁰³ Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 272.

⁵⁰⁴ Adevi, *İhdau'd-Dibace...*, c. 1, s. 14; İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 41; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 200; Elbani, *İrvai...*, c. 1, s. 188.

⁵⁰⁵ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 41.

⁵⁰⁶ İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 2, s. 665.

⁵⁰⁷ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 5965, s. 540.

⁵⁰⁸ Mizzi, Ebü'l-Haccac Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf (ö. 742/1341), *Tehzibü'l-Kemal fi Esmâ'r-Rical*, Müessesetü'r-Risaleti, 1. Baskı, Beyrut 1983, trc. 918, c. 4, s. 544. H. no: 1453.

⁵⁰⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2615, s. 269-253.

⁵¹⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1841, s. 269-190.

⁵¹¹ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

3.7.2. Tercüme

Allah ona rahmet etsin. Malik'in bu Muvattası⁵¹⁸ Yahya b. Yahya el-Leysi el-Endülüsi'nin⁵¹⁹ rivayetidir. el-İmam Ebu Abdillah Malik b. Enes (rh) muvattasının başında dedi: *Namaz Vakitleri Babı*.

İmam Malik'e isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

el-İmam Malik dedi: Bize İbn Şihab'ın rivayet ettiğine göre Ömer b. Abdülaziz bir gün (ikinci) namazı(nı) geciktirdi.⁵²⁰ O sırada huzuruna giren Urve b. ez-Zübeyr (onu uyarmak için) şu hadisi nakletti: Bir gün Kufe'de iken Mugire b. Şu'be⁵²¹ (ikinci) namazını geciktirmişti. O sırada yanına girmiş olan Ebu Mes'ud el-Ensari (ra): Bunu neden yaptın Mugire? Hatırlamıyor musun, bir gün Cibril gelmişti de öğle namazını kılmıştı. Sonra Rasulüllah da kılmıştı. Sonra (ikinci) namazını kıldı, Rasulüllah da kıldı. Sonra (akşam) namazını kıldı, Rasulüllah da kıldı, daha sonra (yatsı) namazını kıldı, Rasulüllah da kıldı. Daha sonra da sabah namazını kıldı, Rasulüllah da kıldı. Ondan sonra da (Cibril): *'Bunlarla emrolundun'* buyurdu, demişti. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz: "Urve, ne dediğini iyi düşün; Rasulüllah'a (sav) namaz vakitlerini bildiren Cibril mi idi?" diye sordu. Urve de: "Beşir b. Ebi Mes'ud el-Ensari, babasından böyle rivayet etti" dedi.

Urve der ki: Hz. Peygamber'in (sav) hanımı Aişe (ra) bana şöyle demiştir: ***"Rasulüllah (sav) ikinci namazını, güneş henüz odamın (içindeki) duvarda yükselmeden (yani güneşin ışığı sararmadan) kılar." "***

⁵¹⁸ İmam Malik şöyle demiştir: "Ben bu eseri Medineli 70 fakihe arzettim. Hepsi **"vataeni aley"** *'kitap konusunda beni onayladı*. Ben de bu esere *onaylanmış, gözden geçirilmiş, tashih edilmiş* anlamına gelen **"el-Muvatta"** ismini verdim." Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 232.

⁵¹⁹ Yahya b. Yahya (ö. 234) *fakih, hadis imamı, sika, saduk* bir zattır. 28 yaşında İmam Malik'in talebesi oldu. Malik ona *Endülüs'ün En Akıllısı* dedi. Yahya Muvatta ravilerinden biridir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 226.

⁵²⁰ Yani namazı vaktin evvelinde kılmadı.

⁵²¹ O zamanlar Mugire b. Şube, Hz. Ömer tarafından Küfe valisi olarak tayin edilmişti.

3.7.3. Tahric

el-Muvatta'nın ilk hadisidir.⁵²² İmam Malik'den başka **Buhari**,⁵²³ **Müslim**,⁵²⁴ **Tirmizi**,⁵²⁵ **Nesai**,⁵²⁶ **Ebu Davud**,⁵²⁷ **İbn Mace**,⁵²⁸ **Şafii**,⁵²⁹ **Ahmed**,⁵³⁰ **Darimi**,⁵³¹ **İbn Huzeyme**,⁵³² **İbn Hibban**,⁵³³ **İbn Ebi Şeybe**,⁵³⁴ **Ebu Avane**,⁵³⁵ **Beyhaki**⁵³⁶ ve **Abdurrazzak**⁵³⁷ farklı tarik ve lafızlarla hadisi rivayet etmişlerdir.⁵³⁸

3.7.4. Değerlendirme

İbn Şihab (ö. 124). Fakih, hafız, celalet ve itkanı üzerine ittifak var.⁵³⁹

Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94). Sika, meşhur fakih, alim, sebt, müksir, me'mün.⁵⁴⁰

Hadisin isnadı muttasıl, ricali Buhari ve Müslim ricali üzere sikadır. Hadis sahihtir.⁵⁴¹

Kirmani Buhari'nin rivayeti ile alakalı olarak: "Bil ki hadis, bu tarikla senedi muttasıl değildir" mütalaasında bulunmuş, İbn Hacer ona şu şekilde cevap vermiştir: Bu istilahi munkatı

⁵²² Muvatta rivayetlerinde hadisin farklı şekillerde geldiğini görmekteyiz. Mezkûr rivayet, Fuad Abdülbaki tahkiki ile çıkan baskıda, *Kitabü Vukuti's-Salat, 1. Bab* başlığı altında 1 ve 2 nolu hadis olarak ayrı ayrı verilmiştir. Bkz. Malik b. Enes (ö. 179/795), *Muvatta*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1985, c. 1, s. 3-4, H. no: 1, (2). Muhammed b. Hasen eş-Şeybani rivayetinde hadisin ilk kısmı vardır. Bkz. Malik, *Müvattaü'l-İmam Malik bi Rivayeti Muhammed b. Hasen eş-Şeybani*, (Thk. Abdülvahhab Abdullatif), s. 32, H. no: 2; Yahya b. Yahya el-Endülüsî rivayeti Beşşar Avvad Maruf tahkiki baskısında ise *Kitabü's-Salat* başlığı altında iki ayrı hadis olarak rivayet edilmiştir. Bkz. Malik, *Muvatta bi rivayeti Yahya b. Yahya el-Leysi*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf), Daru'l-Arabi'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1997, c. 1, s. 33-34, H. no: 1, (2).

⁵²³ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 182, H. no: 521, (522, 3221, 4002).

⁵²⁴ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 425-426, H. no: 610, (611).

⁵²⁵ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 298, H. no: 159.

⁵²⁶ Nesai, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 2, s. 189, H. no: 1494; Nesai, *Mücteba*, c. 2, s. 7, H. no: 504.

⁵²⁷ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 294, H. no: 394.

⁵²⁸ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 4, H. no: 668.

⁵²⁹ Şafii, *Müsned*, c. 1, s. 143, H. no: 144.

⁵³⁰ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1230, H. no: 17217, (22710).

⁵³¹ Darimi, *a. g. e.*, H. no: 1223.

⁵³² İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 181, H. no: 332, (352).

⁵³³ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 299-300, H. no: 1450.

⁵³⁴ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 2, s. 222, H. no: 3313.

⁵³⁵ Ebu Avane, *Mustahrec*, c. 1, s. 534, H. no: 998.

⁵³⁶ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 648, H. no: 2080.

⁵³⁷ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 1, s. 540-541, H. no: 2044, (2045).

⁵³⁸ İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillab b. Muhammed en-Nemeri (ö. 453/1071), *Mevsuatü Şuruhi'l-Muvatta, Temhid ve'l-İstizkar*, (Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), 1. Baskı, Kahire 2005, c. 2, s. 5-93.

⁵³⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6296, s. 564.

⁵⁴⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4561, s. 425.

⁵⁴¹ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=19&pid=2355 et. 17/09/206.

olarak isimlendirilemez. Bu, sahabe mürselidir. el-Leys rivayeti bu işkâli tamamen ortadan kaldırmaktadır.⁵⁴²

İbn Huzeyme *sahih* hükmü vermiştir.⁵⁴³ İbn Abdilberr: ‘*Bu hadis, ilim ehli yanında muttasıl, sahih bir hadistir. Sahih olduğuna dair birçok vecih vardır*’ diyerek rivayetin *sahih* olduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur.⁵⁴⁴ Tirmizi, *hasen sahih* demiştir.⁵⁴⁵ Beşşar Avvad Maruf hadisin isnadının *sahih* olduğuna hükmetmiştir.⁵⁴⁶ Zehebi ve Hattabi de *sahih* hükmü verenlerdendir.⁵⁴⁷ Şuayb el-Arnaut *Buhari ve Müslim’in şartı üzere sahih* olduğunu beyan etmiştir.⁵⁴⁸

Hadis hakkında, *hasen* hükmünü verenler de olmuştur. Ancak *sahih* hükmü verenlerin sayısı bir hayli fazladır.⁵⁴⁹

3.8. Sekizinci Kitap: İmam Ebu Hanife en-Numan b. Sabit’in Müsnedi⁵⁵⁰

3.8.1. Metin

"الكتاب الثامن : مسند الإمام أبي حنيفة النعمان بن ثابت رحمه الله

جمع أبي محمد عبد الله بن محمد بن يعقوب بن الحارث الحارثي . قال الإمام أبو حنيفة النعمان بن ثابت رضي الله عنه في مسنده المذكور، بالسند إليه: حدثنا عطاء عن ابن عباس رضي الله عنهما، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "من داوم أربعين يوماً على صلاة الغداة والعشاء في جماعة كتب له براءة من النفاق، وبرائة من الشرك."⁵⁵¹

⁵⁴² İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 2, s. 5.

⁵⁴³ İbn Hacer, *a. g. e.*, c. 2, s. 5.

⁵⁴⁴ İbn Abdilberr, *a. g. e.*, c. 2, s. 5-10.

⁵⁴⁵ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 298.

⁵⁴⁶ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 4.

⁵⁴⁷ Elbani, *İrva*, c. 1, s. 270.

⁵⁴⁸ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 300.

⁵⁴⁹ Şafii, *Müsned*, c. 1, s. 143; Darimi, *a. g. e.*, c. 2, s. 757; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 300; Elbani, *İrva*, c. 1, s. 269.

⁵⁵⁰ Adı Ebu Hanife Nu'man b. Sabit b. Zuta b. Mah'tır. Daha çok *Ebu Hanife* veya *İmam-ı A'zam* diye şöhret bulmuştur. 80 (699) yılında Kufe'de doğdu. 150 yılının Şaban ayında (Eylül 767) Bağdat'ta vefat etti. Çok sayıda talebe yetiştirmiş ve eser bırakmıştır. Rivayet ettiği hadisler talebeleri tarafından derlenmiş ve *Müsnedü Ebi Hanife* adıyla ona nisbet edilmiştir. Ebu Hanife'nin el-Müsned'i birçok defa cemedilmiş veya fıkıh bablarına göre düzenlenmiştir. Bkz. Mustafa Uzunpostalcı, "*Ebu Hanife*" *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 131-145; Yusuf Şevki Yavuz-Ali Bardakoğlu-İbrahim Hatiboğlu, "*el-Müsned*", *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 101-103.

⁵⁵¹ (S), 2b; (A), 5b.

3.8.2. Tercüme

Allah ona rahmet etsin. Bu müsned Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ya'kub b. el-Haris el-Harisi⁵⁵² tarafından cem edilmiştir. el-İmam Ebu Hanife en-Nu'man b. Sabit (ra) bahsi geçen müsnedinde⁵⁵³ dedi:

İmam Ebu Hanife'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

el-İmam Ebu Hanife dedi: (Bu rivayeti) bize Ata tahdis etti. (O da) İbn Abbas'dan (ra) (İbn Abbas da) Rasulüllah'dan (sav) rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: **“Kim kırk gün sabah ve yatsı namazlarını cemaatle kılmaya devam ederse, (buna mukabil) kendisine nifak ve şirkten kurtulduğuna dair (iki) beraat yazılır.”**⁵⁵⁴

3.8.3. Tahric

Harisi'nin rivayet ettiği el-Müsned'in 21 nolu hadisidir.⁵⁵⁵ Az lafız farkıyla 32 nolu rivayet onun *şahidi* durumundadır.⁵⁵⁶ Hadisi **Ebu Hanife'den başka Tirmizi,⁵⁵⁷ İbn Mace,⁵⁵⁸ İbn Şahin,⁵⁵⁹ Beyhaki,⁵⁶⁰ Taberani,⁵⁶¹ İbnü'l-Arabi,⁵⁶² İbn Sem'un,⁵⁶³**

⁵⁵² Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Yakub b. el-Haris el-Harisi (ö. 340/951) Ebu Hanife'nin müsnedinin ravilerinden biridir. Müsnedin ravileri için bkz. Rudani, Muhammed b. Süleyman, (ö. 1094/1683), *Sılatü'l-Halef bi Mevsuli's-Selef*, (Thk. Muhammed Hacci), Darü'l-Garbi'l-İslami, 1. Baskı, Beyrut 1988, *Müsnedü Ebi Hanife*, s. 40-41.

⁵⁵³ Bu müsnedi İbn Ziyad el-Lü'lüi (ö.204/819) rivayet etmiştir. el-Harisi'nin rivayetini Kasım b. Kutluboğa (ö. 879/1474) fıkıh bablarına göre tertip etmiştir. Bu kitabın da birçok muhtasar ve şerhi vardır. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 252.

⁵⁵⁴ *Müsnedü Ebi Hanife (Haskefi rivayeti)*, H. no: 130-131; *Müsnedü Ebi Hanife (İbn Yakub Rivayeti)*, H. no: 21-31. Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=2199&sid=4883> et. 03/12/2016.

⁵⁵⁵ Ebu Hanife, Numan b. Sabit el-Kufi, *Müsned, (Rivayeti Ebi Abdillan Muhammed b. Yakub el-Harisi)*, (Thk. Ebu Muhammed es-Süyuti), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 2008, s. 24, H. no: 21.

⁵⁵⁶ Ebu Hanife, *Müsned, (Rivayeti'l-Harisi)*, s. 26, H. no: 32; Ali el-Kari, *Şerhu Müsnedi Ebi Hanife*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1985, s. 161. Ebu Muhammed Aadullah b. Muhammed b. Yakub b. el-Haris el-Harisi (ö. 340/951) rivayetinde **“beraatan”** kelimesi geçmektedir. Bkz. Harisi, Ebu Muhammed Aadullah b. Muhammed b. Yakub b. el-Haris, *Müsnedü Ebi Hanife*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2008, s. 24, H. no: 21. Hadis *Camiu'l-Mesanidi'l-İmami'l-Azam* isimli eserde de yer almıştır. Bkz. Ebü'l-Müeyyed el-Harizmi, *Muhammed b. Mahmud el-Hanefi* (ö. 665/1266), *Camiu'l-Mesanidi'l-İmami'l-Azam*, Meclisi'l-Mearif, Hindistan 1332, c. 1, s. 428. Ebu Muhammed el-Buhari ve Ebu Abdillan Muhammed b. Husrev el-Belhi müsnedinde her ikisi de Ebu Hanife'ye uzanan senedle bu hadisi rivayet etmişlerdir.

⁵⁵⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 2, s. 7, H. no: 241.

⁵⁵⁸ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 96, H. no: 798.

⁵⁵⁹ İbn Şahin, Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman (ö. 385/ 996), *et-Terğib fi Fazili'l-Amal ve Sevabü Zalik*, (Thk. Daru İbn Cevzi, 1. Baskı, Riyad 1995, s. 121, H. no: 61.

⁵⁶⁰ Beyhaki, *Suabü'l-İman*, c. 3, s. 61-62, H. no: 2872, (2874, 2875, 2876).

⁵⁶¹ Taberani, *a. g. e.*, c. 5, s. 325, H. no: 5444.

Hatib el-Bağdadi,⁵⁶⁴ İbn Adıyy,⁵⁶⁵ Ebu Nuaym,⁵⁶⁶ İbn Asakir,⁵⁶⁷ Serakusti,⁵⁶⁸ Bahşel⁵⁶⁹ ve İbnü'l-Cevzi⁵⁷⁰ rivayet etmişlerdir. Ayrıca hadisi İbnü'l-Mülekkin⁵⁷¹ de zikretmiştir.

3.8.4. Değerlendirme

Ata b. Eslem⁵⁷² (ö. 114/732). Sebt, hucet, imam-ı kebir, fakih, fazıl, irsali çok.⁵⁷³

Abdullah b. Abbas (ö. 68). Sahabi.⁵⁷⁴

İsnadda Ebu Hanife ile Hz. Peygamber (sav) arasında sahabi İbn Abbas ve tabiinin büyüklerinden Ata b. Ebi Rebah mevcuttur. Bu haliyle değerlendirdiğimizde isnadın *sahih* olduğu gayet açıktır. Ancak Harisi ve İbn Yakub rivayetlerinde isnadda Cafer b. Muhammed, Muhammed b. Yahya (ö. 233), Heyyac b. Bistam (ö. 177) ve Ebu Hanife isimleri geçmektedir. Heyyac b. Bistam'ın *daifü'l-hadis* olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda hadisin isnadı *zayıf* olarak görünmektedir.⁵⁷⁵ Ancak şevahidi dikkate alındığında hadisin *hasen* derecesinde olduğunu ifade edebiliriz.⁵⁷⁶

⁵⁶² İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, s. 610, H. no: 1206.

⁵⁶³ İbn Sem'un, Ebü'l-Hüseyin Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Anbes el-Bağdadi (ö. 387/997), *Emailü İbn Sem'un*, (Thk. Amir Hasan Sabri), Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 2002, s. 138, H. no: 89.

⁵⁶⁴ Hatib el-Bağdadi, *Tarih*, c. 7, s. 583-584. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 254.

⁵⁶⁵ İbn Adıyy, *Kamil*, c. 3, s. 20.

⁵⁶⁶ Bkz. https://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1080&hid=148&pid= et. 15/10/2016. Ebu Nuaym, *Sıfatü'n-Nifak ve Na'tü'l-Münafikin*, H. no: 147, (148).

⁵⁶⁷ İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 43, s. 88.

⁵⁶⁸ Serakusti, Ebu Muhammed Kasım b. Sabit (ö. 302), *ed-Delail fi Garibi'l-Hadis*, (Thk. Muhammed b. Abdullah el-Kannas), Mektebetü'l-Akiban, 1. Baskı, Riyad 2001, s. 899, H. no: 486.

⁵⁶⁹ Bahşel, Eslem b. Sehl er-Rezzaz el-Vasiti (ö. 292/905), *Tarihu Vasit*, (Thk. Korkis Avvad), Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem/Alemü'l-Kütüb, 1. Baskı, Beyrut 1986, s. 65.

⁵⁷⁰ İbnü'l-Cevzi, *el-Ilelü'l-Mütenahiye*, c. 1, s. 431-432.

⁵⁷¹ İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 4, s. 397-403, H. no: 7.

⁵⁷² Ata b. Ebi Rebah Eslem

⁵⁷³ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 4561, s. 427.

⁵⁷⁴ İbn Hacer, *el-Isabe*, trc. no: 4772, s. 90-94.

⁵⁷⁵ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4883&bk_no=4210&cid=2229 et. 17/09/2016.

⁵⁷⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4883&bk_no=635&cid=2229 et. 11/11/2016.

Tirmizi, hadisin çeşitli tariklarından söz etmiş, söz konusu hadis için *gayr-ı mahfuz* ifadesini kullanmıştır.⁵⁷⁷ Müsnedin Haskefi rivayetinde yer alan hadis *hasen* olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷⁸

Bu hadis hasendir. Hâkim ve diğerleri onu *sahih* kabul etmişlerdir. Mevzu olmadığı halde İbnü'l-Cevzi el-Mevzuat'ında zikretmiştir.⁵⁷⁹

İbn Mülakkın İmam Ebu Hanife'nin bu rivayetine değinmemiş ancak üç farklı tarikten birbirine yakın lafızlarla gelen rivayetleri zikrederek sıhhatleri üzerine yapılan tartışmalara yer vermiştir.⁵⁸⁰

3.9. Dokuzuncu Kitap: İmam Şafii'nin Müsnedi⁵⁸¹

3.9.1. Metin

"الكتاب التاسع : مسند الإمام الشافعي رحمه الله

من رواية الربيع بن سليمان الجيزي جمع أبي العباس أحمد بن يعقوب الأصب. قال أبو عبد الله محمد بن إدريس الشافعي رضي الله عنه في أول مسنده المذكور: كتاب الطهارة. وبالسند إليه قال: أخبرنا مالك، عن صفوان بن سليم، عن سعيد بن سلمة، رجل من آل ابن الأزرق، أن المغيرة بن أبي بردة، وهو من بني عبد الدار أخبره أنه سمع أبا هريرة رضي الله عنه يقول: "سأل رجل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله، إنا نركب البحر ونحمل معنا القليل من الماء، فإذا توضأنا به عطشنا، أفنتوضأ بماء البحر؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: هو الطهور ماؤه الحل ميتته."⁵⁸²

⁵⁷⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 2, s. 7-9.

⁵⁷⁸ Bkz. https://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4883&bk_no=635&cid=2229 et. 29/04/2016.

⁵⁷⁹ Kasimi, *a. g. e.*, s. 255-256.

⁵⁸⁰ İbnü'l-Mülekkin, *el-Bedru'l-Münir*, c. 4, s. 397-403.

⁵⁸¹ Ebu Abdillah Muhammed b. İdris b. Abbas eş-Şafii 150 (767) yılında Gazze'de doğdu. 29 Receb 204 (19 Ocak 820) tarihinde Mısır'da vefat etti. Birçok talebe yetiştirdi ve önemli kitaplar yazdı. Kitaplarından biri *el-Müsned*'dir. el-Müsned'in müstakil bir eser olarak bizzat Şafii tarafından telif edilmediği, talebeleri tarafından el-Ümm'ün içindeki rivayetlerden derlendiği de ifade edilmiştir. Eser üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır. Bkz. Bilal Aybakan, "Şafii", *DİA*, İstanbul, 2010, c. 38, s. 223-233.

⁵⁸² (S), 2b; (A), 6b.

3.9.2. Tercüme

Allah ona rahmet etsin. er-Rabi b. Süleyman el-Cizi⁵⁸³ tarafından rivayet edilen (bu) müsnedi, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ya'kub el-Esamm⁵⁸⁴ cem etmiştir. Ebu Abdillah Muhammed b. İdris eş-Şafii (ra) bahsi geçen müsnedinde dedi: *Taharet Kitabı*.

İmam Şafii'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(İmam Şafii) dedi: Bize Malik haber verdi. (Malik) Safvan b. Süleym'den, (o da) Said b. Seleme'den - (Said) İbnü'l-Ezrak'ın alinden bir adamdır - el-Muğire b. Ebi'd-Derda - Abdiddar Oğullarından bir kimsedir - haber verdiği göre kendisi Ebu Hureyre'yi (ra) şöyle derken duymuş: Bir adam Rasulüllah'a (sav): "Ya Rasulallah! Biz deniz yolculuğu yapıyor ve beraberimizde az su taşıyoruz. Yanımızdaki sudan abdest alsak susuz kalacağız. Deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" diye sordu. Rasulüllah (sav): "**Denizin suyu temiz, ölüsü de helaldir.**" buyurdu.

3.9.3. Tahric

el-Müsned'in ilk hadisidir.⁵⁸⁵ İmam Şafii'den başka Buhari,⁵⁸⁶ Tirmizi,⁵⁸⁷ Ebu Davud,⁵⁸⁸ Nesai,⁵⁸⁹ İbn Mace,⁵⁹⁰ İmam Malik,⁵⁹¹ Ahmed,⁵⁹² Ebu Ubeyd,⁵⁹³ Rebi b. Habib,⁵⁹⁴ Abdurrezzak,⁵⁹⁵ Darimi,⁵⁹⁶ İbn Carud,⁵⁹⁷ Cevheri,⁵⁹⁸ Tahavi,⁵⁹⁹ İbnü'l-

⁵⁸³ Doğrusu el-Muradi'dir. Şafii'nin ilmi el-Muradi'den yayılmıştır. Kitaplarını rivayet eden de odur. Fustat'ın müezzinidir. Ashab-ı sünen ve daha niceleri ondan rivayette bulunmuştur. İbn Tolun camisinde ilk hadis *imla* eden kimsedir. 280 de vefat etmiştir. el-Cizi'ye (ö. 256) gelince o da Şafii'nin yeni fikhını taşıyanlardandır. Sikadır. el-Cizi Mısır karyelerinden Cize(tün)'ye nisbetle söylenmiştir. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 257-258; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 84. Bazı nüshalarda "Meserre" şeklinde gelmiştir.

⁵⁸⁴ Ahmed b. Ya'kub. Tezkiretü'l-Huffaz'da adı Muhammed b. Ya'kub olarak geçmektedir. Nisaburludur. Zamanının muhaddisi idi. Hâkim ve İbn Mende kendisinden hadis rivayet etmiştir. 76 yıl hadis rivayet etmiş, 70 yıl bir mescitte müezzinlik yapmıştır. 346 da vefat etmiştir. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 259-260.

⁵⁸⁵ Şafii, Ebu Abdillah Muhammed b. İdris, *Müsned*, Şirket-i Matbuati'l-İlmiyye, 1. Baskı, Hind 1327, s. 2; Eseri, *Şifau'l-İyy*, c. 1, s. 65-68. H. no: 42; Rafii, Ebü'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdilkerim er-Rafii el-Kazvini (ö. 623/1226), *Şerhu Müsnedü's-Şafii*, (Thk. Ebu Bekr Vail Muhammed Bekr Zehran), Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 1. Baskı, Katar 2007, c. 1, s. 75, H. no: 1; Şafii, *Ümm*, c. 1, s. 11, H. no: 1.

⁵⁸⁶ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, c. 5, s. 205, H. no: 648.

⁵⁸⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 100, H. no: 69.

⁵⁸⁸ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 100-101, H. no: 83.

⁵⁸⁹ Nesai, *Mücteba*, c. 1, s. 259, H. no: 60; c. 1, s. 470, H. no: 336.

⁵⁹⁰ İbn Mace, *Sünen*, c.1, s. 322, H. no: 386.

⁵⁹¹ Malik, *Muvatta*, (*Beşşar*), c. 1, s. 53-54, H. no: 45.

⁵⁹² Ahmed, *a. g. e.*, s. 548, H. no: 7232, (8720, 8899, 9088, 9089).

⁵⁹³ Ebu Ubeyd, *Kitabü't-Tahur*, s. 294, H. no: 232.

⁵⁹⁴ Rebi b. Habib, *a. g. e.*, s. 84, H. no: 163.

Münzir,⁶⁰⁰ İbn Huzeyme,⁶⁰¹ Darekutni,⁶⁰² İbn Hibban,⁶⁰³ Hâkim,⁶⁰⁴ Beyhaki,⁶⁰⁵ İbn Ebi Şeybe⁶⁰⁶ ve Begavi⁶⁰⁷ rivayet etmişlerdir⁶⁰⁸. Ayrıca hadisi İbnü'l-Mülekkin⁶⁰⁹ de eserinde zikretmiştir.

3.9.4. Değerlendirme

Malik b. Enes (ö. 179). Sika, fakih, imam.⁶¹⁰

Safvan b. Süleym (ö. 132). Sika, müfti, abid, hucet, kani.⁶¹¹

Said b. Seleme (ö. ?). Sika.⁶¹²

el-Muğire b. Ebi Bürde (ö. ?). Nesai sika olduğunu söylemiştir.⁶¹³

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.⁶¹⁴

Hadisin isnadı muttasıl, ricali sikadır.⁶¹⁵ Farklı lafız ve tariklarla birçok kaynakta rivayet edilmiştir.⁶¹⁶

Şifaiü'l-İyy şerhinde *sahih* olarak nitelendirilmiştir.⁶¹⁷

⁵⁹⁵ Abdürrezzak, *Musannef*, c. 1, s. 93-95, H. no: 318-325.

⁵⁹⁶ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 566-567, H. no: 756.

⁵⁹⁷ İbn Carud, *a. g. e.*, c. 1, s. 51, H. no: 45.

⁵⁹⁸ Cevheri, *a. g. e.*, s. 388, H. no: 441.

⁵⁹⁹ Tahavi, *Şerhu Mükili'l-Asar*, c. 12, s. 201-207, H. no: 4029, (4035).

⁶⁰⁰ İbnü'l-Münzir, *el-Evsat...*, c. 1, s. 247.

⁶⁰¹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 59, H. no: 111, (112).

⁶⁰² Darekutni, *a. g. e.*, c. 1, s. 42-49, H. no: 68-83.

⁶⁰³ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 49-51, H. no: 1243, (1244).

⁶⁰⁴ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 223, H. no: 491, (501).

⁶⁰⁵ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 5-7, H. no: 1-4; *Marifetü's-Sünen ve'l-Asar*, c. 1, s. 222-223, H. no: 467.

⁶⁰⁶ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 237-238, H. no: 1387-1389.

⁶⁰⁷ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 55-57, H. no: 281.

⁶⁰⁸ <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=533&sid=4396> et. 30/04/2016.

⁶⁰⁹ İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 1, s. 348-351.

⁶¹⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6425, s. 575.

⁶¹¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2933, s. 282.

⁶¹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2327, s. 227.

⁶¹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6829, s. 605.

⁶¹⁴ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

⁶¹⁵ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4396&bk_no=51&cid=539 et. 18/09/2016.

⁶¹⁶ Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=533&sid=4396> et. 30/04/2016.

Buhari, İbn Huzeyme, İbn Hibban, İbnü'l-Münzir, Hattabi, İbn Mende, Hâkim, İbn Hazm, Beyhaki, İbn Hacer ve Elbani gibi çok sayıda muhaddis hadisin *sahih* olduğuna hükmetmişlerdir.⁶¹⁸ Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vermiştir.⁶¹⁹ Kasimi İbnü'l-Esir'den naklen şu bilgileri aktarmıştır: “Hadis sahihtir ve meşhur bir rivayettir. Hadis imamları tahrir etmişler ve onunla ihticac etmişlerdir. Ricali sikadır. Tirmizi bu hadisi İmam Buhari'ye sormuş, Buhari de hadisin *sahih* olduğunu söylemiştir. Buhari'nin bu hadisi sahihihine almaması *sahih* olmadığını göstermez. Çünkü Buhari sahihine sahih hadislerin hepsini almamıştır.”⁶²⁰

Beşşar Avvad Maruf Muvatta tahkikinde: ‘*Bu hadis sahih ve ricali sikadır, hadis imamlarının büyükleri bu hadisin sahih olduğuna hükmetmişlerdir*’ demiştir.⁶²¹

İbnü'l-Mülekkin'in açıklaması da şöyledir: ‘*Bu hadis sahih, celil bir hadis olup dokuz farklı tarikattan rivayet edilmiştir. Buhari hadisin sahih olduğunu beyan etmiştir. Bagavi: Hadis sahihtir, sıhhati üzerine ittifak vardır*’ demiştir.⁶²²

3.10. Onuncu Kitap: İmam Ahmed'in Müsnedi⁶²³

3.10.1. Metin

"الكتاب العاشر : مسند الإمام أحمد"

قال الإمام أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل رضي الله عنه في أول مسنده، وهو مسند أبي بكر الصديق رضي الله عنه من رواية ولده عبد الله عنه، وبالسنن إليه قال: حدثني أبي أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد في كتابه قال: حدثنا عبد الله بن نمير

⁶¹⁷ Eseri, *Şifâü'l-İyy*, c. 1, s. 65-68; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 49-51; Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 223-226; Darekutni, *a. g. e.*, c. 1, s. 42-45; Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 55-57.

⁶¹⁸ Eseri, *Şifâü'l-İyy*, c. 1, s. 68; Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 566-567; İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 59.

⁶¹⁹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 100-101; İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalani (ö. 852/1449), *Hidayetü'r-Rivaye ila Tahriri Ehadisi'l-Mesabih ve'l-Mişkat*, (Thk. Ali b. Hasen Abdülhamid el-Halebi), Daru İbni'l-Kayyim- Daru'l-Affan, 1. Baskı, Kahire 2001, c. 1, s. 248; Elbani, *İrvâü...*, c. 1, s. 42.

⁶²⁰ Kasimi, *a. g. e.*, s. 279-280.

⁶²¹ Malik, *Muvatta*, (Beşşar), c. 1, s. 56.

⁶²² Hadisin tahririne ve şevahidine bkz. İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 1, s. 348-381.

⁶²³ Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani el-Mervezi 164 (780) yılı Rebiülevvel ayında (veya Rebiülahir) Bağdat'ta doğdu ve aynı yerde 12 Rebiülevvel 241 Cuma günü (31 Temmuz 855) vefat etti. Çok sayıda talebe yetiştirdi ve eser yazdı. Eserlerinden biri *el-Müsned* isimli kitabıdır. Ahmed b. Hanbel'in 200-228 yıllarında 700.000 hadis arasından seçerek meydana getirdiği eser 904 kadar sahabinin rivayetlerini ihtiva etmektedir. Ahmed b. Hanbel'in eseri müsned türünün elde mevcut en geniş örneğidir. Eser, günümüze İbn Hanbel'in oğlu Abdullah b. Ahmed ve onun talebesi Ebu Bekir Ahmed b. Ca'fer el-Katii'nin rivayetiyle gelmiştir. el-Müsned üzerine önemli çalışmalar yapılmıştır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, “*Ahmed b. Hanbel*”, *DİA*, İstanbul, 1989, c. 2, s. 75-87; M. Yaşar Kandemir, “*el-Müsned*”, *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 104-105.

قال: أخبرنا إسماعيل يعني ابن أبي خالد، عن قيس قال: قام أبو بكر رضي الله عنه فحمد الله تعالى وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس إنكم تقرؤون هذه الآية: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ {سورة المائدة}. وإنا سمعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "إن الناس إذا رأوا المنكر فلم يغيروه أوشك أن يعمهم الله بعقابه".⁶²⁴

3.10.2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (ra) müsnedinin başında dedi. İlk müsned Ebu Bekir es-Sıddik'in⁶²⁵ (ra) müsnedidir. Müsnedi (Ahmed b. Hanbel'in) oğlu Abdullah⁶²⁶ babasından rivayet etmiştir.

İmam Ahmed'e isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(İmam Ahmed'in oğlu Abdullah) dedi: Babam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed kitabında bana tahdis etti. (Babam) İmam Ahmed dedi ki: Bize Abdullah b. Numeyr rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize İsmail yani İbn Ebi Halid haber verdi. (O da) Kays'dan rivayet etmiştir. (Kays) şöyle dedi: (Bir keresinde) Ebu Bekir (ra) ayağa kalktı. Yüce Allah'a hamdü senada bulundu ve ardından şöyle dedi: *"Ey insanlar! Sizler Allah'ın şu 'Ey iman edenler! Kendinize sahip çıkın. Siz doğru yolda iseniz, yoldan sapan size zarar veremez. Hepinizin de dönüşü Allah'adır. O size yaptıklarınızı bir bir haber verip açıklayacaktır"*⁶²⁷ ayetini okuyorsunuz. (Ancak bu ayeti yanlış anlıyorsunuz.) Ben Rasulüllah'ı (sav) şöyle buyururken işittim: *"İnsanlar bir münker iş görüp de onu (nehy-i ani'l-münker görevi icabı) değiştirmezler ise, azabın, (o toplumda yaşayanların iyi kötü) hepsine umumi olması yakındır."*

3.10.3. Tahric

el-Müsned'in ilk rivayetidir.⁶²⁸ Hadisi İmam Ahmed'den başka Ebu Davud,⁶²⁹ Tirmizi,⁶³⁰ İbni Mace,⁶³¹ İbn Hibban,⁶³² Humeydi,⁶³³ Abd b. Humeyd,⁶³⁴ Bezzar,⁶³⁵

⁶²⁴ (S), 2b; (A), 7a.

⁶²⁵ Ebu Bekir'in tam adı Abdullah b. Ebi Kuhafe b. Ka'b et-Teymi el-Kureşî'dir. İlk Müslüman, ilk halife ve Hz. Peygamber'in (sav) hicret arkadaşıdır. Hicret'in 13. yılında 63 yaşında Medine'de vefat etti ve Hz. Peygamber'in (sav) yanına defnedildi.

⁶²⁶ İmam Ahmed'in iki oğlundan biri olan Abdullah (ö. 290) hadis hafızı, sika bir zattır. *Müsned* ve *Tefsir*'i vardır.

⁶²⁷ Maide, 5/105.

⁶²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, s. 35, H. no: 1, (2, 5, 7, 9). Buradaki rivayet "bi ikabihi" şeklinde gelmiştir.

⁶²⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 330-331, H. no: 4338.

Tahavi,⁶³⁶ Beyhaki,⁶³⁷ İbn Ebi Şeybe,⁶³⁸ Begavi⁶³⁹ ve Ebu Ya'la el-Mevsili⁶⁴⁰ rivayette bulunmuşlardır.

3.10.4. Değerlendirme

Abdullah b. Nümeyr (ö. 199). Sika, hüccet.⁶⁴¹

İsmail b. Ebi Halid (ö. ?). Sika, sebt.⁶⁴²

Kays⁶⁴³ (ö. 98). Muhadram. Sika.⁶⁴⁴

Ebu Bekr⁶⁴⁵ (ö. 13). Sahabi.⁶⁴⁶

Hadisin isnadı muttasıl, ricali Buhari ve Müslim'in ricalidir.⁶⁴⁷ Ravilerin hepsi sikadır.

Tirmizi *sahih* hükmünü vermiştir.⁶⁴⁸ Muhakkikler, isnadının *sahih* olduğu yönünde değerlendirmeler yapmışlardır.⁶⁴⁹ Hadis Buhari ve Müslim şartı üzere sahihtir, ricali sika⁶⁵⁰ ve isnadı ceyyiddir.⁶⁵¹

⁶³⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 467-468, H. no: 2168.

⁶³¹ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 461, H. no: 4005.

⁶³² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 339-340, H. no: 304, (305).

⁶³³ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 149, H. no: 3.

⁶³⁴ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 42, H. no: 1.

⁶³⁵ Bezzar, *a. g. e.*, c. 1, s. 135-139, H. no: 65-69.

⁶³⁶ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 208-211, H. no: 1165-1170.

⁶³⁷ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 10, s. 156, H. no: 20189.

⁶³⁸ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 14, s. 160, H. no: 38579.

⁶³⁹ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 14, s. 344, H. no: 4153.

⁶⁴⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 118-121, H. no: 128 -132.

⁶⁴¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3668, s. 346.

⁶⁴² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 438, s. 587.

⁶⁴³ Kays b. Ebi Hazim el-Beceli

⁶⁴⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5566, s. 511.

⁶⁴⁵ Ebu Bekr Abdullah b. Osman

⁶⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 4808, c. 7, s. 101-104.

⁶⁴⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=121&cid=1065 et. 18/09/2016.

⁶⁴⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 468.

⁶⁴⁹ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 461; Humeydi, *Müsned*, c. 1, s. 149; Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 118-121; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 339-340; Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 42.

⁶⁵⁰ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 208-211.

⁶⁵¹ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 37.

3.11. On Birinci Kitap: Darimi'nin Müsnedi⁶⁵²

3.11.1. Metin

"الكتاب الحادى عشر : مسند الدارمي

قال أبو محمد عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي السمرقندى في مسنده: باب ما كان عليه الناس قبل مبعث رسول الله صلى الله عليه وسلم من الجهل والضلالة: وبالسند إليه قال: أخبرنا الوليد بن النضر الرملي، عن ميسرة بن معبد، من بني الحارث بن أبي حرام من لخم، عن الوضين: أن رجلاً أتى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله، إنا كنا أهل جاهلية وعبادة أوثان، فكنا نقتل الأولاد، وكانت عندي بنت لي، فلما أجابت⁶⁵³ وكانت مسرورة بدعائي إذا دعوتها، فدعوتها يوماً فاتبعني، فمررت حتى أتيت بئراً من أهلي غير بعيد، فأخذت بيدها فرديت بها في البئر. وكان آخر عهدى بها أن تقول: أبتاه، أبتاه. فبكى رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى وكف دمع عينيه، فقال له رجل من جلساء النبي صلى الله عليه وسلم: أحزنت رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم: كف فإنه يسأل عما أهمه، ثم قال له: أعد عليّ حديثك، فأعاده فبكى رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى وكف الدمع من عينيه على لحيته، ثم قال له: إن الله قد وضع عن الجاهلية ما عملوا فاستأنف عملك.⁶⁵⁴

3.11.2. Tercüme

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimi es-Semerhandi⁶⁵⁵ müsnedinde dedi: *Rasulüllah'ın (sav) Peygamber Gönderilmesinden Önce İnsanların Cahalet ve Dalalet İçindeki Hallerini Anlatan Bab.*

Darimi'ye isnadla (rivayet ediyorum).

(İmam ed-Darimi) dedi ki: Bize (bu hadisi) el-Velid b. en-Nadr er-Remli haber verdi. (O) Lahm'den, (Lahm) Meysere⁶⁵⁶ b. Mabed'den - (Meysere) el-Haris b. Ebi Haram

⁶⁵² Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl ed-Darimi 181'de (797-98) doğdu. Semerkantlı olup Temim kabilesinin Darim koluna mensuptur. 8 Zilhicce 255 (17 Kasım 869) tarihinde Merv'de vefat etmiştir. Yazdığı önemli eserlerden biri el-Müsned'dir. Daha çok ahkâm hadislerini ihtiva etmektedir. Bazı muhaddislerce müsned ismiyle anılmış olmakla birlikte fıkıh bablarına göre tertip edildiğinden *sünen* şeklinde bir eserdir. Kimi âlimler tarafından *sahih* adıyla da anılmakla beraber daha çok *Sünenü'd-Darimi* ismiyle meşhur olmuştur. Bkz. Abdullah b. Abdurrahman-Abdullah Aydınli, "Darimi", *DİA*, İstanbul, 1993, c. 8, s. 494- 495.

⁶⁵³ Darimi'nin matbu süneninde hadis metninde "felamma ecabet ve kanet mesruren ..." şeklinde geçmektedir. el-Fazlî'l-Mübin Amasya ve Suud yazma nüshalarında "el-evsane" ziyadesi ile "felamma ecabeti'l-evsane ve kanet" olarak geçmiştir. Bu durumda mana "kızım pulara icabet edince" anlamına gelmektedir. Bu ibareyi Kasımî "kelamı çevirecek (bir şey söyleyince kendisine cevap verecek yaşa) gelince" şeklinde açıklamışlardır. Bkz. Darimi, *Sünen.*, c. 1, s. 153; Kasımî, *el-Fazlî'l-Mübin*, s. 301; (S), 2b; (A), 4b.

⁶⁵⁴ (S), 2ab; (A), 7b.

⁶⁵⁵ Bazı matbu ve yazmalarda Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman şeklinde gelmiştir.

⁶⁵⁶ Bazı nüshalarda *Meserre* şeklinde gelmiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Aluniyye*, s. 88. Bazı matbu ve yazma nüshalarda da *Meysere b. Mabed* şeklinde geçmektedir. *Müsnedü'd-Darimi* de ise *Sebrette b. Mabed* olarak geçiyor.

Oğullarından bir kimsedir - (Meysere de) el-Vadin'den rivayet etmiştir. Vadin'in anlattığına göre bir adam Hz. Peygamber'e (sav) geldi ve dedi ki: Ya Rasulallah! Biz cahiliyye ehlinden ve putlara tapanlardan iken çocukları öldürüyorduk. Benim bir kızım vardı. İcabet edince - ki ben onu çağırdığımda çağrımdan dolayı çok mutlu olurdu - onu bir gün çağırdım. Beni takip etti. Yürüdüm, derken aileme ait uzak olmayan bir kuyuya geldim. (Kızımın) elinden tutup kuyuya attım. Son sözü şuydu: Babacığım, babacığım! Rasulüllah (sav) ağladı, gözlerinden yaşlar aktı. Hz. Peygamber'le oturanlardan biri: *'Rasulallah'ı (sav) üzdün'* dedi. Peygamber (sav): **“Onu bırak, (konuşmasına) engel olma. Zira o kendisini üzen bir şeyden sordu”** buyurdular. Ve dönüp o zata: **“Olayını bana tekrar anlat”** dedi. Adam da tekrar anlattı. Rasulüllah'ın (sav) gözlerinden sakalına doğru yaş aktı. Sonra o zata: **“Allah cahiliyye döneminde işlenen günahları affetti. Haydi artık amelime yeniden başla!”** buyurdu.

3.11.3. Tahric

es-Sünen'in ikinci⁶⁵⁷ hadisidir.⁶⁵⁸ Bu rivayeti başka kaynaklarda tespit edemedik ve şevahidine rastlayamadık.⁶⁵⁹ Ancak bazı lafız ve sened farkıyla aynı konuya işaret eden hadisleri Buhari,⁶⁶⁰ Müslim,⁶⁶¹ Ahmed,⁶⁶² Abdurrezzak,⁶⁶³ İbn Hibban,⁶⁶⁴ Beyhaki,⁶⁶⁵ Begavi⁶⁶⁶ ve Heysemi⁶⁶⁷ tahrir etmişlerdir⁶⁶⁸.

Her ikisi de tahriftir. Doğrusu *Meserre b. Mabel* el-Lahmi el-Filistini'dir. Meserre Nafi, Vadin ve Zühri'den riyette bulunmuştur. Bkz. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 38, İbn Hacer, *Takribü'l-Tehzib*, trc. no: 6599, s. 587; İbn Hibban, *Sikat*, c. 7, s. 524. (A), 7b'de Meysere şeklinde geçmektedir.

⁶⁵⁷ Acluni kitabın ikinci hadisini tercih edilmiştir. Sünenin bir nolu hadis iki nolu hadisin şevahidindedir.

⁶⁵⁸ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 153, H. no: 2.

⁶⁵⁹ Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=2&cid=22192&sid=30002> et. 30/04/2016.

⁶⁶⁰ Buhari, *Sahih*, c. 4, s. 278, H. no: 6921; İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 12, s. 265-267.

⁶⁶¹ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 111, H. no: 120.

⁶⁶² Ahmed, *a. g. e.*, s. 310, H. no: 3604, (4408).

⁶⁶³ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 10, s. 454, H. no: 19686.

⁶⁶⁴ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 121-122, H. no: 396.

⁶⁶⁵ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 9, s. 207, H. no: 18291, (18292).

⁶⁶⁶ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 1, s. 58, H. no: 26.

⁶⁶⁷ Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 124, H. no: 339; *Keşfü'l-Estar*, (Thk. Hüseyin Ahmed Salih el-Bakiri), Mektebetü'l-Arabiyyeti's-Suudi, Medine 1992, c. 1, s. 56, H. no: 73.

⁶⁶⁸ Kasimi, *a. g. e.*, s. 303; Basri, Abdullah b. Salim, *el-Evailü'l-Hadisiyye*, Sünenü'd-Darimi, dipnot, s. 19.

3.11.4. Değerlendirme

el-Velid b. en-Nadr (ö. ?). Ebu Hatim onu *sika* raviler arasında zikretmiştir.⁶⁶⁹

Meysere⁶⁷⁰ (ö. ?). Saduk lehu evham, sika, hasenü'l-hadis, şeyh, leyse bihi be's. İbn Hatim el-Büsti onun hata ettiğini söyler ve onu *zaifler* ve *mecruhlar* arasında zikreder. Sika ravilere karşı *infirad* etmiştir.⁶⁷¹

el-Vadin b. Ata (ö. 149). Saduk, seyyü'l-hıfz, sika, hasenü'l-hadis. İbn Hatim ve İbn Şahin *sika* raviler arasında zikretmiştir. Ebu Davud onun için *salihu'l-hadis* demiş, Zehebi *sika* saymış ve bazılarının onu *zaif* ravi kabul ettiğini söylemiştir.⁶⁷² Abdullah babası Ahmed b. Hanbel'e Vadin b. Ata'dan sormuş, o da, sika olduğunu beyan etmiştir.⁶⁷³

Ravilerden el-Velid b. en-Nadr *leyse bi'l-kavi*, Vadin ve Meserre *hasenü'l-hadis* olarak değerlendirilmiştir. Hadisin isnadı *irsalden* dolayı zayıftır. el-Velid b. Nadr *makbul* diğer ravileri ise sika ve sadukturlar.⁶⁷⁴ Hadisin ricali hakkında zıt değerlendirmeler dikkatimizi çekmektedir.

Mürsel ve *mu'dal* bir hadisdir.⁶⁷⁵ Hadiste *inkita* vardır. Ravilerden Vadin Hz. Peygamber'e (sav) ulaşamamıştır. Tabiinin *sığarından* olup herhangi bir sahabi ile buluşması olmamıştır.⁶⁷⁶ Darimi bu rivayetinde *teferrud* etmiştir.

Teknik olarak hadisin *zayıf* bir rivayet olduğunu söyleyebiliriz. Ancak seneddeki ravilerin bazı alimler tarafından *sika* kabul edilmeleri, Darimi gibi önemli bir muhaddisin bu rivayeti eserine alması ve mevzu hadisler sahasında önemli bir alim olan

⁶⁶⁹ İbn Hibban, *Sikat*, c. 9, s. 226.

⁶⁷⁰ Meysere b. Mabed el-Lahmi el-Filistini

⁶⁷¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6599, s. 587.

⁶⁷² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7408, s. 650; İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 63, s. 42.

⁶⁷³ Hatib el-Bağdadi, *Tarihu Bağdat*, c. 15, s. 668-671, trc. no: 7286.

⁶⁷⁴ İbn Hibban, *Sikat*, c. 9, s. 226.

⁶⁷⁵ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 154; İbn Asakir, *Tarihu Dimaşk*, c. 63, s. 42; Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 39.

⁶⁷⁶ Kasimi, *a. g. e.*, s. 303.

Ali el-Kari'nin kader konusuna mezkur rivayeti delil olarak sunması⁶⁷⁷ hadisin sıhhati üzerindeki tereddütleri kaldırmaktadır. Ayrıca hadisin şevahidi arsında sahih isnadlı rivayetler mevcuttur.⁶⁷⁸

Metin tenkidi açısından hadisi değerlendirdiğimizde sıhate engel bir anlatım söz konusu değildir. Cahiliye döneminde kız çocuklarına yapılan muamele bilinen bir durumdur.⁶⁷⁹

3.12. On İkinci Kitap: Ebu Davud Tayalisi'nin Müsnedi⁶⁸⁰

3.12.1. Metin

"الكتاب الثاني عشر: مسند أبي داود الطيالسي

واسمه هشام بن عبد الملك على ما قال الإمام النووي في الترخيص في الإكرام في القيام، وقال الحافظ ابن حجر في التقریب، والكوراني في الأمم: اسمه سليمان بن داود الجارود الطيالسي. وبالسند إليه قال في أول مسنده في حديث الاستغفار عقب صلاة ركعتين قال: حدثني شعبة، قال: حدثنا عثمان بن المغيرة، قال: سمعت علي بن ربيعة الأسدي يحدث عن أسماء أو (قال) ابن أسماء الفزازي قال: سمعت عليا رضي الله عنه يقول: حدثني أبو بكر - وصدق أبو بكر - أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "ما من عبد يذنب ذنبا، ثم يتوضأ ويصلي ركعتين، ثم يستغفر الله إلا غفر له. ثم تلا هذه الآية: {وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ} والآية الأخرى: {وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهُ يَجِدِ اللَّهُ غُفْرًا رَحِيمًا}." ⁶⁸¹

3.12.2. Tercüme

Tayalisi'nin adı⁶⁸² el-İmam en-Nevevi'nin (ö. 676) *et-Terhis fi'l-İkram ve'l-Kıyam*⁶⁸³ kitabında dediğine göre Hişam b. Abdülmelik'tir. el-Hafız İbn Hacer (ö. 852) *et-*

⁶⁷⁷ Ali el-Kari, Ebü'l Hasen Nureddin Ali bin Sultan Muhammed el-Herevi (ö.1014/1605), *Mirkatü'l-Mefatih Şerhu Mişkati'l-Mesabih*, 1. Baskı, Beyrut 1422/2001, c. 1, s. 291-292.

⁶⁷⁸ İbn Hibban, *Sahih, (Balaban)*, c. 2, s. 121-122.

⁶⁷⁹ Tekvir, 81/8-9

⁶⁸⁰ Ebu Davud Süleyman b. Davud b. el-Carud et-Tayalisi 133 (750-51) yılında doğdu, 204 (819) yılında Basra'da vefat etti. *el-Müsned*'i önemli bir kitaptır. Türünün ilk örneği sayılan bu eserde 2890 hadis vardır. Bkz. Halit Özkan, "Tayalisi" *DİA*, İstanbul, 2011, c. 40, s. 188-189.

⁶⁸¹ (S), 3a; (A), 8a.

⁶⁸² İbn Hacer'in dediği gibi adı hilafsız Süleyman b. Davud b. el-Carud'dur. Ama müellif Acluni Nevevi'nin *et-Terhis* kitabına dayanarak adının Hişam b. Abdülmelik olan Ebu'l-Velid et-Tayalisi olarak zikretmiştir. Bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 40.

⁶⁸³ *et-Terhis fi'l-İkram ve'l-Kıyam*'da Nevevi, "...Buhari et-Teyalisi olan Ebu'l-Velid'den, o da Şube'den ..." diyerek senede Buhari'nin şeyhi Ebu'l-Velid et-Tayalisi'den söz eder. *et-Terhis*'de Hişam b. Abdülmelik ismi geçmemektedir. Bkz. Nevevi, *et-Terhis bi'l-Kıyam Zevi'l-Fadli ve'l-Meziyyeti min Ehli'l-İslam*, Matbaatü'l-Meahid, Mısır, ty., s. 5. Ebu'l-Velid Hişam b. Abdülmelik Buhari'in hocası ve aynı zamanda Ebu Davud Süleyman b. Davud

Takrib,⁶⁸⁴ el-Gurani *el-Ümem*⁶⁸⁵ isimli kitaplarında ifade ettiklerine göre ise Süleyman b. Davud el-Carud et-Tayalisi'dir.

Ebu Davud et-Tayalisi'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

Ebu Davud et-Tayalisi müsnedinin başlangıcında ***'İki rekat namazın akabinde istiğfarda bulunmak'*** hadisi ile ilgili olarak dedi:

(Bu hadisi) bana Şu'be⁶⁸⁶ tahdis etti. (O da) dedi ki: Bize Osman b. el-Mugire tahdis etti. (O da) dedi ki: Ben (hadisi) Ali b. Rebia el-Esedi, Esmâ'dan ya da (dedi ki:)⁶⁸⁷ İbn Esmâ el-Ferari'den rivayet ederken duydum. (Esmâ ya da İbn Esmâ) dedi ki: Ben Ali'nin (ra) şöyle dediğini işittim⁶⁸⁸: Bana Ebu Bekir tahdis ettiğine göre - ki o hep doğru söyler - Rasulullah (sav): ***"Bir kul bir günah işler de ardından abdest alıp iki reket namaz kular ve istiğfarda bulunursa, Allah o (kulunu) bağışlar"*** buyurdu ve arkasından şu ayetleri okudu. ***"O (mütteki olan)lar bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülükler üzerinde, bile bile ısrar etmezler."***⁶⁸⁹ Diğer ayet ***"Kim bir kötülük işler veya kendine haksızlıkta bulunur, sonra da Allah'a yönelip istiğfar ederse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur."***⁶⁹⁰

---

el-Carud et-Tayalisi'nin çağdaşıdır. Bkz. Mükremin *"Ebu Davud et-Tayalisi ve Müsnedi"*, Cukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2008, s. 14.

⁶⁸⁴ Yani *Takribü't-Tehzib*. Hafız Adülgani el-Makdisi (ö. 600). *Kütüb-ü Sitte* ricali ile ilgili büyük bir kitap yazmış ona *el-Kemal fi Esmâ'r-Rical* adını vermişti. Hafız Yusuf el-Mizzi (ö. 742) bu kitabı *tehzib* etti. Adına da *Tehzibü'l-Kemal fi Esmâ'r-Rical* dedi. Şemsüddin ez-Zehebî (ö. 748) onu *Tehzibü't-Tehzib* adıyla ihtisar etti. Bu kitabı da İbn Hacer *Takribü't-Tehzib* ismiyle özetledi. Bkz. Kasimî, *a. g. e.*, s. 306.

⁶⁸⁵ Müsnidü'-Hicaz Molla İbrahim el-Kurani eş-Şehrazuri 1025 de doğmuş, 1101 de vefat etmiştir. *el-Ümem li İkazi'l-Himem* adında İslam alimleri ve eserlerinden bahseden bir kitap yazmıştır. Eser 1328 yılında Haydarabat'ta 135 sayfa olarak basılmıştır. Kurani bu eserin 28 ve 29. sayfalarında Tayalisi ve eseri hakkında bilgi vermektedir. Kitap hakkında geniş bilgi için bkz. Kettani, *Fihrisü....c. 1*, s. 166-168.

⁶⁸⁶ Bazı nüshalarda ***"Şu'be"*** ismi düşmüştür. Bkz. Acluni, *el-Erbeuniyye el-Acluniyye*, s. 91.

⁶⁸⁷ Matbu nüshasında çıkmış ama yazma nüshasında ***"kale"*** kelimesi yoktur. Bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 40.

⁶⁸⁸ Vail Hanbeli şu açıklamayı yapmıştır: ***"Ben öyle bir kimseydim ki, Hz. Peygamber'den bir hadis dinlediğim zaman, Allah Teâla dilediği kadar beni ondan faydalandırırdu."*** Rivayetin bu bölümü nüshalardan düşmüştür. Ben aslını Tayalisi'nin süneninde gördüm. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 92.

⁶⁸⁹ Ali İmran, 3/135.

⁶⁹⁰ Nisa, 4/110.

3.12.3. Tahric

el-Müsned'in ilk rivayetidir.⁶⁹¹ Bu hadisi Tayalisi'den başka Buhari,⁶⁹² Müslim,⁶⁹³ Ebu Davud,⁶⁹⁴ Nesai,⁶⁹⁵ Tirmizi,⁶⁹⁶ İbn Mace,⁶⁹⁷ Ahmed,⁶⁹⁸ İbn Hibban,⁶⁹⁹ İbn Ebi Şeybe,⁷⁰⁰ Beyhaki,⁷⁰¹ Bezzar,⁷⁰² Humeydi,⁷⁰³ Ebu Ya'la Mevsili,⁷⁰⁴ Begavi,⁷⁰⁵ Abdullah b. el-Mübarek,⁷⁰⁶ İbn Ebi'd-Dünya,⁷⁰⁷ Ebu Avane,⁷⁰⁸ Taberani⁷⁰⁹ ve İbnü'l-Mukri⁷¹⁰ rivayet etmişlerdir.

3.12.4. Değerlendirme

Şu'be b. el-Haccac (ö. 160). Sika, mütkin, hafız, abid, hadiste Müminlerin emiri, sebt, hüccet.⁷¹¹

Osman b. el-Muğire (ö. ?). Sika.⁷¹²

Ali b. Rebia el-Esedi (ö. ?). Sika.⁷¹³

⁶⁹¹ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 1, s. 4.

⁶⁹² Buhari, *a. g. e.*, c. 4, s. 179, H. no: 6433.

⁶⁹³ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 205-206, H. no: 227.

⁶⁹⁴ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 122, H. no: 1521.

⁶⁹⁵ Nesai, *Mücteba*, c. 1, s. 334, H. no: 151; *Ameli'ü'l-Yevm ve'l-Leyle*, (Thk. Faruk Hamade), Müessesetü'r-Risale, 3. Baskı, ty., s. 315-317, H. no: 414-417.

⁶⁹⁶ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 2, s. 257-258, H. no: 406, (3006).

⁶⁹⁷ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 510, H. no: 1395.

⁶⁹⁸ Ahmed, *a. g. e.*, s. 35, H. no: 2, (47, 48).

⁶⁹⁹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 389, H. no: 623.

⁷⁰⁰ İbn Ebi Şeybe, *Musanef*, c. 3, s. 385, H. no: 7716.

⁷⁰¹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 102, H. no: 292; *Şuabü'l-İman*, c. 5, s. 401, H. no: 7077, (7078).

⁷⁰² Bezzar, *a. g. e.*, c. 1, s. 69, H. no: 7, 8.

⁷⁰³ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 148, H. no: 1, (4, 5).

⁷⁰⁴ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 24, H. no: 1, (11-13).

⁷⁰⁵ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 4, s. 151, H. no: 1015.

⁷⁰⁶ Abdullah b. el-Mübarek, *Zühd*, (Thk. Habiburrahman el-Azami), Dau'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Baskı Beyrut 2004, s. 317, H. no: 1088.

⁷⁰⁷ İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşi el-Bağdadi (ö. 281/894), *Mevsuatü İbn Ebi'd-Dünya*, (*Kitabü't-Tevbe*), (Thk. Fazıl b. Halef), Daru Atlas el-Hadra, 1. Baskı, Riyad 2012, c. 2, s. 180, H. no: 81.

⁷⁰⁸ Ebu Avane, *a. g. e.*, c. 1, s. 192, H. no: 608.

⁷⁰⁹ Taberani, *Dua*, (Thk. Muhemmed Said b. Muhammed Hasen el-Buhari), Dairu'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut 1987, s. 1624-1626, H. no: 1842-1845.

⁷¹⁰ İbnü'l-Mukri, *a. g. e.*, s. 117, H. no: 580.

⁷¹¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 2790, s. 270-271.

⁷¹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4520, s. 422.

⁷¹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4733, s. 441.

Esmâ b. el-Hakem (ö. ?). Saduk, hasenü'l-hadis. İbn Hibban sika, Bezzar meçhul olarak kabul eder.⁷¹⁴

Ali b.Ebi Talib (ö. 40). Sahabi.⁷¹⁵

Hadisin isnadı hasendir. Esmâ b. el-Hakem hariç tüm raviler *sika* olarak nitelendirilmişlerdir. Esmâ *hasenü'l-hadis* ve *saduktur*. Bu itibarla hadis *hasen* derecesindedir.⁷¹⁶

Muhakkik Beşşar Avvad'a göre hadisin isnadı *zayıftır*. Sebebi seneddeki ravilerden Esmâ'nın *meçhul* bir ravi oluşudur.⁷¹⁷ Esmâ'nın *meçhul* olmadığını söyleyen de olmuştur.⁷¹⁸

Takkik ehlinden bazıları isnadın *sahih* olduğuna hükmetmişlerdir.⁷¹⁹ İbn Hacer bu hadisin isnadını *ceyyid* olarak nitelemiş, İbn Adıyy *hasen* hükmünü vermiş, Allame Şuayb el-Arnaud da hadisin *sahih* olduğuna kail olmuşlardır.⁷²⁰ Begavi *hasen* hükmünü verirken,⁷²¹ Elbani hadisin *sahih* olduğuna hükmetmiştir.⁷²²

Tirmizi: 'Bu babta İbn Mesud, Ebu'd-Derda, Enes, Ebu Ümme, Muaz, Vaile, Ebu'l-Yeser hadis rivayet etmişlerdir. Bu hadis hasen bir hadistir' demiştir.⁷²³

⁷¹⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 750, s. 76.

⁷¹⁵ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 5682, c. 4, s. 269-271.

⁷¹⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=52&cid=1036 et. 12/11/2016.

⁷¹⁷ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 510.

⁷¹⁸ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 510.

⁷¹⁹ Bezzar, *Müsned*, c. 1, s. 61; Ahmed, *Müsned (Thk. Ahmed Şakir)*, 47-48; Ebu Ya'la el-Mevsılı, *Müsned*, c. 1, s. 24; Humeydi, *Müsned*, c. 1, s. 148; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 389.

⁷²⁰ İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 510.

⁷²¹ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 4, s. 151.

⁷²² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 389.

⁷²³ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 2, s. 258.

3.13. On Üçüncü Kitap: Abd b. Humeyd'in Müsnedi⁷²⁴

3.13.1. Metin

"الكتاب الثالث عشر : مسند عبد بن حميد

بالحاء المهملة مصغرا، ويسمى المنتخب. وهو الإمام عبد بن حميد بن نصر الكسبي، بكسر الكاف وتشديد السين المهملة، نسبة لبلد اسمها كسي. قال في حديث الأخذ على يد الظالم، وهو أوله، بالسند إليه: أخبرنا يزيد بن هارون، قال: أخبرنا إسماعيل بن أبي خالد، عن قيس بن أبي حازم، ن أبي بكر الصديق رضي الله عنه قال: إنكم تقرؤون هذه الآية: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ. وإني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "إن الناس إذا رأوا الظالم فلم يأخذوا على يديه أوشك أن يعمهم الله بعقابه."⁷²⁵

3.13.2. Tercüme

"Humeyd" kelimesi, "h" harfi noktasız ve *ism-i tasğir* şeklinde okunur. Müsned "el-Muntahab" olarak da isimlendirilmiştir. Tam adı el-İmam Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissi'dir. "Kissi" kelimesindeki "kaf" harfi kesralı, "sin" harfi de noktasız ve şeddeli okunur. Adı *Kis* olan bir beldeye nisbetle (Abd b. Humeyd'e) bu isim verilmiştir. Abd b. Humeyd müsnedinin ilk hadisi olan '*Zalimin elinden tutmak*' rivayetiyle alakalı olarak dedi:

Abd b. Humeyd'e isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

(Abd b. Humeyd) dedi ki: Bize (bu hadisi) Yezid b. Harun haber verdi. (O da) Dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Halid haber verdi. (O) Kays b. Ebi Hazım'dan, (o da) Ebu Bekir es-Sıddik'tan (ra) haber verdiği göre Ebu Bekir (ra) şöyle buyurmuşlardır: Sizler Allah'ın şu "*Ey iman edenler! Kendinize sahip çıkın. Siz doğru yolda iseniz, yoldan sapan size zarar veremez. Hepinizin de dönüşü Allah'adır. O size yaptıklarınızı bir bir haber*

⁷²⁴ Ebu Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissi (el-Keşşi) Maveraünnehir'de bir Türk şehri olan Kis'te 170'ten (786-87) sonra doğdu ve aynı şehirde vefat etti. el-Kissi, ilim yolunda birçok seyahatte bulunmuş, sıkıntılara göğüs germiş, devrinin büyüklerinden rivayette bulunmuş ve kendisinden de büyük alimlerin rivayette bulunduğu bir muhaddistir. *Müsned* ve *Tefsir* sahibidir. ez-Zehebî şöyle demiştir: "Güvenilir alimler onun büyük ve küçük olmak üzere iki müsnedinin bulunduğunu zikretmişlerdir. Büyük müsned hakkında tafsilatlı bir bilgi bilinmemektedir. Küçük olan ise "*el-Müntehab mine'l-Müsned*", "*el-Müntehab min Müsnedi Abd b. Humeyd*" veya meşhur adıyla "*Müsnedü Abd b. Humeyd*" olarak bilinen eserdir. İçinde yüz elli civarında sahabe'ye ait hadisler bulunmaktadır. Hadis sayısı nüshalara göre çok az farklılık göstermekte; elimizdeki nüsha ise 1594 hadis ihtiva etmektedir. Bkz. Talat Koçyiğit, "*el-Müntahab, Abd b. Humeyd ve Müsnedi*", *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 58.

⁷²⁵ (S), 3a; (A), 8ab.

*verip açıklayacaktır*⁷²⁶ ayetini okuyorsunuz. (Ama eksik anlıyorsunuz.) Ben Rasulullah'ı (sav) şöyle buyururken işittim: **“İnsanlar bir zalimi görürler de onun elinden tutmazlarsa, Allah'ın, azabını hepsine umumi kılması yakındır.”**

3.13.3. Tahric⁷²⁷

el-Müsned'in ilk rivayetidir.⁷²⁸ Hadisi Abd b. Humeyd'den başka Ebu Davud,⁷²⁹ Tirmizi,⁷³⁰ İbn Mace,⁷³¹ Ahmed,⁷³² İbn Hibban,⁷³³ Humeydi,⁷³⁴ Bezzar,⁷³⁵ Tahavi,⁷³⁶ Beyhaki,⁷³⁷ İbn Ebi şeybe,⁷³⁸ Begavi⁷³⁹ ve Ebu Ya'la el-Mevsili⁷⁴⁰ rivayette bulunmuşlardır.

3.13.4. Değerlendirme

Yezid b. Harun (ö. 206). Sika, mutkın, abid, hafız.⁷⁴¹

İsmail b. Ebi Halid (ö. ?). Sika, sebt.⁷⁴²

Kays⁷⁴³ (ö. 98). Muhadram. Sika.⁷⁴⁴

Ebu Bekr⁷⁴⁵ (ö. 13). Sahabi.⁷⁴⁶

⁷²⁶ Maide, 6/105.

⁷²⁷ Bu hadis onuncu kitapta geçmişti.

⁷²⁸ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 42, H. no: 1.

⁷²⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 330-331, H. no: 4338.

⁷³⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 467-468, H. no: 2168.

⁷³¹ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 461, H. no: 4005.

⁷³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, s. 39, H. no: 29.

⁷³³ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 539, H. no: 304.

⁷³⁴ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 149, H. no: 3.

⁷³⁵ Bezzar, *a. g. e.*, c. 1, s. 135-139, H. no: 65-69.

⁷³⁶ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 208-211, H. no: 1165-1170.

⁷³⁷ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 10, s. 156, H. no: 20189.

⁷³⁸ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 14, s. 160, H. no: 38579.

⁷³⁹ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 14, s. 344, H. no: 4153.

⁷⁴⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 118-121, H. no: 128-132.

⁷⁴¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7789, s. 678

⁷⁴² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 438, s. 78.

⁷⁴³ Kays b. Ebi Hazim el-Beceli

⁷⁴⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5566, s. 511.

⁷⁴⁵ Ebu Bekr Abdullah b. Osman

⁷⁴⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. No: 4808, c. 7, s. 101-104.

İsnadı muttasıl, ricali sikadır. Abd b. Humeyd el-Keşşi hariç hepsi Buhari'nin ricalindendir.⁷⁴⁷

Şuayb el-Arnaut '*Buhari ve Müslim şartı üzere sahihtir, ricali sikadır*' tespitini yapmıştır.⁷⁴⁸ İbn Hacer de bu rivayetle ilgili uzunca mütalaa yaptıktan sonra isnadının *ceyyid* olduğunu ifade etmiştir.⁷⁴⁹ Beşşar Avvad Maruf ve diğer bazı ilim erbabı hadisin isnadının *sahih* olduğunu beyan etmişlerdir.⁷⁵⁰ Tirmizi *sahih* hükmünü vermiştir.⁷⁵¹

3.14. On Dördüncü Kitap: Haris b. Ebi Üsame'nin Müsnedi⁷⁵²

3.14.1. Metin

"الكتاب الرابع عشر : مسند الحارث بن أبي أسامة

وهو غير مرتب، قال الإمام أبو محمد الحارث بن أبي أسامة رحمه الله تعالى في أول المسند. وبالسند إليه، حدثنا يزيد بن هارون، قال: حدثنا زكريا بن أبي زائدة، عن الشعبي، عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمهاجر من هجر ما نهى الله عنه.⁷⁵³

3.14.2. Tercüme

Kitap *müsned* tertibi üzere yazılmamıştır. el-İmam Ebu Muhammed el-Haris b. Ebi Üsame (rh) müsnedin başında dedi ki:

el-Haris b. Ebi Üsame'ye isnadla (bu hadisi rivayet ediyorum).

⁷⁴⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=133&cid=3065 et. 03/12/2016.

⁷⁴⁸ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 208-211.

⁷⁴⁹ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 41.

⁷⁵⁰ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 461; Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 149; Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 118-121; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 539; Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 42.

⁷⁵¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 468.

⁷⁵² Ebu Muhammed el-Haris b. Muhammed b. Dahir (Ebi Üsame) et-Temimi Şevval 186'da (Ekim 802) Bağdat'ta doğduğu sanılmaktadır. Uzun bir ömür sürdükten sonra 282 (895) yılında vefat etmiştir. Yazmış olduğu müsnedin çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. İlk hadis kitaplarından biri olduğu için önem taşıyan eserdeki 1500 zevaid, büyük ölçüde Heysemi'nin *Buğyetü'l-Bahis An Zevaidi Müsnedi'l-Haris* adlı eseri, ayrıca Busiri'nin *İthafü'l-Hiyere Bi Zevaidi'l-Mesanidi'l-Aşere* ve İbn Hacer'in *el-Metalibü'l-Aliye fi Zevaidi'l-Mesanidi's-Semaniye* gibi zevaid kitapları yoluyla zamanımıza intikal etmiştir. Bkz. Ahmet Yücel, "*Haris b. Ebu Üsame*", *DİA*, İstanbul, 1997, c. 16, s. 195-196.

⁷⁵³ (S), 3a; (A), 8b.

(Bu hadisi) bize Yezid b. Harun tahdis etti. (O da) dedi ki: Bize Zekeriyya b. Ebi Zaide tahdis etti. (Zekeriyya) eş-Şa'bi'den, (o da) Abdullah b. Amr b. el-As'dan (ra) rivayet etiğine göre (Abdullah) şöyle demiştir: Rasulullah (sav) şöyle buyurdular: **“Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların zarar görmediği kimsedir. Muhacir ise, Allah'ın yasakladığı şeyi terk eden kişidir.”**⁷⁵⁴

3.14.3. Tahric

Hadis mezkûr senedle Avali el-Haris'in içinde geçmektedir.⁷⁵⁵ Acluni'nin eserine aldığı bu rivayeti, aynı lafız ve senedle, Haris'in el-Müsned isimli kitabında veya müsnedinin zevaidlerinde tespit edemedik. Mezkûr hadisi çok sayıda muhaddis rivayet etmiştir.⁷⁵⁶ Hadisi farklı lafız ve tariklarla **Buhari,**⁷⁵⁷ **Müslim,**⁷⁵⁸ **Ebu Davud,**⁷⁵⁹ **Tirmizi,**⁷⁶⁰ **Nesai,**⁷⁶¹ **İbn Mace,**⁷⁶² **Darimi,**⁷⁶³ **Ahmed,**⁷⁶⁴ **İbn Hibban,**⁷⁶⁵ **Kuzai,**⁷⁶⁶ **Nesevi,**⁷⁶⁷ **Ebu Ya'la el-Mevsili,**⁷⁶⁸ **Beyhaki,**⁷⁶⁹ **Tayalisi,**⁷⁷⁰ **Humeydi,**⁷⁷¹ **Taberani,**⁷⁷² **İbn Mende,**⁷⁷³ **Begavi,**⁷⁷⁴ **Ebu Nuaym,**⁷⁷⁵ **Hatib el-Bağdadi**⁷⁷⁶ ve **Rafii**⁷⁷⁷ rivayet etmişlerdir.⁷⁷⁸ **Heysemi**⁷⁷⁹ de eserlerinde zikretmiştir.

⁷⁵⁴ Bu rivayet hikmet ve ahkâm manalarını ihtiva eden *cevamiu'l-kelim* türünden bir hadistir. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 1, s. 54.

⁷⁵⁵ Haris b. Ebi Usame (ö. 282), *Avali el-Haris b. Ebi Usame, (Ebu Nuaym rivayeti)*, (Thk. Ebu Abdillâh Abdülaziz b. Abdullah), 1. Baskı, 1411, s. 46, H. no: 46.

⁷⁵⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=2&sid=4980&bk_no=268&cid=221 et. 16/10/2016.

⁷⁵⁷ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 20, H. no: 10.

⁷⁵⁸ Müslim, *a. g. e.*, s. 65-66, H. no: 40-42.

⁷⁵⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 138, H. no: 2481.

⁷⁶⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 17, H. no: 2627, (2628).

⁷⁶¹ Nesai, *Mücteba*, c. 7, s. 528, H. no: 5040.

⁷⁶² İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 431, H. no: 2934.

⁷⁶³ Darimi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1781, H. no: 2754.

⁷⁶⁴ Ahmed, *a. g. e.*, s. 493, H. no: 6515, (6806, 6814, 6912, 6982, 6983, 7086).

⁷⁶⁵ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 424-426, H. no: 196-197.

⁷⁶⁶ Kuzai, *a. g. e.*, c. 1, s. 131, H. no: 166.

⁷⁶⁷ Nesevi, *Erbeun*, s. 46, H. no: 2.

⁷⁶⁸ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 4, s. 186, H. no: 2273; *Mu'cemü Şüyuhî Ebi Ya'la*, s. 277, H. no: 246.

⁷⁶⁹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 10, 314-315, H. no: 20755-20756.

⁷⁷⁰ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 3, s. 329, H. no: 1886, (2386).

⁷⁷¹ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 507, H. no: 505.

⁷⁷² Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 2, s. 323, H. no: 2106; *el-Mu'cemü's-Sağir*, Darul'l-Küttübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, c. 1, s. 166.

⁷⁷³ İbn Mende, *a. g. e.*, c. 3, s. 329, H. no: 1886-2386.

⁷⁷⁴ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 26- 27, H. no: 12; *Cüz'ün fihî Selasetün ve Selasüne Hadisen*, (Thc. Ebu Talib Muhammed b. Ali b. el-Feth el-Harbi el-Aşari (ö. 451), Thk. Muhammed Yasin Muhammed İdris), Daru Mektebeti İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, 1987, s. 61, H. no: 26.

⁷⁷⁵ Ebu Nuaym, *el-Müsnedü'l-Müstahrec*, s. 130-131, H. no: 156-158.

⁷⁷⁶ Hatib el-Bağdadi, *Tarihu Medineti's-Selam (Tarihu Bağdat)*, c. 11, s. 200, H. no: 5094.

3.14.4. Değerlendirme

Yezid b. Harun (ö. 206). Sika, mutkin, abid, hafız.⁷⁸⁰

Zekeriyya b. Zaide (ö. 149). Sika, müdellis.⁷⁸¹

Şabi⁷⁸² (ö. 104/722). Sika, fakih, fazıl.⁷⁸³

Amr b. el-As (ö. 43/664). Sahabi.⁷⁸⁴

Hadisin isnadı muttasıl, ricali sikadır.⁷⁸⁵ *Meşhur* bir hadis olup sahih ve sünenlerde tahrir edilmiştir.

Hadis sahihtir.⁷⁸⁶ Şevahidinin çokluğu sıhhat derecesini kuvvetlendirmektedir.⁷⁸⁷

3.15. On Beşinci Kitap: Bezzar'ın Müsnedi⁷⁸⁸

3.15.1. Metin

"الكتاب الخامس عشر : مسند البزار الملقب بالبحر الزخار"

قال الإمام أبو بكر الحسن بن أبي الحسن البزار رحمه الله تعالى، وبالسنن إليه، حدثنا الحارث بن الخضر العطار، قال: حدثنا سعيد بن سعيد بن أبي بكر المَقْبَرِي، عن أخيه عبد الله بن سعيد، عن جده أبي سعيد قال: سمعت علي بن أبي طالب رضي الله عنه يحدث

⁷⁷⁷ Rafii, Ebü'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdilkerim el-Kazvini (ö. 623/1226), *et-Tedvin fi Ahbari Kazvin*, Muhammed b. Muhammed el-Basri, s. 281.

⁷⁷⁸ Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=221&sid=4980> et. 20/08/2016.

⁷⁷⁹ Heysemi, *Keşfü'l-Estar*, c. 1, s. 19, H. no: 21; Heysemi, *Mevaridü'z-Zam'an*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani), Daru's-Sekafeti'l-Arabiyye, 1. Baskı, Dimaşk 1990, c. 1, s. 129, H. no: 26-27.

⁷⁸⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7789, s. 678.

⁷⁸¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2022, s. 203.

⁷⁸² Şabi Amir b. Şerahil

⁷⁸³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3089, s. 297-298.

⁷⁸⁴ Ahmet Önkal, "*Amr b. As*", *DİA*, İstanbul, 1991, c. 3, 79-82.

⁷⁸⁵ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4980&bk_no=268&cid=221 et. 12/11/2016.

⁷⁸⁶ Haris b. Ebi Usame, *Avali*, s. 46.

⁷⁸⁷ Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=221&sid=4980> et. 12/11/2016.

⁷⁸⁸ Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhalik el-Bezzar el-Basri'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. "Tohum satıcısı" anlamına gelen "Bezzar" lakabını hangi sebeple aldığı da bilinmemektedir. Tamamı hadis öğrenim ve öğretimi için harcanan seksen yıllık bir ömürden sonra Bezzar Remle'de vefat etmiştir. Önemli eserler yazmış ve talebeler yetiştirmiştir. *el-Müsnedü'l-Kebir* veya *el-Bahrü'z-Zehhar* adlarıyla anılan hadis kitabı meşhurdur. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "*Bezzar*", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 113.

عن أبي بكر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من مسلم يتوضأ فيحسن الوضوء، ثم يأتي المسجد فيصلّي فيه ركعتين ثم يستغفر الله إلا غفر الله له. ⁷⁸⁹

3.15.2. Tercüme

el-İmam Ebu Bekr el-Hasen b. Ebi'l-Hasen el-Bezzar (rh) dedi:

el-Bezzar'a isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Bezzar dedi ki:) Bize el-Haris b. el-Hadır el-Attar rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Said⁷⁹⁰ b. Said b. Ebu Bekr el-Makburi rivayet etti. (O da) Kardeşi Abdullah b. Said'den, (o da) dedesi Ebu Said'den (rivayet etmiştir. Ebu Said) dedi ki: Ben Ali b. Ebi Talib'i Ebu Bekr'den (ra) rivayet ederken duydum. Ebu Bekr dedi ki: Rasulüllah (sav) şöyle buyurdular: *“Bir müslüman güzel bir abdest alsın, sonra mescide gelerek iki rekat namaz kılsa ve ardından da istiğfarda bulursa, Allah onu affeder.”*

3.15.3. Tahric

el-Müsned'in altı ve sekiz nolu hadisidir. Ebu Bekir'den (ra) rivayet edilmiştir.⁷⁹¹ Hadisi el-Bezzar'dan başka Müslim,⁷⁹² Ebu Davud,⁷⁹³ Ahmed,⁷⁹⁴ Tayalisi,⁷⁹⁵ Humeydi,⁷⁹⁶ Ebu Ya'la el-Mevsili,⁷⁹⁷ İbn Hibban,⁷⁹⁸ İbn Ebi Şeybe,⁷⁹⁹ Taberani,⁸⁰⁰ İbnü'l-Mukri⁸⁰¹ ve Heysemi⁸⁰² rivayet etmişlerdir.

⁷⁸⁹ (S), 3a; (A), 8a.

⁷⁹⁰ Bazı nüshalarda *Said* geçiyor. Doğrusu Sa'd'dir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 97.

⁷⁹¹ Bezzar, *a. g. e.*, c. 1, s. 61-62, H. no: 6-8.

⁷⁹² Müslim, *a. g. e.*, s. 209, H. no: 234.

⁷⁹³ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 630, H. no: 1521.

⁷⁹⁴ Ahmed, *a. g. e.*, s. 41, H. no: 47, (489).

⁷⁹⁵ Tayalisi, *Müsned*, c. 1, s. 4, H. no: 1.

⁷⁹⁶ Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s. 148, H. no: 1, (4, 5).

⁷⁹⁷ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 4, H. no: 1.

⁷⁹⁸ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 389-390, H. no: 623.

⁷⁹⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 15, H. no: 46, (7719, 7722).

⁸⁰⁰ Taberani, *Dua*, s. 1624, H. no: 1842.

⁸⁰¹ İbnü'l-Mukri, *a. g. e.*, s. 177, H. no: 580.

⁸⁰² Heysemi, *Keşfü'l-Estar*, c. 1, s. 219, H. no: 437.

3.15.4. Değerlendirme

Haris b. el-Hadr (ö. ?). Mechulu'l-hal, leyse bi'l-kavi.⁸⁰³

Sa'd b. Said⁸⁰⁴ (ö. ?). Makbul, leyse bi'l-kavi, leyyin.⁸⁰⁵

Abdullah b. Said⁸⁰⁶ (ö. ?). Metruk.⁸⁰⁷

Keysan b. Said (ö. 100). Sika, sebt.⁸⁰⁸

Ali b.Ebi Talib (ö. 40). Sahabi.⁸⁰⁹

Hadisin isnadı aşırı zayıftır. Abdullah b. Said *çok zayıf* bir ravidir. *Metrukü'l-hadis* olarak nitelendirilmiştir.⁸¹⁰ el-Haris b. el-Hadr *mechülü'l-hal*, Ebu Said ise *sika* oldukları görünmektedir. Ravilerden bazıları cerhe tabi tutuldukları için hadisin isnadı *zayıf* konumdadır. Aynı kitapta farklı tarikattan gelen sekiz nolu hadisin isnadı *sahih* olarak değerlendirilmiştir.⁸¹¹ Hadis, farklı tarikatlardan rivayet edilmiş; bazılarına *zayıf*, bazılarına *hasen* hükmü verilmiştir.⁸¹²

Hadisin metni sahihtir.⁸¹³

⁸⁰³ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=4205&hid=419&pid= et. 12/11/2016.

⁸⁰⁴ Sa'd b. Said b. Keysan Ebi Said el-Makburi

⁸⁰⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 2236, s. 220.

⁸⁰⁶ Abdullah b. Said b. Keysan Ebi Said el-Makburi

⁸⁰⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3356, s. 320.

⁸⁰⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5676, s. 518.

⁸⁰⁹ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 5682, c. 4, s. 269-271.

⁸¹⁰ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=4205&cid=63 et. 12/11/2016.

⁸¹¹ Bezzar, *Müsned*, c. 1, s. 61.

⁸¹² Bkz. Humeydi, *a. g. e.*, c. 1, s.148; Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 630; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 389-390.

⁸¹³ Humeydi, *a. g. e.*, s. 148-158, H. no: 1, (4, 5).

3.16. On Altıncı Kitap: Ebu Ya'la el-Mevsili'nin Müsnedi⁸¹⁴

3.16.1. Metin

"الكتاب السادس عشر: مسند أبي يعلى الموصلي

قال الإمام أبي يعلى أحمد بن علي الموصلي التميمي رحمه الله في أحاديث الإيمان، في مسند أبي بكر الصديق رضي الله عنه، بالسند إليه قال: حدثنا الحسن بن شبيب، قال: حدثنا إبراهيم قال: حدثنا هُشَيْمٌ، قال: حدثنا كوثر، قال: حدثنا حكيم، عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما، عن أبي بكر الصديق رضي الله عنه قال: قلت: يا رسول الله، ما نجاة هذا الأمر الذي نحن فيه؟ قال: من شهد أن لا إله إلا الله، فهو له نجاة.⁸¹⁵

3.16.2. Tercüme

el-İmam Ebu Ya'la Ahmed b. Ali el-Musili⁸¹⁶ et-Temimi (rh) *İman Hadisleri* ile ilgili olarak *Ebu Bekr (ra) müsnedinde* dedi:⁸¹⁷

Ebu Ya'la'ya isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Ebu Ya'la) dedi: Bize el-Hasen b. Şebib rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize İbrahim rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Hüseym rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Kevser rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Hakim⁸¹⁸ rivayet etti. (Hakim) Nafi'den, (Nafi) İbn Ömer'den (ra), (o da) Ebu Bekr es-Sıddık'den (ra) rivayet ettiğine göre Ebu Bekir şöyle demiş. Dedim ki: Ya Rasulallah! İçinde bulunduğumuz bu durumdan necat nedir? Rasulüllah (sav) buyurdular: **"Kim Allah'tan başka ilahın olmadığına dair şahadette bulunursa (işte) bu tanıklığı onun için bir kurtuluştur."**

⁸¹⁴ Ebu Ya'la Ahmed b. Ali b. el-Müsenna et-Temimi el-Mevsili 3 Şevval 210'da (17 Ocak 826) Musul'da doğdu ve 14 Cemaziyelevvel 307 (12 Ekim 919) Salı günü Musul'da vefat etti ve orada gömüldü. Eserlerinden birisi *el-Müsned* adındaki meşhur hadis kitabıdır. Horasan yöresinde büyük rağbet gören eser İbnü'l-Mukri el-İsfahani'nin rivayetiyle gelmiştir. Ebu Amr b. Hamdan vasıtasıyla rivayet edilen nüsha ise muhtasardır. el-Müsned'de Hz. Peygamber'in hadisleri yanında sahabeye ait 7555 rivayet vardır. Bkz. Mücteba Uğur, *"Ebu Ya'la el-Mevsili"*, *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 258-259.

⁸¹⁵ (S), 3a; (A), 9a.

⁸¹⁶ Kasımî'nin *el-Fazlü'l-Mübin* şerhinde "el-Musili" olarak okunmuştur. *Musululu* anlamına gelmektedir. Bkz. Kasımî, *a. g. e.*, s. 322. *DİA*'da ise "el-Mevsili" şeklinde telaffuz edilmiştir. Bkz. Mücteba Uğur, *"Ebu Ya'la el-Mevsili"*, *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 258-259. (A), 9a'da "el-Mevsili" şeklinde hareke konmuştur.

⁸¹⁷ Müsnedin ilk hadisi değildir.

⁸¹⁸ Nüshada "galat" vaki olmuştur. Doğrusu Kevser b. Hâkim'dir. Zehebi bu hadisi el-Mizan'da *Kevser* maddesinde zikretmiş senedini Hüseym, Kevser b. Hakim, Nafi, İbn Ömer olarak vermiştir. Bkz. Kasımî, *a. g. e.*, s. 325. Zehebi, *Mizanü'l-İtdal fi Nakdi'r-Rical*, (Thk. Ali Muhammed el-Becavi), Daru'l-Marife, Beyrut 1963, trc. no: 6983, c. 3, s. 416-417. Sened (S), 5a'da el-Hasen b. Şebib, İbrahim, Hüseym, Kevser, Hâkim, Nafi, İbn Ömer şeklinde zikredilmiştir.

3.16.3. Tahric

el-Müsned'in on dokuz nolu rivayetidir.⁸¹⁹ Hadisi **Ebu Ya'la**'dan başka **Ahmed**,⁸²⁰ **Bezzar**,⁸²¹ **Abdurrazzak**,⁸²² **Ebu Bekr Mervezi**,⁸²³ **Beyhaki**,⁸²⁴ **İbnü'l-Arabi**⁸²⁵ rivayet etmişlerdir. Ayrıca hadisi **Taberani**, **İbn Sa'd** ve **Hatib el-Bağdadi** nakledenler arasındadır.⁸²⁶ **Heysemi**⁸²⁷ ve **Mütteki**⁸²⁸ de kitaplarında zikretmişlerdir.

3.16.4. Değerlendirme⁸²⁹

Hasen b. Şebib⁸³⁰ (ö. ?). İbn Adıyy: '*Sika ravilerden ebatil rivayet ettiğini*' söyler. Darekutni de: '*Ondan rivayetlerim kavi değildir, ancak itibar edilir*'.⁸³¹

Hüseyim b. Beşir (ö. 183). Sika, sebt, müdellis.⁸³²

Kevser b. Hakim (ö. ?). Zaif, leyse bi şey'. Hadisleri batıl. Metruk.⁸³³

Nafi (ö. 116). Sebt, sika, meşhur fakih.⁸³⁴

İbn Ömer (ö. 73). Sahabi.⁸³⁵

Hasen b. Şebib *zaif*, Kevser b. Hâkim *metruk* olarak nitelenmişlerdir. Diğer raviler ise sikadır. Bu sebepten *isnadı zayıf* bir hadistir.⁸³⁶

⁸¹⁹ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 28, H. no: 19; *Mu'cemü Şüyühi Ebi Ya'la*, s. 174, H. no: 131.

⁸²⁰ Ahmed, *a. g. e.*, s. 39, H. no: 20-24.

⁸²¹ Bezzar, *a. g. e.*, c. 1, s. 56-57, H. no: 4.

⁸²² Abdurrezzah, *Musannef*, c. 11, s. 285-286, H. no: 20554.

⁸²³ Ebu Bekr Mervezi, Ahmed b. Ali b. Said el-Kureşi (ö. 292), *Müsnedü Ebi Bekr es-Siddik*, (Thk. Şuayb el-Arnaut), el-Mektebü'l-İslami, 4. Baskı, Beyrut 1986, s. 41, H. no: 8.

⁸²⁴ Beyhaki, *Şüabu'l-İman*, c. 1, s. 107, H. no: 92.

⁸²⁵ İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, s. 485, H. no: 939.

⁸²⁶ Bkz. <http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=2575&sid=4945> et. 03/12/2016.

⁸²⁷ Heysemi, *Keşfü'l-Estar*, c. 1, s. 8, H. no: 1; *Mecmau...*, c. 1, s. 27-28, H. no: 1, (2).

⁸²⁸ Muttaki el-Hindi, *a. g. e.*, c. 1, s. 59, H. no: 194.

⁸²⁹ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 28-29.

⁸³⁰ Mevsuatü'l-Hadis'te *Şebib* şeklinde okunmuştur. Seneddeki ravilerin dizilimi el-Hasen b. Şebib, Hüseyim, Kevser b. Hakim, Nafi, İbn Ömer şeklindedir.

⁸³¹ Zehebi, *Mizan*, trc. no: 1864, c. 1, s. 495.

⁸³² İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7312, s. 643-643.

⁸³³ Zehebi, *Mizan*, trc. no: 6983, c. 3, s. 416.

⁸³⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7086, s. 625.

⁸³⁵ İbn Hacer el-Askalani, *el-İsabe*, trc. no: 4825, c. 4, s. 107-109.

Heysemi Mecmau'z-Zevaid'inde bu hadisi Ebu Ya'la'dan nakletmiş ve isnadı hakkında değerlendirmede bulunarak: '*Bu hadisin isnadında Kevser vardır, kendisi metruktür*' demiş, böylece hadisin *zayıf* olduğuna dikkat çekmiştir.⁸³⁷ Ebu Zur'a Kevser hakkında *zayıf*, İbn Main *leyse bi şey*, Ahmed b. Hanbel *hadisleri batıl, leyse bi şey*, Darekutni de *metruk* demişlerdir.⁸³⁸ Derakutni Kevser'in *kavi* olmadığını ama itibar edilebilir olduğunu, İbn Adıyy ise onun *Bağdad'ın sika ravilerinden* olduğunu ifade etmişlerdir.⁸³⁹

İsnad yönüyle hadisin *zayıf* olduğunu ifade etmeliyiz.⁸⁴⁰

3.17. On Yedinci Kitap: İbn Hibban'ın Sahihi⁸⁴¹

3.17.1. Metin

"الكتاب السابع عشر : صحيح ابن حبان رحمه الله المسمى بالتقسيم والأنواع

قال الإمام أبو عبد الله محمد بن حبان رحمه الملك الديان في النوع الأول من صحيحه المذكور، وبالسند إليه، أخبرنا الحسن بن سفيان، قال: حدثنا محمد بن أبي بكر المقدسي قال: حدثنا عباد بن عباد، قال: حدثنا أبو جمره، عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قدم وفد عبد القيس على رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالوا: يا رسول الله، إنا هذا الحي من ربيعة، قد حالت بيننا وبينك كفار مضر، ولا نخلص إليك إلا في شهر حرام، فمرنا بأمرٍ نعمل به وندعو إليه من وراءنا، قال: أمركم بأربع: الإيمان بالله: شهادة أن

⁸³⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=327&cid=7 et. 12/11/2016.

⁸³⁷ Heysemi, *Mecmau...*c. 1, s. 27-28.

⁸³⁸ Kasimi, *a. g. e.*, s. 325.

⁸³⁹ Kasimi, *a. g. e.*, s. 324; Zehebi, *Mizan*, trc. no: 6983, c. 3, s. 416.

⁸⁴⁰ Bkz. Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 28; *Mu'cemü Şüyuhi Ebi Ya'la*, s. 174; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 44.

⁸⁴¹ Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed el-Büsti 277'de (890) bugünkü Afganistan'ın Sicistan bölgesinde Büst'te doğdu. 21 Şevval 354'te (20 Ekim 965) aynı yerde vefat etti ve evinin yakınındaki hadis medresesinde defnedildi. Önemli eserler kaleme aldı. Tam adı *el-Müsnedü's-Sahih ale't-Tekasim ve'l-Enva min Ğayri Vücdi Katin fi Senediha vela Sübuti Cerhin fi Nakliha* olan ve kaynaklarda çok defa *Sahihu İbn Hibban, et-Tekasim ve'l-Enva, Kitabü'l-Enva ve't-Tekasim, es-Sünen, el-Enva* diye anılan harika bir hadis kitabı yazdı. İbn Hibban, kendi döneminde hadislerin rivayet yollarının çoğalmasi sebebiyle bunların sahihini tesbit etmenin zorlaştığını ve hadislerden hüküm çıkarmanın ihmal edildiğini görünce sahih hadislerin kolayca ezberlenmesini sağlamak ve onlardan hüküm çıkarılmasını kolaylaştırmak amacıyla 7500 sahih hadisi derlemiş, bunları klasik tasnif metotlarının dışında bir planla beş kısım ve 400 nevi halinde toplamak suretiyle eserini tasnif etmiştir. Bu beş kısım şöyledir: Allah Teâla'nın bildirdiği emirler (110 nevi), nehiyeler (110 nevi), haberler (80 nevi), mubahlar (50 nevi), Hz. Peygamber'in izlediği fiiller (50 nevi). Müellif, her hadise klasik hadis kitaplarındaki bab başlıkları gibi o hadisin özeti mahiyetinde "zikr" kelimesiyle başlayan bir başlık koymuş, bazı hadislerin sonunda raviler, hadiste geçen kelimeler ve fihki hükümlere dair bilgiler vermiştir. Bkz. Mehmet Ali Sönmez, "*İbn Hibban*" ve "*el-Müsnedü's-Sahih*" *DİA*, İstanbul, 1999, c. 20, s. 64; İstanbul, 2006, c. 32, s. 106-108.

لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وأن تؤدوا خمس ما غنمتم، وأنهاكم عن الدُّبَاءِ وَالْحَنْتَمِ
وَالنَّقِيرِ وَالْمُقَيْرِ.⁸⁴²

3.17. 2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdillâh⁸⁴³ Muhammed b. Hibban (rh) mezkur sahihinin *Birinci Nevin*’de dedi:

İbn Hibban’a isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İbn Hibban dedi ki: Bu hadisi) bize el-Hasen b. Süfyan haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Muhammed b. Ebi Bekr el-Makdisi⁸⁴⁴ rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abbad b. Abbad rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Cemre rivayet etti. (Cemre) İbn Abbas (ra) dan rivayet ettiğine göre İbn Abbas (ra) şöyle anlatmıştır: Abdulkays heyeti Rasulüllah’a (sav) geldiler ve dediler ki: “Ey Allah’ın Rasulü! Biz, Rabia’dan şu kabileyiz. Senin ile bizim aramızda Mudar kâfirleri bir engel durumundadır. Bu yüzden sana sadece Haram aylarda gelebiliyoruz. Bize bir iş emret ki onu yapalım ve arkamızdaki (gelemeyen)leri de ona davet edelim.” Allah Rasulü (sav) şöyle buyurdu: **“Size Allah’a iman etmenizi, (sonra bunu kendilerine açıklayarak şöyle buyurdu:) Allah’tan başka ilah olmadığı ve Muhammed’in Allah Resulü olduğuna şahadet etmenizi; namazı kılmanızı, zekâtı vermenizi ve savaşta ele geçirdiklerinizin beşte birini vermenizi emrediyorum. Ve sizleri (içine şıra konan ve mayalanarak içki olmasını sağlayan) dubba’dan, hantem’den, nakir’den ve mukayyar’dan nehyediyorum.”**

3.17.3. Tahric

Hadis es-Sahih’in iki yerinde geçmektedir.⁸⁴⁵ Hadisi **İbn Hibban**’dan başka **Buhari**,⁸⁴⁶ **Müslim**,⁸⁴⁷ **Ebu Davud**,⁸⁴⁸ **Tirmizi**,⁸⁴⁹ **Nesai**,⁸⁵⁰ **Ahmed**,⁸⁵¹ **Ebu Hanife**,⁸⁵² **İbn**

⁸⁴² (S), 3b; (A), 9a.

⁸⁴³ **Ebu Abdillâh** değil, doğrusu **Ebu Hatim**’dir. Bkz. Acluni, el-*Erbaun el-Acluniyye*, s. 102.

⁸⁴⁴ Doğrusu **el-Mukaddemi**’dir. *el-Makdisi* şeklinde yazan nüshalar hatalıdır. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 330; *İkdü’l-Cevheri’s-Semin*, (Muhammed Muti), s. 45.

⁸⁴⁵ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 371-372, H. no: 157.

⁸⁴⁶ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 48, H. no: 87, (523).

⁸⁴⁷ Müslim, *a. g. e.*, s. 46, H. no: 17.

⁸⁴⁸ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 62, H. no: 3692.

Mende,⁸⁵³ Rebi b. Habib,⁸⁵⁴ Ebu Ubeyde,⁸⁵⁵ İbn Huzeyme,⁸⁵⁶ Cevheri,⁸⁵⁷ Ebu Avane,⁸⁵⁸ Tayalisi,⁸⁵⁹ Beyhaki,⁸⁶⁰ Bezzar⁸⁶¹ ve Bagavi⁸⁶² birbirine yakın lafız ve tariklardan rivayet etmişlerdir.

3.17.4. Değerlendirme

Hasan b. Süfyan (ö. 303). Sika, müsned ve erbein sahibi, adimü'n-nazır.⁸⁶³

Muhammed b. Ebi Bekr b. el-Mukaddemi (ö. 234). Sika, saduk.⁸⁶⁴

Abbad b. Abbad (ö. 181). Sika.⁸⁶⁵

Ebu Cemre Nasr b. Umran (ö. 128). Sika, sebt.⁸⁶⁶

İbn Abbas (ö. 68). Sahabi.⁸⁶⁷

Bu hadis, İbn Hibban'nın sahihinde iki farklı tarikten rivayet edilmiştir. Acluni'nin Kırk Hadisi'ne almış olduğu rivayetin isnadı muttasıl, isnadında geçen tüm raviler sikadır. Hadis sahihtir.

⁸⁴⁹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 294, H. no: 1868.

⁸⁵⁰ Nesai, *Mücteba*, c. 7, s. 558, H. no: 5075.

⁸⁵¹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 198-199, H. no: 2020, (3086).

⁸⁵² Ebu Hanife, *Müsned*, s. 44, H. no: 95; s. 194, H. no: 555.

⁸⁵³ İbn Mende, *a. g. e.*, s. 160-162.

⁸⁵⁴ Rebi b. Habib, *a. g. e.*, s. 284, H. no: 639.

⁸⁵⁵ Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, *Kitabü'l-İman*, (Thk. Muhammed Nasıruddin el-Elbani), Mektebetü'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 200, s. 20.

⁸⁵⁶ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 158, H. no: 307, (2245).

⁸⁵⁷ Cevheri, *a. g. e.*, s. 489, H. no: 621.

⁸⁵⁸ Ebu Avane, *a. g. e.*, c. 5, s. 126, H. no: 8088.

⁸⁵⁹ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 465-466, H. no: 2870.

⁸⁶⁰ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 8, s. 535.

⁸⁶¹ Bezzar, *a. g. e.*, c. 11, s. 449, H. no: 5313.

⁸⁶² Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 43-46, H. no: 20.

⁸⁶³ Kasimi, *a. g. e.*, s. 330.

⁸⁶⁴ Kasimi, *a. g. e.*, s. 330.

⁸⁶⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3132, s. 301.

⁸⁶⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7122, s. 628.

⁸⁶⁷ İbn Hacer, *el-Isabe*, trc. no: 4772, s. 90-94.

Tirmizi hadis hakkında *hasen sahih* hükmünü vermiş ve çok sayıda sahabinin bu konuda rivayetleri olduğunu beyan etmiştir.⁸⁶⁸ *Müttefekun aleyh*⁸⁶⁹ olan bu hadise tahkik ehli *sahih* değerlendirmesinde bulunmuşlardır.⁸⁷⁰

3.18. On Sekizinci Kitap: İbn Huzeyme'nin Sahihi⁸⁷¹

3.18.1. Metin

"الكتاب الثامن عشر : صحيح ابن خزيمة

قال الإمام أبو عبد الله محمد بن إسحاق ابن خزيمة رحمه الله بالسند إليه قال: حدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد بن عبد الوارث، قال: حدثنا أبي، قال حدثني حسين المعلم، عن عبد الله بن بريدة، أن عبد الله المزني رضي الله عنه حدثه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى قبل المغرب ركعتين ثم قال صلوا قبل المغرب ركعتين، ثم قال في الثالثة لمن شاء أن يحسبها الناس سنة. (أن) بفتح الهمزة أى مخافة أن يظنها الناس سنة مؤكدة.⁸⁷²

3.18.2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdillah⁸⁷³ Muhammed b. İshak b. Huzeyme (rh) dedi ki:

İbn Huzeyme'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İbn Huzeyme) dedi ki: Bize Abdulharis b. Abdussamed b. Abdulvaris rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize babam⁸⁷⁴ rivayet etti. (O da) dedi ki: Bana Hüseyin el-Muallim rivayet etti. (O da) Abdullah b. Bureyde'den (rivayet etti.) Abdullah el-Müzeni, Abdullah b.

⁸⁶⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 294.

⁸⁶⁹ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 43-46.

⁸⁷⁰ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 465-466; Elbani, *Sahihu'l-Camii's-Sağir...*, s. 65.

⁸⁷¹ Ebu Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Nisaburi Safer 223'te (Ocak 838) Nişabur'da doğdu, Zilkade 311'de (11 Şubat 924) aynı yerde vefat etti. Çok sayıda talebe yetiştirdi ve eser yazdı. Eserlerinden biri "**es-Sahih**"dir. Sahihin tam adı *Muhtasarü'l-Muhtasar mine'l-Müsned ani'n-Nebiyy (sav) bi Nakli'l-Adl ani'l-Adl Mevsulen ileyhi (sav) min Ğayri Kat' fi'l-İsnad ve la Cerh fi Nakli'l-Ahbari'lleti Nezkürüha bi Meşietillahi Teâla'dır*. Tesbit edilebildiği kadarıyla İbn Huzeyme'nin eserinden *es-Sahih* diye bahseden ilk müellif Münziri'dir. *es-Sahih*'in daha geniş bir eserin muhtasarı olduğu adından anlaşılmaktadır. Eserini kitap ve bablara ayıran İbn Huzeyme kaydettiği hadislerin bütün senedlerini sıralamış, gerek gördükçe rical hakkında bilgi vermiş, lafız farklılıklarına işaret ederek çelişkili olduğu kanaatini uyandıran hadisleri uzlaştırmaya çalışmıştır. Eserinin bab başlıklarında fıkhi görüşlerine ve hadislerde görülen ihtilaflara, hadislerin vürud sebebine yer vermiştir. Ancak dörtte bir kadarı günümüze ulaşan *es-Sahih*'i Muhammed Mustafa el-Azami *Sahihu İbn Huzeyme* adıyla yayımlamıştır. Bkz. Mustafa İşıık, "İbn Huzeyme", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 20, s. 79-81.

⁸⁷² (S), 3b; (A), 9b.

⁸⁷³ Doğrusu Ebu Bekr'dir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 104.

⁸⁷⁴ Abdüssamed b. Abdülvaris et-Tennuri el-Basri (ö. 207/). Saduk ve hafızdır. Bkz. Kasımı, *a. g. e.*, s. 335.

Bureyde'ye şöyle haber vermiş: Rasulü Allah (sav) akşamın farzından önce iki rekat namaz kıldı (ve) sonra: **“Akşamın farzından önce iki rekat namaz kılınız!”** buyurdular. (Bu sözü üç defa tekrar etti.) Üçüncü söyleyişinde **“dileyen kimse (kılın)”** dediler. Hz. Peygamber (sav), insanların *sünnet* zannetmelerinden korktu.⁸⁷⁵ Hadiste geçen **“en”** kelimesinin hemzesi *fetha* ile okunur. Yani *insanların sünneti müekkedde zannetmeleri endişesiyle (Rasulü Allah “dileyen kimse kılın!” buyurmuşlardır).*

3.18.3. Tahric

es-Sahih'in 1289 nolu rivayetidir.⁸⁷⁶ Hadisi İbn Huzeyme'den başka **Buhari,**⁸⁷⁷ **Müslim,**⁸⁷⁸ **Ebu Davud,**⁸⁷⁹ **Nesai,**⁸⁸⁰ **Ahmed,**⁸⁸¹ **İbn Hibban,**⁸⁸² **Darekutni,**⁸⁸³ **Beyhaki,**⁸⁸⁴ **Begavi**⁸⁸⁵ ve **Ebu Abdillan Mervezi**⁸⁸⁶ rivayet etmişlerdir. **Heysemi**⁸⁸⁷ ve **İbnü'l-Mülakkin**⁸⁸⁸ da hadisi nakledenler arasındadır.

3.18.4. Değerlendirme

Abdulharis b. Abdussamed b. Abdulvaris (ö. 252). Saduk, sebt, salih.⁸⁸⁹

Abdüssamed b. Abdülvaris et-Tennuri el-Basri (ö. 207). Saduk, sebt, hafız, hüccet.⁸⁹⁰

Hüseyin el-Muallim⁸⁹¹ (ö. 145). İbn Main ve Ebu Hatim'e göre sika.⁸⁹²

Abdullah b. Bureyde (ö. 115). İbn Main ve Ebu Hatim'e göre sika.⁸⁹³

⁸⁷⁵ Sahihu İbn Hibban'da hadis **“hafe”** ilavesi ile gelmiştir. Bkz. İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 457.

⁸⁷⁶ İbn Huzeyme, *Sahihu*, c. 2, s. 266-267, H. no: 1289.

⁸⁷⁷ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 365, H. no: 1183, (7368).

⁸⁷⁸ Müslim, *a. g. e.*, s. 573, H. no: 838.

⁸⁷⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 457, H. no: 1281.

⁸⁸⁰ Nesai, *Mücteba*, c. 2, s. 77, H. no: 592.

⁸⁸¹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1204, H. no: 16918, (16930, 20853).

⁸⁸² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 457, H. no: 1588.

⁸⁸³ Darekutni, *a. g. e.*, c. 2, s. 500, H. no: 1042.

⁸⁸⁴ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 2, s. 666, H. no: 4488.

⁸⁸⁵ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 471, H. no: 894.

⁸⁸⁶ Ebu Abdillan Mervezi, *Muhtasaru Kıyami'l-Leyl*, s. 71-77.

⁸⁸⁷ Heysemi, *Mevaridü'z-Zam'an*, c. 2, s. 352, H. no: 617.

⁸⁸⁸ İbnü'l-Mülakkin, *el-Bedru'l-Münir*, c. 4, s. 293-294, H. no: 8.

⁸⁸⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 4251, s. 400; Kasımi, *a. g. e.*, s. 335.

⁸⁹⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4080, s. 385; Kasımi, *a. g. e.*, s. 335.

⁸⁹¹ Hüseyin b. Zekvan el-Muallim

⁸⁹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1320, s. 150; Kasımi, *a. g. e.*, s. 335.

Abdullah el-Müzeni⁸⁹⁴ (ö. 57). Hudeybiye’de biat eden sahabilerden.⁸⁹⁵

Hadisin isnadı muttasıl, ricali sikadır.⁸⁹⁶

Hadis *Müslim’in şartı üzere* sahihtir.⁸⁹⁷ *Müttefekun aleyh* olup hadisin *sahih* olduğuna dair çok sayıda hüküm vardır. Şuayb el-Arnaut *sahih* hükmü verenlerdendir.⁸⁹⁸

İbnü’l-Mülakkın: ‘*Bu hadis sahihtir*’ demiştir.⁸⁹⁹

Elbani *Silsiletü Ehadisi’-d-Daife* isimli eserinde 5662 nolu hadis olarak zikretmiş ve *şaz* ibaresini düşerek özetle şunları söylemiştir: “Ricalin hepsi sikadır. Hiç birisini cerh eden olmamıştır. Abdussamed b. Abdülvaris sika ravilerden sayılmakla birlikte İbn Kani onunla ilgili olarak *sikadır, hata eder* demiştir. Bana zahir oldu ki bu hadisin isnadında *inkıta* ve düşme vardır. İbnü’l-Cevzi *Zadü’l-Maad* kitabında *akşamdan önce iki rekat namaz kıldığına dair Hz. Pegamber’den (sav) rivayet gelmediğini* ifade etmiştir. (Muhakkiklerin) İbn Hibban’ın bu rivayeti için ‘*isnadı sahihtir*’ demeleri *taklidi* bir söz olup tahkik yapmadan verdikleri bir hükümdür.”⁹⁰⁰

3.19. On Dokuzuncu Kitap: Abdürrezzak es-Sanani’nin Musannefi⁹⁰¹

3.19.1. Metin

الكتاب التاسع عشر : مصنف عبد الرزاق الصنعاني

⁸⁹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3227, s. 308; Kasımı, *a. g. e.*, s. 335.

⁸⁹⁴ Abdullah b. Muğaffel el-Müzeni

⁸⁹⁵ İbn Hacer, *el-Isabe*, trc. no: 3963, c. 4, s. 132-133.

⁸⁹⁶ Bkz. Kasımı, *a. g. e.*, s. 335.

⁸⁹⁷ Darekutni, *a. g. e.*, c. 2, s. 500; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 457.

⁸⁹⁸ Darekutni, *a. g. e.*, c. 2, s. 500; Bagavi, *Şerhu’s-Sünne*, c. 2, s. 471; Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 457.

⁸⁹⁹ İbnü’l-Mülakkın, *a. g. e.*, c. 4, s. 293-294.

⁹⁰⁰ Elbani, *Silsiletü Ehadisi’-d-Daife*, Mektebetü’l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 2004, c. 12, s. 373-376.

⁹⁰¹ Ebu Bekr Abdürrezzak b. Hemmam b. Nafi’ es-San’ani el-Himyeri 126’da (743-44) Sana’da doğdu. 85 yaşlarında iken H. 211/827’de vefat etmiştir. Çok sayıda talebesi oldu ve birçok eser yazdı. Eserlerinden en önemlisi “*el-Musannef*”dir. Fıkıh bablarına göre tertip edilmiş büyük bir hadis külliyatı olan eserin sonunda Ma’mer b. Raşid’e nisbet edilen *Kitabü’l-Cami* bulunmaktadır. Merfu hadislerin yanı sıra mevkuf ve maktu haberleri de ihtiva eden eserde 21.033 hadis yer almaktadır. el-Musannef, Habiburrahman el-Azami tarafından neşre hazırlanmıştır. Bkz. Ali Akyüz, “*Abdürrezzak es-San’ani*”, *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 298-299.

قال الإمام أبو بكر عبد الرزاق بن همام بن نافع رحمه الله تعالى في آخر مصنفه، وهو من عوالمه، لأنه ثلاثي السند: أخبرنا معمر بن ثابت "البائي" عن أنس رضي الله عنه قال: كان شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى أنصافِ أذنيه . وروى عبد الرزاق أيضا في مصنفه المذكور بالسند عن جابر بن عبد الله الأنصاري رضي الله عنهما: قال: قلت يا رسول الله ، بأبي أنت وأمي، أخبرني عن أول شئ خلقه الله قبل لأشياء؟ قال: يا جابر، إن الله تعالى خلق قبل الأشياء نور نبيك من نوره، فجعل ذلك النور يدور بالقدرة ما شاء الله، ولم يكن في ذلك الوقت لوح ولا قلم ولا جنة ولا نار، ولا ملك ولا سماء ولا أرض، ولا شمس ولا قمر، ولا جني ولا إنسي ، فلما أراد الله تعالى أن يخلق الخلق قسم ذلك النور أربعة أجزاء، فخلق من الجزء الأول القلم، ومن الثاني اللوح، ومن الثالث العرش، ثم قسم الجزء الرابع أربعة أجزاء، فخلق من الأول حملة العرش، ومن الثاني الكرسي، ومن الثالث بقية الملائكة، ثم قسم الرابع إلى أربعة أجزاء، فخلق من الجزء الأول السموات، ومن الثاني الأرضين، ومن الثالث الجنة والنار، ثم قسم الجزء الرابع أربعة أجزاء فخلق من الأول نور أبصار المؤمنين، ومن الثاني نور قلوبهم، وهي المعرفة بالله تعالى. ومن الثالث نور ألسنتهم وهو التوحيد، لا إله إلا الله محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم. الحديث. كذا في المواهب اللدنية من غير ذكر سند الحديث ومن غير تنمة.⁹⁰²

3.19.2. Tercüme

el-İmam Ebu Bekr Abdurrazzak b. Hemmam b. Nafi (rh) musannefinin sonunda⁹⁰³ dedi ki: Bu rivayet Abdurrazzak'ın avalisindendir. Zira seneddeki ravi sayısı üçtür.

(Abdurrazzak dedi ki:) Bize Ma'mer haber verdi. (Mamer) Sabit el-Bennani'den, (o da) Enes'den (ra) haber verdiği göre Enes şöyle demiştir: **“Rasulüllah'ın (sav) saçı kulaklarının yarısına⁹⁰⁴ kadardı.”**

Yine Abdurrazzak mezkûr musannefinde Cabir b. Abdillâh el-Ensari (ra) senediyle rivayet ettiğine göre Cabir şöyle demiştir: Dedim ki: ‘Ya Rasulallah! Anam babam sana feda olsun! Eşyadan⁹⁰⁵ önce Allah'ın yarattığı ilk şeyi bana haber verir misin?’ Rasulüllah (sav) şöyle buyurdular: **“Ey Cabir! Yüce Allah eşyadan önce kendi nurundan, senin peygamberinin nurunu⁹⁰⁶ yarattı. Sonra bu nur Allah'ın dilediği kadar (ilahi bir) kudretle dönmeye başladı. Bu vakitte henüz Levh, Kalem, Cennet, Cehennem, Melek, Sema, Yeryüzü, Güneş, Ay, Cin ve İnsan yok idi. Yüce Allah**

⁹⁰² (S), 3b; (A), 9b.

⁹⁰³ Hadisin *Musannef*'in başından rivayet edilmemiş olması, uzun yıllar baş tarafının bulunamamasından dolayıdır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 106.

⁹⁰⁴ (A), 10a'da “ensaf” ilavesi ile gelmiştir.

⁹⁰⁵ Mahlûkatın tümü kastediliyor.

⁹⁰⁶ İbrahim b. Muhammed el-Bacuri (ö. 1263 h.) demiştir ki: Bu “nur”dan kasıt “zulmet”in zıddı olan nur değildir. Her ne kadar akla bu nur gelse de, burada kastedilen nur bir “hakikat”tır ki Allah onu yaratmış ve ona nur ismini vermiştir. O nurun künhünü de ancak Yüce Allah bilir. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 340.

mahlukatı yaratmayı dileyince bu nuru dört parçaya böldü. İlk parçadan Kalemî, ikinci parçadan Levhî, üçüncü parçadan Arşî yarattı. Sonra dördüncü parçayı tekrar dört cüze ayırdı. Birinci cüzden Hamele-i Arşî, ikinci cüzden Kürsü'yü, üçüncü cüzden geri kalan melekleri yarattı. Sonra dördüncü kısmı dört parçaya böldü. Birinci parçasından Semavatı, ikinci parçasından Yerleri, üçüncü parçasından Cennet ve Cehennemi yarattı. Sonra bu dördüncü kısmı dörde ayırdı. Birinci kısımdan müminlerin gözlerinin nurunu, ikinci kısımdan Yüce Allah'ı bilmek demek olan müminlerin kalplerinin nurunu, üçüncü kısımdan müminlerin dillerinin nurunu yarattı ki bu tevhid (kelimesi) olan la ilahe illallah Muhammedün Rasulüllah'tır (sav).

Hadis, el-Mevahibü'l-Ledünniyye'de senedsiz ve tetimmesiz⁹⁰⁷ olarak rivayet edilmiştir.

3.19.3. Tahric

Birinci Hadis

el-Musannef'in 20519 nolu hadisidir.⁹⁰⁸ Hz. Peygamber'in (sav) saçları ile alakalı bu hadis farklı lafız ve tariklardan çok sayıda muhaddis tarafından rivayet edilmiştir. Hadisi Abdurrezzak'tan başka Buhari,⁹⁰⁹ Müslim,⁹¹⁰ Ebu Davud,⁹¹¹ Tirmizi,⁹¹² Nesai,⁹¹³ İbn Mace,⁹¹⁴ Ahmed,⁹¹⁵ İbn Sad,⁹¹⁶ Abd b. Humeyd,⁹¹⁷ Ebu Ya'la el-Mevsili,⁹¹⁸ Bezzar,⁹¹⁹ İbn Asakir,⁹²⁰ Beyhaki⁹²¹ ve Bagavi⁹²² rivayet etmişlerdir.

⁹⁰⁷ “tetimme” metni tam demektir. “tetimmesiz” hadis metninin tam olarak zikredilmemiş olduğunu ifade ediyor.

⁹⁰⁸ Abdurrezzak, *Musannef*, c. 11, s. 271, H. no: 20519.

⁹⁰⁹ Buhari, *a. g. e.*, c. 2, s. 516, H. no: 3551.

⁹¹⁰ Müslim, *a. g. e.*, s. 1819, H. no: 2337.

⁹¹¹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 6, s. 255, H. no: 4186.

⁹¹² Tirmizi, *eş-Şemâilü'l-Muhammediyye*, (İzzet Ubeydül'd-Da'as), Darul-Hadis, 3. Baskı, Beyrut 1988, s. 20, H. no: 23.

⁹¹³ Nesai, *Sünen*, c. 7, s. 566, H. no: 5249.

⁹¹⁴ İbn-i Mace, *Sünen*, c. 5, s. 235, H. no: 3634.

⁹¹⁵ Ahmed, *a. g. e.*, s. 895, H. no: 12723.

⁹¹⁶ İbn Sa'd, Muhammed b. Sad b Meni ez-Zühri (ö. 230), *es-Siretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakati'l-Kübra*, ez-Zehra li'l-İlami'l-Arabi, Kahire 1989, c. 1, s. 369.

⁹¹⁷ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 2, s. 253, H. no: 1240.

⁹¹⁸ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 6, s. 178, H. no: 3460.

⁹¹⁹ Bezzar, *a. g. e.*, c. 13, s. 465, H. no: 7248.

⁹²⁰ İbn Asakir, *a. g. e.*, c. 3, s. 154.

⁹²¹ Beyhaki, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *Delailü'n-Nübüvve*, Darul-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1988, c. 1, s. 221.

İkinci Hadis

Abdurrazzak'ın musannefinde tespit edemedik. Hadisi **Kastalani**,⁹²³ **Süyuti**,⁹²⁴ **Acluni**,⁹²⁵ **Heytemi**⁹²⁶ eserlerinde zikretmişlerdir. Beyhaki hadise şahid göstermiştir.⁹²⁷

3.19.4. Değerlendirme

Birinci Hadis

Mamer b. Raşid (ö. 154). Sika, sebt, fazıl.⁹²⁸

Sabit b. Eslem (ö. 127). Sika, abid.⁹²⁹

Enes b. Malik (ö. 93). Sahabi.⁹³⁰

Hadis Abdurrazzak'ın avalisindedir. İsnadı muttasıl, ricali sikadır. *Müttefekun aleyh*, *sahih* bir hadistir.⁹³¹

Bagavi *sahih* olduğuna hükmetmiştir.⁹³²

İkinci Hadis

Cabir b. Abdullah (ö. 78/697). Sahabi⁹³³.

⁹²² Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 13, s. 220, H. no: 3639.

⁹²³ Kastalani, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*, (Thk. Salih Ahmed Şami), el-Metebetü'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 2004, c. 1, s. 71-75; Kastalani, *el-Mevahibü'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, (Thk. Me'mun b. Muhyiddin el-Cennan), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1996, c. 1, s. 36-37.

⁹²⁴ Süyuti, *el-Havi li'l-Fetava*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, Müddessir Süresi, c. 1, s. 323-325.

⁹²⁵ Acluni, *Kesfü'l-Hafa*, c. 1, s. 303, H. no: 827.

⁹²⁶ Heytemi, Ahmed Şihabüddin b. Hacer (ö. 974), *el-Fetava el-Hadisiyye*, Daru'l-Marife, Beyrut ty., s. 59-60.

⁹²⁷ Beyhaki, *Delailü'n-Nübüvve*, c. 5, s. 483.

⁹²⁸ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6809, s. 603-604.

⁹²⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 810, s. 107-108.

⁹³⁰ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 275, c. 1, s. 71-73.

⁹³¹ Bkz. Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 2, s. 253; Ebu Ya'la, *Müsned*, c. 6, s. 178.

⁹³² Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 13, s. 220.

⁹³³ M. Yaşar Kandemir, "Cabir b. Abdullah", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 530-531; İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. No: 1022, c. 1, s. 222-223.

Hadisin isnadı verilmemiştir. Cabir'in adı zikredilerek Abdurrezzak'ın musannefine isnad edilmiştir. Musannef içinde böyle bir hadis mevcut değildir. Abdürrezzak'tan naklen rivayet edenler vardır.

Kastalani *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*'de Abdurrazzak'dan rivayet etmiş ancak hadisin sıhhati konusunda bir şey söylememiştir.⁹³⁴ Süyuti isnadının itimada şayan olmadığını belirtmiş,⁹³⁵ Acluni *Keşfü'l-Hafa*'da Abdurrazzak'ın musannefinden nakletmiş, rivayetin *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*'de olduğunu beyan ettikten sonra şevahidini göstermiştir. Şevahidinin *sahih* hadislerden olduğuna işaret etmiş fakat mezkûr rivayet hakkında açık bir hüküm vermekten kaçınmıştır.⁹³⁶ Acluni'nin rivayet hakkında tenkitte bulunmaması, diğer bir ifade ile sükût etmesi acaba sıhhatine güvendiğinin bir işareti olabilir mi? Bunu bilemiyoruz.

Kasımı *el-Fazlü'l-Mübin*'de şöyle demiştir: “*İbn Adıyy Abdürrezzak tercemesini anlatırken sözünden bu rivayeti tahrir ettiğini bildim. Ancak kaide gereğince bu hadiste nekaret*⁹³⁷ *vardır.*”⁹³⁸

Vail el-Hanbeli rivayet hakkında şu izahı yapar: “Acluni bu hadisi *el-Mevahibü'l-Ledünniyye* kanalıyla almış olduğu anlaşılıyor. *Mevahib*'de Abdurrazzak ismi geçmekte ancak *müsannef* ve *Sanani* adları zikredilmemiştir. Tarihçiler ve hadis hafızları bu rivayeti Abdurrazzak'ın musannefine dayandıramamışlardır. Sen bu rivayeti asla herhangi bir hadis kitabında bulamazsın. Hadisçilerden çoğu bu rivayeti *uydurma* olarak değerlendirmişlerdir. Süyuti, *el-Havi li'l-Fetava* eserinde ‘*bu rivayetin itimad edilecek bir isnadı yoktur*’ demiştir. Kastalani'nin Abdurrezzak diye zikrettiği kimse tasavvuf ve felsefe alanlarında eserleri olan Abdurrezzak el-Kaşani (ö. 730) olabilir.”⁹³⁹

Muhammed Muti el-Hafız rivayetle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: “***Allah'ın ilk yarattığı senin Peyganberinin nurudur***” rivayetini Süyuti el-Havi'de zikretmiş, ‘*itimad*

⁹³⁴ Kastalani, *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*, (Thk. Salih Ahmed Şami), c. 1, s. 71-75.

⁹³⁵ Süyuti, *a. g. e.*, c. 1, s. 323-325.

⁹³⁶ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 303-304, H. no: 827.

⁹³⁷ “**nekaret**”, hadis ve ravinin *münker* olması demektir. Bkz. Talat Koçyiyit, *Hadis İstılahları*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 287.

⁹³⁸ Kasımı, *a. g. e.*, s. 343.

⁹³⁹ Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 106.

edilecek bir isnadının olmadığını belirtmiştir. Beyhaki hadisi *Delail*'inde *la be'se bih* isnadla rivayet etmiş ve onu Ebu Hureyre'den gelen **“Allah (cc) Âdem'i yaratınca ...”** hadisiyle kuvvetlendirmiştir. Bu hadisi Ebu Hureyre kanalıyla Said b. Mansur, Şami ve Süyuti rivayette bulunmuştur.⁹⁴⁰

İbnü's-Sıddık Ebu'l-Fazl'ın beyanına göre bu hadis Abdürrezzak'ın *musannef, cami ve tefsir* kitaplarında bulunmamaktadır. Süyuti'nin el-Havi'deki beyanına göre bu rivayetin bir dayanağı yoktur. Bu rivayet *münker* ve *mevzu* olup sünnet kitaplarında aslı olan bir şey değildir.⁹⁴¹

İlk yaratılan şeylerin ne olduğu konusunda başka hadisler de varid olmuştur.⁹⁴² Bu rivayetlerin anlamlarından yola çıkarak *Nuru Muhammedi* düşüncesi ortaya çıkmış ve savunucuları olmuştur. Siyer müellifi Diyarbekri onlardan biridir.⁹⁴³

Heytemi, *Hamele-i Arş* meleklerinin diğer meleklerden daha önce yaratıldığını ifade etmiş ve mezkûr rivayeti delil göstermiştir.⁹⁴⁴

Ayderusi, *en-Nuru's-Safir*'de söz konusu rivayetleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: Mutlak surette bilindi ki yaratılan şeylerin ilki *Nuru Muhammedi*'dir. Ondan sonra (sırayla) *Su, Arş* ve *Kalem* yaratılmıştır.⁹⁴⁵

⁹⁴⁰ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 48.

⁹⁴¹ Ebü'l-Fadl Abdullah b. Muhammed b. es-Sıddık el-Gumari (ö. 1993), *Mürşidü'l-Hair li Beyani Vad'i Hadisi Cabir*, s. 11.

⁹⁴² Beyhaki, *Delailü'n-Nübüvve*, c. 1, s. 221; Acluni, *Kesfü'l-Hafa*, c. 1, s. 301; Şami, Muhammed b. Yusuf es-Salihi (ö. 942), *Sübülü'l-Hüda ve'r-Raşad*, (Thk. Mustafa Abdulvahid), Cumhuriyye Mısır el-Arabiyye Vizaretü'l-Evkaf, Kahire 1997, c. 1, s. 89-102; Süyuti, *el-Hasaisu'l-Kübra*, (Muhammed Halil el-Hiras), Daru'l-Kütübi'l-Hadisiyye, c. 1, s. 12-14.

⁹⁴³ Diyarbekri, Kadi Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (ö. 990/1582), *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfüsü Nefis*, Osman Abdürrezzak Matbaası, 1. Baskı, 1302, c. 1, s. 17.

⁹⁴⁴ Heytemi, *el-Fetava el-Hadisiyye*, s. 59-60.

⁹⁴⁵ Ayderusi, Abdülkadir b. Abdullah b. Abdullah Hindi (ö. 1629), *en-Nuru's-Safir fi Ahbari'l-Karn'il-Aşir*, ty., s. 4.

3.20. Yirminci Kitap: eş-Şeyhu'l-Ekber'in Mişkatü'l-Envarı⁹⁴⁶

3.20.1. Metin

"الكتاب العشرون. مشكاة الأنوار فيما روى عن الله تعالى من الأخبار للشيخ الأكبر، قدس سره الأنوار

قال العارف المذکور محمد بن علي بن عربي السحامي المشهور، في كتابه المسطور بالسند إليه، حدثنا يونس بن يحيى العباسي، قال: حدثنا عبد الأعلى بن عبد الواحد السليحي، عن إسماعيل بن إبراهيم، عن محمد بن الغطريف، عن أبي خليفة الجُمحي، عن القَعْنَبِيِّ، عن عبد العزيز الدَّاروردي، عن العلاء، عن أبيه ابن يعقوب الجهمي، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: قال الله عز وجل: أنا أغنى الشركاء عن الشرك، فمن عمل عملاً أشرك فيه غيري فأنا منه بريء، وهو للذي أشرك".⁹⁴⁷

3.20.2. Tercüme

İsmi geçen meşhur el-Arif Muhammed b. Ali b. Arabi el-Hatemi mestur kitabında dedi:

eş-Şeyhu'l-Ekber'e isnad ederek⁹⁴⁸ (rivayet ediyorum).

Bize Yunus b. Yahya el-Abbasi rivayet etti.⁹⁴⁹ (O da) dedi ki: Bize Abdula'la b. Abdulvahid el-Melihi rivayet etti. (O da) İsmail b. İbrahim'den, (o da) Muhammed b. el-Ğıtrif'den, (o da) Ebi Halife el-Cumhi'den, (o da) Ka'nebi'den, (o da) Abdülaziz ed-Deraverdi'den, (o da) el-Ala'dan, (el-Ala) babası İbn Yakub el-Cehmi'den, (o da) Ebu Hureyre'den (ra) rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre şöyle demiştir. Rasulüllah (sav) buyurdular ki: **"Yüce Allah buyurdu: Ben, ortaklardan, şirkten en müstağni olanım. Kim bir amel yapar da bu amele benden başkasını ortak kılar, ben o amelden beriyim. O amel, ortak koştuğu şeye aittir."**

⁹⁴⁶ Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabi et-Tai el-Hatimi 17 Ramazan 560 (28 Temmuz 1165) tarihinde Endülüs'ün güneydoğusundaki Tüdmir bölgesinin başşehri olan Mürsiye'de doğdu. 22 Rebiülahir 638 (10 Kasım 1240) tarihinde Dimaşk'ta Beni Zeki'lerin malikânesinde vefat etti, Kasiyun dağı eteğindeki Salihye semtinde bulunan Kadı Muhyiddin İbnü'z-Zeki ailesinin kabristanına defnedildi. İslam dünyasının yetiştirdiği en büyük âlimlerden biridir. Çok sayıda kitap yazmış ve eserleri ses getirmiştir. Eserlerinden biri de kutsi hadisler hakkında derlediği *Mişkatu'l Envar* adlı kitabıdır. Eser toplam 101 Hadis-i Kudsi ihtiva etmektedir. Bkz. M. Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabi", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 20, s. 493-522.

⁹⁴⁷ (S), 3b; (A), 10b.

⁹⁴⁸ Mişkatü'l-Envar'ın ilk hadisi değildir. Mişkat'ın ilk hadisi "*Ben kendime zulmetmeyi haram kıldım. Siz de zulmetmeyin!*" rivayetidir. Bkz. Muhyiddin İbn Arabi, Muhammed b. Ali b. Muhammed et-Tai el-Hatimi, *Mişkatü'l-Envar-Nurlar Menbai*, (Trcm. Vahdettin İnce), Kısın Yayinevi, İstanbul 2014, H. no: 1.

⁹⁴⁹ "Ahberana Ebü'l-Vakt Abdülevvel'übnü İsa es-Sicziyyü" (Bize Ebu'l-Vakt Abdülevvel b. İsa es-Siczi haber verdi) kısmı bütün nüshalarda atlanmıştır. Doğrusu bu ibare ile olan isnaddır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun Acluniyye*, s. 108.

3.20.3. Tahric

Miṣkatü'l-Envar'ın ikinci hadisidir.⁹⁵⁰ Hadisi **Muhyiddin İbn Arabi**'den başka **Müslim**,⁹⁵¹ **İbn Mace**,⁹⁵² **Ahmed**,⁹⁵³ **Rebi b. Habib**,⁹⁵⁴ **Cevheri**,⁹⁵⁵ **Taberi**,⁹⁵⁶ **Tayalisi**,⁹⁵⁷ **İbn Hibban**,⁹⁵⁸ **İbn Huzeyme**,⁹⁵⁹ **Ebu Ya'la el-Mevsili**,⁹⁶⁰ **Bagavi**⁹⁶¹ ve **Beyhaki**⁹⁶² rivayet etmişlerdir. Hadisi **Münavi**⁹⁶³ de kudsi hadislerle ilgili eserinde zikretmiştir.

3.20.4. Değerlendirme

Yunus b. Yahya el-Abbasi (ö. 609/1212). Bilgiye ulaşamadı.

Abdula'la b. Abdulvahid el-Melihi⁹⁶⁴ (ö. 480'li yıllar). Sem'ani onun *şeyh, sika ve saduk* olduğunu ifade eder.⁹⁶⁵

İsmail b. İbrahim⁹⁶⁶ (ö. 414). Hafız, kudve, şeyhu'l-islam. Zamanın efradından ve zühdde kudve ve azimü'l-kadr idi. Çok sayıda eseri vardır. Birçok ilim dalında imamdı.⁹⁶⁷

Muhammed b. el-Ğitrif⁹⁶⁸ (ö. 377). İmam, hafız. İlmi ve hıfzı ile birlikte savvam, kavvam, müteabbid idi. Bilgiye ulaşamadı.

⁹⁵⁰ Muhyiddin İbn Arabi, *Miṣkatü'l-Envar-Nurlar Menbai*, s. 10, H. No: 2.

⁹⁵¹ Müslim, *a. g. e.*, c. 4, s. 2289, H. no: 2985.

⁹⁵² İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 612, H. no: 4202.

⁹⁵³ Ahmed, *a. g. e.*, s. 597, H. no: 7986, (7987, 9617).

⁹⁵⁴ Rebi b. Habib, *a. g. e.*, s. 49, H. no: 61.

⁹⁵⁵ Cevheri, *a. g. e.*, s. 489, H. no: 624.

⁹⁵⁶ Taberi, *Tehzib...*, c. 3, s. 790-791, H. no: 1111-1114.

⁹⁵⁷ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 288, H. no: 2682.

⁹⁵⁸ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 120-121, H. no: 395.

⁹⁵⁹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 2, s. 68, H. no: 938.

⁹⁶⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 11, s. 430, H. no: 6552.

⁹⁶¹ Bagavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 14, s. 324, H. no: 4136-4137; Begavi, *Cüz*, s. 41-42, H. no: 14.

⁹⁶² Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c. 5, s. 329- 330, H. no: 6815-6817.

⁹⁶³ Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacil'Arifin b. Nuriddin Ali (ö. 1031/1622), *el-İthafatü's-Seniyye bi'l-Ehadisü'l-Kudsiyye*, Daru'l-Marife, s. 80, H. no: 58-59.

⁹⁶⁴ Ebu Ata el-Melihi

⁹⁶⁵ Sem'ani, Ebu Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur et-Temimi (ö. 562), *Ensab*, (Tkdm. Abdullah Ömer el-Barudi), Daru'l-Cinan, 1. Baskı, Beyrut 1988, c. 5, s. 383.

⁹⁶⁶ Ebu Muhammed İsmail ek-Hafız Ebi İshak İbrahim es-Serahsi el-Herevi el-Karrab.

⁹⁶⁷ Zehebi, *Siyer*, c. 17, s. 379-381.

Ebu Halife el-Cumhi⁹⁶⁹ (ö. 305). İmam, muhaddis, allame, edib, ahbari, şeyhu'l-vakt. Sika, salih, edib, me'mün, fasih. İlim almak için rihle edilen.⁹⁷⁰

Ka'nebi⁹⁷¹ (ö. 221). Sika, abid, hüccet.⁹⁷²

Abdülaziz ed-Deraverdi⁹⁷³ (ö. 187). Münker, seyyiü'l-hıfz, sika, leyse bi be's.⁹⁷⁴

el-Ala⁹⁷⁵ (ö. 138). İmam, muhaddis, saduk. İmam Ahmed sika olduğunu ve herhangi bir kimsenin hakkında kötü söylediğini duymadığını ifade eder. İbn Hibban sika raviler arasında zikretti. Zaif olduğunu ifade eden olmuşsa da hadisi hasen derecesinden aşağı düşmez.⁹⁷⁶

İbn Yakub el-Cühemi⁹⁷⁷ (ö. ?). Sika.⁹⁷⁸

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.⁹⁷⁹

İsnadı uzun bir hadistir. Hadisin ravilerinden bazıları hakkında bilgi ve değerlendirilmelere ulaşılamadı. Ravilerin *sika* oldukları ve haklarında iyi değerlendirmeler yapıldı görünmektedir.

Bazı raviler hakkında bilgiye ulaşılamaması ve *mechul*, *münker* ve *seyyiü'l-hıfz* olarak nitelenmeleri hadisin isnadının *zayıf* olduğunu göstermektedir. Ancak aynı raviler hakkında ta'dil elfazı ile nitelemelerin yapılması ve metnin başka kaynaklarda *sahih isnatlarla* rivayet edilmiş olması hadisin sıhhatini kuvvetlendirmektedir. Şevahidi

⁹⁶⁸ Ebu Ahmed Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. el-Kasım b. el-Gitrif b. el-Cehm el-Abdiyy el-Gitrifi el-Curcani er-Ribati el-Gazi. 280'li yıllarda doğdu. Ebu Halife el-Cumhi'den ve birçok kişiden hadis dinledi. Kendisinden önemli zatlar hadis rivayet etti.

⁹⁶⁹ Ebu Halife el-Fazl b. el-Hubab el-Cümahi el-Basri el-A'ma

⁹⁷⁰ Zehebi, *Siyer*, c. 14, s. 7-11.

⁹⁷¹ Ka'nebi Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb

⁹⁷² İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3620, s. 342.

⁹⁷³ Abdülaziz b. Muhammed ed-Deraverdi

⁹⁷⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4119, s. 388-389.

⁹⁷⁵ el-Ala b. Abdirrahmen b. Yakub el-Medini

⁹⁷⁶ Zehebi, *Siyer*, c. 6, s. 186-187.

⁹⁷⁷ Abdurrahman b Yakub el-Cühemi

⁹⁷⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4046, s. 381.

⁹⁷⁹ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

dikkate alınırsa hadisin *sahih* olduğunu söylemek mümkündür.⁹⁸⁰ Sahihu Müslim'deki hadisin ricali *sika*, isnadı *sahih*; Sünenü İbn Mace'deki hadisin ricali *sika*; Ahmed b. Hanbel'in müsnedindeki 9617 nolu hadisin isnadı *Müslim'in şartı üzere sahih*, Tayalisi'nin 2559 nolu hadisi de sahihtir.⁹⁸¹

3.21. Yirmi Birinci Kitap: Ebu Müslim el-Kecci'nin Süneni⁹⁸²

3.21.1. Metin

"الكتاب الحادى والعشرون : السنن لأبي مسلم الكشي

بفتح الكاف وتشديد الشين المعجمة: نسبة إلى قرية من أعمال جرجان، وهو الإمام أبو مسلم، ويقال: أبو زُرْعَةَ، محمد بن يوسف بن محمد الجندى الكشي. قال في سننه في باب فضل الصدقة، وهو أول ثلاثياته، وبالسند إليه، قال: حدثنا عمرو بن محمد العثماني، قال: حدثنا عبد الله بن نافع الأنصاري، أنه أخبره عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: من أحيا أرضا ميتة فله أجر، وما أكلت العافية منها فهو له صدقة.⁹⁸³

3.21.2. Tercüme

“Keşşi” kelimesi, “Kaf” fethalı, “Şın” harfi de noktalı ve şeddeli olarak okunur. Keşşi Curcan illerinden bir köye nisbettir. el-Keşşi el-İmam Ebu Müslim'dir. Ebu Zur'a olarak da bilinmektedir. (Keşşi'nin tam adı) Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Cüнді⁹⁸⁴ el-Keşşi'dir. el-Keşşi süneninin '*Sadakanın Fazileti Babı*'nda dedi. Bu hadis, onun sülasiyyat türü hadislerinin ilkidir.

Ebu Müslim el-Keşşi'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

⁹⁸⁰ Şeyh Zekerıyya Umeyr, *el-Ehadisü'l-Kudsiyyetü's-Sahıha*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1997, s. 16, H. no: 33-37.

⁹⁸¹ Sebabiti, Ebu Abdırrahman İsamüddin, *Camıu'l-Ehadisi'l-Kudsiyye*, Daru İhyai't-Turas, Kahire, c. 1, s. 72-77, H. no: 21-26. Ayrıca bkz. İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 602; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 121; Tayalisi, *a. g. e.*, c. 4, s. 288; Bağavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 14, s. 324; Ebu Ya'la, *Müsned*, c. 11, s. 430.

⁹⁸² Tam adı Ebu Müslim İbrahim b. Abdillahi b. Müslim el-Kecci el-Basri'dir. 192 (808) veya 200 (816) yılında doğdu. 7 Muharrem 292 (19 Kasım 904) tarihinde Bağdat'ta vefat etti; Basra'ya defnedildi. *Kitabü's-Sünen*'i vardır. Mübarekfuri Kitabü's-Sünen'in yazma bir nüshasının mevcudiyetinden söz etmiştir. Bkz. Salahattin Polat, "Kecci", *DİA*, Ankara, 2002, c. 25, s. 164-165.

⁹⁸³ (S), 3b; (A), 10b.

⁹⁸⁴ Bazı nüshalarda ve *el-Fazlü'l-Mübin*'de *el-Cüneydi* şeklinde geçmektedir. *el-Cüнді* okunuşu Kasımı'ye göre tahriftir. Bkz. Kasımı, *a. g. e.*, s. 350.

(Keşşi) dedi ki: Bize Amr b. Muhammed el-Usmani rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdullah b. Nafi el-Ensari rivayet etti. Kendisine Cabir b. Abdillan'ın (ra) haber verdiğine göre Rasulüllah (sav) şöyle buyurmuştur: **“Her kim ölü bir araziyi diriltirse bu (hayrı)ndan dolayı kendisine bir ecir vardır. O araziden insan, hayvan ve kuşların⁹⁸⁵ yedikleri de kendisi için (ayrıca) bir sadakadır.”**

3.21.3. Tahric

es-Sünen'in orijinal kaynağını tespit edemedik. eş-Şeyh Ahmed b. Muhammed Serdar *Erbeune Hadisen Nebeviyyen bi Esanidiha min Erbeine Kitaben* adındaki eserinde bu hadisi Keşşi'nin süneninden nakletmiştir.⁹⁸⁶ Keza Abdullah b. Salim el-Basri de el-Evailü'l-Hadisiyye'sinde Keşşi'den rivayette bulunmuştur.⁹⁸⁷ Hadisi farklı lafız ve tariklarla Buhari,⁹⁸⁸ Ebu Davud,⁹⁸⁹ Tirmizi,⁹⁹⁰ Nesai,⁹⁹¹ Malik,⁹⁹² Ahmed,⁹⁹³ Ebu Yusuf,⁹⁹⁴ Şafii,⁹⁹⁵ Ebu Ubeyd,⁹⁹⁶ İbn Zenceveyh,⁹⁹⁷ Darimi,⁹⁹⁸ İbn Hibban,⁹⁹⁹ Ebu Ya'la el-Mevsili,¹⁰⁰⁰ Bezzar,¹⁰⁰¹ Taberani,¹⁰⁰² Beyhaki,¹⁰⁰³ İbn Ebi Şeybe,¹⁰⁰⁴ Begavi,¹⁰⁰⁵ İbn Abdilberr¹⁰⁰⁶ ve Heysemi¹⁰⁰⁷ rivayet etmişlerdir.

⁹⁸⁵ *İnsan, hayvan ve kuş* diye tercüme ettiğimiz kelimenin hadis metnindeki Arapça karşılığı “**afiyetün**” kelimesidir. “**afiyetün**” *insan, hayvan ve kuştan rızık arayan varlıklar* anlamındadır. Bkz. İbnü'l-Esir, *en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, (Thk. Mahmud Muhammed et-Tabbahi ve Tahir Ahmed ez-Zavi), Daru İhyai't-Türas, Beyrut ty., c. 3, s. 266.

⁹⁸⁶ eş-Şeyh Ahmed b. Muhammed Serdar, *Erbeune Hadisen Nebeviyyen bi Esanidiha min Erbeine Kitaben*, Daru'l-Kalemi'l-Arabiyyi, 1, Baskı, Halep 1995, H. no: 24.

⁹⁸⁷ Basri, Abdullah b. Salim, *el-Evailü'l-Hadisiyye*, s. 23.

⁹⁸⁸ Buhari, *a. g. e.*, c. 2, s. 157, H. no: 2335.

⁹⁸⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 680-682, H. no: 3073, (3074).

⁹⁹⁰ Tirmizi, *Sünen*, c. 3, s. 653-655, H. no: 1378, (1379).

⁹⁹¹ Nesai, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 5, s. 313, H. no: 5724, (5725).

⁹⁹² Malik, *Muvatta (Şeybani)*, s. 269, H. no: 833, (834).

⁹⁹³ Ahmed, *a. g. e.*, s. 998, H. no: 14322, (14414, 14900).

⁹⁹⁴ Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd (ö. 182/798), *Kitabü'l-Harac*, Daru'l-Marife, Beyrut 1979, s. 63-67.

⁹⁹⁵ Şafii, *Ümm*, s. 663, H. no: 1352-1355, (2648, 2649).

⁹⁹⁶ Ebu Ubeyd, *el-Emval*, (Thk. Dr Muhammed İmare), Daru'ş-Şuruk, 1. Baskı, Beyrut 1989, H. no: 703.

⁹⁹⁷ İbn Zenceveyh, Humeyd (ö. 251/865), *Kitabü'l-Emval*, (Thk. Şakir Zeyb Feyyaz), Merkezü'l-Melik Faysal, 1. Baskı, Riyad 1986, c. 2, s. 637, H. no: 1049, (1050).

⁹⁹⁸ Darimi, *a. g. e.*, s. 1700, H. no: 2649

⁹⁹⁹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 11, s. 613-617, H. no: 5202.

¹⁰⁰⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 2, s. 340, H. no: 1805.

¹⁰⁰¹ Bezzar, *a. g. e.*, c. 4, s. 86, H. no: 1256.

¹⁰⁰² Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 1, s. 190, H. no: 601, (4102, 7267, 4779).

¹⁰⁰³ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 6, s. 236-237, H. no: 11780, (11786).

¹⁰⁰⁴ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 7, s. 397, H. no: 22697, (22702).

¹⁰⁰⁵ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 8, s. 278, H. no: 2188, (2189).

3.21.4. Değerlendirme

Amr b. Muhammed el-USmani (ö. ?). Saduk. Mekke kadısı.¹⁰⁰⁸

Abdullah b. Nafi el-Ensari¹⁰⁰⁹ (ö. 216). Saduk. Buhari '*hadisleri ma'rurur*' der.¹⁰¹⁰

Cabir b. Abdillan (ö. 78/697). Sahabi.¹⁰¹¹

Raviler elfazı cerh ile nitelenmemişlerdir. Bilakis saduk oldukları beyan edilmiştir. Bu itibarla hadisin sahih olduğu ifade edilebilir. İbnü'l-Mülekkin hadisin değişik tarik ve lafızlarından bahsederek rivayetlerin *sahih* olduklarını tespit etmiştir.¹⁰¹²

Tirmizi *hasen sahih* olduğuna hükmetmiştir.¹⁰¹³ Hadis sülasiyyat türünden olduğu için *ali isnad* olduğu görünmektedir. Şeyh Ahmed b. Muhammed Serdar, *Erbeune Hadisen Nebeviyyen* isimli eserinde aynı senedle Keşşi'den rivayet etmiş ve isnadının *sahih* olduğuna hükmetmiştir.¹⁰¹⁴ Elbani *sahih* olarak değerlendirmiştir.¹⁰¹⁵

Mezkûr hadisin ravilerinin sadul olmaları, hadisin metnini rivayet edenlerin çokluğu ve hadisle ilgili olumlu değerlendirmeleri dikkate aldığımızda hadisin *sahih* olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰¹⁶

¹⁰⁰⁶ İbn Abdilberr, *el-İstizkar li-Mezahibi Fuğahai'l-Emsar ve Ulemai'l-Aktar fima Tezammenehü'l-Muvatta min Meani'r-Rey ve'l-Asar*, (Abdulmuti Emin Kaleci), Daru Kuteybe-Daru'l-Va'y, 1. Baskı, Beyrut-Kahire 1993, c. 22, s. 208.

¹⁰⁰⁷ Heysemi, *Mevaridü'z-Zam'an*, c. 4, s. 17, H. no: 1136.

¹⁰⁰⁸ İbn Ebi Hatim, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi (ö. 327/938), *el-Cerh ve't-Ta'dil*, Daru'Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1952, c. 6, s. 263.

¹⁰⁰⁹ Abdullah b. Nafi ez-Zübeyri, Sabit b. Abdillan b. Zübeyr b. Avvam'ın torunudur. Abdullah b. Nafi es-Sağir olarak bilinir.

¹⁰¹⁰ Zehebi, *Siyer*, c. 10, s. 374-375.

¹⁰¹¹ İbn Hacer, *İsabe*, trc. No: 1022, c. 1, s. 222-223.

¹⁰¹² Bkz. İbnü'l-Mülekkin, *el-Bedru'l-Münir*, c. 6, s. 766-769.

¹⁰¹³ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 3, s. 653-655.

¹⁰¹⁴ eş-Şeyh Ahmed b. Muhammed Serdar, *Erbaune Hadisen*, s. 78-80, H. no: 24.

¹⁰¹⁵ Elbani, *Sahih'u'l-Camii's-Sağir...*, c. 2, s. 1035-1036, H. no: 5974.

¹⁰¹⁶ Ebu Ya'la, *Müsned*, c. 4, s. 139; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 11, s. 613-617; Darimi, *a. g. e.*, s. 1700; Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 4, s. 680-682; Ebu Ya'la, *Müsned*, c. 2, s. 340; Elbani, *İrväu...*, H. no: 1550, c. 6, s. 4; Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Thk. Muhammed Muti).

3.22. Yirmi İkinci Kitap: İmam Said b. Mansur'un Süneni¹⁰¹⁷

3.22.1. Metin

"الكتاب الثاني والعشرون : السنن للإمام سعيد بن منصور

قال الإمام المذكور في أول سننه، باب الأذان، وبالسنن إليه قال: حدثنا هشيم بن بشير، قال: حدثنا حصين بن عبد الرحمن، قال: حدثنا عبد الرحمن بن أبي ليلى: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم اهتم للصلاة كيف يجمع الناس لها، فقال: لقد هممت أن أبعث رجلا فيقوم كل واحد منهم على أطم من آطام المدينة فيؤذن كل رجل منهم من يليه، فلم يعجبه ذلك، فذكروا الناقدوس، فلم يعجبه ذلك، فانصرف عبد الله بن زيد مهتما لهم رسول الله صلى الله عليه وسلم، فأرى الأذان في منامه، فلما أصبح غدا فقال له: يا رسول الله، رأيت رجلا سقف المسجد، عليه ثوبان أخضران، ينادى بالأذان، فزعم أنه أذن مثني مثني الأذان كله، فلم فرغ قعد قعدة ثم عاد، فقال مثل قوله الأول، فلما بلغ: حي على الفلاح حي على الفلاح، قال: قد قامت الصلاة، قد قامت الصلاة، الله أكبر الله أكبر لا إله إلا الله. فقام عمر بن الخطاب رضي الله عنه فقال: يا رسول الله، وأنا قد أطاف بي الليلة مثل الذي أطاف به، فقال: ما منعك أن تخبرنا؟ فقال: سبقني عبد الله ابن زيد، فاستحييت، فأعجب بذلك المسلمون، فكانت سنة بعد، وأمر بالأذان.¹⁰¹⁸

3.22. 2. Tercüme

Mezkür el-İmam (Said b. Mansur) süneninin evvelinde dedi: *Ezan Babı*.

Said b. Mansur'a isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Said b. Mansur) dedi ki: Bize Hüseyim b. Beşir rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Husayn b. Abdurrahman rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebi Ya'la rivayet etti. Abdurrahman'ın anlattığına göre Rasulüllah (sav) insanların namaza nasıl toplanacağına dair çareler aradı ve: **'Ben bir takım adamlar göndermeyi, o adamlardan her birinin Medine'nin damlar(çatular)ından bir dama¹⁰¹⁹ çıkıp bir birine haber vererek namaza çağdırmalarını istemiştim'** diyerek (bu düşüncesini) ifade ettiler. Ancak (düşündüğü

¹⁰¹⁷ Ebu Osman Said b. Mansur b. Şu'be el-Horasanî 137 (754) yılı civarında Horasan'ın Belh şehrinin Cuzcan kasabasında doğdu. Ramazan 227'de (Haziran-Temmuz 842) Mekke'de vefat etti. "*es-Sünen*"i önemli eserlerindedir. Bazı kaynaklarda *el-Musannef* diye anılan eserin kaybolduğu sanılırken eserin bir bölümünü Muhammed Hamidullah tesbit etmiş ve tanıtmıştır. Eserin feraiz ve cihad konularını ihtiva eden bu kısmı, Habibürrahman el-Azami tarafından neşre hazırlanmış ve Muhammed Hamidullah'ın girişi yazısıyla birlikte yayımlanmıştır. Bkz. Mehmet Efendioğlu, "*Said b. Mansur*", *DİA*, İstanbul, 2008, c. 35, s. 562.

¹⁰¹⁸ (S), 4a; (A), 11a.

¹⁰¹⁹ اطوم و اطم. ç. اطم. Saray, taştan yapılmış bina, kale, sathı dört köşeli bina gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. *el-Fazlü'l-Mübin*, s. 354.

çare) pek hoşuna gitmedi. Sahabe Rasulüllah’a (sav) *nakusdan*¹⁰²⁰ bahsettiler; onu da beğenmedi. Abdullah b. Zeyd, Rasulüllah (sav) üzüldü diye o da üzülerək yanından ayrıldı. Ezan(nın şekli) Abdullah’a rüyasında gösterildi. Ertesi gün olunca Rasulüllah’a (sav) şöyle dedi: Ya Rasulallah! Rüyamda mescidin tavanına çıkmış üzerinde iki yeşil elbiseli ezan okuyan bir adam gördüm. Ezanın tamamını ikişer ikişer okudu. Ezan bitince oturdu. Sonra söylediklerini ilk okuduğu gibi tekrar etti. Ancak *hayye alal felah, hayye alal felah* kısmına varınca *kad kameti’s-salah, kad kameti’s-salah, Allahu ekber Allahu ekber, lailahe illallah* şeklinde söyledi. Orada bulunan Ömer (ra) ayağa kalktı: *Ya Rasulallah! Abdullah b. Zeyd’e (rüyasında) söylenenler, bu gece bana da söylendi*, dedi. Rasulüllah Ömer’e: **“Bize daha önceden haber vermene mani olan ne oldu?”** dedi. Ömer: *Abdullah b. Zeyd beni geçti, söylemeye utandım*, dedi. Namaza çağrının bu şekilde olması Müslümanların hoşuna gitti. Bu hadiseden sonra ezanın bu şekilde okunması Müslümanlara *sünnet* oldu. Ezan (bu şekilde) emrolundu.¹⁰²¹

3.22.3. Tahric

Said b. Mansur’un es-Sünen’inin tamamına ulaşamadık.¹⁰²² *Sünenü Said b. Mansur* isimli eser¹⁰²³ mezkûr sünenin tefsir konularını içeren belli bir kısmı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle rivayeti asıl kaynağında tespit edemedik. Hadis Abdullah b. Salim el-Basri’nin *el-Evailü’l-Hadisîyye*’sinde *Said b. Mansur*’a atfen zikredilmiştir.¹⁰²⁴

Farklı lafız ve senedlerle aynı konuya işaret eden rivayetler mevcuttur.¹⁰²⁵ Ezanın meşru kılınması ile alakalı olarak **Müslim,**¹⁰²⁶ **Ebu Davud,**¹⁰²⁷ **Tirmizi,**¹⁰²⁸ **Nesai,**¹⁰²⁹ **İmam Malik,**¹⁰³⁰ **Ahmed,**¹⁰³¹ **Adurrazzak,**¹⁰³² **İbni Sa’d,**¹⁰³³ **İbn Huzeyme,**¹⁰³⁴ **İbn**

¹⁰²⁰ Hristiyanların dua vakitlerini duyurmak için çaldıkları, darbettikleri bir alet, çan. Bkz. *el-Mu’cemü’l-Vesit*, s. 955.

¹⁰²¹ Ezanın okunuş şekli hicretin birinci yılında Allah tarafından Abdullah b. Zeyd ve Ömer b. el Hattab’a rüyalarında gösterildi. Böylece ezan onların rüyada gördükleri şekliyle meşrulaştırıldı.

¹⁰²² Kitap bize ulaşmamıştır. Ulaşan kısımları *Feraiz, Vesaye, Nikâh, Talak, Cihad ve Tefsiru’l-Ku’an* konularıdır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 112.

¹⁰²³ Esere bkz. Said b. Mansur, *Sünen*, (Thk. Sad b. Abdullah b. Abdulaziz Ali Humeyyid), Daru’s-Sumayi, 1. Baskı, Riyad 1993.

¹⁰²⁴ Basri, Abdullah b. Salim, *el-Evailü’l-Hadisîyye*, s. 23.

¹⁰²⁵ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, c. 2, s. 92.

¹⁰²⁶ Müslim, *a. g. e.*, s. 385, H. no: 377.

¹⁰²⁷ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 378, H. no: 506.

¹⁰²⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 359, H. no: 189.

¹⁰²⁹ Nesai, *es-Sünenü’l-Kübra*, c. 2, s. 231, H. no: 1603.

¹⁰³⁰ Malik, *Muvatta*, (*Yahya b. Yahya*), (Beşşar Avvad), c. 1, s. 111, H. no: 172.

Hibban,¹⁰³⁵ İbn Ebi Şeybe,¹⁰³⁶ Hâkim,¹⁰³⁷ Beyhaki,¹⁰³⁸ İbnü'l-Cevzi,¹⁰³⁹ İbn Hişam,¹⁰⁴⁰ Belazeri¹⁰⁴¹ ve Heysemi¹⁰⁴² rivayette bulunmuşlardır.

3.22.4 Değerlendirme

Hüşeym b. Beşir (ö. 183). İmam, sika, sebt, huccet, müdellis.¹⁰⁴³

Husayn b. Abdurrahman (ö. 136). Sika, huccet, ahirinde hıfzı bozuldu.¹⁰⁴⁴

Abdurrahman b. Ebi Leyla (ö. 83). Sika.¹⁰⁴⁵

Hadisin isnadında üç ravi bulunmaktadır. Raviler sikadır. Abdurrahman b. Ebi Leyla tabiunun büyüklerindedir. Sahabi atlanarak Hz. Peygamber'den nakledildiğinden hadis *Mürsel* bir rivayettir.¹⁰⁴⁶

Metin yönüyle hadisin sıhhatine mani bir durum yoktur.

Abdullah b. Zeyd'in ezanla ilgili kıssasını birbirine yakın lafızlarla rivayet eden çok sayıda sahabi vardır. Hadislerin isnadları *sahih* ve *hasen* derecesindedir. Bu konuda

¹⁰³¹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1173, H. no: 16590, (16592).

¹⁰³² Abdurrazzak, *a. g. e.*, c. 1, s. 455-457, H. no: 1774-1776.

¹⁰³³ İbni Sa'd, *et-Tabakatül-Kübra*, c. 1, s. 212-213.

¹⁰³⁴ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 1, s. 191, H. no: 380.

¹⁰³⁵ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 572, H. no: 1679.

¹⁰³⁶ İbni Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 2, s. 7-8, H. no: 2136.

¹⁰³⁷ Hâkim, *Müstedrek*, c. 3, s. 410-411, H. no: 5512.

¹⁰³⁸ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 573-576, H. no: 1834.

¹⁰³⁹ İbnü'l-Cevzi, *el-Muntazam*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata vd.), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1992, c. 3, s. 77-79.

¹⁰⁴⁰ İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaeddin Abdülmelik İbn Hişam *es-Siret'ün-Nebeviyye*, (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmiri), Darul'-Kitabi'l-Arabiyy, 3. Baskı, Beyrut 1990, c. 2, s. 149.

¹⁰⁴¹ Belazeri, Ahmed b. Yahya b. Cabir (ö. 279/892-93), *Ensabu'l-Eşraf es-Siret'ün-Nebeviyye*, (Thk. Süheyl Zekkar vd), Darul'-Fikr, 1. Baskı, Beyrut 1996, c. 1, s. 323.

¹⁰⁴² Heysemi, *Mevaridü'z-Zam'an*, c. 1, s. 351, H. no: 287.

¹⁰⁴³ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7312, s. 642; Kasımi, *a. g. e.*, s. 353.

¹⁰⁴⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1368, s. 153; Kasımi, *a. g. e.*, s. 353.

¹⁰⁴⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3993, s. 375.

¹⁰⁴⁶ Abdurrahman b. Ebi Ya'la tabiindedir. Birçok sahabi ile görüşme imkanı olmuştur. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 112.

gelen rivayetlerin en güzeli ve Said b. Mansur'un rivayetine en yakını Ebu Davud'un hadisidir.¹⁰⁴⁷ Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vermiştir.¹⁰⁴⁸

Abdullah b. Zeyd'in ezanla ilgili rüyası kıssası pek meşhurdur. İbnü'l-Mülakkın'ın verdiği bilgiye gere İbn Dıhye *Tenvir* adındaki eserinde ezanla ilgili rivayet tarıklarının *tevatür* boyutlarında olduğunu zikretmiştir.¹⁰⁴⁹

Mürsel hadislerin sıhhati ve kabulü konusunda uzun tartışmalar yapılmıştır. Nevevi'nin belirttiğine göre, hadisçilerin çoğu, birçok fukaha ve usulcüler nazarında *mürsel*, *zayıf* hadistir ve onunla ihticac olunmaz. Bununla beraber, mürselin *sahih* olduğu görüşünü ileri sürenler de vardır. Bunların başında İmam Malik ve İmam Ebu Hanife gelir¹⁰⁵⁰. Bu usul bilgilerinden hareketle ezanla ilgili mezkûr hadisin hem *zayıf*, hem de *sahih* olduğunu ifade etmemiz imkân dâhilindedir.

3.23. Yirmi Üçüncü Kitap: İbn Ebi Şeybe'nin Musannefi¹⁰⁵¹

3.23.1. Metin

"الكتاب الثالث والعشرون : مصنف ابن أبي شيبة

قال الإمام أبو بكر عبد الله بن محمد الشهير بابن أبي شيبة في أول مصنفه : باب ما يقول الرجل إذا دخل الخلاء، وبالسند إليه قال: حدثنا هشيم بن بشير، عن عبد العزيز بن صهيب، عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا دخل الخلاء قال : أعوذ بالله من الخبث والخبائث.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 359; Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 378-381; Kasımi, *a. g. e.*, s. 355.

¹⁰⁴⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 359.

¹⁰⁴⁹ İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrul-Münir*, c. 3, s. 334-344.

¹⁰⁵⁰ Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 292-293.

¹⁰⁵¹ Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe İbrahim el-Absi el-Kufi 159'da (776) Kufe'de doğdu. 8 Muharrem 235'te (2 Ağustos 849) vefat etti. Kıymetli eserler yazmıştır. *el-Musannef*'i meşhurdur. Kaynaklarda *es-Sünen fi'l-Fıkh, es-Sünen fi'l-Fıkh ve'l-Hadis ve el-Musannef fi'l-Ehadis ve'l-Asar* şeklinde geçmektedir. İbn Ebi Şeybe eserini kitab ve bablara göre tasnif etmiştir. Onun maksadının fıkıh mezheplerinin henüz teşekkül etmediği bu devrede hadislerde mevcut ahkâmı ortaya çıkarmak ve teşrie hizmet etmek olduğu anlaşılmaktadır. İbn Kesir'in *benzerini kimsenin yazamadığı bir kitap* diye övdüğü el-Musannef, Kütüb-i Sitte'den önceki dönemde telif edilmiş eserlerdendir. İçinde yaklaşık 38.000 rivayet mevcuttur. Kemal Yusuf el-Hut neşrinde bu rakam 37.943 olarak tesbit edilmiştir. el-Musannef ilk defa Abdülhalik el-Efgani ve Muhtar Ahmed en-Nedvi tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir. Bkz. Ali Yardım, "*İbn Ebu Şeybe*", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 443-444; Mehmet Efendioğlu, "*el-Musannef*", *DİA*, İstanbul, 2006, c. 31, s. 237-238; İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3575, s. 339.

¹⁰⁵² (S), 4a; (A), 11b.

3.23.2. Tercüme

İbn Ebi Şeybe olarak meşhur olan el-İmam Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed musannefinin başında dedi: *Kişi Heleya Girince Okuyacağı Dua Babı.*

İbn Ebi Şeybe'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İbn Ebi Şeybe) dedi ki: Bize Hüseyim b. Beşir rivayet etti. (Hüseyim) Abdulaziz b. Suheyb'den, (o da) Enes b. Malik'den (ra) rivayet etmiştir. Enes şöyle demiştir: Nebi (sav) helaya girince¹⁰⁵³ şöyle dua ederdi: **“Allahım! Erkek ve dişi şeytanlar(ın iğvasın)dan Sana sığınırım.”**

3.23.3. Tahric

el-Musannef'in ilk rivayetidir.¹⁰⁵⁴ Hadisi **İbn Ebi Şeybe**'den başka **Buhari**,¹⁰⁵⁵ **Müslim**,¹⁰⁵⁶ **Ebu Davud**,¹⁰⁵⁷ **Tirmizi**,¹⁰⁵⁸ **Nesai**,¹⁰⁵⁹ **İbn Mace**,¹⁰⁶⁰ **Ahmed**,¹⁰⁶¹ **İbnü'l-Ca'd**,¹⁰⁶² **Darimi**,¹⁰⁶³ **İbn Carud**,¹⁰⁶⁴ **İbn Hibban**,¹⁰⁶⁵ **Ebu Ya'la el-Mevsili**,¹⁰⁶⁶ **Ebu Avane**,¹⁰⁶⁷ **Ebu Nuaym**,¹⁰⁶⁸ **Beyhaki**,¹⁰⁶⁹ **Bezzar**,¹⁰⁷⁰ **Begavi**,¹⁰⁷¹ **Taberani**,¹⁰⁷² **İbnü's-Sünni**¹⁰⁷³ ve **İbnü'l-Mülekkin**¹⁰⁷⁴ rivayet etmişlerdir.

¹⁰⁵³ Yani helaya girmek istediğinde. Bu ifade “**Namaza kalktığımızda abdest alın**” ayetine benzemektedir.

¹⁰⁵⁴ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 1, s. 5. H. no: 1-5.

¹⁰⁵⁵ Buhari, *a. g. e.*, c. 1, s. 67, H. no: 142, (6322); *el-Edebü'l-Müfred*, (Thk. Emin ez-Züheyri), Mektebetü'l-Mearif, 1. Baskı, Mekke 1998, s. 362, H. no: 692.

¹⁰⁵⁶ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 283-284, H. no: 375.

¹⁰⁵⁷ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 1, s. 18-19, H. no: 4-6.

¹⁰⁵⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 1, s. 10, H. no: 5.

¹⁰⁵⁹ Nesai, *Mücteba*, c. 1, s. 229, H. no: 19.

¹⁰⁶⁰ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 260, H. no: 298.

¹⁰⁶¹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 846, H. no: 11969, (12006, 14044, 19546, 19547).

¹⁰⁶² İbnü'l-Ca'd, *a. g. e.*, s. 627, H. no: 1473.

¹⁰⁶³ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 530, H. no: 696.

¹⁰⁶⁴ İbn Carud, *a. g. e.*, c. 1, s. 36, H. no: 28.

¹⁰⁶⁵ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 4, s. 253-256, H. no: 1407.

¹⁰⁶⁶ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 19, H. no: 3902, (3915, 3931, 4914, 3940).

¹⁰⁶⁷ Ebu Avane, *Müsned*, c. 1, s. 184, H. no: 576.

¹⁰⁶⁸ Ebu Nuaym, *a. g. e.*, s. 408-409, H. no: 824-826.

¹⁰⁶⁹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 1, s. 154, H. no: 452.

¹⁰⁷⁰ Bezzar, *a. g. e.*, c. 13, s. 69, H. no: 6409.

¹⁰⁷¹ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 376-380, H. no: 186.

¹⁰⁷² Taberani, *Dua*, s. 964, 965, H. no: 365-367; *el-Mu'cemü's-Sağir*, c. 2, s. 44.

¹⁰⁷³ İbnü's-Sünni, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed (ö.364/975), *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*, (Thk. Abdurrahman Kevser), Şirketü'l-Erkam, Dâru'l-Erkam, 1.Baskı, Beyrut 1998, s. 27, H. no: 17.

¹⁰⁷⁴ Hadisin tahricine ve şevahidine bkz. İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 2, s. 390-393.

3.23.4. Değerlendirme

Hüseyim b. Beşir (ö. 183). İmam, sika, sebt, huccet, müdellis.¹⁰⁷⁵

Abdulaziz b. Suheyb (ö. 130). Sika, hüccet.¹⁰⁷⁶

Enes b. Malik (ö. 93). Sahabi.¹⁰⁷⁷

Hadisin isnadı *sahih*¹⁰⁷⁸ ve ricali sikadır. Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vermiştir.¹⁰⁷⁹

Begavi, *hadisin sıhhatinde ittifak vardır*, demiştir.¹⁰⁸⁰ Elbani, *sahih* olarak değerlendirmiştir.¹⁰⁸¹

3.24. Yirmi Dördüncü Kitap: Beyhaki'nin Sünenü'l-Kübrası¹⁰⁸²

3.24.1. Metin

"الكتاب الرابع والعشرون : سنن البيهقي الكبرى"

قال الإمام أبو بكر أحمد بن حسين الشهير بالبيهقي في كتابه المذكور : باب الإجمال في طلب الدنيا وترك طلبها بما لا يحل، وبالسند إليه قال : أخبرنا الإمام أبو الطيب سهل بن محمد بن سليمان إمامنا، قال: أنبأنا أبو بكر محمد بن علي بن إسماعيل الشاشي، قال: أنبأنا إسحاق بن بنان الأنماطي، قال: أنبأنا أبو همام الوليد بن شجاع، قال: أنبأنا عبد الله بن وهب، قال أنبأنا عمرو بن الحارث، عن سعيد بن أبي هلال، عن محمد بن المنكدر، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا تستبطئوا الرزق فإنه لم يكن عبد ليموت حتى يبلغه آخر رزق هو له، فاتقوا الله وأجملوا في الطلب من الحلال وترك الحرام.¹⁰⁸³

¹⁰⁷⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7312, s. 642; Kasımi, *a. g. e.*, s. 353.

¹⁰⁷⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4102, s. 387.

¹⁰⁷⁷ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 275, c. 1, s. 71-73.

¹⁰⁷⁸ İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 260; Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 530; Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 1, s. 19; Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 376; İbnü'l-Mülekkin, *a. g. e.*, c. 2, s. 390-393.

¹⁰⁷⁹ Tirmizi, *a. g. e.*, 4 c. 1, s. 10.

¹⁰⁸⁰ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 376.

¹⁰⁸¹ Elbani, *İrväu...*, c. 1, s. 90; Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 362.

¹⁰⁸² Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhaki Şaban 384'te (Eylül 994) Nişabur'a bağlı Beyhak bölgesinin Hüsvircird köyünde doğdu, 10 Cemaziyevvel 458'de (9 Nisan 1066) Nişabur'da vefat etti. *es-Sünenü'l-Kebir* en önemli hadis kitaplarından biridir. Eser fıkıh bablarına göre tasnif edilmiştir. En çok hadis içeren sünenlerden biri sayılır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "*Beyhaki*", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 6, s. 59-62; Mehmet Efendioğlu, "*es-Sünenü'l-Kübra*", *DİA*, İstanbul, 2010, c. 38, s. 148-150.

¹⁰⁸³ (S), 4a; (A), 11b.

3.24.2. Tercüme

el-Beyhaki olarak meşhur olan el-İmam Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin mezkur kitabında dedi: *Dünya Talebini Güzel Yapmak ve Helal Olmayan Şeyleri İstemeyi Terketmek Babı.*

el-Beyhaki'ye isnadla hadisi (rivayet ediyorum).

(Beyhaki) dedi ki: Bize el-İmam Ebu't-Tayyib Sehl b. Muhammed b. Süleyman *imla yoluyla* haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. İsmail eş-Şaşi heber verdi. (O da) dedi ki: Bize İshak b. Bennan el-Enmati haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu Hemmam el-Velid b. Şuca haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (O da) dedi ki: Amr b. el-Haris haber verdi. (O da) Said b. Ebi Hilal'den, (Said) Muhammed b. el-Münkedir'den, (Muhammed) Cabir b. Abdillah'dan (ra) rivayet etmiştir. Cabir'in (ra) söylediğine göre Rasulüllah (sav) şöyle buyurmuşlardır: ***“Rızkın yavaş geldiğini düşünmeyin. Zira bir kul kendisine tahsis edilen son rızıkna erişmedikçe ölmeyecektir. O halde Allah'tan korkun! Rızkı güzel yoldan arayın: Helali alın, haramı terkedin!”***

3.24.3. Tahric

es-Sünenü'l-Kübra'nın 1404 nolu rivayetidir.¹⁰⁸⁴ Hadisi **Beyhaki**'den başka **Kuzai**,¹⁰⁸⁵ **İbn Mace**,¹⁰⁸⁶ **İbn Asım**,¹⁰⁸⁷ **İbn Hibban**,¹⁰⁸⁸ **Taberani**,¹⁰⁸⁹ **Hâkim**,¹⁰⁹⁰ **Ebu Nuaym**,¹⁰⁹¹ **Begavi**,¹⁰⁹² **Münziri**¹⁰⁹³ ve daha başkaları rivayet etmişlerdir.

¹⁰⁸⁴ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 5, s. 434, H. no: 1404.

¹⁰⁸⁵ Kuzai, *a. g. e.*, c. 2, s. 185-186, H. no: 1151, (1152).

¹⁰⁸⁶ İbn Mace, *Sünen*, c. 3, s. 525, H. no: 2142.

¹⁰⁸⁷ İbn Asım, *Sünne*, s. 182, H. no: 417.

¹⁰⁸⁸ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 8, s. 32 H. no: 3239, (3241).

¹⁰⁸⁹ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 9, s. 38, H. no: 9074.

¹⁰⁹⁰ Hâkim, *Müstedrek*, c. 2, s. 5, H. no: 2186-2188.

¹⁰⁹¹ Ebu Nuaym, *Hilye*, c. 3, s. 156, (157).

¹⁰⁹² Begavi, *Cüz*, s. 29, H. no: 4.

¹⁰⁹³ Münziri, Ebu Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdülkavi (ö. 656), *et-Terğib ve't-Terhib*, (Tlk. Muhammed Nasıruddin el-Elbani), Mektebetü'l-Mearif, 1. Baskı, Riyad 1424, c. 2, s. 694.

3.24.4. Değerlendirme

el-İmam Ebu't-Tayyib Sehl b. Muhammed b. Süleyman es-Su'luki (ö. 404). Sika, imam, fakih, edib, mütekellim. Bazıları onu 4. Asrın müceddidi saymıştır.¹⁰⁹⁴

Ebu Bekir Muhammed b. Ali b. İsmail eş-Şaşi (ö. 365). Sika. Allame, imam, fakih, usuli, lugavi, Horasan âlimi, vaktinin imamı, tesanif sahibi.¹⁰⁹⁵

İshak b. Bünan el-Enmati (ö. ?). Sika.¹⁰⁹⁶

Ebu Hemmam el-Velid b. Şuca (ö. 243). Sika, hafız, saduk, la be'se bihi.¹⁰⁹⁷

Abdullah b. Vehb el-Kureşi (ö. 197). Sika, imam, hafız, fakih, abid.¹⁰⁹⁸

Amr b. el-Haris (ö. 148). Sika, fakih, hafız, hüccet.¹⁰⁹⁹

Said b. Ebi Hilal (ö. 135). Sika. Hafız, fakih.¹¹⁰⁰

Muhammed b. el-Münkedir (ö. 130). İmam, sika, fazıl.¹¹⁰¹

Cabir b. Abdillan (ö. 78/697). Sahabi.¹¹⁰²

Hadisin senedi *muttasıl* olup tüm ravileri sikadır. Farklı sened ve lafızlarla birçok kaynakta yer almış ve önemli bir kısmının isnadı *sahih* olarak tespit edilmiştir.¹¹⁰³ Elbani

¹⁰⁹⁴ Zehebi, *Siyer*, c. 17, s. 207-208; Kasımi, *a. g. e.*, s. 360.

¹⁰⁹⁵ Zehebi, *Siyer*, c. 16, s. 283-284; Kasımi, *a. g. e.*, s. 360.

¹⁰⁹⁶ Sehmi, *Süalatü Hamza b. Yusuf es-Sehmi, li'd-Darekutni ve Ğayrihi mine'l Meşayih fi'l Cerh ve't Ta'dil*, (Thk. Abdullan b. Abdülkadir), Mektebeyü'l-Mearif, Riyad 1984, trc. No: 187, s. 171.

¹⁰⁹⁷ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7428, s. 651; Kasımi, *a. g. e.*, s. 360.

¹⁰⁹⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3694, s. 348.

¹⁰⁹⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5004, s. 461.

¹¹⁰⁰ Zehebi, *Siyer*, c. 6, 303-304, Kasımi, *el-Fazlü'l-Mübin*, s. 361.

¹¹⁰¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6327, s. 568.

¹¹⁰² İbn Hacer, *İsabe*, trc. No: 1022, c. 1, s. 222-223.

¹¹⁰³ Kuzai, *a. g. e.*, c. 2, s. 185-186; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 8, s. 32-33.

et-Terğib ve't-Terhib'de hadislerin hükmünü değerlendirirken bu rivayete *sahih liğayrihi* notu düşmüştür.¹¹⁰⁴

Hâkim, *hadis Buhari ve Müslim şartları üzere sahihtir*, hükmünü vermiştir.¹¹⁰⁵ Ayrıca hadisin *sahih* hükmü verilen şahidi vardır.¹¹⁰⁶

4.25. Yirmi Beşinci Kitap: İmam Hafız İbn Asakir'in Şam Tarihi¹¹⁰⁷

3.25.1. Metin¹¹⁰⁸

"الكتاب الخامس والعشرون: تاريخ الإمام الحافظ ابن عساكر لدمشق الشام"

قال الحافظ أبو القاسم علي بن الحسن الشهير بابن عساكر الدمشقي، في تاريخه المذكور، وبالسند إليه قال: أخبرنا أبو العباس أحمد بن الفضل بن أحمد، قال: أنبأنا أبو بكر أحمد بن الفضل بن محمد الباطر قاني، قال: حدثنا أبو بكر محمد بن علي بن أحمد الخطيب، قال: حدثنا أبو جعفر محمد بن الحسن البزار بسباب الطاق، قال: حدثنا محمد المعافى الصيداوي بصور، قال: حدثنا أبو يحيى زكريا بن يحيى الوقار، قال: قرئ علي عبد الله بن وهب وأنا أسمع، قال: الثوري: قال مجالد: قال أبو الوداك: قال أبو سعيد الخدري: قال عمر بن الخطاب رضي الله عنه: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: قال موسى: يا رب - وذكر كلمة - فأتاه الخضر. وذكر الطبراني هذا الحديث مبسوطا بسنده المذكور عن محمد بن المعافى إلى أبي سعيد الخدري، قال: قال عمر بن الخطاب، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: قال أخي موسى عليه السلام: يا رب أربي الذي كنت أريتي في السفينة، فأوحى الله إليه: يا موسى، إنك ستراه فلم يلبث إلا يسيرا حتى أتاه الخضر، وهو فتى طيب الريح، حسن بياض الثياب مُشَمَّرُهُ، فقال: السلام عليك ورحمة الله يا موسى بن عمران، إن ربك يقرأ عليك السلام، قال موسى: هو السلام وإليه السلام، والحمد لله رب العالمين الذي لا أحصي نعمه، ولا أقدر على أداء شكره إلا بمعونته، ثم قال موسى: أريد أن توصيني بوصية ينفعني الله بها بعدك، قال الخضر: يا طالب العلم إن القائل أقل ملالة من المستمع، فلا تمل جلساءك إذا حدثتهم، واعلم أن قلبك وعاء، فانظر ماذا تحشو به وعاءك، واعزف عن الدنيا وانبذها وراءك، فإنها ليست لك بدار، ولا لك فيها محل قرار، وإنما جعلت بلغة للعباد والتزود منها للمعاد، ورض نفسك على الصبر تخلص من الإثم، تفرغ للعلم إن كنت تريده، فإنما العلم لمن تفرغ له، ولا تكن مكثارا بالنطق مهذارا، فإن كثرة المنطق يشين العلماء، ويبدى مساوئ السخفاء، ولكن عليك بالاعتقاد، فإن ذلك من التوفيق والسداد،

¹¹⁰⁴ Münziri, *et-Terğib ve't-Terhib*, (Elbani), c. 2, s. 694.

¹¹⁰⁵ Hâkim, *Müstedrek*, c. 2, s. 5.

¹¹⁰⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=1&sid=2069&bk_no=1327&cid=1163 et. 23/08/2016.

¹¹⁰⁷ Ebü'l-Kasım Ali b. el-Hasen b. Hibetillah b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşki eş-Şafii 499 Muharreminde (Eylül 1105) Dimaşk'ta doğdu. 11 Receb 571'de (25 Ocak 1176) aynı yerde vefat etti. Çok sayıda eser yazdı. Tam adı *Tarihu Medineti Dimaşk ve Zikru Fazliha ve Tesmiyetü Men Halleha mine'l-Emasil ev İctaze bi Nevahiha min Varidiha ve Ehliha* olan ve kısaca *Tarihu Medineti Dimaşk* eseri ile tanındı. Hatib el-Bağdadi'nin *Tarihu Bağdad*'ı örnek alınarak yazılan kitap Dimaşk'a dair en geniş kaynaktır. Pek çok muhtasarı, zeyli ve kısmi neşirleri olan eser yayımlanmıştır. Bkz. Mustafa S. Küçükaşçı-Cengiz Tomar, "*İbn Asakir*", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 321-324; Abdülkerim Özyaydın, "*Tarihu Medineti Dimaşk*", *DİA*, İstanbul, 2011, c. 40, s. 90-92.

¹¹⁰⁸ (S), 4ab; (A), 12ab.

وأعرض عن الجهال وباطلهم، واحلم عن السفهاء، فإن ذلك فعل الحكماء وزين العلماء. وإذا شتمك الجاهل فاسكت عنه حلما وجانبه حزما، فإن ما بقي من جهله عليك وسبه إياك أكثر وأعظم، يا ابن عمران ولا ترى أنك أوتيت من العلم إلا قليلا، فإن الاندلاث والتعسف من الاقتحام والتكلف، يا ابن عمران: لا تفتحن بابا لا تدرى ما غلقه؟ ولا تغلقن بابا لا تدرى ما فتحه؟ يا ابن عمران: من لا تنتهي من الدنيا نهمته ولا تنقضي عنها رغبته، كيف يكون عابداً؟ ومن يحقر حاله ويتهم الله فيما قضى له، كيف يكون زاهداً؟! هل يكف عن الشهوات من غلب عليه هواه، أو ينفعه طلب العلم والجهل قد حواه، لأن سعيه إلى آخرته وهو مقبل على دنياه، ويا موسى تعلم ما تعلمت لتعمل به، ولا تَعَلِّمَهُ لتحدث به فيكون عليك وباله ولغيرك نوره، يا موسى بن عمران: اجعل الزهد والتقوى لباسك، والعلم والذكر كلامك، وأستكثر من الحسنات فإنك تصيب السيئات، وزعزع بالخوف قلبك، فإن ذلك يرضي ربك، واعمل خيرا فإنك لا بد عامل سواه، وقد وعظت إن حفظت، فتولى الخضر، وبقي موسى حزينا مكروبا يبكي.¹¹⁰⁹

3.25.2. Tercüme

İbn Asakir ismiyle meşhur olan Şamlı âlim el-İmam Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasen mezkûr tarihinde¹¹¹⁰ dedi:

İbn Asakir'e isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İbn Asakir) dedi ki: Bize Ebu'l-Abbas Ahmed b. el-Fadl b. Ahmed haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu Bekr Ahmed b. el-Fadl b. Muhammed el-Batarkani haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Hatib rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasen el-Bezzar et-Tak Kapısı'nda¹¹¹¹ rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Muhammed el-Muafi es-Saydavi Mısır'da rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Yahya Zekeriyya b. Yahya el-Vekar rivayet etti. (O da) dedi ki: (Bu hadis) Abdullah b. Vehb'e okundu, ben de dinledim. es-Sevri, Mucalid, Ebu'l-Veddak, Ebu Said el-Hudri, Ömer b. el-Hattab (ra) tarikiyla rivayet ettiklerine göre Rasulüllah (sav) şöyle buyurmuştur: **“Musa (as): Ya Rabbi, diyerek dua etti ve bir kelime söyledi. Hemen ardından Hızır (as)¹¹¹² ona geldi.**

¹¹⁰⁹ (S), 4ab; (A), 12ab.

¹¹¹⁰ Yani *et-Tarihu'l-Kebir li Dimaşk*'inde. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 363.

¹¹¹¹ Tak Kapısı, Bağdat'ın doğusuna düşen büyük bir mahalledir. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 54.

¹¹¹² Hızır'ın (as) konumu tartışmalıdır. Kimi *nebi*, kimi *rasül*, kimi *melik*, kimi de *veli* olduğuna zahip olmuştur. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 372-374.

Bu hadisi et-Taberani Muhammed b. el-Muafi'den Ebu Said el-Hudri'ye kadar olan mezkûr senedle zikretmiştir.¹¹¹³ (Taberani'deki rivayete göre) Ömer b. el-Hattab şöyle demiştir: Rasulüallah (sav) anlattı: ***“Kardeşim Musa (as) şöyle dua etti: Ya rabbi! Daha önce gemide bana gösterdiğin o kimseyi tekrar göster. Allah Musa'ya vahyetti. Dedi ki: Ey Musa! Sen Hızır'ı göreceksin! Çok geçmeden Hızır temiz kokulu, paçaları yukarı sıvanmış beyaz elbiseli genç (bir zat) olarak ona geldi. Hızır: es-Selamu aleyke ve rahmetüallah ey Musa b. İmran! Rabbin sana selam gönderdi, dedi. Musa da: O Allah Selam'dır. Selam O'nadır. Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. O öyle bir Allah'tır ki yardımı olmadan nimetlerini sayamam ve şükürünü eda edemem, dedi ve Musa (as) sözüne ilave ederek: Senden öyle bir öğüt istiyorum ki senden sonra bir ömür boyu bana fayda versin, dedi. Hızır (şöyle bir tavsiyede bulundu ve) dedi ki:***

Ey ilim aşığı (Musa)! Bil ki, konuşan kimse dinleyen kimseden daha az usanır. Konuştuğunda beraberinde olan ilim arkadaşlarını usandırma!

Kalbin bir kap gibidir. Kabına ne toplandığına bir bak!

Dünyadan uzak dur ve onu arkana at. Çünkü dünya senin (öz) vatanın değil; orada sonsuza dek kalmayacaksın! Dünya, kullar için kendilerine yetecek bir maişet, ahiret için de azık tedariki kılındı.

Nefsini sabra alıştıır ki, günahattan halas olabileşin!

İlim istiyorsan (hususî) vakit ayır. İlim elde etmek, ancak ilme vakit ayıranlar için mümkündür. Çok konuşan saçma sapan söz söyleyen bir kişi olma. Çok konuşmak; âlimlere uğursuzluk getirir, akılsız ve budala kimselerin kötülüklerini ortaya çıkarır.

İşlerinde orta yol tut. Orta yol tutmak, tevfiik-i ilahî ve doğruluktan (sayılır).

¹¹¹³ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 7, s. 78-80, H. no: 6908.

Cahillerden ve cahillerin batıl hallerinden yüz çevir. Sefihlere katlan. Sefihlere katlanmak, hikmet ehlinin fülü ve âlimlerin süsüdür. Cahil biri sana sataşursa sabrederek sus, ihtiyatla ondan kaçın. Zira cahilin sende bıraktığı etki ve sana sövmesi (ondan çok), sana daha fazla zarar verir.

Ey İmran oğlu! Biliyorsun ki sana ilimden ancak az bir şey verilmiştir. Düşünmeden ve tartmadan bir konuda ileri atılman ve gereksiz konuşman, tekellüf ve düşüncesiz hareketlerdendir.¹¹¹⁴

Ey İmran oğlu! Anahtarını bilmediğin kapıyı sakın açma! Açmasını bilmediğin kapıyı da kapama!

Ey İmran oğlu! Bir kimse dünyadan olan yağması son bulmuyor ve dünyaya rağbeti kesilmiyorsa, böyle bir kişi nasıl abid olabilir?! Bir kimse kendi halini hakir görür ve hakkında verdiği hükümden dolayı Allah'ı suçlarsa, nasıl zahid olabilir?! Heva ve arzularına yenilen bir kimse şehvetlerden uzak durabilir mi? Ya da sefih ve aptalca bir yaşam onu kaplamışken ilim tahsili ona fayda verir mi?! Fayda vermez. Zira böylelerin zahirdeki sa'yü gayreti ahiret için çalşıyormuş gibi olsa da, haddi zatında bunlar, dünyaya yönelmiş kimselerdir.

Ey Musa! Öğrendiğin bir bilgiyi amel etmek için öğren. O bilgiyi (sadece) birilerine anlatmak için öğrenme. Yoksa ilmin vebali sana, nuru da başkasına olur.

Ey İmran oğlu Musa! Zühd ve takva elbisen, ilim ve zikir kelamın olsun.

İyilikleri çok yap. Zira sen kötülüklerle (illa) karşılaşacaksın.

Kalbini korku ile titret. Çünkü bu Rabbini memnun eder.

¹¹¹⁴ “İkhtiham” düşünmeden bir büyük işe girişmek; “tekellüf” zoraki ve külfetle bir şeyi yapmak; “indilas” düşünmeden, görmeden ileri atılma; “teassüf” düşünmeden ve görmeden bir şeyi yapmak. Bkz. Kasımı, a. g. e., s. 370.

Hayır işle. Zira sen kaçınılmaz olarak başka fiiller de işleyeceksin.

(Ey Musa!) Eğer koruyup muhafaza edebilirsen sana (bu tavsiyelerimle güzel bir) öğüt verilmiş oldu.

Bu öğütlerin ardından Hızır gitti. Musa da (as) ardından mahzun kederli bir vaziyette ağlayarak kala kaldı.”

3.25.3. Tahric

Rivayet İbn Asakir’in *Tarihu Medineti Dimaşk* ve İbn Manzur’un *Muhtasaru Tarihi Dimaşk* kitaplarında yer almaktadır.¹¹¹⁵ Hadisi **Hatib el-Bağdadi**,¹¹¹⁶ **Taberani**,¹¹¹⁷ **İbn Adıyy**,¹¹¹⁸ **İbnü’l-Adim**,¹¹¹⁹ **İbn Kesir**,¹¹²⁰ **Mütteki**,¹¹²¹ **Heysemi**¹¹²² ve **Kenani**¹¹²³ kitaplarında zikretmişlerdir.

3.25.4. Değerlendirme

Ebu’l-Abbas Ahmed b. el-Fadl b. Ahmed (ö. ?). Hakkında bilgi bulunamadı.

Ebu Bekr Ahmed b. el-Fadl b. Muhammed el-Batarkani (ö. 460). Sika, büyük imam, kurra şeyhi, sahibü’l-hadis. Ahlakı, hey’eti, kıraati ve dirayeti güzeldi.¹¹²⁴

Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Hatib (ö. ?). Hakkında bilgi bulunamadı.

¹¹¹⁵ İbn Asakir, *a. g. e.*, trc. no: 1965, c. 16, s. 414-415; İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari (ö. 711/1311), *Muhtasar Tarihi Dimaşk li İbn Asakir*, (Thk. Muhammed Mutı vd.), Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Dimaşk 1984, trc. no: 23, c. 8, s. 61-62. Bu hadis kitabın ilk rivayeti olmadığı gibi ilk *merfu* hadisi de değildir. İbn Asakir kitabını hadislerle başlatmamıştır. Kitabın girişinde Dimaşk ile ilgili bilgiler vardır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 117.

¹¹¹⁶ Hatib el-Bağdadi, *el-Cami li Ahlakı'r-Ravi*, c. 1, s. 94-96.

¹¹¹⁷ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 7, s. 78-80, H. no: 6908; *el-Mu'cemü'l-Kebir*, c. 8, s. H. no: 7530.

¹¹¹⁸ İbnü'l-Adıyy, Ebu Ahmed Abdullah b. Adıyy el-Cürçani (ö. 365), *el-Kamil fi Duafai'r-Rical*, (Thk. Mazin es-Sersavi), Mektebetü'r-Rüşd, c. 5, s. 151.

¹¹¹⁹ İbnü'l-Adim, Kemaleddin Ömer b. Ahmed b. Ebi Cerade (ö. 660/1262), *Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Halep*, (Thk. Dr. Süheyl Zekkar), Daru'l-Fikr, Beyrut 1988, c. 7, s. 3295.

¹¹²⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Thk. Beşşar Avvad vd.), Daru İbn Kesir, 2. Askı, Dimaşk 2010, c. 2, s. 130.

¹¹²¹ Mütteki, *Kenzu'l-Ummal*, c. 16, s. 143-145, H. no: 44176.

¹¹²² Heysemi, *Mecmau'l-Bahreyn fi Zevaidi'l-Mu'cemeyn*, (Thk. Abdülkuddüs b. Muhammed Nezir), Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad 1992, H. no: 5091; *Mecmau'z-Zevaid*, c. 1, s. 172-173, H. no: 447.

¹¹²³ Kenani, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Irak (ö. 963), *Tenzihü's-Şeria*, (Thk. Abdulvehhab Abdullatif), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 1981, c. 1, s. 243-244.

¹¹²⁴ Zehebi, *Siyer*, c. 18, s. 182-183; Kasimi, *a. g. e.*, s. 364.

Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasen el-Bezzar (ö. ?). Mechulü'l-hal.¹¹²⁵

Muhammed el-Muafi es-Saydavi (ö. 291). Makbul.¹¹²⁶

Ebu Yahya Zekeriyya b. Yahya el-Vekar (ö. 187). Saduk, vaz' ile itham edildi, hata ederdi. Münkeru'l-hadis, metruk, zaif, mecruh. İbn Adiy ed-Duafa'sında hadis vaz' ettiğini ifade etmiştir.¹¹²⁷ İbn Hibban ise onu sika kabul etmiş, öğrencisi Ebu Zür'a da hakkında iyi konuşmuştur.¹¹²⁸

Abdullah b. Vehb el-Kureşi (ö. 197). Sika, imam, hafız, fakih, abid.¹¹²⁹

es-Sevri¹¹³⁰ (ö. 161/778). Sika, hafız, hucet, imam, fakih, abid, zahid.¹¹³¹

Mucalid b. Said (ö. 144/762). Daifü'l-hadis, leyse bi'l-kavi, sika.¹¹³²

Ebu'l-Veddak¹¹³³ (ö. ?). İbn Main ve Zehebi'ye göre sika, İbn Hazm'a göre zaif, İbn Sa'd kalilü'l-hadis olduğunu söylemiştir. Saduk, yehimü, sika.¹¹³⁴

Ebu Said el-Hudri¹¹³⁵ (ö. 74/693-94). Sahabi, müksirundan, imam, Medine müftüsü.¹¹³⁶

Ömer b. el-Hattab (ö. 23). Sahabi.¹¹³⁷

Hadisin İsnadı

¹¹²⁵ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=798&pid=380559&hid=15053 et. 18/09/2016.

¹¹²⁶ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=798&pid=380559&hid=15053 et. 18/09/2016.

¹¹²⁷ İbnü'l-Adiy, *a. g. e.*, c. 5, s. 148.

¹¹²⁸ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=798&pid=380559&hid=15053 et. 18/09/2016; Kasimi, *a. g. e.*, s. 365.

¹¹²⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3694, s. 348.

¹¹³⁰ Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevri

¹¹³¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2145, s. 239-240.

¹¹³² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5478, s. 579.

¹¹³³ Cebr b. Nevf

¹¹³⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 894, s. 114; Kasimi, *a. g. e.*, s. 366.

¹¹³⁵ Ebu Said el-Hudri Sad b. Malik b. Sinan

¹¹³⁶ İbn Hacer, *İsabe*, trc. No: 2189, c. 3, s. 85-86.

¹¹³⁷ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 5731, c. 4, s. 279-280.

Hadis on bir raviden oluşan uzun bir rivayet zincirine sahiptir. Ravilerden Ebu'l-Abbas Ahmed b. el-Fadl b. Ahmed ve Ebu Bekr Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Hatib hakkında *bilgiye ulaşamadı*. Ebu Cafer Muhammed b. el-Hasen el-Bezzar *mechülü'l-hal* olarak nitelenmiştir. Ebu Yahya Zekeriyya b. Yahya el-Vekar, Mucalid b. Said ve Ebu'l-Veddak *cerh elfazı* ile nitelenmişlerdir. Aynı zamanda *sika* oldukları da beyan edilmiştir. Geri kalan raviler ise sikadır. Bazı raviler hakkında yapılan olumsuz değerlendirmeler dikkate alındığında hadisin isnadının *zayıf* olduğuna hükmedebiliriz.

Muhammed Muti'nin naklettiğine göre İbn Adiyy rivayetin *mevzu batıl* olduğunu söylemiştir. İbn Kesir el-Bidaye'sinde, İbn Asakir'in bu rivayetinin senedinde Zekeriyya b. Yahya el-Vakar'ın bulunduğunu ve bu zatın *büyük yalancılardan* olduğunu söylemiş ve hadisi zikrettikten sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır: 'Bu hadis sahih olamaz. Zannediyorum ki bu rivayet Zekeriyya b. Yahya el-Vakar el-Mısri'nin *işinden*. Hadis imamlarından çok kişi Zekeriyya'yı *yalancılıkla* suçlamıştır. Ancak şaşılacak olan şu ki İbn Asakir bu zatla ilgili susmuş, hakkında kötü bir şey söylememiştir'.¹¹³⁸ İbn Hibban Zekeriyya b. Yahya el-Vakar'ı *sika* ravilerden saymış, öğrencisi Ebu Zür'a da onu *tahsin* etmiştir.¹¹³⁹ İbn Adiyy hadisin isnadında Zekeriyya'nın olduğunu ve bu hadisin *batıl ve mevzu* olduğunu ileri sürmüştür.¹¹⁴⁰

Hadisin Metni

Hadisin metni iki yönden tartışmaya açık bulunmaktadır: İlki Hızır'ın (as) söylediklerinin doğru olup olmadığı hususudur. Diğer de Hızır'ın (as) hayatta olup olmadığı meselesidir.

Hızır'ın (as) Hz. Musa (as) ile buluşması, ona tavsiyede bulunması ve tavsiye ettiği şeylerin mutevası naslara aykırı bir durum arzetmemektedir. Keza akla aykırılık da söz konusu değildir. Hz. Musa'nın (as) Hz. Hızır'la (as) bir araya geldiği ve ondan ilim

¹¹³⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 2, s. 136.

¹¹³⁹ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 54-55.

¹¹⁴⁰ Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 54-55; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 120.

aldığı *kitab* ile sabittir.¹¹⁴¹ Tavsiye ettiği şeylerin içeriğine gelince orada da ayet ve hadislere aykırı bir durum söz konusu değildir. Öğütlerin hikmetli sözler olduğu ve veciz ifadeler içerdiği aşikârdır.

Hızır'ın (as) Hz. Peygamber (sav) ile görüşmesi ve hayatta olup olmadığı meselesine gelince, bu konuda, İslam uleması öteden beri yoğun bir tartışma içinde olmuşlardır.

Hızır'ın (as) hayatta olmadığını ve Hz. Peygamber'le (sav) görüşmediğini ileri sürenler söyle demişlerdir: Hızır ve Hızır'ın hayatta olduğuna dair tüm rivayetler yalandır ve yaşadığına dair *sahih* bir rivayet yoktur. Buhari Hızır ve İlyas'ın hayatta olamayacağını ifade etmiştir. Hadis imamlarından birine Hızır'ın (as) hayatta olup olmadığı sorulmuş, o da, Enbiya süresinin 34. ayetini¹¹⁴² okuyarak yaşamadığını ima etmiştir. İbn Teymiye'ye de bu konu sorulmuş, o da: *'Eğer Hızır (as) yaşasaydı Hz. Peygamber'e (sav) gelmesi, huzurunda savaşması ve ondan ilim öğrenmesi icab ederdi. Bedir savaşında Hz. Peygamber (sav): Allahım! Eğer bu topluluğu helak edersen yeryüzünde ibadet edecek kimse kalmaz, diye dua etmiştir. O gün Bedir'de olanlar 313 ma'ruf kişilerdi. O vakit Hızır neredeydi?'* diyerek rivayetin asılsız olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁴³ İbnü'l-Cevzi de: *'Hızır'ın dünyada baki olmadığına dört şey delildir. Bunlar kitap, sünnet, muhakkik ulemanın icması ve akıldır'* demiş ve Hızır'ın (as) hayatta olmadığına dair deliller sıralamıştır.¹¹⁴⁴

Ancak Hızır'ın (as) yaşadığını ileri sürenlerin sayısı da az değildir. İbnü's-Salah ve Nevevi *Hızır'ın (as) hala hayatta olduğu* fikrine meyletmişler ve bu konuda birçok rivayette bulunmuşlardır.¹¹⁴⁵ İbn Hacer Hızır'la (as) ilgili önemli bir risale yazmış ve risalesinde Hızır'ın (as) yaşadığına dair rivayetler aktarmıştır.¹¹⁴⁶ İmam Şarani (ö. 1565), el-Mizan el-Hadariyye kitabının baş kısmında Hızır'ın (as) varlığından ve halen hayatta

¹¹⁴¹ Kehf, 18/60-82.

¹¹⁴² "(Ey Nebi!)Biz, senden önce de hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar ebedi mi kalacaklar?"

¹¹⁴³ Kasımi, *a. g. e.*, s. 373-374.

¹¹⁴⁴ İbnü'l-Cevzi, *el-Menaru'l-Münif fi's-Sahih ve'd-Daif*, (Thk. Yahya b. Abdullah es-Süm'ali), Daru Aleml-i-Fevaid, s. 63-69.

¹¹⁴⁵ Kasımi, *a. g. e.*, s. 372.

¹¹⁴⁶ Risaleye bkz. İbn Hacer, *ez-Zehru'l-Nadır fi Hali'l-Hadır*, (Thk. Salahaddin Makbul Ahmed), Mektebetü Ehli'l-Eser, 2. Baskı, Kuveyt 2004.

olduğundan söz ederek Hızır'la sohbet eden tanınmış simaların isimlerini vermiştir. Sohbet edenlerden biri de halife Ömer b. Abdülaziz'dir.¹¹⁴⁷

Hızır'ın (as) halen hayatta olup olmadığı meselesi ciddi bir araştırma konusudur. Meselenin boyutu tez çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Ancak şunu ifade edelim ki İbn Asakir'in mezkûr hadisi, isnad yönünden *zayıf* bir rivayettir.

3.26. Yirmi Altıncı Kitap: Yahya b. Main'nin Ahval-i Rical Tarihi¹¹⁴⁸

3.26.1. Metin

"الكتاب السادس والعشرون. تاريخ يحيى بن معين في أحوال الرجال وهو مرتب على حروف المعجم

قال الإمام أبو زكريا يحيى المذكور، في كتابه المسطور، بالسند إليه قال: حدثنا أبي مریم، قال: حدثنا ابن كهيعة، عن أبي الأسود، عن عروة بن الزبير، عن المسور بن مخرمة، عن أبيه قال: لقد أظهر رسول الله صلى الله عليه وسلم الإسلام فأسلم أهل مكة كلهم، وذلك قبل أن تفرض الصلاة، حتى إن كان ليقراً بالسجدة فيسجد فيسجدون، وما يستطيع بعضهم أن يسجد من الزحام وضيق المكان لكثرة الناس، حتى قدم رؤوس قريش: الوليد بن المغيرة، وأبو جهل وغيرهما، وكانوا بالطائف في أرضهم، فقال: أتدعون دينكم ودين آبائكم فكفروا.¹¹⁴⁹

3.26.2. Tercüme

Kitap *alfabetik* sıraya göre tertip edilmiştir.¹¹⁵⁰ Mezkûr el-İmam Ebu Zekeriyya Yahya mestur kitabında¹¹⁵¹ dedi:

Yahya'ya isnad ederek (rivayet ediyorum).¹¹⁵²

¹¹⁴⁷ Şarani, Ebü'l-Mevahib Abdülvahhab b. Ahmed eş-Şafii el-Mısri (ö. 973), *el-Mizanü'l-Hadriyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1998, s. 13-16.

¹¹⁴⁸ Ebu Zekeriyya Yahya b. Main b. Avn el-Mürri el-Bağdadi 158'de (775) Bağdat yakınlarındaki Enbar'ın Nikya köyünde doğdu. 23 Zilkade 233 (29 Haziran 848) tarihinde Medine'de vefat etti. Hadis ve rical âlimidir. *et-Tarih* önemli eserlerinden biridir. İbn Main'in talebesi Abbas b. Muhammed ed-Duri tarafından derlenmiştir. 5414 ravinin güvenilirlik açısından değerlendirildiği eser üzerine Ahmed Muhammed Nurseyf doktora tezi hazırlamış ve eser *Yahya b. Main ve Kitabühü't-Tarih* adıyla neşredilmiştir. Bkz. Erdinç Ahatlı, "Yahya b. Main", *DİA*, İstanbul, 2013, c. 43, s. 256-257

¹¹⁴⁹ (S), 4b; (A), 13a.

¹¹⁵⁰ Kitap iki tertip üzere matbudur. İlki fıkıh bablarına göre, ikincisi de *huruf-ü mucem* üzere. Alfabetik çalışmanın tahkikini Ahmed Muhammed Nurseyf yapmıştır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 121.

¹¹⁵¹ et-Tarihu'l-Kebir'inde. Bkz. Kasımî, *el-Fazlü'l-Mübîn*, s. 375. Talebeleri, İbn Main'den birçok tarih kitabı rivayet etmiştir. Genellikle *İbn Main'nin Tarihi* denilince ed-Duri'nin rivayeti anlaşılır. Zira ed-Düri'nin rivayeti en geniş olan ve maddesi en fazla olandır. ed-Düri, İbn Main'nin sohbetine uzun süre devam etmiş, bazı ilim yolculuklarına da iştirak etmiştir. Bkz. Yahya b. Main (ö. 233/847), *Kitabü't-Tarih*, (Thk. Ahmed Muhammed Nurseyf), Mekketü'l-Mükerrime, 1. Baskı, 1979, Mukaddime, c. 1, s. 151-152.

(Yahya b. Main) dedi ki: Bize İbn Lehia rivayet etti. (İbn Lehia) Ebu'l-Esved'den, (o da) Urve b. ez-Zübeyr'den, (o da) el-Misver b. Mahreme'den, (o da) babasından rivayet ettiğine göre Misver'in babası¹¹⁵³ şöyle anlatmış:

(Bir keresinde) Rasulüllah (sav) İslam'ı açıkladı ve Mekkelilerin hepsi Müslüman oldu. Bu hadise (beş vakit) namazın farz olmasından önce olmuştu. Hz. Peygamber (sav) secde ile ilgili bir ayet okuyunca (önce kendisi) secde ediyor, ardından da Mekkeliler secde ediyorlardı. Secde eden insanların çokluğundan dolayı izdiham olur ve mekân darlığı yaşanırdı. Bu sebepten insanlardan bazıları secde etmeye güç bulamazdı. Kureyş'in liderlerinden el-Velid b. el-Mugire, Ebu Cehil ve diğerleri Mekke'ye gelene kadar (bu durum) böyle sürdü. Kureyş'in liderleri Taif'te yazlık arazilerinde idiler. Onlar (gelip de) '*Dininizi ve babalarınızın dinini bırakıyor musunuz? Dininizden ayrılmayın*' deyince Mekke halkı tekrar kâfir oldular.

3.26.3. Tahric

Yahya b. Main Tarihi'nin 212 nolu rivayetidir.¹¹⁵⁴ Hadisi farklı lafız ve tariklarla **Buhari**,¹¹⁵⁵ **Müslim**,¹¹⁵⁶ **Ebu Davud**,¹¹⁵⁷ **Tirmizi**,¹¹⁵⁸ **Nesai**,¹¹⁵⁹ **Ahmed**,¹¹⁶⁰ **Darekutni**,¹¹⁶¹ **İbn Hibban**,¹¹⁶² **Taberani**,¹¹⁶³ **Begavi**¹¹⁶⁴ ve **Heysemi**¹¹⁶⁵ rivayet etmişlerdir.

¹¹⁵² Bu hadis kitabın ilk rivayeti değildir. Zira *et-Tarih fi Ahvali'r-Rical* hadis ve eserlerle başlamamıştır. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 122.

¹¹⁵³ Mahrame b. Nevfel'dir. *Müellefe-i Kulub*'tendir. Bu zatın babası Hz. Peygamber'in (sav) annesi olan Âmine bt. Vehb'in amcasının oğlu Nevfel'dir. Bu yüzden olsa gerek (bir vefa ile) ona ikramda bulunmuş ve beşüş davranmıştır. Hz. Peygamber (sav) kendisine 50 *ukiye* değerinde çok kıymetli bir elbise hediye etmiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 122.

¹¹⁵⁴ Yahya b. Main, *a. g. e.*, c. 1, s. 328-329, H. no: 212.

¹¹⁵⁵ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 337, H. no: 1070, (1071, 4862, 4863).

¹¹⁵⁶ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 405, H. no: 576.

¹¹⁵⁷ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 2, s. 550, H. no: 1406.

¹¹⁵⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 2, s. 464, H. no: 575.

¹¹⁵⁹ Nesai, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 2, s. 5, H. no: 1032, (1033).

¹¹⁶⁰ Ahmed, *a. g. e.*, s. 316, H. no: 3682.

¹¹⁶¹ Darekutni, *a. g. e.*, c. 2, s. 5, H. no: 1576-1578.

¹¹⁶² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 6, s. 469, H. no: 2763.

¹¹⁶³ Taberani, *a. g. e.*, c. 20, s. 5.

¹¹⁶⁴ Begavi, *Şerhu's-Sünne*, c. 2, s. 301, H. no: 763.

¹¹⁶⁵ Heysemi, *Mecmau...*, c. 2, s. 474, H. no: 3689.

3.26.4. Değerlendirme

İbn Lehia¹¹⁶⁶ (ö. 175). Kadı, saduk, âlim, salih, zaif, kitapları yanmadan önceki rivayetleri sahih. Yahya b. Said el-Kattan onu zayıf saymıştır.¹¹⁶⁷

Ebu'l-Esved¹¹⁶⁸ (ö. 131). Sika.¹¹⁶⁹

Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94). Sika, meşhur fakih, âlim, sebt, kesiru'l-hadis, me'mun.¹¹⁷⁰

el-Misver b. Mahreme (ö. 64). Sahabi.¹¹⁷¹

Mahreme b. Nevfel (ö. 54). Sahabi.¹¹⁷²

İbn Lehia dışındaki raviler sikadır. İbn Lehia'nın sika olduğunu ifade eden olmuştur, ancak tenkit edenler daha fazladır.¹¹⁷³ İbn Lehia'dan dolayı hadisin isnadı *zayıf* görünmektedir.

Taberani *el-Mu'cemü'l-Kebir*'inde mezkûr rivayeti naklettikten sonra şöyle demiştir: Şeyhimiz Zeynüddin, *'Bu hadis sahih değildir. Çünkü isnadında İbn Lehia vardır'* demiştir. Bedreddin el-Ayni de: *'Ben daha ötesini diyeceğim. Bu rivayette gizli olmayan bir nekaret vardır. Eğer bu olay olmuş olsaydı mütevatir bir olay olması gerekirdi. Allahu a'lem'* demiştir.¹¹⁷⁴

İbn Hacer Fethu'l-Bari'de hadisi zikrettikten sonra *'Lakin bu olayın sübutunda nazar vardır'* diyerek rivayet hakkındaki şüphesini ortaya koymuştur.¹¹⁷⁵

¹¹⁶⁶ Abdullah b. Lehia

¹¹⁶⁷ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3563, s. 337-338; Kasımi, *a. g. e.*, s. 376.

¹¹⁶⁸ Ebu'l-Esved Muhammed b. Abdurrahmen b. Nevfel

¹¹⁶⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6085, s. 549; Kasımi, *a. g. e.*, s. 376.

¹¹⁷⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4561, s. 425.

¹¹⁷¹ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 7987, c. 6, s. 98-99.

¹¹⁷² İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. No: 7834, c. 6, s. 70-71.

¹¹⁷³ Taberani, *a. g. e.*, c. 20, s. 5; Heysemi, *Mecmau...*, c. 2, s. 474; Kasımi, *a. g. e.*, s. 377.

¹¹⁷⁴ Ayni, *a. g. e.*, c. 7, s. 143, H. no: 1070; Kasımi, *a. g. e.*, s. 377; Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 123.

¹¹⁷⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 2, s. 642.

3.27. Yirmi Yedinci Kitap: Kadı İyaz'ın Şifası¹¹⁷⁶

3.27.1. Metin

"الكتاب السابع والعشرون : الشفا للقاضي عياض"

قال الإمام أبو الفضل عياض بن موسى بن عياض اليحصبي رحمه الله تعالى في كتابه المذکور، قبیل الباب الأول، وبالسند إليه، حدثنا القاضي الشهيد أبو علي الحسين بن محمد الحافظ قراءة مني عليه، قال: حدثنا أبو الحسين المبارك بن عبد الجبار، وأبو الفضل أحمد بن خيرون، قالوا: حدثنا أبو يعلى البغدادي، قال: حدثنا أبو علي السنجي، قال: حدثنا محمد بن أحمد بن محبوب، قال: حدثنا أبو عيسى بن سورة الحافظ، قال: حدثنا إسحاق بن منصور، قال: حدثنا عبد الرزاق، قال: أخبرنا معمر، عن قتادة، عن أنس بن مالك رضي الله عنه: أن النبي صلى الله عليه وسلم أتني بالبراق ليلة أسرى به ملجماً مسرجاً، فاستصعب عليه فقال له جبريل: أيمحمد تفعل هذا؟! فما ركبك أحد أكرم على الله منه، قال: فرفض عرقاً. وقوله: (فارفض) بتشديد الضاد المعجمة: أي انتشر عرقه وكثر لحياته وخجله من النبي صلى الله عليه وسلم، فنفر منه واستصعب عليه. وقيل استصعب تيهها وإعجابا به عليه الصلاة والسلام. وقيل: ليفوز بوعده. وقيل: لبعده عهده بركوب الأنبياء له عليهم الصلاة والسلام، وإلى الأول أشار الشهاب الخفاجي في شرح الشفا بقوله: عرق البراق وقد أراد محمد ... يعلو عليه لأجل جل مصالحه فكانه لنفاره خجلاً غدا ... متأسفاً يبكي بكل جوارحه. انتهى .

وقلت في ذلك مشيراً للجمع :

عرق البراق لهيبة المختار ... لما أراد ركوبه للباري

مستصعباً تيهها وإعجاباً به ... أو كي يفوز بوعده الزخار

أو ذاك من طول البعاد بأهله ... الأنبياء السادة الأخيار .¹¹⁷⁷

3.27.2. Tercüme

el-İmam Ebu'l-Fazl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi (rh) mezkur kitabında, *Birinci Babın* hemen öncesinde dedi:

el-Kadı İyaz'a isnad ederek (rivayet ediyorum).

¹¹⁷⁶ Ebü'l-Fazl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi 476 yılı Şaban ayı ortalarında Sebte'de dünyaya geldi. Merakeş'de 9 Cemaziyelahir 544'te (14 Ekim 1149) vefat etti. Maliki kadısı, hadis, fıkıh ve dil âlimidir. Önemli görevlerde bulunmuş ve değerli eserler yazmıştır. *eş-Şifa bi Tarifi Hukuki (fi Şerefi) 'l-Mustafa* isimli kitabı çok kıymetlidir. Dört bölümden meydana gelen eserde Hz. Peygamber'in yüce kişiliği ve sahip bulunduğu özelliklerle ona karşı saygısız davrananlara uygulanacak ceza konuları ele alınmıştır. Üzerinde pek çok şerh, haşiye, ihtisar ve ta'lik çalışması yapılan eser en çok okunan ve okutulan kitaplardan biridir. Bkz. Kandemir, M. Yaşar, "Kadı İyaz", *DİA*, İstanbul, 2001, c. 24, s. 116-1118; "eş-Şifa", *DİA*, İstanbul, 2010, c. 39, s. 134-138.

¹¹⁷⁷ (S), 4b; (A), 13b.

Bize el-Hafız eş-Şehid el-Kadi Ebu Ali el-Hüseyin b. Muhammed *şeyhe okuma usulü ile* rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu'l-Hüseyin el-Mübarek b. Abdülcebbar ve Ebulfazl Ahmed b. Hayrun rivayet ettiler. Her ikisi de dediler ki: Bize Ebu Ya'la el-Bağdadi rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Ali es-Sinci rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Muhammed b. Ahmed b. Mahbub rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu İsa b. es-Sevre el-Hafız rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize İshak b. Mansur rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdurrezzak rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Mamer haber verdi. (Mamer) Katade'den, (Katade) Enes b. Malik'den (ra) rivayet ettiğine göre Enes şöyle anlatmıştır:

Burak *İsra Gecesi* yularlı ve eğerli bir vaziyette Hz. Peygamber'e (sav) getirildi. Rasulüllah binerken Burak irkildi. Cibril Burak'a: "*Sen bunu Muhammed'e mi yapıyorsun? Şunu bil ki, Allah katında Muhammed'den daha değerli hiç bir kimse sana binmemiştir!*" dedi. Burak'tan ter boşandı.

“**Ferfadda**” kelimesi şeddeli ve noktalı olarak okunur. Bu ibarenin manası *Burak'ın Hz. Peygamber'den (sav) hayâsı sebebiyle teri yayıldı ve çoğaldı* demektir. Hayâsından dolayı Hz. Peygamber'den kaçtı¹¹⁷⁸ ve zorluk çıkardı.¹¹⁷⁹ Burakın zorluk çıkarmasının nedeni ya azamet ve i'cab sebebiyle,¹¹⁸⁰ ya da müjde içeren bir söz almak için¹¹⁸¹ veya çoktandır Peygamberler üzerine binmediğinden üzerine binilmeyi yadırgadığı için olmuş olabilir.¹¹⁸² eş-Şihab Hafaci Şifa şerhinde “*Muhammed (sav) Burak'a binmeyi isteyince*

¹¹⁷⁸ Acluni'nin kelamı mezkûr hadisin metniyle uyuşmamaktadır. Hadisin metninde ‘*Burak zorluk çıkardı. Cebrail onu azarladı ve akabinde terledi*’ şeklinde bir anlatım görüyoruz. Acluni'nin kelamından anlaşılan ise ‘*Burak Hz. Peygamber'den (sav) utanmış ve ardından zorluk çıkarmış*’ şeklinde. Allahü a'lem. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 125.

¹¹⁷⁹ Burak'ın zorluk çıkarması, Hz. Peygamber'in (sav) Uhud dağının üzerine çıktığında Uhud dağının titremesine benzemektedir. Allame Kasım Kutluboğa ‘*Burak'ın zorluk çıkarması Efendimiz Rasulullah'ın (sav) heybetinden dolayı olduğunu söylemek pek uzak bir yorum değildir*’ demiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 125.

¹¹⁸⁰ İbn Dihye ve İbnü'l-Müneyyir bu görüşler. Bkz. Şami, *Sübülü'l-Hüda ...*, c. 3, s. 145-146; Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 145. “**Azamet**” *görmek, büyüklük, ihtişam, heybet, haşmet; “i'cab” hoşuna gitmek, sevinmek, beğenmek, hayran olmak, hayranlık* manalarına gelmektedir.

¹¹⁸¹ Hz. Peygamber (sav) kıyamet günü üzerine binmek üzere Burak'a söz vermiştir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 384.

¹¹⁸² Bu görüşü İbn Battal ileri sürmüştür. İbn İshak'ın *el-Mebde* kitabında rivayet edilen bilgiler bu görüşü teyid etmektedir: “Burak zorluk çıkardı. Peygamberler benden önce ona biniyorlardı. Kendisine uzun süre binilmemişti. Fetret zamanında ona binilmemiştir.” Bu bilgiyi Şami nakletmiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbaun el-Acluniyye*, s. 126.

Burak terledi ...” şeklinde başlayan sözüyle birinci görüşün daha isabetli olabileceğine işaret etmiştir.¹¹⁸³

Yukarıda serdedilen tüm görüşlere işaret ederek ben de şöyle diyorum:

Muhtar’ın¹¹⁸⁴ heybetinden Burak terledi;

Allah için binmek istediğinde.

Azamet ve i’cab için zorluk çıkararak,

Ya da kaynayan coşkunu va’dini kazanmak için.

Ya da bu irkilme, ehline uzak kaldığındandır,

Hayırlı ve Efendi Peygamberlerden.

3.27.3. Tahric

Hadis eş-Şifa’nın Birinci Kısım başlığı altında yer almaktadır.¹¹⁸⁵ Hadisi farklı lafız ve tariklardan **Buhari**,¹¹⁸⁶ **Müslim**,¹¹⁸⁷ **Tirmizi**,¹¹⁸⁸ **Ahmed**,¹¹⁸⁹ **İbn Hibban**,¹¹⁹⁰ **Abd b. Humeyd**,¹¹⁹¹ **Taberi**,¹¹⁹² **Ebu Avane**,¹¹⁹³ **Beyhaki**,¹¹⁹⁴ **Bezzar**,¹¹⁹⁵ **Ebu Ya’la**

¹¹⁸³ Hafaci, Şihabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer (ö. 1069/1659), *Nesimü’r-Riyaz fi Şerhi Şifai’l-Kadi Iyaz*, (Tkd. Muhammed Abdülkadir Ata), Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 1, s. 134.

¹¹⁸⁴ “**Muhtar**” Hz. Peygamber’in (sav) bir adıdır. *Seçilmiş* demektir.

¹¹⁸⁵ Kadi Iyaz, Ebü’l-Fadl Iyaz b. Musa b. Iyaz el-Yahsubi (ö. 544/1149), *eş-Şifa bi Tarifi Hukuki’l-Mustafa*, (Nşr. Abdulhamid Ahmed Hanefi), Mısır, ty., c. 1, s. 9-10.

¹¹⁸⁶ Buhari, *a. g. e.*, c. 3, s. 63, H. no: 3887.

¹¹⁸⁷ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 145, H. no: 162.

¹¹⁸⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 301, H. no: 3131.

¹¹⁸⁹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 894, H. no: 12701.

¹¹⁹⁰ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 234, H. no: 46.

¹¹⁹¹ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 222, H. no: 1183.

¹¹⁹² Taberi, Ebu Ca’fer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Amüli el-Bağdadi (ö. 310/923), *Camii’l-Beyan an Te’vili Ayi’l-Kur’an*, c. 15, s. 12.

¹¹⁹³ Ebu Avane, *a. g. e.*, c. 1, s. 106-115, H. no: 336-338, 344.

¹¹⁹⁴ Beyhaki, *Delailü’n-Nübüvve*, c. 2, s. 354-665.

¹¹⁹⁵ Bezzar, *a. g. e.*, c. 2, s. 146, H. no: 508; c. 13, s. 467, H. no: 7255.

Mevsili,¹¹⁹⁶ Ebu Nuaym,¹¹⁹⁷ İbnü'l-Arabi,¹¹⁹⁸ Begavi,¹¹⁹⁹ Serrac,¹²⁰⁰ Acurri¹²⁰¹ ve Heysemi¹²⁰² rivayet etmişlerdir.

3.27.4. Değerlendirme

el-Hafız eş-Şehid el-Kadi Ebu Ali el-Hüseyn b. Muhammed (ö. 514). Sika, hafız.¹²⁰³

Ebu'l-Hüseyn el-Mübarek b. Abdülcebbar (ö. 500). Sika, sebt, müksir, salih, saduk, emin.¹²⁰⁴

Ebu'l-Fazl Ahmed b. Hayrun¹²⁰⁵ (ö. ?). Sika, hafız.

Ebu Ya'la el-Bağdadi¹²⁰⁶ (ö. 458). Asrının âlimi.

Ahmed b. Abdülvahid (ö.). Saduk, hasenü'l-hadis.

Ebu Ali es-Sinci¹²⁰⁷ (ö. 427). Fakih, sika.¹²⁰⁸

Muhammed b. Ahmed b. Mahbub (ö. 346). Sika, Tirmizi'nin arkadaşı. Tirmizi'nin süneninin ravisi, imam, muhaddis.¹²⁰⁹

Ebu İsa b. es-Sevre el-Hafız¹²¹⁰ (ö. 279). Sika, hafız, imam.¹²¹¹

¹¹⁹⁶ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 5, s. 459, H. no: 3184.

¹¹⁹⁷ Ebu Nuaym, *Hilye*, c. 9, s. 228.

¹¹⁹⁸ İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, s. 458, H. no: 895.

¹¹⁹⁹ Begavi, *a. g. e.*, c. 13, s. 336, H. no: 3252, 3253.

¹²⁰⁰ Serrac, Ebu'l-Abbas Muhammed b. İshak es-Sakafî (ö. 313/925), *Müsned*, (Thk. Ebu Abdillâh Hüseyin b. Ukaşe b. Ramazan), el-Farukul-Hadisiyye, 1. Baskı, Kahire 2004, c. 3, s. 229, H. no: 2592.

¹²⁰¹ Acurri, *a. g. e.*, s. 1535-1536, H. no: 1027-1028.

¹²⁰² Heysemi, *Mecma...*, c. 1, s. 91-103, H. no: 235-237.

¹²⁰³ Kasimi, *a. g. e.*, s. 381.

¹²⁰⁴ Kasimi, *a. g. e.*, s. 382.

¹²⁰⁵ Ebu'l-Fazl Ahmed b. Hayrun Ahmed b. el-Hasen

¹²⁰⁶ Ebu Ya'la el-Bağdadi Muhammed b. el-Hasen, İbnü'l-Ferra

¹²⁰⁷ Ebu Ali es-Sinci el-Hasen b. Şuayb b. Muhammed

¹²⁰⁸ Kasimi, *a. g. e.*, s. 382.

¹²⁰⁹ Zehebi, *Siyer*, c. 15, s. 537.

¹²¹⁰ Ebu İsa b. es-Sevre el-Hafız Muhammed b. İsa

¹²¹¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6206, s. 558.

İshak b. Mansur (ö. 251). Sika, sebt, fakih.¹²¹²

Abdurrezzak b. Hemmam (ö. 211). Sika, hafız.¹²¹³

Mamer b. Raşid (ö. 154). Sika, sebt, fazıl.¹²¹⁴

Katade b. Diame (ö. 118). Sika, sebt, imam, hafız. Basra'nın en bilgini.¹²¹⁵

Enes b. Malik (ö. 93). Sahabi.¹²¹⁶

Hadisin isnadı muttasıl, ricali sikadır. Ahmed b. Abdülvahid *hasenü'l-hadis* olduğundan dolayı hadisin isnadı *hasen* olmuştur.

Tirmizi rivayetin aynısını nakletmiş, *hesen garib* hükmünü vermiştir. Hadise *garib* hükmünün verilmesi Katade'den dolayıdır. Zira Katade ancak Abdurrezzak hadisi ile bilinmektedir.¹²¹⁷ Hadis, farklı lafız ve senedlerle rivayet edilmiştir. Rivayetleri inceleyen ehl-i tahkik *sahih*, *hasen* ve *zayıf* değerlendirmelerde bulunmuşlardır.¹²¹⁸

Kadı İyaz'ın bu rivayeti sahihtir.

¹²¹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 384, s. 74-75.

¹²¹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4064, s. 382-383.

¹²¹⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6809, s. 603.

¹²¹⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5518, s. 504-505.

¹²¹⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 275, c. 1, s. 71-73.

¹²¹⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 301.

¹²¹⁸ Bkz. Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 301; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 1, s. 234; Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 91-103; Acurri, *a. g. e.*, s. 1535-1536.

3.28. Yirmi Sekizinci Kitap: Begavi'nin Şerhu's-Sünnesi¹²¹⁹

3.28.1. Metin

"الكتاب الثامن والعشرون. شرح السنة للبهوي

قال الإمام محيي السنة الحسين بن مسعود البهوي رحمه الله تعالى في أول الكتاب المذكور، بالسند إليه، أخبرنا أبو سعد أحمد بن محمد بن العباس الخطيب (الحُمَيْدِي) قال: حدثنا أبو عبد الله محمد بن عبد الله الحافظ، قال: حدثنا أبو عبد الله محمد بن عبد الله الأصبهاني، قال: حدثنا إسماعيل بن إسحاق القاضي، قال: حدثنا القعنبِيُّ، عن مالك، عن يحيى بن سعيد. ح وأخبرنا أبو بكر محمد بن عبد الله بن أبي - الكُشْمِيهَني واللفظ له، قال أخبرنا أبو طاهر محمد بن أحمد بن الحارث، قال: حدثنا أبو الحسن محمد بن يعقوب الكِسائي البابائي، قال: حدثنا أبو عبد الرحمن عبد الله بن محمود، قال: حدثنا أبو إسحاق إبراهيم بن عبد الله الخَلَّالُ، قال: حدثنا عبد الله بن المبارك، عن يحيى بن سعيد، عن محمد بن إبراهيم التيمي، عن علقمة بن وقاص الليثي، عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إنما الأعمال بالنيات وإنما لامرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها، أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه.¹²²⁰

3.28.2. Tercüme

el-İmam Muhyi's-Sünne el-Hüseyin b. Mesud el-Begavi (rh) mezkur kitabının başında dedi:

Begavi'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Begavi dedi ki:) Bize Ebu Sa'd Ahmed b. Muhammed b. el-Abbas el-Hatib (el-Humeydi) haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan el-Hafız rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan el-Esbahani rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize İsmail b. İshak el-Kadi rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize el-Ka'nebi rivayet etti. (el-Ka'nebi) Malik'ten, (o da) Yahya b. Said'den rivayet etti.

¹²¹⁹ Ebu Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin b. Mes'ud b. Muhammed el-Ferra el-Begavi muhaddis, müfessir ve Şafii fakihidir. Çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Horasan'da Bağşur (Bağ) kasabasına nisbetle Begavi denmiştir. Ferra lakabı kürkçülük yapan babasına aittir. Bu sebeple İbnü'l-Ferra diye de anılır. Kur'an ve Sünnet kültürünün yaygınlaşmasına gayret ederek Müslümanları bu iki kaynağa sarılmaya çağırdı. Bu sebeple de kendisine "Muhyissünne" ve "Rüknüddin" lakapları verildi. Kaynaklarda vefat tarihi 510 (1116) olarak da geçmektedir. Çok sayıda eser kaleme almıştır. *Şerhu's-Sünne* önemli bir hadis kitabıdır. Tanınmış muhaddislerin eserlerinden seçtiği hadisleri konularına göre sıraladıktan sonra az kullanılan kelimeleri açıklayarak ve âlimlerin ihtilaf ettiği fiki problemleri, hadisten elde edilen hükümleri belirterek şerhetmiştir. Bkz. Mevlüt Güngör, "Begavi", *DİA*, İstanbul, 1992, c. 5, s. 340-341; İbrahim Hatiboğlu, "Şerhu's-Sünne", *DİA*, İstanbul, 2010, c. 38, s. 569-570.

¹²²⁰ (S), 5a; (A), 14a.

-H-

(Begavi dedi ki:) Bize Ebu Bekir Muhammed b. Abdillan b. Übeyy el-Küşmiheni haber verdi. Bu hadisin lafzı ona aittir. (O da) dedi ki: Bize Ebu Tahir Muhammed b. Ahmed b. el-Haris haber verdi. (Küşmiheni de) dedi ki: Bize Ebulhasen b. Yakub el-Kisai el-Babani rivayet etti. Dedi ki: Bize Ebu Abdirrahman Abdullan b. Mahmud rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu İshak İbrahim b. Abdillan el-Hallal rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdullan b. el-Mübarek rivayet etti. (Abdullan) Yahya b. Said'den, (O da) Muhammed b.İbrahim et-Teymi'den, (O da) Alkame b.Vakkas el-Leysi'den, (O da) Ömer b. el-Hattab'dan (ra) rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattab şöyle demiştir. Rasulüllah (sav) buyurdular: *“Ameller ancak niyetlere göredir; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti, Allah ve Rasulü (rızası ve hoşnutluğu) içinse, onun hicreti Allah ve Rasulü'ne müteveccih sayılır. Kim de nail olacağı bir dünya veya nikâhlanacağı bir kadından ötürü hicret etmişse, onun hicreti de hedeflediği şeye göredir.”*

3.28.3. Tahric

Şerhu's-Sünne'nin ilk hadisidir.¹²²¹ Begavi'den başka çok sayıda muhaddis rivayette bulunmuştur. Hadisin tahrici bir nolu hadiste geçtiğinden burada tekrar etmeyi lüzumlu bulmadık.

3.28.4. Değerlendirme

Ebu Sa'd Ahmed b. Muhammed b. el-Abbas el-Hatib (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan el-Hafız (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan el-Esbahani (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

İsmail b. İshak el-Kadi (ö. 282). Maliki fakihî, kadı, çok kitabı var.¹²²²

¹²²¹ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 5, H. no: 1.

Ka'nebi¹²²³ (ö. 221). Sika, abid, huccet.¹²²⁴

Yahya b. Said (ö. 143). Hafız, fakih, huccet, sika, sebt.¹²²⁵

-H-

Ebu Bekir Muhammed b. Abdillan b. Übeyy el-Küşmiheni (ö. 389).¹²²⁶

Ebu Tahir Muhammed b. Ahmed b. el-Haris (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

Ebu'l-Hasen b. Yakub el-Kisai el-Babani (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

Ebu Abdirrahman Abdullan b. Mahmud (ö. ?). Bilgi bulunamadı.

Ebu İshak İbrahim b. Abdillan el-Hallal el-Mervezi (ö. 241). Saduk.¹²²⁷

Abdullan b. el-Mübarek (ö. 181). Sika, sebt, fakih, âlim, cevad, mücahid.¹²²⁸

Yahya b. Said (ö. 143). Hafız, fakih, huccet, sika, sebt.¹²²⁹

Muhammed b. İbrahim et-Teymi (ö. 119). Sika.¹²³⁰

Alkame b. Vakkas el-Leysi (ö. 86/705). Sika, sebt.¹²³¹

Ömer b. el-Hattab (ö. 23). Sahabi.¹²³²

¹²²² Kasımi, *a. g. e.*, s. 387.

¹²²³ Ka'nebi Abdullan b. Mesleme b. Kaneb

¹²²⁴ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3620, s. 342.

¹²²⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7559, s. 261.

¹²²⁶ Kasımi, *a. g. e.*, s. 388.

¹²²⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 192, s. 60.

¹²²⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3570, s. 338.

¹²²⁹ İbn Hacer, *a. g. a. g. e.*, trc. no: 7559, s. 261.

¹²³⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5691, s. 521.

¹²³¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4685, s. 438.

¹²³² İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 5731, c. 4, s. 279-280.

Hadis iki tarikattan rivayet edilmiştir. Hadisin isnadında haklarında bilgi edinemediğimiz raviler vardır. Diğer ravilerin *sika* olduğu görünmektedir.

Kaynaklardaki verilerden hareket ettiğimizde hadisin *sahih* olduğu aşikârdır. İmam Begavi bu hadisi rivayet ettikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: “Hadisin *sahih* olduğu konusunda ittifak edilmiştir. Hadisi Buhari ve Müslim sahihlerinde rivayet etmişlerdir”¹²³³.

Hadisin geniş değerlendirmesi Buhari'nin birinci hadisi üzerinde yapılmıştır.

3.29. Yirmi Dokuzuncu Kitap: İbnü'l-Mübarek'in ez-Zühdü¹²³⁴

3.29.1. Metin

"الكتاب التاسع والعشرون : الزهد والرقاق لابن المبارك"

قال الإمام أبو عبد الرحمن عبد الله بن المبارك المروزي رحمه الله في حديث القيام بالقرآن، وفضل شريح الحضرمي، وهو أوله، بالسند إليه قال: أخبرنا يونس، عن الزهري، قال: أخبرنا السائب بن يزيد رضي الله عنهما، أن شريحاً الحضرمي ذكر عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: ذاك رجل لا يتوسد القرآن، قيل: هو مدح له بأنه لا ينام حتى يقرأه أو يقرأ منه.¹²³⁵

3.29.2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdurrahman b. el-Mübarek el-Mervezi (rh) *Gece Kuran Okumak ve Şureyh el-Hadrami'nin Fazileti* hadisi ile alakalı olarak dedi. Bu hadis, kitabın ilk rivayetidir.¹²³⁶

¹²³³ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 5-6.

¹²³⁴ Ebu Abdurrahman Abdullah b. el-Mübarek b. Vazih el-Hanzali el-Mervezi tebeü't-tabiinin ileri gelenlerinden olup muhaddis, zahid ve fakih bir zattır. 118'de (736) devrin kültür merkezlerinden biri olan Merv'de doğdu. Babası Türk'tür. Annesinin de Harizmlî bir Türk olduğuna dair rivayet vardır. 181 (797) yılı Ramazan ayında altmış üç yaşında iken Fırat nehri kenarında bulunan Hit'te vefat etti ve orada defnedildi. Birçok eser yazdı. Onlardan biri de *Kitabü'z-Zühd ve'r-Rekaik*. Hz. Peygamber, ashap ve tabiinin ibadet, ihlas, tevekkül, doğruluk, tevazu, kanaat gibi ahlaki konulara dair sözlerini ihtiva eden eser, Habibürrahman el-Azami tarafından neşredilmiştir. Bkz. Raşit Küçük, "Abdullah b. Mübarek", *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 122-124; Emin Özafşar, "Zühd ve Rekaik", *DİA*, İstanbul, 2013, c. 44, s. 537-538.

¹²³⁵ (S), 5a; (A), 14b.

¹²³⁶ Kitabın ilk rivayeti *Allah'a İtaatin Teşvik Edilmesi* babındaki şu hadistir. Abdullah b. el-Mübarek dedi ki: Bize Abdullah b. Said b. Ebi Hind haber verdi. O da babasından, o da İbn Abbas'dan (ra) rivayet ettiklerine göre Rasulullah (sav) şöyle buyumuşlardı: "İnsanların çoğunun (kıymetini bilemeyerek) aldandığı iki nimet vardır. Bunlar sağlık ve boş vakit."

İbnü'l-Mübarek'e isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Abdullah b. el-Mübarek) dedi ki: Bize Yunus¹²³⁷ haber verdi. (Yunus) Zühri'den rivayet etti. (Zühri) dedi ki: Bize el-Saib b. Yezid (ra) heber verdiğine göre Rasulüllah'ın (sav) yanında Şürayh el-Hadrami'den bahsedildi. Rasulüllah (sav) de onun hakkında şöyle söylediler: **“Şürayh Kur'anı yastık edinmeyen bir adamdır”**.

Denildiğine göre Rasulüllah'ın bu sözü Şürayh el-Hadrami'ye yönelik bir övgüdür. Zira Şürayh el-Hadrami Kur'an okumadan veya Kur'an'dan (bir bölüm) okumadan uyumazdı.¹²³⁸

3.29.3. Tahric

Acluni hadisin ez-Zühd'ün başlarında olduğunu ifade etmiştir. Ancak biz bu rivayeti Kitabü'z-Zühd ve'r-Rekaib'in ileriki sayfalarında 1210 nolu hadis olarak bulabildik.¹²³⁹ İbn Mübarek'in *el-Müsned* isimli kitabının da 60 nolu hadisidir.¹²⁴⁰ Hadisi **İbnü'l-Mübarek**'ten başka **Kasım b. Selam el-Herevi**,¹²⁴¹ **Nesai**,¹²⁴² **Ahmed**,¹²⁴³ **İbn Kani**,¹²⁴⁴ **İbn Ebi Asım**,¹²⁴⁵ **Taberani**,¹²⁴⁶ **İbn Asakir**,¹²⁴⁷ **İbn Abdilberr**¹²⁴⁸ ve **Ebu Nuaym**¹²⁴⁹ rivayet etmişlerdir.

¹²³⁷ Zühd kitabında Yunus b. Yezid geçiyor.

¹²³⁸ **“Kur'anı yastık edinmeyin”** hadisi *medih ve zem* içermeye ihtimaline sahiptir. Birinci analama göre *Şurayh gece Kur'an okumadan yatmazdı, Kur'anı okumaya devam ederdi*. İkinci analama göre ise *O, Kur'an'dan bir yer ezberlemez ve okumaya da devam etmezdi* demektir. Bkz. İbnü'l-Esir, *en-Nihaye....*, c. 5, s. 182-183. Ama buradaki anlamın *medih* olduğu anlaşılmaktadır. Yani Şurayh, Kur'anı bir tarafa bırakarak uyumuyor. Gece gündüz onunla amel ediyor. Nitekim Acluni de hadisin hemen akabinde bu manaya işaret etmiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 130. Şureyh el-Hicazi'nin Hz. Peygamber'le sohbeti vardır. Hz. Peygamber'in yanında anılınca bu hadis varid olmuştur. Yani *Şurayh gece Kur'an okumadan uyumaz* demek istemiştir. Bkz. Nesai, *Mücteba*, c. 3, s. 499.

¹²³⁹ Abdullah b. el-Mübarek, *a. g. e.*, s. 345, H. no: 1210.

¹²⁴⁰ Abdullah b. el-Mübarek, *Müsned*, (Thk. Subhi Bedri es-Samirayi), 1. Baskı, Mektebetü'l-Mearif, Riyad 1987, s. 35, H. no: 60.

¹²⁴¹ Ebu'l-Ubeyd Kasım b. Sellam b. Miskin el-Herevi el-Bağdadi (ö. 224/838), *Kitabü Fedaili'l-Kuran*, (Thk. Mervan el-Atiyye vd.), Daru İbn Kesir, Beyrut-Dimaşk, s. 127.

¹²⁴² Nesai, *Mücteba*, c. 3, s. 498, H. no: 1799; *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 2, s. 117, H. no. 1307.

¹²⁴³ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1104, H. no: 15815.

¹²⁴⁴ İbn Kani, *Mu'cemü's-Sahabe*, c. 1, s. 300.

¹²⁴⁵ İbn Ebi Asım, *el-Ahad ve'l-Mesani*, c. 4, s. 380, H. no: 2422.

¹²⁴⁶ Taberani, *a. g. e.*, c. 7, s. 176-177, H. no: 6654, 6655.

¹²⁴⁷ İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 54, s. 310-311.

¹²⁴⁸ İbn Abdilberr, *İstiab fi Esmai'l-Ashab*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2006, s. 422.

¹²⁴⁹ Ebu Nuaym, *Marifetü's-Sahabe*, (Thk. Adil b. Yusuf), Daru'l-Vatan, 1. Baskı, Riyad 1998, s. 1480, H. no: 3750.

3.29.4. Değerlendirme

Yunus¹²⁵⁰ (ö. 159). Sika.¹²⁵¹

ez-Zühri¹²⁵² (ö. 124). Fakih, hafız, celalet ve itkanı üzerine ittifak var.¹²⁵³

el-Saib b. Yezid (ö. 82/701¹²⁵⁴). Sahabi.¹²⁵⁵

İsnadı muttasıl, ricali sika, *sahih* bir hadistir. Hafız İbn Hacer *sahih* olduğuna hükmetmiştir.¹²⁵⁶ İbn Hacer el-İsabe'de hadisten *sahih* olarak bahsetmiş, rivayet eden muhaddislerin ismini vermiştir.¹²⁵⁷

3.30. Otuzuncu Kitap: Hakim et-Tirmizi'nin Nevadirü'l-Usulü¹²⁵⁸

3.30.1. Metin

"الكتاب الثلاثون : نواتر الأصول للحكيم الترمذی"

قال الإمام أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن بن بشر الحكيم الترمذی الصوفي رحمه الله تعالى في حديث التحصين من لدغ العقرب وغيرها، وهو أوله، بالسند إليه، قال: حدثنا قتيبة بن سعيد، عن مالك بن أنس، عن سهيل بن أبي صالح، عن أبيه، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رجل: يا رسول الله، ما نمت البارحة، قال: من أى شيء؟ قال: لدغني عقرب، فقال: أما إنك لو قلت حين أمسيت: أعوذ بكلمات الله التامات كلها من شر ما خلق، لم يضرك شيء إن شاء الله تعالى.¹²⁵⁹

¹²⁵⁰ Yunus b. Yezid el-Eyli

¹²⁵¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7919, s. 687.

¹²⁵² Zühri Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihab

¹²⁵³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6296, s. 564.

¹²⁵⁴ Vefat tarihi 86-91 olarak da söylenmiştir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 391.

¹²⁵⁵ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 3071, c. 3, s. 62.

¹²⁵⁶ Abdullah b. Mubarek, *Kitabü'z-Zühhd*, s. 345.

¹²⁵⁷ İbn Hacer, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, c. 3, s. 203.

¹²⁵⁸ Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. Hasen et-Tirmizi velilik konusundaki görüşleriyle tanınan sufi bir muhaddistir. Tirmiz'de muhtemelen 3. (4.) yüzyılın başlarında doğdu. Ömrünün sonuna kadar eser yazmayı, çevresinde toplanan müridlerin terbiye ve irşadıyla meşgul olmayı sürdüren Hakim, Tirmiz'de vefat etti. Türbesi Tirmiz halkı tarafından bugün de ziyaret edilmektedir. Önemli eserler yazmıştır. *Nevadirü'l-Usul fi Marifeti Ahbari'r-Resul* adlı bir eseri vardır. Hakim et-Tirmizi, diğer hadis kitaplarından farklı bir mahiyet taşıyan bu eserinde her birine *asıl* adını verdiği 291 konu başlığı tesbit etmiş, her başlığın altına bir hadisin şerhini yapmış ve konu başlığına uygun sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. Bu eserde müellifin asıl maksadı hadis rivayet etmek değil sözü edilen esasları açıklamak ve temellendirmektir. Bkz. Abdülfettah Abdullah Bereke, "Hâkim et-Tirmizi", *DİA*, İstanbul, 1997, c. 15, s. 196-199.

¹²⁵⁹ (S), 5a; (A), 14b.

3.30.2. Tercüme

el-İmam Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. el-Hasen b. Bişr el-Hakim et-Tirmizi el-Sufi (rh) *Akrep ve Diğer Canlıların Sokmasından Korunma* hakkında gelen hadisi rivayet ederken dedi. Bu rivayet kitabın ilk hadisidir.

el-Hakim et-Tirmizi'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Hakim et-Tirmizi) dedi ki: Bize Kuteybe b. Said rivayet etti. (Kuteybe) Malik b. Enes'ten, (o da) Süheyl b. Ebi Salih'ten, (o da) babasından, (o da) Ebu Hureyre'den (ra) rivayet ettiğine göre bir adam Hz. Peygamber'e (sav): *Ya Rasulallah! Dün gece uyuyamadım*, dedi. Rasulüllah (sav): *“Hangi sebepten uyuyamadın?”* diye sordu. O da: *Beni akrep soktu*, dedi. Rasulüllah (sav): *“Eğer sen akşam¹²⁶⁰ olunca ‘ben yaratılmışların şerrinden Allah'ın tam olan tüm kelimelerine sığınırım’ demiş olsaydın inşaallahu teala hiç bir şey sana zarar veremiyecikti”* buyurdular.

3.30.3. Tahric

Nevadiru'l-Usul'ün ilk rivayetidir.¹²⁶¹ Hadisi Hakim et-Tirmizi'den başka **Buhari**,¹²⁶² **Müslim**,¹²⁶³ **Ebu Davud**,¹²⁶⁴ **Tirmizi**,¹²⁶⁵ **İbn Mace**,¹²⁶⁶ **Nesai**,¹²⁶⁷ **İmam Malik**,¹²⁶⁸ **Ahmed**,¹²⁶⁹ **Ebu Hanife**,¹²⁷⁰ **İbnü's-Sünni**,¹²⁷¹ **Darimi**,¹²⁷² **İbn Hibban**,¹²⁷³ **Abdurrazzak**,¹²⁷⁴ **Ebu Ya'la el-Mevsili**,¹²⁷⁵ **Begavi**,¹²⁷⁶ **İbn Asakir**,¹²⁷⁷ **Ebu**

¹²⁶⁰ Bazı nüshalarda “*asbahte*” *sabah olunca*, “*izdaca'te*” *yatınca* şeklinde gelmiştir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 395.

¹²⁶¹ Hakim et-Tirmizi, Ebu Abdillah Muhammed bin Ali (ö. 320/932), *Nevadiru'l-Usul fi Ma'rifeti Ehadisi'r-Rasül*, Mektebetü'l-İmam el-Buhari, 1. Baskı, Kahire 2008, s. 21, H. no: 1.

¹²⁶² Buhari, *Halkı Efalil'l-İbad*, s. 90.

¹²⁶³ Müslim, *a. g. e.*, s. 2081, H. no: 2709.

¹²⁶⁴ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 6, s. 43, H. no: 3898.

¹²⁶⁵ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 496, H. no: 3437.

¹²⁶⁶ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 166, H. no: 3518.

¹²⁶⁷ Nesai, *Amelü'l-Leyl ve'n-Nehar*, (Thk. Faruk Hamede), Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1985, s. 388-392, H. no: 585-600.

¹²⁶⁸ Malik, *Muvatta bi Rivayeti Yahya b. Yahya*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyai't-Türasi'l-Arabiyye, 2. Baskı, Beyrut 1985, s. 951, H. no: 11.

¹²⁶⁹ Ahmed, *a. g. e.*, s. 651, H. no: 8867, (7885, 15800, 24050).

¹²⁷⁰ Ebu Hanife, *Müsned*, (*Ebu Nuaym el-Asbahani*), s. 257.

¹²⁷¹ İbnü's-Sünni, *Amelü'l-Yevmi ve'l-Leyl*, s. 315-316, H. no: 528.

¹²⁷² Darimi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1753-1754, H. no: 2722.

¹²⁷³ İbn Hibban, *Sahih*, (*Balaban*), c. 3, s. 297-300, H. no: 1020, (1021, 1022).

¹²⁷⁴ Abdurrazzak, *a. g. e.*, c. 11, s. 36, H. no: 19834.

¹²⁷⁵ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 12, s. 44, H. no: 6688.

Nuaym,¹²⁷⁸ İbn Ebi Şeybe,¹²⁷⁹ Beyhaki,¹²⁸⁰ İbn Huzeyme¹²⁸¹ ve Heysemi¹²⁸² rivayet etmişlerdir.

3.30.4. Değerlendirme

Kuteybe b. Said (ö. 240). Sika, sebt.¹²⁸³

Malik b. Enes (ö. 179). Sika, fakih, imam.¹²⁸⁴

Süheyl b. Ebi Salih (ö. 140). Saduk, nas onu sika kabul etti. İhticac olunmaz, ömrünün ahirinde hıfzı teğayyur etmiştir.¹²⁸⁵

Ebu Salih¹²⁸⁶ (ö. 101/719-20). Sika, sebt.¹²⁸⁷

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.¹²⁸⁸

Hadisin isnadı muttasıl, ricali sikadır. Bu itibarla hadis *sahih* tir.

Hadisin şevahidi çoktur ve bu rivayetlerin çoğuna *sahih* hükmü verilmiştir.¹²⁸⁹

¹²⁷⁶ Begavi, *a. g. e.*, c. 5, s. 46, H. no: 1348.

¹²⁷⁷ İbn Asakir, *a. g. e.*, c. 32, s. 222.

¹²⁷⁸ Ebu Nuaym, *Hilye*, c. 7, s. 143.

¹²⁷⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 8, s. 34, H. no: 23904.

¹²⁸⁰ Beyhaki, es-*Sünenü'l-Kübra*, c. 5, s. 415, H. no: 10322.

¹²⁸¹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 4, s. 151, H. no: 2566.

¹²⁸² Heysemi, *Mecmau...*, c. 10, s. 119, H. no: 17107, (17108).

¹²⁸³ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 5522, s. 508.

¹²⁸⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6425, s. 575.

¹²⁸⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2675, s. 260.

¹²⁸⁶ Ebu Salih es-Semman Zekvân b. Abdillâh et-Teymi

¹²⁸⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1841, s. 269-190.

¹²⁸⁸ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

¹²⁸⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 6, s. 43; İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 166; Nesai, *Sünen*, (Thk. Faruk Hamede), s. 388, (392); Darimi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1753-1754; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 297-300; Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 12, s. 44; Albani, *İrvâü...*, c. 1, s. 153, H. no: 120.

3.31. Otuz Birinci Kitap: Ebu'l-Kasım Taberani'nin Kitabü'd-Duasi¹²⁹⁰

3.31.1. Metin

"الكتاب الحادى والثلاثون : كتاب الدعاء لأبي القاسم الطبراني"

قال الإمام أبو القاسم سليمان بن أحمد الطبراني رحمه الله تعالى، في أول كتابه المذكور: هذا كتاب ألفته جامعاً لأدعية رسول الله صلى الله عليه وسلم، حداني على ذلك أبي رأيت كثيراً من الناس قد تمسكوا بأدعية سجج، وأدعية وضعت عدد الأيام مما ألفه الوراقون، لا تروى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولا أحد من أصحابه، ولا عن أحد التابعين لهم بإحسان، مع ما روى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم من الكراهة للسجج في الدعاء والتعدى فيه، فألفت هذا الكتاب بالأسانيد الماثورة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم، وبدأت بفضائل الدعاء وآدابه، ثم رتبت أبوابه على الأحوال التي كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعو فيها، فجعلت كل دعاء في موضعه، ليستعمله السامع له ومن بلغه على رتبته. باب تأويل قول الله عز وجل: {ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} وبالسند إليه قال: حدثنا عبد الله بن محمد بن سعيد بن أبي مريم، قال: حدثنا محمد بن يوسف الفريابي ح. وحدثنا علي بن عبد العزيز قال: حدثنا أبو حذيفة، قال: حدثنا سفيان، عن منصور، عن أبي ذر بن عبد الله السمرهسي، عن يسيع الحضرمي، عن النعمان بن بشير رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "العبادة هي الدعاء" ثم قرأ: {ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ}.¹²⁹¹

3.31.2. Tercüme

el-İmam Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed et-Taberani (rh) mezkur kitabının¹²⁹² baş tarafında dedi: Bu (eser) Rasulüllah'ın (sav) dualarını bir araya getirmek için yazdığım bir kitaptır. Beni bu kitabı yazmaya götüren şey, insanların ekserisinin Rasulüllah'dan (sav), sahabe ve ihsanla onları izleyenlerin (tabiilerin) herhangi birinden rivayet edilen dualara değil de; *verrakların* telif ettikleri günlerin sayısınca vaz' edilen (asılsız) ve seciyeli dualara sarılmalarını görmemdir. Üstelik insanlar bunu *duada seci yapmanın ve haddi aşmanın*¹²⁹³ Rasulüllah (sav) tarafından hoş karşılanmadığına dair rivayetin varlığını bile bile yapıyorlar!

¹²⁹⁰ Ebü'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub et-Taberani Safer 260'ta (Aralık 873) Akka'da doğdu. 29 Zilkade 360'ta (23 Eylül 971) vefat etti. Çok sayıda eseri mevcuttur. Özellikle *mu'cem* tarzı eserleriyle meşhurdur. Eserlerinden biri *Kitabü'd-Dua* adıyla bilinen çalışmasıdır. Eserde Hz. Peygamber'den (sav) nakledilen dualara dair 2255 rivayet mevcuttur. Bkz. Mehmet Görmez, "Taberani", *DİA*, c. 39, s. 310-312.

¹²⁹¹ (S), 5a; (A), 15a.

¹²⁹² Taberani, *Dua*, c. 1, s. 786. Abdullh b. Muhammed b. Said b. Ebi Meryem hariç isnadının ricali sikadır. Ancak hadisin mütabaati vardır. Hadisi Hâkim İbn Mehdi- Süfyan tarikıyla rivayet etmiş ve şöyle demiştir: *Bu hadisi Buhari ve Müslim tahrir etmemişlerdir, isnadı sahihtir*. Bkz. Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 673, H. no: 1853.

¹²⁹³ "İteride duada haddi aşacak bir kavim olacak." İbn Mace, *Sünen*, c. 2, s. 229, H. no: 3864.

Kitabı Rasulüllah'dan (sav) mervi senedlerle telif ettim. Kitaba *Duanın Faziletleri ve Adabı* konusuyla başladım. Sonra konuları Rasulüllah'ın (sav) dua ettiği hallere göre tertip ettim. Her duayı (yerli)yerine koydum ki duayı işiten ve dua kendisine ulaşan kimseler rütbesine göre bu dualarla amel etsinler!

*Aziz ve Celil olan Allah'ın “Bana yalvarın, dua edin ki size karşılık vereyim. Çünkü bana ibadet etmekten kibirlenip yüz çevirenler yarın horlanmış olarak cehenneme gireceklerdir.”*¹²⁹⁴ *Ayetinin Tefsiri Babı.*

Ebu'l-Kasım et-Taberani'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Taberani) dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Said b. Ebi Meryem rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Muhammed b. Yusuf el-Firyabi rivayet etti.

-H-

(Taberani başka bir tarikattan rivayette bulunarak dedi ki) ve bize Ali b. Abdilaziz rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe rivayet etti. (Bize Muhammed b. Yusuf el-Firyabi ve Ebu Huzeyfe her ikisi de) dediler ki: Bize Süfyan rivayet etti. (Süfyan) Mansur'dan, (o da) Zer b. Abdillan el-Murhibi'den, (o da) Yusey' el-Hadrami'den, (o da) en-Nu'man b. Beşir'den (ra) rivayet ettiklerine göre en-Nu'man b. Beşir şöyle demiştir. (Bir keresinde) Rasulüllah (sav): **“İbadet, duanın ta kendisidir.”**buyurdular ve sonra şu ayeti okudular: **“Rabbiniz ‘Bana dua edin ki size icabet edeyim. Bana ibadet etmeyi kibirlenmeye yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir, buyurdu.”**¹²⁹⁵

3.31.3. Tahric

Rivayet ed-Dua'nın başında yer almaktadır.¹²⁹⁶ Hadisi **Buhari,**¹²⁹⁷ **Hâkim,**¹²⁹⁸ **Ebu Davud,**¹²⁹⁹ **Tirmizi,**¹³⁰⁰ **İbn Mace,**¹³⁰¹ **Ahmed,**¹³⁰² **İbn Hibban,**¹³⁰³ **Tayalisi,**¹³⁰⁴

¹²⁹⁴ Mümin, 40/60.

¹²⁹⁵ Mümin, 40/60.

¹²⁹⁶ Taberani, *a. g. e.*, c. 2, s. 786, H. no: 1.

¹²⁹⁷ Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 372, H. no: 714.

¹²⁹⁸ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 672, H. no: 1853.

Hâkim,¹³⁰⁵ Bezzar,¹³⁰⁶ Kuzai,¹³⁰⁷ Abdullah b. el-Mübarek,¹³⁰⁸ İbn Ebi Şeybe,¹³⁰⁹ İbnü'l-Arabi,¹³¹⁰ Begavi,¹³¹¹ Ebu Nuaym¹³¹² ve İbnü'l-Mukri¹³¹³ rivayet etmişlerdir.

3.31.4. Değerlendirme

Abdullah b. Muhammed b. Said b. Ebi Meryem (ö. 281). Metrukü'l-hadis. İbn Adıyy: *'Bevatıl rivayet eder, mahfuz değildir'* demiştir.

Muhammed b. Yusuf el-Firyabi (ö. 212/827). Sika.¹³¹⁴

-H-

Ali b. Abdilaziz (ö. 286). Sika, hafız, şeyhu'l-harem. İbn Hibban *sika* kabul eder. Ebu Davud *'hadisi terkedildi'* demiştir. Tedlis ederdi.¹³¹⁵

Ebu Huzeyfe¹³¹⁶ (ö. 220). Saduk, seyyü'l-hıfz. Buhari ondan üç hadis rivayet etmiştir.¹³¹⁷

Muhammed b. Yusuf el-Firyabi (ö. 212). Sika.¹³¹⁸

Süfyan¹³¹⁹ (ö. 161/778). Sika, hafız, fakih, imam, hucet, abid.¹³²⁰

¹²⁹⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 5, s. 365-366, H. no: 1846, (1479).

¹³⁰⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 374, H. no: 3247, (23729).

¹³⁰¹ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 353, H. no: 3846.

¹³⁰² Ahmed, *a. g. e.*, s. 1344, H. no: 18623, (18627, 18576, 18581, 18623, 18627).

¹³⁰³ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 172, H. no: 890.

¹³⁰⁴ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 2, s. 147, H. no: 838.

¹³⁰⁵ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 673, H. no: 1853.

¹³⁰⁶ Bezzar, *a. g. e.*, c. 8, s. 205, H. no: 3243.

¹³⁰⁷ Kuzai, *a. g. e.*, s. 51-53, H. no: 30.

¹³⁰⁸ Abdullah b. el-Mübarek, *Müsned*, s. 41-42.

¹³⁰⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 10, s. 15, H. no: 29655.

¹³¹⁰ İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, c. 2, s. 631, H. no: 1249.

¹³¹¹ Begavi, *a. g. e.*, c. 5, s. 185, H. no: 1384.

¹³¹² Ebu Nuaym, *a. g. e.*, c. 8, s. 120.

¹³¹³ İbnü'l-Mukri, *a. g. e.*, s. 268, H. no: 899.

¹³¹⁴ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 6415, s. 574.

¹³¹⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4783, s. 445; Kasımi, *a. g. e.*, s. 400.

¹³¹⁶ Ebu Huzeyfe Musa b. Mesud

¹³¹⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7010, s. 619.

¹³¹⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6415, s. 574.

Mansur¹³²¹ (ö. 132). Sika, sebt.¹³²²

Zer b. Abdillallah el-Murhibi (ö. ?). Sika, abid.¹³²³

Yusey' el-Hadrami¹³²⁴ (ö. ?). Sika.¹³²⁵

en-Nu'man b. Beşir (ö. 65). Küçük sahabi.¹³²⁶

Abdullah b. Muhammed b. Said b. Ebi Meryem *metrukü'l-hadis*, Ali b. Abdilaziz *saduk* ve *seyyiü'l-hıfz*, diğer tüm raviler *sika* olarak değerlendirilmiştir. Ali b. Abdilaziz'i sika olarak görenler de vardır. Bu iki ravi dikkate alındığında hadisin *isnaden zayıf* olduğu söylenebilir. Ancak hadisin şevahidi çoktur. Farklı lafız ve tariklardan sahîh isnatlarla rivayet edilmiştir. ed-Dua'nın farklı tarikla gelen ikinci hadisinin isnadı tamamen sika ravilerden oluşmuştur.

Hâkim, '*bu hadis sahihu'l-isnad olup Buhari ve Müslim tahrir etmemişlerdir*' demiştir.¹³²⁷ Tirmizi, *hasen sahih* hükmünü vermiştir.¹³²⁸ İbn Hibban ve daha birçok muhakkik rivayetin *sahih* olduğunu beyan etmişlerdir.¹³²⁹ Elbani, hadisi *sahih* olarak değerlendirmiştir.¹³³⁰

¹³¹⁹ Ebu Abdillallah Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevri el-Kufi

¹³²⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2445, s. 239.

¹³²¹ Mansur b. el-Mu'temir

¹³²² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6908, s. 612.

¹³²³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1840, s. 190.

¹³²⁴ Yusey' el-Hadrami b. Madan

¹³²⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7810, s. 680.

¹³²⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 8722, c. 6, s. 240.

¹³²⁷ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 672-673.

¹³²⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 456.

¹³²⁹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 172; Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 372; Tayalisi, *a. g. e.*, c. 2, s. 147; Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 5, s. 365-366; İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 353, 365, 366; Begavi, *a. g. e.*, c. 5, s. 185; Bezzar, *a. g. e.*, c. 8, s.

205; Ahmed, *a. g. e.*, s. 1344; İbnü'l-Arabi, *a. g. e.*, c. 2, s. 631, H. no: 1249.

¹³³⁰ Elbani, *Sahihu'l-Camii's-Sağır...*, c. 1, s. 641, H. no: 3407; Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 372.

3.32. Otuz İkinci Kitap: Hatib el-Bağdadi'nin İktizaü'l-İlm ve'l-Ameli¹³³¹

3.32.1. Metin

"الكتاب الثاني والثلاثون : اقتضاء العلم والعمل للخطيب البغدادي"

قال الإمام أبو بكر أحمد بن علي الخطيب البغدادي في أول كتابه المذكور، وبالسند إليه: أخبرنا القاضي أبو بكر أحمد بن الحسن بن أحمد السجستاني ببغداد، قال: حدثنا أبو العباس محمد بن يعقوب الأصم، قال: حدثنا محمد بن إسحاق الصنعاني، قال: حدثنا الأسود بن عامر، قال: حدثنا أبو بكر عياش، عن الأعمش، عن سعيد بن عبد الله، عن عبد أبي برزة الأسلمي رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تزولا قدما عبد يوم القيامة حتى يسأل عن أربع: عن عمره فيما أفناه، وعن علمه ماذا عمل به، وعن ماله من أين اكتسبه وفيما أنفقه، وعن جسمه فيما أبلاه؟¹³³²

3.32.2. Tercüme

el-İmam Ebu Bekr Ahmed b. Ali el-Hatib el-Bağdadi mezkur kitabının başında dedi:

el-Hatib el-Bağdadi'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Hatib el-Bağdadi dedi ki:) Bize el-Kadi Ebu Bekr Ahmed b. el-Hasen b. Ahmed el-Cureşi Nisabur'da haber Verdi. (O da) dedi ki: Bize Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yakub el-Esamm rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Muhammed b. İshak es-Sanani rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize el-Esved b. Amir rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ebu Bekr Ayyaş rivayet etti. (Ebu Bekr Ayyaş) el-A'meş'ten, (o da) Said b. Abdillah'tan, (o da) Abdi Ebi Berze el-Eslemi'den rivayet ettiğine göre Abdi Ebi Berze el-Eslemi şöyle demiştir. Rasulüllah (sav) buyurdu ki: **"Kıyamet günü bir kul (şu) dört şeyden hesaba çekilmedikçe adım atmasına izin verilmez: Ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğinden, ilmi ile amel edip etmediğinden, malını nerede kazanıp nerede harcadığından ve vücudunu nerede ve nasıl yıprattığından."**

¹³³¹ Ebu Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Bağdadi 23 Cemaziyelahir 392'de (9 Mayıs 1002) Mekke-Medine yolu üzerindeki Vadimelel'in Guzeyye kasabasında dünyaya geldi. 7 Zilhicce 463 (5 Eylül 1071) tarihinde Bağdat'ta Nizamiye Medresesi'nin yanındaki evinde vefat etti. Çok sayıda kitap yazdı. *İktizaü'l-İlmi'l-Amel* küçük hacimli eserlerinden biridir. Müellifin, ilim yolcusunun her şeyden önce samimi bir niyete sahip olması, öğrendiğini bizzat yaşaması, ilmin sadece dünyevi menfaatler için öğrenilmemesi gibi konulardaki öğütlerini hadislerle ve İslam büyüklerinin sözleriyle desteklediği eser Nasırüddin el-Elbani tarafından yayımlanmıştır. Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Hatib el-Bağdadi", *DİA*, İstanbul, 1997, c. 16, s. 452-459.

¹³³² (S), 5b; (A), 15b.

3.32.3. Tahric

İktizaü'l-İlmi'l-Amel kitabının ilk hadisidir.¹³³³ Hadisi **Hatib el-Bağdadi**'den başka **Ebu Hayseme**,¹³³⁴ **Tirmizi**,¹³³⁵ **Darimi**,¹³³⁶ **Ebu Ya'la el-Mevsili**,¹³³⁷ **Bezzar**,¹³³⁸ **Ruyani**,¹³³⁹ **Taberani**,¹³⁴⁰ **Ebu Nuaym**,¹³⁴¹ **Acurri**,¹³⁴² **İbn Asakir**,¹³⁴³ **Ebu Abdillah Mervezi**¹³⁴⁴ ve daha birçok muhaddis rivayet etmişlerdir.¹³⁴⁵

3.32.4. Değerlendirme

el-Kadi Ebu Bekr Ahmed b. el-Hasen b. Ahmed el-Cureşi (ö. 421). Neysabur kadısı, fazıl, ilmi çok. el-Esamm ve İbn Adıyy'den hadis rivayet etti. Kendisinden de el-Hakim Ebu Abdillah el-Hafız rivayette bulunmuştur. Kabri Hire'de olup ziyaret edilmektedir.¹³⁴⁶

Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yakub el-Esam (ö. 277). İmam, muhaddis, müsnidü'l-Asr. Hakim '*insanların hat yönüyle en iyisi idi*' demiştir. Yetmişaltı yıl hadis rivayet etmiştir. İbn Ebi Hatim onun sika ve saduk olduğunu ifade etmiştir.¹³⁴⁷

Muhammed b. İshak es-Sanani (ö. ?). Sika, sebt.¹³⁴⁸

el-Esved b. Amir (ö. ?). Sika.¹³⁴⁹

¹³³³ Hatib el-Bağdadi, *İktizaü'l-İlmi'l-Amel*, (Thk. Muhammed Nasıruddin el-Elbani), el-Mektebetü'l-İslami, 5. Baskı, Beyrut 1984, s. 17, H. no: 1.

¹³³⁴ Ebu Hayseme, Züheyr b. Harb en-Nesai (ö. 234), *Kitabü'l-İlm*, (Thk. Nasıruddin el-Elbani), el-Mektebetü'l-İslami, 2. Baskı, Beyrut 1983, s. 22, H. no: 89.

¹³³⁵ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 612, H. no: 2417.

¹³³⁶ Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 451-452, H. no: 554.

¹³³⁷ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 13, s. 428, H. no: 7434.

¹³³⁸ Bezzar, *a. g. e.*, c. 4, s. 266, H. no: 1435.

¹³³⁹ Ruyani, *Müsned*, c. 2, s. 337, H. no: 1313.

¹³⁴⁰ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 2, s. 348, H. no: 2191, (9407); *el-Mu'cemü's-Sağir*, c. 1, s. 268-269.

¹³⁴¹ Ebu Nuaym, *Hilye*, c. 10, s. 232, 562.

¹³⁴² Acurri, *Ahlakü'l-Ulema*, Riaset-i İdarati'l-Buhusi'l-İlmiyye, el-Memleketü's-Suudiyye 1978, s. 77.

¹³⁴³ İbn Asakir, *Meclisani min Mecalisi'l-Hafız İbni Asakir fi Mescidi Dimaşk*, (Thk. Muhammed Muti Hafız), Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Dimaşk 1979, s. 31-32, H. no: 1, (2).

¹³⁴⁴ Ebu Abdillah Mervezi, *Ta'zimü Kadri's-Salati*, s. 839, H. no: 846.

¹³⁴⁵ Ebu Abdillah Mervezi, *Ta'zimü...*, s. 839.

¹³⁴⁶ Sem'ani, *Ensab*, c. 2, s. 289.

¹³⁴⁷ Sem'ani, *a. g. e.*, c. 1, s. 178-181; Zehebi, *Siyer*, c. 15, s. 452-460.

¹³⁴⁸ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 5721, s. 523.

¹³⁴⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 503, s. 83.

Ebu Bekr Ayyaş (ö. 173). Sika.¹³⁵⁰

el-A'meş¹³⁵¹ (ö. 148/765). Sika, hafız, Kıraat âlimi, veri', tedlis eder.¹³⁵²

Said b. Abdillâh (ö. ?). Saduk, sika.¹³⁵³

Ebu Berze el-Eslemi¹³⁵⁴ (ö. 65/685). Sahabi.¹³⁵⁵

Hadisin ricali sika, isnadı sahihtir.¹³⁵⁶ Şevahidi çoktur.

Tirmizi, *hasen sahih* demiştir.¹³⁵⁷ Tahkik ehli hadisin isnadının *sahih* olduğuna hükmetmişlerdir.¹³⁵⁸ Ebu Bekr b. Ayyaş nedeniyle hadise *hasen* hükmü verenler de olmuştur.¹³⁵⁹

3.33. Otuz Üçüncü Kitap: İsmaili'nin Sahih-i Buhari Üzerine el-Müstahreci¹³⁶⁰

3.33.1. Metin

"الكتاب الثالث والثلاثون : مستخرج الإسماعيلي على صحيح البخارى

قال الإمام أبو بكر أحمد بن أحمد بن إبراهيم بن إسماعيل الإسماعيلي رحمه الله تعالى، وبالسنن إليه: أخبرني الحسن بن سفيان قال: حدثنا حبان بن موسى، عن ابن المبارك، قال: حدثنا يونس عن الزهري ح وأخبرنا القاسم عن زكريا، قال: حدثنا أحمد بن

¹³⁵⁰ Kasimi, *a. g. e.*, s. 404.

¹³⁵¹ el-A'meş Süleyman b. Mihran

¹³⁵² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2615, s. 269-253.

¹³⁵³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2340, s. 228.

¹³⁵⁴ Ebu Berze Nadle b. Ubeyd b. Haris el-Eslemi

¹³⁵⁵ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. no: 8710, c. 6, s. 237.

¹³⁵⁶ Hatib el-Bağdadi, *a. g. e.*, s. 17.

¹³⁵⁷ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 612.

¹³⁵⁸ Hatib el-Bağdadi, *a. g. e.*, s. 17; Darimi, *a. g. e.*, c. 1, s. 451-452.

¹³⁵⁹ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 13, s. 428.

¹³⁶⁰ Ebu Bekr Ahmed b. İbrahim b. İsmail el-Cürcani el-İsmaili 277 (890) yılında Cürcan'da doğdu. Receb 371'de (Ocak 982) vefat etti. Hadis, fıkıh ve kelam âlimidir. *el-Müstahrec ala Sahih-i-Buhari* önemli eserlerinden biridir. Berkani tarafından rivayet edilen, ancak günümüze ulaşmış olmadığı bilinmeyen dört cilt hacmindeki eserin bir cüzü ali isnadla Buhari'nin ta'liklerine ayrılmış ve Buhari'nin muallak rivayetlerinin muttasıl senedleri tesbit edilmiştir. Eserde Buhari'nin es-Sahih'ine almadığı herhangi bir hadise yer verilmemekle birlikte bazı metinlere ilaveler yapılmış, bazı rivayetler manen ya da takdim ve tehirle nakledilmiştir. el-Müstahrec'in tertibi de farklı olup İsmaili bu çalışmasıyla Buhari'nin 100'ü aşkın muallak rivayetinin muttasıl senedlerini belirlemiş, mevkufların rivayetlerinin merfularını kaydetmiş ve hadislerde mana bakımından kapalı görünen bazı hususları açıklamıştır. Bkz. Emin Aşıkutlu, "İsmaili", *DİA*, İstanbul, 2001, c. 23, s. 126-127.

منصور، حدثنا علي بن الحسين، قال: حدثنا ابن المبارك، عن يونس، عن الزهري، قال: أخبرني عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما، قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم أجود البشر، وأجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل عليه الصلاة والسلام، يلقاه في كل ليلة من رمضان فيدارسه القرآن. قال: فرسول الله صلى الله عليه وسلم أجود بالخير من الريح المرسلة.¹³⁶¹

3.33.2. Tercüme

el-İmam Ebu Bekr Ahmed b. Ahmed b. İbrahim b. İsmail el-İsmaili (rh) dedi:

el-İsmaili'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İsmaili dedi ki:) Bana el-Hasen b. Süfyan haber verdi. (O da) dedi ki: Bize Hibban b. Musa rivayet etti. (O da) İbnü'l-Mübarek'ten (rivayet etmiş. İbnü'l-Mübarek) dedi ki: Bize Yunus ez-Zühri rivayet etti. **-H-** (İsmaili dedi ki) bize el-Kasım haber verdi. (O da) Zekeriyya'dan rivayet etti. (Zekeriyya) dedi ki. Bize Ahmed b. Mansur rivayet etti. (O da dedi ki:) Bize Ali b. el-Hüseyin rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize İbnü'l-Mübarek rivayet etti. (İbnü'l-Mübarek) Yunus'tan, (o da) ez-Zühri'den rivayet etti. (ez-Zühri) dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe haber verdi. (O da) İbn Abbas'dan (ra) rivayet ettiğine göre İbn Abbas şöyle demiş:

Rasulüllah (sav) insanların en cömerdi idi. Onun en cömert olduğu anlar ise ramazanda, Cibril'in kendisi ile buluştuğu anlardı. Cibril (as) ramazanın her gecesinde Hz. Peygamber (sav) ile buluşur, ona Kur'an'ı okurdu. Hakikat şu ki Rasulüllah (sav) hayır yapmada esen rüzgârdan daha cömerttir.¹³⁶²

3.33.3. Tahric

el-Müstahrec ala Sahihi'l-Buhari'nin yazma ya da matbu nüshalarına ulaşamadığımızdan hadisın kaynak içindeki yerini tespit edemedik.¹³⁶³ Hadisi İsmaili'den başka **Buhari,**¹³⁶⁴ **Müslim,**¹³⁶⁵ **Nesai,**¹³⁶⁶ **Tirmizi,**¹³⁶⁷ **Ahmed,**¹³⁶⁸ **İbn**

¹³⁶¹ (S), 5b; (A), 16a.

¹³⁶² Hazreti Peygamber'in (sav) cömertliliğine dair haberler *mütevâtir* derecesindedir. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 408.

¹³⁶³ Muhammed Vail el-Hanbeli: Bu kitap bize ulaşmamıştır. Yazma eserler arasında da varid olmadı. Fakat *el-Müstahrec*'i Buhari şerhlerinden yararlanarak cem etmek mümkündür. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 136.

¹³⁶⁴ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 16, H. no: 6, (1902, 3220, 3554, 4947).

Huzeyme,¹³⁶⁹ İbn Hibban,¹³⁷⁰ Beyhaki,¹³⁷¹ Ebu Ya'la el-Mevsili,¹³⁷² Abd b. Humeyd,¹³⁷³ İbn Ebi Şeybe,¹³⁷⁴ Abdurrazzak,¹³⁷⁵ Beyhaki,¹³⁷⁶ Begavi,¹³⁷⁷ Ebu Nuaym¹³⁷⁸ ve İbn Asakir¹³⁷⁹ rivayet etmiştir.

3.33.4. Değerlendirme

el-Hasen b. Süfyan¹³⁸⁰ (ö. 303). Saduk, edib ve fakih. Hakim onun asrının Horasan muhaddisi olduğunu ifade eder.¹³⁸¹

Hibban b. Musa es-Sülemi (ö. 233). Sika.¹³⁸²

İbnü'l-Mübarek (ö. 181). Sika, sebt, fakih, âlim, cevad, mücahid.¹³⁸³

Yunus¹³⁸⁴ (ö. 159). Sika.¹³⁸⁵

ez-Zühri¹³⁸⁶ (ö. 124). Fakih, hafız, celalet ve itkanı üzerine ittifak var.¹³⁸⁷

-H-

el-Kasım b. Zekeriyya (ö. 305). Sika, hafız.¹³⁸⁸

¹³⁶⁵ Müslim, *a. g. e.*, s. 1802, H. no: 2308.

¹³⁶⁶ Nesai, *Mücteba*, c. 4, s. 199202, H. no: 2113, (2114).

¹³⁶⁷ Tirmizi, *Şemai...*, s. 171, H. no: 347.

¹³⁶⁸ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1866, H. no: 25499.

¹³⁶⁹ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 3, s. 193, H. no: 1889.

¹³⁷⁰ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 8, s. 225, H. no: 3440.

¹³⁷¹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 4, s. 306, H. no: 8515; *Delailü'n-Nübüvve*, c. 1, s. 326.

¹³⁷² Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 4, s. 426, H. no: 2552.

¹³⁷³ Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 489, H. no: 645, (646).

¹³⁷⁴ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 8, s. 615, H. no: 27035.

¹³⁷⁵ Abdurrazzak, *a. g. e.*, c. 11, s. 338, H. no: 20706.

¹³⁷⁶ Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c. 3, s. 311, H. no: 3631.

¹³⁷⁷ Begavi, *a. g. e.*, c. 13, s. 250, H. no: 3687.

¹³⁷⁸ Ebu Nuaym, *a. g. e.*, c. 5, s. 362.

¹³⁷⁹ İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 4, s. 23-24.

¹³⁸⁰ el-Hasen b. Süfyan Ebü'-Abbas en-Nesevi/en-Nesai

¹³⁸¹ Zehebi, *Siyer*, c. 14, s. 157-162.

¹³⁸² İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 1077, s. 129; Kasımi, *a. g. e.*, s. 408.

¹³⁸³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3570, s. 338.

¹³⁸⁴ Yunus b. Yezid el-Eyli

¹³⁸⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7919, s. 687; Kasımi, *a. g. e.*, s. 390-391.

¹³⁸⁶ ez-Zühri Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihab

¹³⁸⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6296, s. 564.

Ahmed b. Mansur (ö. 380/382). Sika, hafız.¹³⁸⁹

Ali b. el-Hüseyin (ö. 211). Saduk, yehimü. Ebu Hatim *zaif*, diğerleri onu *kavi* saymışlardır.¹³⁹⁰

İbnü'l-Mübarek (ö. 181). Sika, sebt, fakih, âlim, cevad, mücahid.¹³⁹¹

Yunus (ö. 159). Sika.¹³⁹²

ez-Zühri (ö. 124). Fakih, hafız, celalet ve itkanı üzerine ittifak var.¹³⁹³

Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe (ö. 94). Sika, fakih, sebt. Medineli yedi fakihten biri.¹³⁹⁴

İbn Abbas (ö. 68). Sahabi.¹³⁹⁵

İsmaili, hadisi iki tarikandan rivayet etmiştir. İlk tarikanda yer alan ravilerin saduk ve sika olduklarını tespit etmiş durumdayız. Bu nedenle ilk tarikin isnadı sahihtir. İkinci tariktaki ravilerden Ali b. el-Hüseyin *saduk* ve *kavidir*. Aynı zamanda *zaif* bir ravi olarak da nitelenmiştir. Diğer ravilerin tamamı sikadır. Bu durumda İsmaili'nin bu hadisini *zayıf* saymak mümkündür. Ancak hadisin mütabaatı ve şevahidi dikkate alındığında *sahih* olduğu açıktır.

Hadis muttufakun aleyhtir. Begavi, sıhhati hakkında *ittifak* edildiğini söylemiştir.¹³⁹⁶ Muhakkik Şuayb el-Arnaut ve Ebu Abdillah b. el-Adevi İbn Abbas'tan gelen bu rivayetlerin *sahih* olduğuna hükmetmişlerdir.¹³⁹⁷ Elbani *sahih* hükmünü vermiştir.¹³⁹⁸

¹³⁸⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5460, s. 500; Kasimi, *a. g. e.*, s. 390-391.

¹³⁸⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 113, s. 54; Kasimi, *a. g. e.*, s. 408.

¹³⁹⁰ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4717, s. 440; Kasimi, *a. g. e.*, s. 408.

¹³⁹¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3570, s. 338.

¹³⁹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 7919, s. 687; Kasimi, *a. g. e.*, s. 390-391.

¹³⁹³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6296, s. 564.

¹³⁹⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4309, s. 405-406.

¹³⁹⁵ İbn Hacer, *el-Isabe*, trc. no: 4772, s. 90-94.

¹³⁹⁶ Begavi, *a. g. e.*, c. 13, s. 250.

¹³⁹⁷ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 8, s. 225; Abd b. Humeyd, *a. g. e.*, c. 1, s. 489.

3.34. Otuz Dördüncü Kitap: Hâkim en-Nisaburi'nin Sahihayn Üzerine el-Müstedreki¹³⁹⁹

3.34.1. Metin

"الكتاب الرابع والثلاثون : المستدرک علی الصحیحین للحاکم النیسابوری"

قال الحافظ أبو عبد الله محمد بن عبد الله السبيعي - بفتح الموحدة وكسر التحتية (المشددة) الشهير بالحاكم رحمه الله تعالى في كتاب الإيمان، وهو أول مستدركه، وبالسند إليه: أخبرنا أبو محمد عبد الله بن محمد بن إسحاق الخزاعي بمكة، قال: حدثنا عبد الله بن أحمد بن أبي ميسرة قال: حدثنا عبد الله بن يزيد المقرئ، حدثنا سعيد بن أبي أيوب قال: حدثني ابن عجلان، عن القعقاع بن حكيم، عن أبي صالح، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أكمل المؤمنين إيماناً أحسنهم خلقاً.¹⁴⁰⁰ⁿ

3.34.2. Tercüme

el-Hâkim¹⁴⁰¹ ismiyle meşhur olan el-Hafız Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Beyyi' (rh) müstedrekinin ilk kitabı olan *İman Kitabında* dedi:

el-Hâkim'e isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Hâkim dedi ki:) Bize Mekke'de Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed¹⁴⁰² b. İshak el-Huzai rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdullah b. Ahmed b. Ebi Meysere¹⁴⁰³ rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdullah b. Yezid el-Mukri¹⁴⁰⁴ rivayet etti. (O da dedi ki:) Bize

¹³⁹⁸ Elbani, *İrvaü...*, c. 3, s. 396, H. no: 888.

¹³⁹⁹ Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nisaburi 3 Rebiülevvel 321 (3 Mart 933) tarihinde Nişabur'da doğdu. 3 Safer 405 (3 Ağustos 1014) tarihinde vefat etti. Hâkim'in güçlü bir hadis hafızı olduğu belirtilmektedir. Çok sayıda eser yazmıştır. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* önemli bir eseridir. Müellif bu eserinde, Buhari ile Müslim'in veya onlardan birinin el-Camiu's-Sahih'lerini tasnif ederken gözettilikleri şartlara uyduğu halde kitaplarına almadıkları rivayetleri derlemek istemiştir. 8803 rivayeti ihtiva eden eser yayımlanmıştır. Zehebi kitabı Telhisü'l-Müstedrek adıyla ihtisar etmiş, bu çalışmadaki 1181 rivayet İbnü'l-Mülakkın tarafından Muhtasarü İstidrakî'l-Hafız ez-Zehebi'ye Müstedreki Ebi Abdillâh el-Hâkim adıyla yeni bilgiler eklenerek ihtisar edilmiştir. Bkz. İbrahim Hatiboğlu, "*Hâkim en-Nisaburi*", *DİA*, İstanbul, 1997, c. 15, s. 190-193; *el-Müstedrek*", *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 134-135.

¹⁴⁰⁰ (S), 5b; (A), 16ab.

¹⁴⁰¹ el-Hâkim ismini kadılık vazifesi icra ettiğinden dolayı almıştır. Yüz binlerce hadis ezberleyen kimse anlamında el-Hâkim değildir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 138.

¹⁴⁰² Ahmed ismi bazı baskılarda Muhammed olarak gelmiştir. Kasımi baskısında Ahmed yazılmıştır. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 414.

¹⁴⁰³ *el-Fazlü'l-Mübin*'de *Meysere* şeklinde yazılmıştır. *el-Erbeun el-Acluniyye*'de ise *Ebi Meserrete* şeklindedir ve doğrusu da budur. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 139; Kasımi, *a. g. e.*, s. 414. Müstedrek baskısında *Meysere* olarak geçiyor. Ancak zeylinde Meserre şeklinde ukunmanın daha doğru olduğu söylenmiştir. Bkz. Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 41.

¹⁴⁰⁴ Buhari'nin şeyhlerinin en önde gelenlerindedir. Mekke'de 35 sene Kur'an okutmuştur. 213 yılında vefat etmiştir. Bkz. Acluni, *el-Erbeun el-Acluniyye*, s. 139.

Said b. Ebi Eyyub rivayet etti. (O da) dedi ki: Bana İbn Aclan rivayet etti. (İbn Aclan da) el-Ka'ka' b. Hakim'den, (o da) Ebu Salih'ten, (o da) Ebu Hureyre'den (ra) rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre şöyle demiştir. Rasulüllah (sav) buyurdular ki: **“İman yönünden Mü'minlerin en mükemmeli ahlakça en güzel olanıdır.”**

3.34.3. Tahric¹⁴⁰⁵

el-Müstedrek ale's-Sahihayn'nın ilk rivayetidir.¹⁴⁰⁶ Hadisi Hâkim'den başka **Buhari,**¹⁴⁰⁷ **Ebu Davud,**¹⁴⁰⁸ **Tirmizi,**¹⁴⁰⁹ **İbn Mace,**¹⁴¹⁰ **Abdullah b. Vehb,**¹⁴¹¹ **Hennad b. Sirri,**¹⁴¹² **Darimi,**¹⁴¹³ **Ahmed,**¹⁴¹⁴ **Ebu Muhammed el-Fevakihi,**¹⁴¹⁵ **Veki b. el-Cerrah,**¹⁴¹⁶ **Ebu Ubeyd,**¹⁴¹⁷ **Tahavi,**¹⁴¹⁸ **Heysemi,**¹⁴¹⁹ **Taberani,**¹⁴²⁰ **İbn Hibban,**¹⁴²¹ **Kuzai,**¹⁴²² **Beyhaki,**¹⁴²³ **Humeydi,**¹⁴²⁴ **Acurri,**¹⁴²⁵ **Ebu Nuaym,**¹⁴²⁶ **Ebu Ya'la Mevsili,**¹⁴²⁷ **İbn Ebi Şeybe,**¹⁴²⁸ **Beyhaki,**¹⁴²⁹ **Begavi,**¹⁴³⁰ **İbn Ebi'd-Dünya**¹⁴³¹ ve **İbn Batta el-Ukberi**¹⁴³² rivayet etmişlerdir.

¹⁴⁰⁵ Ebu Hanife, *Müsned, (Harisi)*, s. 89, H. no: 215.

¹⁴⁰⁶ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 41, H. no: 1, (2).

¹⁴⁰⁷ Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 148, H. no: 285.

¹⁴⁰⁸ Ebu Davud, *Sünen*, c. 7, s. 70, H. no: 4682.

¹⁴⁰⁹ Tirmizi, *Sünen*, c. 3, s. 457, H. no: 1162.

¹⁴¹⁰ İbn Mace, *Sünen*, c. 5, s. 646, H. no: 4259.

¹⁴¹¹ Abdullah b. Vehb (ö. 1979), *el-Cami fi'l-Hadis*, (Dr. Mustafa Hasan), Daru İbni'l-Cevzi, 1. Baskı, Riyad 1996, s. 584, H. no: 483, (493).

¹⁴¹² Hennad b. Sirri el-Bağdadi (ö. 243), *Zühd*, (Thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar), Daru'l-Hulefa, 1. Baskı, Kuveyt 1985, s. 592, H. no: 1252.

¹⁴¹³ Darimi, *a. g. e.*, c. 2, s. 1840, H. no: 2834.

¹⁴¹⁴ Ahmed, *a. g. e.*, s. 765, H. no: 10829.

¹⁴¹⁵ Ebu Muhammed el-Fevakihi, Abdullah b. Muhammed b. İshak (ö. 353), *Fevaid*, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad 1218, s. 117, H. No: 2.

¹⁴¹⁶ Veki b. el-Cerrah, *Zühd*, s. 728, H. no: 421.

¹⁴¹⁷ Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-İman*, s. 30.

¹⁴¹⁸ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 11, s. 260.

¹⁴¹⁹ Heysemi, *Kesfü'l-Estar*, c. 1, s. 27, H. no: 34; *Büğyetü...*, c. 1, s. 816, H. no: 848; *Mecmau...*, c. 1, s. 80, H. no: 193-196.

¹⁴²⁰ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 4, s. 356, H. no: 4420-4422.

¹⁴²¹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 227, H. no: 479.

¹⁴²² Kuzai, *a. g. e.*, c. 2, s. 249, H. no: 1291.

¹⁴²³ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 10, s. 323, H. no: 20783.

¹⁴²⁴ Humeydi, *a. g. e.*, c. 10, s. 323, H. no: 20783.

¹⁴²⁵ Acurri, *Kitabü'ş-Şeria*, c. 1, s. 599, H. no: 233.

¹⁴²⁶ Ebu Nuaym, *a. g. e.*, c. 9, s. 248.

¹⁴²⁷ Ebu Ya'la mevsili, *Müsned*, c. 7, s. 184, H. no: 4166, (4240).

¹⁴²⁸ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 8, s. 376, H. no: 25709.

¹⁴²⁹ Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c. 1, s. 60, H. no: 26.

¹⁴³⁰ Begavi, *a. g. e.*, c. 1, s. 39.

¹⁴³¹ İbn Ebi'd-Dünya, *Mevsuatü İbn Ebi'd-Dünya, Kitabü'l-İyal*, s. 354-355, H. no: 466-468.

¹⁴³² İbn Batta el-Ukberi, *el-İbane an (Kitabü'l-İman)*, c. 1, s. 655, H. no: 842.

3.34.4. Değerlendirme

Ebu Muhammed Abdullah b. Mudhammed b. İshak el-Huzai (ö. 353). Sika.¹⁴³³

Abdullah b. Ahmed b. Ebi Meysere (ö. 279). Sika, hasenü'l-hadis.¹⁴³⁴

Abdullah b. Yezid el-Mekki el-Mukri (ö. 213). Sika, fazıl.¹⁴³⁵

Said b. Ebi Eyyub el-Huzai (ö. 161). Sika, sebt.¹⁴³⁶

İbn Aclan¹⁴³⁷ (ö.138). Saduk, hasenü'l-hadis.¹⁴³⁸

el-Ka'ka' b. Hakim el-Kinani (ö. ?). Sika.¹⁴³⁹

Ebu Salih¹⁴⁴⁰ (ö. 101/719-20). Sika, sebt.¹⁴⁴¹

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.¹⁴⁴²

İbn Aclan hariç hadisin isnadındaki tüm raviler sikadır. Ravi İbn Aclan *hasenü'l-hadis* olarak değerlendirilmiştir. Bu itibarla hadisin isnadının *hasen* olduğunu ifade edebiliriz.¹⁴⁴³

Hâkim el-Müstedrek'inde şu değerlendirmeyi yapmıştır: *Bu rivayet, sahih bir hadistir, ancak Buhari ve Müslim tahrir etmemişlerdir. Rivayet Müslim'in şartı üzere sahihtir.*¹⁴⁴⁴

Hadisi Ebu Hureyre'den başka sahabiler de rivayet etmişlerdir.¹⁴⁴⁵ Lafız ve sened

¹⁴³³ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=594 et.18/09/2016.

¹⁴³⁴ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=594 et.18/09/2016.

¹⁴³⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 3715, s. 349.

¹⁴³⁶ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2274, s. 223.

¹⁴³⁷ İbn Aclan Muhammed b. Aclan

¹⁴³⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6136, s. 552.

¹⁴³⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 5558, s. 510.

¹⁴⁴⁰ Ebu Salih es-Semman Zekvân b. Abdillâh et-Teymi

¹⁴⁴¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1841, s. 269-190.

¹⁴⁴² İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

¹⁴⁴³ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=594 et. 25/11/2016. Ayrıca bkz. Darimi, *a. g. e.*, c. 2, s. 1840; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 227; Acurri, *a. g. e.*, c. 1, s. 599.

¹⁴⁴⁴ Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 41; Kasîmi, *a. g. e.*, s. 414.

¹⁴⁴⁵ Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 80.

yönünden farklılıklar arzeden bu rivayetler için *sahih*¹⁴⁴⁶ ve *hasen*¹⁴⁴⁷ hükümleri verilmiş, ricalinin *sika* ravilerden oluştuğu beyan edilmiştir.¹⁴⁴⁸

Tirmizi, *sahih hasen* hükmünü vermiştir.¹⁴⁴⁹ Tahavi raviler arasında Muhammed b. Aclan'ın bulunduğunu ve bu sebepten isnadın kavi olduğunu, diğer tüm ravilerin ise *sika* olduklarını beyan etmiştir.¹⁴⁵⁰ Elbani *sahih* olarak değerlendirmiştir.¹⁴⁵¹

3.35. Otuz Beşinci Kitap: İbn Ebi'd-Dünya'nın el-Ferec Bade's-Şiddesi¹⁴⁵²

3.35.1. Metin¹⁴⁵³

"الكتاب الخامس والثلاثون : الفرج بعد الشدة لابن أبي الدنيا

قال الحافظ أبو بكر عبد الله بن محمد الشهير بابن أبي الدنيا رحمه الله تعالى في أوله بالسند إليه: حدثنا أبو سعيد عبد الله بن شبيب بن خالد السمديني، قال: حدثني إسحاق بن محمد الفروي، قال: حدثني سعيد بن مسلم بن بآنك، عن أبيه، انه سمع علي بن الحسين، عن أبيه، عن علي رضي الله تعالى عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: انتظر الفرج من الله عبادة، ومن رضي من الله بالقليل من الرزق رضي الله منه بالقليل من العمل.¹⁴⁵⁴

3.35.2. Tercüme

İbn Ebi'd-Dünya ismiyle meşhur el-Hafız Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed (rh) *el-Ferec Bade's-Şidde* 'nin başında dedi:

İbn Ebi'd-Dünya'ya isnad ederek (rivayet ediyorum).

¹⁴⁴⁶ Buhari, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 148; Davud, *Sünen*, c. 7, s. 70; Tirmizi, *a. g. e.*, c. 3, s. 457; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 2, s. 227.

¹⁴⁴⁷ İbn Ebi'd-Dünya, *Mevsuatü İbn Ebi'd-Dünya*, c. 4, s. 355.

¹⁴⁴⁸ Ebu Ya'la Mevsili, *Müsned*, c. 7, s. 237; Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 80; *Büğyetü...*, c. 1, s. 816.

¹⁴⁴⁹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 3, s. 457.

¹⁴⁵⁰ Tahavi, *Şerhu Müşkilü'l-Asar*, c. 11, s. 260.

¹⁴⁵¹ Elbani, *Sahih'l-Camii's-Sağir...*, c. 1, s. 266; Ebu Ubeyd, *Kitabü'l-İman*, s. 30.

¹⁴⁵² Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşi el-Bağdadi 208'de (823) Bağdat'ta doğdu. 14 Cemaziyevvel 281 (22 Temmuz 894) tarihinde vefat etti ve Bağdat'ın güneyinde bulunan Şüniziyye Mezarlığı'na defnedildi. Farklı alanlarda çok sayıda eser yazdı. Eserlerinden biri *el-Ferec Bade's-Şidde* isimli kitabıdır. el-Ferec Bade's-Şidde Süyuti tarafından ihtisar edilmiş *el-Erec fi'l-Ferec* adıyla neşredilmiştir. Bkz. İbrahim Hatipoğlu, "*İbn Ebü'd-Dünya*", *DİA*, İstanbul, 1999, c. 19, s. 457-462.

¹⁴⁵³ (S), 6a; (A), 16b.

¹⁴⁵⁴ (S), 6a; (A), 16b.

(İbn Ebi'd-Dünya dedi ki:) Bize Ebu Said b. Abdillâh b. Şebib b. Halid el-Medini rivayet etti. (O da) dedi ki: Bana İshak b. Muhammed el-Fervi rivayet etti. (O da) dedi ki: Bana Said b. Müslim b. Banek rivayet etti. (O da) babasından, (Babası) Ali b. el-Hüseyin'den duymuş. (Ali b. el-Hüseyin de) basından,¹⁴⁵⁵ (o da) Ali'den (ra) rivayet ettiğine göre Ali şöyle demiştir. Rasulüllah (sav) buyurdular ki: **“Sıkıntı ve musibetin gitmesini (sabr-ı cemil ile) beklemek¹⁴⁵⁶ ibadettir. Kim Allah'tan gelen az rızka razı olursa, Allah da o kulun az ameline razı olur.”**

3.35.3. Tahric

el-Ferec Bade'ş-Şidde kitabının ilk rivayetidir.¹⁴⁵⁷ Hadisi **Tirmizi,**¹⁴⁵⁸ **Kuzai,**¹⁴⁵⁹ **Bezzar,**¹⁴⁶⁰ **Silefi,**¹⁴⁶¹ **İbn Adıyy,**¹⁴⁶² **İbn Asakir,**¹⁴⁶³ **Tenuhi,**¹⁴⁶⁴ **Saydavi,**¹⁴⁶⁵ **Beyhaki,**¹⁴⁶⁶ **Taberani,**¹⁴⁶⁷ **Heysemi,**¹⁴⁶⁸ **Hammad b. Vakıd**¹⁴⁶⁹ ve **Süyuti**¹⁴⁷⁰ rivayet etmişlerdir.

¹⁴⁵⁵ Sıbtı Rasulillah el-Hüseyin Ebu Abdillâh el-Medeni el-Haşimi'dir. Bkz. Kasımı, *el-Fazlü'l-Mübîn*, s. 416.

¹⁴⁵⁶ “**intizar**” beklemek, gözü yolda olmak gibi manalarına gelmektedir. Hazır bulunma haline denir. Zıt anlamı ümitsizliktir. “**ferec**” ise dert, keder ve sıkıntılardan kurtulmaya denir. Hadisin anlamı *‘maddi ve manevi görevlerimizi yerine getirdikten sonra üzerimizdeki sıkıntı, bela ve gammın gitmesini ve bunlardan kurtulmayı Yüce Allah'tan beklemek ve ümit içinde olmak, meyüs olmamak bir nevi kalbi bir ibadettir’* demektir.

¹⁴⁵⁷ İbn Ebi'd-Dünya, *Mevsuatü İbn Ebi'd-Dünya (el-Ferec Bade'ş-Şidde)*, Daru'l-Atlası'l-Hadra, 1. Baskı, Riyad 2012, c. 4, s. 449, H. no: 1, 2; *Kitabu'l-İyâl*, s. 354-355, H. no: 466-468.

¹⁴⁵⁸ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 565, H. no: 3571.

¹⁴⁵⁹ Kuzai el-Kadi, *Müsnedü's-Şihab*, c. 1, s. 62-63, H. no: 46, (47).

¹⁴⁶⁰ Bezzar, *a. g. e.*, c. 13, s. 7-8, H. no: 6297.

¹⁴⁶¹ Silefi, *Mu'cemü's-Sefer*, s. 126, H. no: 387.

¹⁴⁶² İbn Adıyy, *el-Kamil*, c. 2, s. 539, H. no: 3264.

¹⁴⁶³ İbn Asakir, *a. g. e.*, c. 22, s. 323.

¹⁴⁶⁴ Tenuhi, el-Kadi Ebu Ali b. Muhsin b. Ali (ö. 384/994), *Kitabu'l-Ferec Bade'ş-Şiddeti*, (Thk. Abbud Salcı), Daru Sadır, Beyrut 1978, c. 1, s. 109-112.

¹⁴⁶⁵ Saydavi, *a. g. e.*, s. 377.

¹⁴⁶⁶ Beyhaki, *Adab*, s. 307, H. no: 924; *Şuabu'l-İman*, c. 7, s. 204-205.

¹⁴⁶⁷ Taberani, *a. g. e.*, c. 5, s. 230, H. no: 5169; *Dua*, c. 2, s. 795, H. no: 22.

¹⁴⁶⁸ Heysemi, *Mecmau...*, c. 10, s. 161, H. no: 17202; *Keşfü'l-Estar*, c. 4, s. 38, H. no: 3138.

¹⁴⁶⁹ Hammad b. Vakıd. Bkz. Saydavi, *a. g. e.*, s. 377.

¹⁴⁷⁰ Süyuti, *el-Ferec fi'l-Ferec*, (Thk. Ebu Hacir Muhammed es-Said b. Besyuni Za'lul), Mektebetü's-Sekafe ve'd-Diniyye, 1. Baskı, Kahire 1986, s. 7, H. no: 1.

3.35.4. Değerlendirme

Ebu Said b. Abdullah b. Şebib b. Halid el-Medini (ö. ?). Ehbari, allame. Vahin. Zahibü'l-Hadis. İbn Huzeyme hadisini terketmiştir.¹⁴⁷¹ İbn Cevzi onu Duafa'sında zikretmiştir. İbn Adiyy onun *menakir* rivayet ettiğini söylemiştir.¹⁴⁷²

İshak b. Muhammed el-Fervi (ö. ?). Saduk, ahirinde hıfzı bozuldu.¹⁴⁷³

Said b. Müslim b. Banek (ö. ?). Sika, salih. Medine ehliendir.¹⁴⁷⁴

Müslim b Banek (ö. ?). Makbul. İbn Ömer ve Aişe'den rivayet etmiştir.¹⁴⁷⁵

Ali b. el-Hüseyin¹⁴⁷⁶ (ö. 94). Sika, sebt, fakih, abid, fazıl.¹⁴⁷⁷

Hüseyin b. Ali (ö. ?). Sahabi.¹⁴⁷⁸

Ali b. Abi Talib (ö. 40). Sahabi.¹⁴⁷⁹

İsnadında Abdullah b. Şebib olması nedeniyle hadis *zayıf* kabul edilebilir. Zira Abdullah b. Şebib *metrukü'l-hadis*, İshak b. Muhammed *süü'l-hıfz* olarak nitelenmişlerdir.

Müsnedü'ş-Şihab muhakkiki Hamdi Abdülmecid es-Selefî hadisın şevahidinin olduğunu, Tirmizi, İbn Ebi'd-Dünya, Abdü'l-Ğani el-Makdisi, Taberani, İbn Merdeveh, İbn Cerir gibi âlimlerin hadisi farklı tariklerden rivayet ettiklerini, ancak bu rivayetlerin

¹⁴⁷¹ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, trc. no: 4273, c. 4, s. 499-501.

¹⁴⁷² İbnü'l-Cevzi, *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, (Thk. Ebü'l-Fida Abdullah el-Kadi), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1986, trc. no: 2043, c. 2, s. 126-127.

¹⁴⁷³ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 381, s. 74.

¹⁴⁷⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2394, s. 234-235.

¹⁴⁷⁵ İbn Hibban, *Sikat*, c. 5, s. 392.

¹⁴⁷⁶ Ali b. el-Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib

¹⁴⁷⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 4715, s. 440.

¹⁴⁷⁸ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1719, c. 2, s. 14-17.

¹⁴⁷⁹ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 5682, c. 4, s. 269-271.

isnadlarının zayıf olduğunu, Elbani ve Iraki'nin bu hadislerle *zayıf* hükmü verdiklerini ifade etmiştir.¹⁴⁸⁰

Tirmizi hadisi rivayet etmiş ancak kendi rivayeti hakkında hüküm vermekten kaçınmıştır. Tirmizi şöyle demiştir: Hammad b. Vakıd bu hadisi rivayet etmiştir. Ancak Hammad hafız değildir. Rivayetine muhalefet edilmiştir. O bize göre sadece Basra'da bir şeyhtir. Ebu Naiym de bu hadisi rivayet etmiştir. Hadisi mürseldir. Fakat Ebu Naiym'in rivayeti sahihe daha çok benzemektedir.¹⁴⁸¹

Hadisin farklı tarikları içinde isnadı sahih bir rivayetin mevcut olma ihtimali vardır. Ancak Acluni'nin eserine aldığı bu rivayetin *isnad yönüyle zayıf* olduğu açıktır. Hafız Iraki de hadisin isnadının *zayıf* olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁸²

3.36. Otuz Altıncı Kitap: Ebu Avane'nin Sahihu Müslim Üzerine el-Müstahreci¹⁴⁸³

3.36.1. Metin

"الكتاب السادس والثلاثون : مستخرج أبي عوانه على صحيح مسلم رحمه الله تعالى"

قال الحافظ أبو عوانة يعقوب بن إسحاق الإسفرائيني في مستخرجه المذكور، بالسند إليه قال: حدثنا علي بن حرب وزكريا بن يحيى بن أسد ، وعبد السلام بن أبي فروة النصبي قالوا: حدثنا سفيان بن عيينة، عن زياد بن علاقة قال: سمعت جبريرا رضي الله عنه يقول: بايعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على النصح لكل مسلم، فأنا لكم ناصح.¹⁴⁸⁴

3.36.2. Tercüme

el-Hafız Ebu Avane Yakub b. İshak İsferani mezkür müstahrecinde¹⁴⁸⁵ dedi:

¹⁴⁸⁰ Kuzai, *a. g. e.*, c. 1, s. 62-63.

¹⁴⁸¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 565-566.

¹⁴⁸² Münavi, *Feyzü'l-Kadir Şerhu'l-Camii'l-Sağır*, Daru'l-Marife, 3. Baskı, Beyrut 1972, c. 3, s. 52.

¹⁴⁸³ Ebu Avane Ya'kub b. İshak b. İbrahim el-İsferayini 230 (844-45) yılından sonra doğduğu rivayet edilmektedir. Zilhicce 316'da (Ocak 929) İsferayin'de vefat etti. İlmî çalışmalar yaptı. *el-Müsnedü'l-Muhrec ala Kitabi Müslim b. el-Haccac* isminde bir eser yazdı. Eser *Müsnedü Ebi Avane* olarak da bilinmektedir. Ebu Avane, kendi isnadlarıyla Sahih-i Müslim'deki rivayetleri desteklediği bu eserin bölümlerine kısa başlıklar koymuş, yer yer açıklamalar yapmış, rivayetlerde yapılan yanlışlıkları göstermeye çalışmıştır. Eserin bir bölümü *Müsnedü Ebi Avane* adıyla yayımlanmıştır. Bkz. Mücteba Uğur, "Ebu Avane el-İsferayini", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 100.

¹⁴⁸⁴ (S), 6a; (A), 17a.

¹⁴⁸⁵ Kitabın doğru adı, *Müsnedü Ebi Avane'dir*. Bkz. Acluni, *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 69.

Ebu Avane'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Ebu Avane) dedi ki: Bize Ali b. Harb ve Zekerriyya b. Yahya b. Esed ve Abdusselam b. Ebi Ferve en-Nasyi rivayet ettiler. (Onlar bana) dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. (Süfyan) Ziyad b. Ilaka'dan rivayet etti. (Ziyad) dedi ki: Ben Cerir'i (ra) şöyle derken duydum: **“Her müslümana nasihat etmek üzere Rasulüllah'a (sav) biat ettim. Ben size bir öğüt vericiğim.”**

3.36.3. Tahric

el-Müstehrec'in (diğer adıyla Müsnedü Ebi Avane) 85 nolu rivayetidir.¹⁴⁸⁶ Hadisi **Buhari,¹⁴⁸⁷ Müslim,¹⁴⁸⁸ Ebu Davud,¹⁴⁸⁹ Tirmizi,¹⁴⁹⁰ İbn Mace,¹⁴⁹¹ Nesai,¹⁴⁹² Darimi,¹⁴⁹³ Ahmed,¹⁴⁹⁴ İbn Huzeyme,¹⁴⁹⁵ İbn Hibban,¹⁴⁹⁶ Beyhaki,¹⁴⁹⁷ Tayalisi,¹⁴⁹⁸ Humeydi,¹⁴⁹⁹ Şafii,¹⁵⁰⁰ Ebu Ya'la el-Mevsili,¹⁵⁰¹ Abdurrazzak,¹⁵⁰² Taberani¹⁵⁰³ ve İbn Adiy¹⁵⁰⁴ rivayet etmişlerdir.**

3.36.4. Değerlendirme

Ali b. Harb el-Tai (ö. 265). Sika, sebt, saduk, salih, fazıl.¹⁵⁰⁵

¹⁴⁸⁶ Ebu Avane, *Müsne'dü Ebi Avane*, c. 1, s. 45, H. no: 105; Acluni, *Ikdü'l-Cevher*, (Muhammed Muti), s. 69.

¹⁴⁸⁷ Buhari, *Sahih*, c. 1, s. 36, H. no: 57, (524, 1401, 2715).

¹⁴⁸⁸ Müslim, *a. g. e.*, c. 1, s. 74-75, H. no: 55, (56).

¹⁴⁸⁹ Ebu Davud, *a. g. e.*, c. 5, s. 301, H. no: 4945.

¹⁴⁹⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 324, H. no: 1593.

¹⁴⁹¹ İbn Mace, *Sünen*, c. 4, s. 372, H. no: 2868.

¹⁴⁹² Nesai, *Mücteba*, c. 7, s. 612-613, H. no: 4212, (4213).

¹⁴⁹³ Darimi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1654, H. no: 2582.

¹⁴⁹⁴ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1405, H. no: 19413, (19365, 19374, 19376, 19405, 19442, 19451, 19458, 19461, 19471, 19191, 19195, 19199).

¹⁴⁹⁵ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 4, s. 13, H. no: 2259.

¹⁴⁹⁶ İbn Hibban, *Sahih*, c. 10, s. 411-412, H. no: 4545, (4546).

¹⁴⁹⁷ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 5, s. 446, H. no: 10451, (16555).

¹⁴⁹⁸ Tayalisi, *a. g. e.*, c. 1, s. 49, H. no: 690.

¹⁴⁹⁹ Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 49, H. no: 812, (813).

¹⁵⁰⁰ Eseri, *Şifai'l-İyy*, c. 1, s. 33, H. no: 4.

¹⁵⁰¹ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsne'd*, c. 13, s. 490, H. no: 7503, (7509).

¹⁵⁰² Abdurrazzak, *a. g. e.*, c. 6, s. 94, H. no: 9819.

¹⁵⁰³ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, c. 1, s. 185, H. no: 585.

¹⁵⁰⁴ İbn Adiy, *el-Kamil*, c. 2, s. 145, H. no: 2010.

¹⁵⁰⁵ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 4701, s. 439.

Zekeriyya b. Yahya b. Esed (ö. ?). Sika, şeyh, muhaddis, saduk, müstekımu'l-hadis, hasenü'l-hadis.¹⁵⁰⁶

Abdusselam b. Ebi Ferve en-Nasibi (ö. ?). Daifü'l-hadis.¹⁵⁰⁷

Süfyan b. Uyeyne (ö. 198/813)). Sika, sebt, hafız, huccet, imam.¹⁵⁰⁸

Ziyad b. Ilaka (ö. 125). Sika, saduk.¹⁵⁰⁹

Cerir b. Abdilllah (ö. 51/671). Sahabi.¹⁵¹⁰

Ebu Avane bu hadisi üç şeyhten almıştır. Ali b. Harb el-Tai, Süfyan b. Uyeyne, Ziyad b. Ilaka ve Cerir tarikıyla gelen isnad muttasıl, ravileri sikadır. Bu itibarla bu taritan gelen hadis sahihtir. Ancak Abdusselam b. Ebi Ferve en-Nasibi tarikıyla gelen sened ravi Abdusselam b. Ebi Ferve en-Nasibi'nin zayıf olması nedeniyle isnad bakımından zayıftır. Hadisin şevahid ve mütabaati çoktur ve çoğunun isnadı sahihtir. Tirmizi bu hadisin *sahih* olduğunu ifade etmiştir.¹⁵¹¹

Metnin yönüyle hadis muttufakun aleyhtir. Sahih hadislerin derlendiği birçok kitapta rivayet edilmiştir. Ehl-i tahkik hadisin isnadının *sahih* olduğuna hükmetmişlerdir.¹⁵¹²

¹⁵⁰⁶ İbn Hibban, *Sikat*, c. 8, s. 255; Zehebi, *Siyer*, c. 12, s. 347; Hatip el-Bağdadi, *Tarih...*, trc. no: 4529, c. 9, s. 476.

¹⁵⁰⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=365&hid=85&pid=183859 et. 18/09/2016.

¹⁵⁰⁸ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2451, s. 240-241.

¹⁵⁰⁹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 2451, s. 240-241.

¹⁵¹⁰ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1132, c. 4, s. 242.

¹⁵¹¹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 324.

¹⁵¹² Darimi, *a. g. e.*, c. 3, s. 1654; İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 10, s. 411-412; Ebu Davud Tayalisi, *a. g. e.*, c. 1, s. 49; Humeydi, *a. g. e.*, c. 2, s. 49; Eseri, *Şifau'l-İyy*, c. 1, s. 33; Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 13, s. 490-498.

3.37. Otuz Yedinci Kitap: Ebu Nuaym'ın Kitabü'l-Hilyesi¹⁵¹³

3.37.1. Metin

"الكتاب السابع والثلاثون : كتاب الحلية لأبي نعيم رحمه الله تعالى

قال الإمام أبو نعيم أحمد بن عبد الله الأصبهاني في كتابه المذكور، وبالسند إليه: حدثنا سليمان بن أحمد، قال: حدثنا أحمد بن علي بن الأبار، قال: حدثنا الهيثم بن خارجة، قال: رشدين بن سعد، قال: حدثنا عبد الله بن الوليد التجيبي، عن أبي منصور مولى الأنصار، أنه سمع عمرو بن الجموح يقول: إنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: قال الله تعالى: "إن أوليائي من عبادي وأحبائي من خلقي الذين يُذكرون بذكرى وأذكُرُ بذكرهم".¹⁵¹⁴

3.37.2. Tercüme

el-İmam Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-Esfahani mezkur kitabında dedi:

Ebu Nuaym'e isnad ederek (rivayet ediyorum).

(Ebu Nuaym dedi ki:) Bize Süleyman b. Ahmed rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Ahmed b. Ali b. el-Ebbar rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize el-Heyssem b. el-Harice rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Rişdin¹⁵¹⁵ b. Sa'd rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Abdullah b. el-Velid et-Teciy rivayet etti. (Abdullah) Ebu Mansur Mevla'l-Ensar'dan rivayet etmiş. (Mansur) Amr b. el-Cumuh'u, (Amr da) Rasulüllah'ı (sav) şöyle buyururken duymuş: ***"Allahu Teâla şöyle dedi: Şüphesiz kullarımın içinde benim velilerim ve halk arasında seçtiğim dostlarım vardır. Onlar öyle kimselerdir ki ben zikredilince onlar hatırlanır, onlar zikredilince de ben hatırlanırım."***

¹⁵¹³ Ebu Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshak el-İsfahani Receb 336'da (Ocak-Şubat 948) İsfahan'da doğdu. 20 Muharrem 430 (22 Ekim 1038) tarihinde aynı yerde vefat etti. Harika eserler yazdı. Eserlerinden biri de *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakatü'l-Asfiya* isimli kitaptır. Müellif zahid, abid ve sufilerin hayat hikâyelerini anlatan ve dini hayatla ilgili vecizelerini aktaran eserini, onları savunmak ve haklarında ileri sürülen suçlamalarla ilişkileri bulunmadığını göstermek için kaleme aldığını belirtmiştir. Özellikle zühd ve ahlaka dair hadislerin bir kısmına başka kaynaklarda rastlanmadığından eser hadis ilmi açısından önemli kabul edilir. Eserde zahid ve sufilerin menkıbe ve vecizelerinin yanı sıra birçok dini şiir ve münacata da yer verilmiştir. Hilyetü'l-evliya iki defa basılmıştır. Bkz. Osman Türer, "*Ebu Nuaym el-İsfahani*", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 10, s. 201-204.

¹⁵¹⁴ (S), 6a; (A), 17a.

¹⁵¹⁵ Nüşhada Raşid geçiyor. Doğrusu Rişdin. Salih bir adamdır. Ancak hadiste *galat* etmiştir. Bkz. Kasımî, *a. g. e.*, s. 423. Ravi (A), 17a'da Ruşeyd olarak okunmuştur.

3.37.3. Tahric

Hadis Hilye'nin giriş kısmında bulunmaktadır.¹⁵¹⁶ Bu rivayeti farklı lafız ve senedlerle **İbn Ebi'd-Dünya**,¹⁵¹⁷ **Ahmed**,¹⁵¹⁸ **Nesai**,¹⁵¹⁹ **Taberani**,¹⁵²⁰ **Hâkim et-Tirmizi**,¹⁵²¹ **Münavi**,¹⁵²² **Heysemi**,¹⁵²³ **İbn Receb**,¹⁵²⁴ **İbn Kani**¹⁵²⁵ ve **İbn Dost el-Allaf**¹⁵²⁶ rivayet etmişlerdir. Hadisi **Zehebi**¹⁵²⁷ ve **Mütteki**¹⁵²⁸ de eserlerinde zikretmişlerdir.

3.37.4. Değerlendirme

Süleyman b. Ahmed et-Taberani (ö. ?). Hafız, sebt.¹⁵²⁹

Ahmed b. Ali b. el-Ebbar (ö. 290). Sebt, hafız, mutkın, imam.¹⁵³⁰

el-Heysem b. el-Harice (ö. 227). Sika, hafız, saduk.¹⁵³¹

Rişdin b. Sa'd (ö. 188). Daifu'l-hadis, salih, abid, muhaddis, seyyü'l-hifz.¹⁵³²

Abdullah b. el-Velid et-Tücibi (ö. 131). Daifu'l-hadis, leyyinü'l-hadis.¹⁵³³

Ebu Mansur Mevla'l-Ensar (ö. ?). Makbul.¹⁵³⁴ Mechul.¹⁵³⁵

Amr b. el-Cumuh. Sahabi, Uhud şehitlerinden.¹⁵³⁶

¹⁵¹⁶ Ebu Nuaym, *a. g. e.*, c. 1, s. 6.

¹⁵¹⁷ İbn Ebi'd-Dünya, *Mevsuatü İbn Ebi'd-Dünya, (Kitabü'l-Evliya)*, c. 1, s. 605, H. no: 2008.

¹⁵¹⁸ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1090, H. no: 15634.

¹⁵¹⁹ Nesai, *es-Sünenü'l Kübra*, c. 10, s. 124, H. no: 11171.

¹⁵²⁰ Taberani, *a. g. e.*, c. 1, 251, H. no: 651.

¹⁵²¹ Hâkim et-Tirmizi, *Nevadiru'l-Usul*, s. 435, H. no: 630.

¹⁵²² Münavi, *el-İthafatü's-Seniyye*, s. 34, H. no: 35, (47).

¹⁵²³ Heysemi, *Mecmau...*, c. 1, s. 116-117, H. no: 303, (304).

¹⁵²⁴ İbn Receb, *a. g. e.*, c. 2, s. 345, H. no: 38.

¹⁵²⁵ İbn Kani, *Mu'cemü's-Sahabe*, c. 2, s. 120. İbn Kani burada rivayeti Abdullah b. el-Cemuh adıyla vermiştir.

¹⁵²⁶ İbn Dost el-Allaf Ahmed b. Muhammed b. Yusuf (ö. 407), *Meclisün min İmlai Dost el-Allaf*, H. no: 2. Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=2028&hid=2&pid= et. 28/11/2016.

¹⁵²⁷ Zehebi, *Siyer*, c. 1, s. 251.

¹⁵²⁸ Mütteki, *a. g. e.*, c. 1, s. 418, H. no: 1783.

¹⁵²⁹ İbn Hacer, *Lisanü'l-Mizan*, trc. no: 3580, c. 4, s. 125-126.

¹⁵³⁰ Kasimi, *a. g. e.*, s. 423.

¹⁵³¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7364, s. 646.

¹⁵³² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 1942, s. 197; Kasimi, *a. g. e.*, s. 423.

¹⁵³³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3691, s. 348.

¹⁵³⁴ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=628&hid=5&pid= et. 25/11/2016.

¹⁵³⁵ Zehebi, *Siyer*, c. 1, s. 251.

Hadisin ravilerinden Rişdin b. Sa'd ve Abdullah b. el-Velid *daifu'l-hadis*, Ebu Mensur *leyse bi'l-kavi* olarak cerh edilmişlerdir.¹⁵³⁷ Zehebi bu hadisi Siyer'de rivayet etmiş ve hadisin zayıf olduğunu ifade etmiştir. Siyer'i tahkik eden Beşşar Avvad Maruf şu bilgileri aktarır: Hadisi İbn Hanbel tahrir etmiştir. Rişdin'in zayıf bir ravi oluşundan dolayı hadisin isnadı zayıftır. Rişdin'in şeyhi Abdullah b. el-Velid leyyinü'l-hadistir. Ebu Mansur meçhuldür. Bu itibarla hadisin isnadının *zayıf* olduğunu ifade etmeliyiz. Ebu Mansur Sahabi olan Amr b. el-Cemuh'a mülaki olmamıştır.¹⁵³⁸ Ebu Mansur ile Amr b. el-Cemuh arasında inkıta olduğu görünmektedir. Bu itibarla da hadisin zayıf olduğu görünmektedir.

Tirmizi rivayet ettiği bir hadisi değerlendirirken (Rişdin ile alakalı olarak) şöyle demiştir: "Bu hadisin isnadı zayıftır. Zira hadis Rişdin b. Sa'd'dan rivayet edilmiştir. Rişdin b. Sa'd ise ehl-i hadis katında zayıf bir ravidir."¹⁵³⁹

Metin yönünden değerlendirdiğimizde hadisin sıhhatine mani bir durumun olmadığını, şevahidi ile hadisin desteklendiğini ancak mezkûr rivayetin hadis tekniği açısından *zayıf* olduğunu söylemeliyiz.

3.38. Otuz Sekizinci Kitap: Celeddin Süyuti'nin Ciyadü'l-Müselelatı¹⁵⁴⁰

3.38.1. Metin¹⁵⁴¹

"الكتاب الثامن والثلاثون : جیاد المسلسلات لجلال الدین السیوطی"

¹⁵³⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 5792, c. 4, s. 290.

¹⁵³⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=6077&bk_no=628&cid=8296 et. 26/11/2016.

¹⁵³⁸ Zehebi, *Siyer*, c. 1, s. 251.

¹⁵³⁹ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 4, s. 714.

¹⁵⁴⁰ Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Süyuti eş-Şafii tefsir, hadis, fıkıh, Arap dili ve edebiyatı âlimi olarak tanınmış büyük bir zattır. 1 Receb 849'da (3 Ekim 1445) Kahire'de doğmuştur. Ataları Orta Mısır'daki Asyut'ta yaşadığı için Süyuti, büyük dedelerinden biri Asyut'a gelmeden önce Bağdat'ın Hudayriye mahallesinde bulunduğundan Hudayri nisbeleriyle anılır. Süyuti, hayatının son beş yılını inzivada geçirdiği Nil üzerindeki Ravza adasında 19 Cemaziyelevvel 911'de (18 Ekim 1505) vefat etti ve babasının Babülkarafe dışında bulunan kabrinin yanına defnedildi. Süyuti hem dini hem de kültürel alanda irili ufaklı yüzlerce eser yazmıştır. Hadis alanında yazdığı eserler başucu kitaplardır. Bu alanda yazdığı eserlerden biri de *Ciyadü'l-Müselelat* adındaki kitabıdır. Daha çok, Hz. Peygamber'in (sav) bir davranışını veya sözünü ravilerin birbirine göstererek veya söyleyerek rivayet ettikleri 23 rivayetten oluşur. Süyuti daha önce yazdığı 85 müsel sel hadisten oluşan el-Müselelatü'l-Kübra kitabını ihtisar ederek onların içinden en sağlam ve iyi rivayetleri bu eserinde toplamıştır ve tahrir etmiştir. Bkz. Halit Özkan-Mehmet Suat Mertoğlu, "Süyuti", *DİA*, c. 38, s. 188-204.

¹⁵⁴¹ (S), 6ab; (A), 17ab.

قال الإمام عبد الرحمن بن أبي بكر في كتابه المذكور، بالسند إليه: الحديث المسلسل بالمشابكة، أخبرني شيخنا تقي الدين الشُّمْنِيّ وشبَّك بيدي، أخبرنا عبد الله بن علي الحنبلي وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو الحسن العُرَضي وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو الحسن بن البخارى وشبَّك بيدي، أنبأنا عمر بن سعيد الحلبي وشبَّك بيدي، أنا أبو الفرج يحيى بن محمود الثقفي وشبَّك بيدي، أنبأنا الحافظ إسماعيل بن محمد التيمي وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو محمد السمرقندي وشبَّك بيدي، أنبأنا جعفر بن محمد المستغفرى وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو بكر أحمد بن عبد العزيز السمكي وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو الحسن محمد بن طالب وشبَّك بيدي، أنبأنا أبو عمر عبد العزيز بن الحسين بن بكر بن عبد الله بن الشَّروذ وشبَّك بيدي، قال أبو عمر: وشبَّك بيدي أبي، وقال أبي: شبَّك بيدي ابن أبي يحيى، وقال ابن أبي يحيى: وشبَّك بيدي صفوان بن سليم، وقال صفوان بن سليم: وشبَّك بيدي أيوب بن خالد الأنصاري، وقال أيوب: شبَّك بيدي عبد الله بن رافع، وقال عبد الله بن رافع: شبَّك بيدي أبو هريرة رضي الله عنه، وقال أبو هريرة شبَّك بيدي أبو القاسم صلى الله عليه وسلم وقال: خلق الله الأرض يوم السبت، والجبال يوم الأحد، والشجر يوم الاثنين، والمكروه يوم الثلاثاء، والنور يوم الأربعاء، والدواب يوم الخميس، وعادم يوم الجمعة. وأخرجه مسلم بلا تسلسل.¹⁵⁴²

3.38.2. Tercüme

el-İmam Abdurrahman b. Ebi Bekr mezkur kitabında dedi:

es-Süyuti'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

el-Müselsel bi'l-Mükaşafe Hadisi.¹⁵⁴³

Bana şeyhimiz Tekıyyüddin eş-Şümünni *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Abdullah b. Ali el-Hanbeli *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu'l-Hasen el-Urdiy *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu'l-Hasen b. el-Buhari *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ömer b. Said el-Halebi *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu'l-Ferec Yahya b. Mahmud es-Sakafi *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize el-Hafız İsmail b. Mahammed et-Teymi *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu Muhammed es-Semerkindi *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Cafer b. Muhammed el-Müstağfiri *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi.

¹⁵⁴² (S), 6ab; (A), 17ab.

¹⁵⁴³ Müselsel hadis hakkında geniş bilgi için bkz. Mehmet Efendioğlu, "Müselsel", *DİA*, İstanbul, 2006, c. 32, s. 85-86; Süyuti, *Ciyadü'l-Müselselat*, s. 9-63.

(O da dedi ki:) Bize Ebu Bekr Ahmed b. Abdülaziz el-Mekki *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu'l-Hasen Muhammed b. Talib *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* haber verdi. (O da dedi ki:) Bize Ebu Umar Abdülaziz b. el-Hüseyn/el-Hasen b. Bekr b. Abdilllah eş-Şerud *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* verdi. Ebu Umar dedi: Babam¹⁵⁴⁴ *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu.) Babam dedi: İbn Ebi Yahya¹⁵⁴⁵ *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu). İbn Ebi Yahya dedi: Safvan b. Süleym *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu.) Safvan b. Süleym dedi: Eyyub b. Halid el-Ensari *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu.) Eyyub dedi: Abdullah b. Rafi *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu.) Abdullah b. Rafi dedi: Ebu Hureyre (ra) *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* (bana rivayette bulundu.) Ebu Hureyre dedi ki: Ebu'l-Kasım (sav) *parmaklarımı parmaklarına geçirerek* şöyle buyurdular: “Allah, arz¹⁵⁴⁶ cumartesi günü yarattı. Dağları pazar, ağaçları pazartesi, sevilmeyen şeyleri salı, nuru çarşamba, hayvanları perşembe, Âdem’i de cuma günü yarattı.”

Müslim bu hadisi teselsüz olarak rivayet etmiştir.

3.38.3. Tahric

Ciyadu'l-Müselselat'ın yedinci rivayetidir.¹⁵⁴⁷ Hadisi Süyuti'den başka **Buhari**,¹⁵⁴⁸ **Müslim**,¹⁵⁴⁹ **Nesai**,¹⁵⁵⁰ **Ahmed**,¹⁵⁵¹ **Abdurrezzak**,¹⁵⁵² **İbn Merdeveh**¹⁵⁵³, **Dulabi**,¹⁵⁵⁴ **İbn Main**,¹⁵⁵⁵ **Taberi**,¹⁵⁵⁶ **İbn Hibban**,¹⁵⁵⁷ **İbn Huzeyme**,¹⁵⁵⁸ **Hâkim**,¹⁵⁵⁹ **Beyhaki**,¹⁵⁶⁰

¹⁵⁴⁴ el-Hüseyn/el-Hasen b. Bekr b. Abdilllah eş-Şerud

¹⁵⁴⁵ İbrahim b. Muhammed b. Ebi Yahya

¹⁵⁴⁶ Müslimde “arz” yerine “türbe” olarak geçmektedir. Bkz. Müslim, *a. g. e.*, c. 4, s. 2149, H. no: 2789.

¹⁵⁴⁷ Süyuti, *a. g. e.*, s. 123-133, H. no: 7.

¹⁵⁴⁸ Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, c. 1, s. 413-414.

¹⁵⁴⁹ Müslim, *a. g. e.*, c. 4, s. 2149, H. no: 2789.

¹⁵⁵⁰ Nesai, *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 10, s. 20, H. no: 1094.

¹⁵⁵¹ Ahmed, *Müsned*, s. 617, H. no: 8323.

¹⁵⁵² Abdurrezzak, *Tefsiru Abdi'r-Rezzak*, (Mahmud Muhammed Abduh), Darul'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1999, c. 3, s. 189, H. no: 2828.

¹⁵⁵³ İbn Merdeveyh, *Merviyatü İbn Murdeveyh min Evveli Süreti'l-Fatiha ila Ahiri Sureti'l-Maide*, (Thk. Şerif b. Ali b. Muhammed b. Cibril), İslam Üniversitesi, Medine 1993, Bakara: 29. Ayetin tefsiri, s. 88, H. no: 46.

¹⁵⁵⁴ Dulabi, *el-Küna ve'l-Esma*, (Thk. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed el-Feryabi), Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 2000, s. 544, H. no: 982.

¹⁵⁵⁵ İbn Main, Yahya b. Yahya ve *Kitabühü't-Tarih*, s. 328, H. no: 210.

Ebu Ya'la el-Mevsili,¹⁵⁶¹ **Taberani**¹⁵⁶² ve **İbn Asakir**¹⁵⁶³ rivayet etmişlerdir. Hadisi **İbn Kesir**¹⁵⁶⁴ ve **Kettani**¹⁵⁶⁵ de eserlerinde zikretmişlerdir.

3.38.4. Değerlendirme

Tekiyüddin eş-Şümünî¹⁵⁶⁶ (ö. 872). Müfessir, muhaddis, fakih, usuli, mütekellim, nahvi, âlim.¹⁵⁶⁷

Abdullah b. Ali el-Hanbeli (ö. 817). Mutasavvif.¹⁵⁶⁸

Ebu'l-Hasen el-Urdiyy (ö. 814).¹⁵⁶⁹ el-Müsnidü'l-Kebir. İraki'nin hocalarından.¹⁵⁷⁰

Ebu'l-Hasen b. el-Buhari (ö. 690). Sika, imam, zahid, muhaddis.¹⁵⁷¹

Ömer b. Said el-Halebi (ö. ?). Bilgiye ulaşamadı.

Ebu'l-Ferec Yahya b. Mahmud es-Sakafi (ö. 583/584). Saduk, hasenü'l-hadis.¹⁵⁷²

el-Hafız İsmail b. Mahammed et-Teymi (ö. 307). Sika, sufi.¹⁵⁷³

¹⁵⁵⁶ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (ö. 310/923), *Tarihu't-Taberi*, (Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim), Daru'l-Mearif, 2. Baskı, Kahire 1968, c. 1, s. 47-62.

¹⁵⁵⁷ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 14, s. 30, H. no: 6161.

¹⁵⁵⁸ İbn Huzeyme, *Sahih*, c. 3, s. 117, H. no: 1731.

¹⁵⁵⁹ Hâkim, *Marifetü Ulumi'l-Hadis*, s. 186, H. no: 63.

¹⁵⁶⁰ Beyhaki, *el-Esma ve's-Sifat*, (Thk. Muhammed Zahid el-Kevseri), el-Mektebetü'l-Ezheriyye, ty., s. 43; *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 9, s. 5, H. no: 17705.

¹⁵⁶¹ Ebu Ya'la el-Mevsili, *Müsned*, c. 10, s. 513, H. no: 6132.

¹⁵⁶² Taberani, *a. g. e.*, c. 3, s. 303, H. no: 3232.

¹⁵⁶³ İbn Asakir, *a. g. e.*, c. 48, s. 90-91.

¹⁵⁶⁴ İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer (ö. 774/1373), *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 2000, Bakara süresi 29. Ayetin tefsiri, s. 109; Fussilet süresi 9-12. Ayetlerin tefsiri, s. 1653.

¹⁵⁶⁵ Kettani, Ebu Abdillah Muhammed b. Cafer b. İdris el-Haseni el-Fasi (ö. 1927), *Risaletü'l-Müselselat (Mecmuu Müselselat fi'l-Hadis)*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 2002, el-Müselsel bi'l-Müşabeke, s. 53.

¹⁵⁶⁶ Tekiyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen. Ahmed eş-Şümünî olarak bilinmektedir.

¹⁵⁶⁷ Kehhale, Ömer Rıza (ö. 1987), *Mu'cemü'l-Müellifin Teracimü Musannifi'l-Kütübü'l-Arabiyye*, Mektebetü'l-Müsenna, Lübnan 1957; Kasımî, *a. g. e.*, s. 429.

¹⁵⁶⁸ Kasımî, *a. g. e.*, s. 429.

¹⁵⁶⁹ Kasımî, *a. g. e.*, s. 430.

¹⁵⁷⁰ Ahmed Mabel Abdülkerim, *el-Hafız el-İraki ve Eseruhü fi's-Sünne*, Mektebetü Edvau's-Selef, 1. Baskı, Riyad 2004, s. 459.

¹⁵⁷¹ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 26/11/2016.

¹⁵⁷² Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 26/11/2016.

Ebu Muhammed es-Semerandi (ö. ?). Bilgiye ulaşamadı.

Cafer b. Muhammed el-Müstağfiri (ö. 432). Sika, hafız, muhaddis, fakih, saduk, müksir, fazıl, mutkın, musannif, müdellis. Süyuti *mevzuat* rivayet ettiğini söyler.¹⁵⁷⁴

Ebu Bekr Ahmed b. Abdülaziz el-Mekki (ö. ?). Bilgiye ulaşamadı.

Ebu'l-Hasen Muhammed b. Talib (ö. ?). Mechul.¹⁵⁷⁵ Bilgiye ulaşamadı.

Ebu Umar Abdülaziz b. el-Hüseyin¹⁵⁷⁶ (ö. ?). Daif. Darekutni onun ve babasının zaif kimselerden olduğunu söylemiştir.¹⁵⁷⁷

İbnü'ş-Şerud (ö. ?). Mechulu'l-hal, zaif.¹⁵⁷⁸

İbn Ebi Yahya¹⁵⁷⁹ (ö. 146). Ebu Davud sika olduğunu söylemiştir. Metruku'l-hadis, leyse bi şey'.¹⁵⁸⁰

Safvan b. Süleym (ö. 132). Sika, huccet, müksir, müfti, kani, abid, salih.¹⁵⁸¹

Eyyub b. Halid b. Safvan el-Ensari (ö. ?). Sika, makbul, leyyin.¹⁵⁸²

Abdullah b. Rafi (ö. ?). Sika.¹⁵⁸³

Ebu Hureyre (ö. 57). Sahabi.¹⁵⁸⁴

¹⁵⁷³ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 26/11/2016; Kasimi, *a. g. e.*, s. 322.

¹⁵⁷⁴ Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 430.

¹⁵⁷⁵ Kasimi, *a. g. e.*, s. 430.

¹⁵⁷⁶ Ebu Umar Abdülaziz b. el-Hüseyin/ İbnü'ş-Şerud ismi ile meşhur, el-Hasen b. Bekr b. Abdillal eş-Şerud /Ömer b. Abdülaziz b. el-Hasen b. Bekr b. Abdillal b. Şerud.

¹⁵⁷⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 27/11/2016.

¹⁵⁷⁸ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 27/11/2016.

¹⁵⁷⁹ İbn Ebi Yahya İbrahim b. Muhammed

¹⁵⁸⁰ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 27/11/2016.

¹⁵⁸¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 2933, s. 282; Kasimi, *a. g. e.*, s. 431.

¹⁵⁸² Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 27/11/2016. Ayrıca bkz.

İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 610, s. 91-92; Kasimi, *a. g. e.*, s. 431.

¹⁵⁸³ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 27/11/2016.

Hadis isnad yönüyle *zayıf* olduğu görünmektedir. Ravilerden Abdullah b. Ali el-Hanbeli, Ömer b. Said el-Halebi, Ebu Muhammed es-Semerandi, Ebu Bekr Ahmed b. Abdülaziz el-Mekki, Ebu'l-Hasen Muhammed b. Talib hakkında her hangi bir bilgiye ulaşamadık.¹⁵⁸⁵ Ebu Umar Abdülaziz b. el-Hüseyin ve İbnü'ş-Şerud *zaif*, İbn Ebi Yahya *zayıf*¹⁵⁸⁶ ve *metrukü'l-hadis* olarak değerlendirilmişlerdir.¹⁵⁸⁷ Bu bakımdan bu hadisin isnadı *zayıftır*.¹⁵⁸⁸

Hadisin hasen ve zayıf isnadla gelen birçok şevahidi vardır.¹⁵⁸⁹ Müslim senedi muttasıl, ricali sika olarak hadisi rivayet etmiştir.¹⁵⁹⁰ Sahavi hadisin metninin sahih olduğunu söylemiştir.¹⁵⁹¹ Kettani de aynı fikirdedir.¹⁵⁹²

Ancak metin ve isnad yönüyle hadisin sıhhatinden kuşku duyanlar olmuştur. İbn Kesir (ö. 774) bu hadisi açıklarken şöyle demiştir: “Bu hadis Sahihi Müslim’in garaibindedir. Ali b. el-Medini (ö. 234), Buhari ve daha birçok hadis hafızı bu hadisin aleyhine konuşmuşlar ve metnini Kabu'l-Ahbar'ın (ö. 32)¹⁵⁹³ sözü saymışlardır.”¹⁵⁹⁴

Acluni Keşfü'l-Hafa'da hadisin kaynakları hakkında bilgi vermiş ancak sıhhati konusunda açıklamada bulunmamıştır.¹⁵⁹⁵

İbn Teymiye de şöyle demiştir: “Ebu Bekr b. el-Enbari (ö. 328) ve İbnü'l-Cevzi (ö. 597) ve daha birçok kişi bu hadisin sıhhatine itibar etmişlerdir. Beyhaki hadise zayıf diyenlere muvafakat etmiştir. Doğru olan da budur.”¹⁵⁹⁶

¹⁵⁸⁴ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 7, s. 199-207.

¹⁵⁸⁵ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 26/08/2016.

¹⁵⁸⁶ Süyuti, *a. g. e.*, s. 129.

¹⁵⁸⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 26/08/2016.

¹⁵⁸⁸ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901 et. 21/05/2016.

¹⁵⁸⁹ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/asaneed.php?bk_no=1004&cid=1423&sid=4396 et. 27/11/2016.

¹⁵⁹⁰ Müslim, *a. g. e.*, c. 4, s. 2149, H. no: 2789.

¹⁵⁹¹ Süyuti, *a. g. e.*, s. 128

¹⁵⁹² Kettani, *a. g. e.*, s. 53.

¹⁵⁹³ Ka'bu'l-Ahbar cahiliyye zamanında Yemen'de Yahudi âlimleri arasında idi. Ebu Bekir zamanında Müslüman oldu. Bkz. Kasimi, *a. g. e.*, s. 432.

¹⁵⁹⁴ Kasimi, *a. g. e.*, s. 432.

¹⁵⁹⁵ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 429, H. no: 1214.

¹⁵⁹⁶ Kasimi, *a. g. e.*, s. 432-433.

Muallimi hadisin zayıf olduğunu iddia edenlerin ileri sürdükleri delilleri saymış ve onlara kitap ve sünnet ışığında cevap vermeye çalışmıştır.¹⁵⁹⁷

Müslim'in rivayetinden hareketle hadisin *sahih li ğayrihi/dolaylı olarak sahih* olduğu söylenebilir.

3.39. Otuz Dokuzuncu Kitap: Dulabi'nin ez-Zürriyyetü't-Tahiresi¹⁵⁹⁸

3.39.1. Metin

"الكتاب التاسع والثلاثون : الذرية الطاهرة للدولابي رحمه الله تعالى"

قال الإمام الحافظ أبو بشر محمد بن أحمد الأنصارى الشهير بالدولابي في كتابه المذکور، بالسند إليه: حدثني إسحاق بن يونس، قال: حدثنا سويد بن سعيد، عن المطلب بن زياد، عن إبراهيم بن حيان، عن عبد الله بن الحسين، عن فاطمة بنت الحسين، عن الحسين بن علي رضي الله عنهما قال: كان رأس رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجر علي، وكان يوحى إليه، فلما سُرِّيَ عنه قال: يا علي صليت الفرض؟ قال: لا، قال: اللهم إنك تعلم أنه كان في حاجتك وحاجة رسولك فردَّ عليه الشمس. فردَّها عليه، فصلى وغابت الشمس.¹⁵⁹⁹

3.39.2. Tercüme

ed-Dulabi diye meşhur el-İmam el-Hafız Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed el-Ensari mezkur kitabında dedi:

ed-Dulabi'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

¹⁵⁹⁷ Muallimi, Abdurrahman b. Yahya el-Yemeni (ö. 1966), *el-Envaru'l-Kâşife li Ma fi Kitabi Adva ale's-Sunne mine'z-Zelel ve't-Tadlili ve'l-Mucazeffe*, el-Matbaatü's-Selefiyye ve Mektebetüha, Aleme'l-Kütüb, Beyrut 1378, s. 188-193.

¹⁵⁹⁸ Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammad el-Verrak ed- ed-Dulabi 224'te (839) Horasan'da Rey yakınlarındaki Dulab köyünde doğdu. Atalarının mesleği olan dolapçılığa veya köyüne nisbetle Dulabi diye anıldığı sanılmaktadır. İbn Hacer el-Askalani ise babasının Bağdat yakınlarındaki Dulab köyünde oturduğunu ifade etmektedir. Seksen yaşını geçmişken Mısır'dan hac yolculuğuna çıkan Dulabi, 310 yılı Zilkade ayında (Mart 923) Mekke ile Medine arasındaki Arc mevkiinde vefat etti. Dulabi Muhaddis ve tarihçidir. *ez-Zürriyyetü't-Tahire ve'l-Mutahhara* isminde Hz. Peygamber'in (sav) ailesinin faziletinden bahseden kitabı vardır. Bkz. Nuri Topaloğlu, "*Dulabi*", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 551-552.

¹⁵⁹⁹ (S), 6b; (A), 18a.

(Dulabi dedi ki:) Bana İshak b. Yunus rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Süveyd b. Said¹⁶⁰⁰ rivayet etti. (Süveyd bu hadisi) el-Matlab b. Zeyyad'dan, (o) İbrahim b. Hayyan'dan, (o) Abdullah b. el-Hüseyin'den, (o) Fatıma bt. el-Hüseyin'den, (o da) el-Hüseyin b. Ali'den (ra) rivayet etmiştir. Hz. Hüseyin şöyle demiştir:

Rasulüllah'ın (sav) başı Ali'nin kucağında idi. Bu sırada ona vahiy geliyordu. Vahiy bitince Rasulüllah (sav) buyurdu ki: **“Ya Ali! Farzı kıldın mı?”** Ali, *hayır*, dedi. Rasulüllah: **“Ey Allahum! Sen biliyorsun ki Ali senin ve rasulünün itaatindedir. Güneşi onun için geri getir.”** diye dua ettiler. Bunun üzerine Allah güneşi geri çevirdi. Ali de (ikinci) namazını kıldı, sonra güneş battı.

3.39.3. Tahric

ez-Zürriyyetü't-Tahire'nin 164 nolu rivayetidir.¹⁶⁰¹ Hadisi Dulabi'den başka **Buhari**,¹⁶⁰² **Hatip el-Bağdadi**,¹⁶⁰³ **İbn Asakir**,¹⁶⁰⁴ **Tahavi**,¹⁶⁰⁵ **Ukayli**¹⁶⁰⁶ ve **Ebi Usman Bahyri**¹⁶⁰⁷ rivayet etmişlerdir. Hadisi **Heysemi**¹⁶⁰⁸ ve **Acluni**¹⁶⁰⁹ de eserlerinde zikretmişlerdir.

3.39.4. Değerlendirme

İshak b. Yunus (ö. ?). Mechul.¹⁶¹⁰

Süveyd b. Said (ö. 240). Sika, hafız, saduk, şeyh, leyse bi şey', yuhtü kesiran, müdellis, zaif.¹⁶¹¹

¹⁶⁰⁰ Bazı yazma nüshalarda “Süveyd b. Şubete” olarak gelmiştir. Tashih *el-Fazlü'l-Mübin*'deki “nun” rumuzlu nüshadır. Bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, s. 72; (A), 18a'da Süveyd b. Sa'ye olarak yazılmıştır.

¹⁶⁰¹ Dulabi, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b Hammad, *ez-Zürriyyetü't-Tahire*, (Tlk. Sa'd el-Mübarek Hasen), ed-Daru's-Selefiyye, 1. Baskı, Küveyt 1986, s. 91, H. no: 164.

¹⁶⁰² Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, c. 1, s. 413.

¹⁶⁰³ Hatip el-Bağdadi, *Kitabü Telhisi'l-Müteşabehe fi'r-Resm*, (Thk. Sukeyne eş-Şihabi), Ray'ud-Dar Muhassas, 1. Baskı, Dimaşk 1985, Trc. no: 353, s. 225.

¹⁶⁰⁴ İbn Asakir, *Tarihu Medineti Dimaşk*, c. 70, s. 36.

¹⁶⁰⁵ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 92-93, H. no: 1067.

¹⁶⁰⁶ Ukayli, Ebu Cafer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Mekki, *ed-Duafü'l-Kebir*, (Thk. Abdülmütü Emin Kal'aci), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut ty., trc. no: 1347, c. 3, s. 327-328.

¹⁶⁰⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1413&hid=33&pid= et. 27/08/2016.

¹⁶⁰⁸ Heysemi, *Mecmau...*, c. 8, s. 376, H. no: 14097.

¹⁶⁰⁹ Acluni, *Kesfü'l-Hafa*, c. 1, s. 253, H. no: 670.

¹⁶¹⁰ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=340&hid=159&pid=176819 et. 27/08/2016.

¹⁶¹¹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 2933, s. 282.

el-Matlab b. Zeyyad (ö. 185). Sika, büyük muhaddis, saduk, salih, hasenü'l-hadis.¹⁶¹²

İbrahim b. Hayyan (ö. ?). Mechul, şeyh, sika.¹⁶¹³

Abdullah b. Hasen el-Haşimi (ö. 145). Sika.¹⁶¹⁴

Fatıma bt. el-Hüseyin (ö. 101). Sika.¹⁶¹⁵

el-Hüseyin b. Ali (ö. 61). Sahabi.¹⁶¹⁶

Dulabi'nin rivayeti isnad yönüyle zayıftır.¹⁶¹⁷ Zira isnadında İshak b. Yunus ve İbrahim b. Hayyan vardır ki bunlar *zayıf* ravilerdendir.¹⁶¹⁸

ez-Zürriyyetü't-Tahire üzerine yapılan çalışmada hadisle ilgili olarak şu notlar düşünülmüştür: “*Hadisin isnadı cidden zayıftır. Zira senesinde İbrahim b. Hayyan vardır. İbn Kesir'in el-Bidaye ve'n-Nihaye'de dediğine göre, Darekutni ve diğerleri onun rivayetini terketmişlerdir. İbnü'l-Cevzi hadisi Mevzuat'ında rivayet ederek hadisin şüphe getirmeyecek derecede mevzu olduğunu ifade etmiştir.*”¹⁶¹⁹

İslam âlimleri *reddü's-şems* ile ilgili hadis üzerinde ihtilaf etmişlerdir. Kimileri bu olayı isbat etmeye çaba gösterirken, kimileri de reddetmişlerdir.¹⁶²⁰ Bu hadiseyi nefyedenler arasında İmam Ahmed, İbnü'l-Cevzi, İbn Teymiye, İbn Irak ve İbn Kesir gibi âlimler vardır. İmam Tahavi, Beyhaki, Kadı İyaz, Heysemi, İbn Hacer, Kastalani, Zürkani, Sehari, Süyuti gibi âlimler de rivayetin vukuunu kabul edenlerdendir.¹⁶²¹

¹⁶¹² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6709, s. 596.

¹⁶¹³ Hatip el-Bağdadi, *Kıtabü Telhisi'l-Mütesabehe fi'r-Resm*, s. 225.

¹⁶¹⁴ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3274, s. 312.

¹⁶¹⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 8652, s. 767.

¹⁶¹⁶ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 1179, c. 2, s. 14-17.

¹⁶¹⁷ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=2&sid=1336&bk_no=340&cid=3224 et. 27/11/2016.

¹⁶¹⁸ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=340&hid=159&pid=176819 et. 27/08/2016.

Ayrıca bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 437; Dulabi, *ez-Zürriyyetü't-Tahire*, s. 91.

¹⁶¹⁹ Dulabi, *ez-Zürriyyetü't-Tahire*, s. 92.

¹⁶²⁰ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 253.

¹⁶²¹ Daha geniş bilgi için bkz. Acluni, *İkdü'l-Cevheri's-Semin*, (Muhammed Muti), s. 73; *el-Menari'l-Münif*, s. 58.

İbnü'l-Cevzi hadisin *mevzu* olduğunu ileri sürmüştür. Ancak İbn Hacer onun bu değerlendirmesinde hata yaptığını söyler.¹⁶²²

Muhakkik Şuayb el-Arnaud Şerhu Müşkili'l-Asar'ın dip notunda şu bilgileri vermektedir: Bu (1067 nolu) hadisin isnadı zayıftır. Hadisi el-Curkani *el-Ebadil ve'l-Menakir*'de (1/158), İbnü'l-Cevzi *el-Mevzuat*'ında (1/355), İbn Kesir *Şemailü'r-Rasul*'de rivayet etmişlerdir. el-Curkani '*bu hadis münker muzdarip bir hadistir*' demiş, İbnü'l-Cevzi de '*bu hadis şeksiz mevzudur*' ifadesinde bulunmuştur. Zehebi *Tertibü'l-Mevzuat*'ında İbn Irak'ın *Tenzü'ş-Şeria*'sından naklen hadisin sahih olmadığını söylemiştir.¹⁶²³ İmam Tahavi, Kadı İyaz, hafız Ebu'l-Feth el-Ezdi rivayetlerin sahih olduğunu beyan etmişlerdir.¹⁶²⁴

Acluni *Keşfü'l-Hafa*'da şu açıklamayı yapmıştır: *Güneşin Ali b. Ebi Talib için geri döndürülmesi* rivayeti ile ilgili olarak İmam Ahmed böyle bir rivayetin aslı yoktur, İbnü'l-Cevzi de bu rivayet mevzudur, demişler, ancak değerlendirmelerinde hata etmişlerdir. Süyuti: Bu rivayeti İbn Mende ve İbn Şahin Esmâ binti Umeys'den, İbn Murdeveyh de Ebu Hureyre'den tahric etmişlerdir. Her iki rivayetin isnadı da hasendir. Tahavi ve el-Kadı İyaz rivayetin sahih olduğunu kabul etmişlerdir.¹⁶²⁵

Redd-i Şems rivayetlerini ele alan hususi kitaplar yazılmıştır.¹⁶²⁶ Süyuti *Keşfü'l-Lebs an Hadisi Reddi'ş-Şems* isiminde bir risale yazmış, 17 rivayete yer vererek gerekli izahlarda bulunmuştur.¹⁶²⁷ Kasımi ilgili hadisi şerh ederken Süyuti'nin kitabından şu değerlendirmeleri aktarmıştır: Reddi Şems (hadisesi) Hz. Peygamber'in (sav) bir mucizesidir. Ebu Cafer et-Tahavi ve diğerleri bu hadisi doğrulamıştır. Ben de diyorum ki bu mucize Yuşa (as) için savaş esnasında güneşin hapsedilme mucizesine benzemektedir. İbnü'l-Cevzi hadisi değerlendirirken ifrata düşmüş ve *el-Mevzuat* adlı

¹⁶²² İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 6, s. 255-256.

¹⁶²³ Tahavi, *Şerhu Müşkili'l-Asar*, c. 3, s. 92-93.

¹⁶²⁴ Bauni, Şemseddin Ebu'l-Berakat Muhammed Ahmed ed-Dimeşki eş-Şafii, *Cevahiru'l-Metalib fi Menakibi'l-İmam Ali b. Ebi Talib*, (Thk. Muhammed Bakır el-Mahmudi), Mecmau İhyai's-Sekafeti-İslamiyye, 1. Baskı, Kum 1415, c. 1, s. 110-147.

¹⁶²⁵ Acluni, *Keşfü'l-Hafa*, c. 1, s. 253, H. no: 670.

¹⁶²⁶ Bauni, *Cevahiru'l-Metalib*, c. 1, s. 110-147.

¹⁶²⁷ Bauni, *Cevahiru'l-Metalib*, c. 1, s. 110-147.

eserinde zikretmiştir. Tahavi Müşkilü'l-Asar'ında bu hadisi iki tarikattan rivayet etmiş ve hadisin sabit, ravilerinin de sika olduklarını söylemiştir.¹⁶²⁸

Bu izahlar hadisin metin ve senedinin sıhhati konusunda uzlaşa olmadığını göstermektedir. Metnin bazı ayet ve hadislerle ters düştüğü iddiasıyla rivayetin uydurma bir söz olduğunu ileri sürenler olmuşsa da¹⁶²⁹ biz olayın bir mucize olduğunu ve gerçekleşmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Yüce Allah'ın kudreti her şeyin üstündedir. Reddi şems mucizesi ile birçok hakikatler gösterilmiştir. Namazın önemi, Hz. Peygamber'in (sav) vahiy alma yolları, sahabenin zerafeti, Hz. Ali'nin (ra) fazileti, Allah ve Peygamber yoluna hizmet edenlerin kerametlerle taltif edilmesi, Hz. Peygamber'in (sav) nübüvvetine delil olması gibi onlarca hikmetler sayılabilir.

3.40. Kırkıncı Kitap: İbnü' s-Sünni'nin Amelü'l-Yevm ve'l-Leylesi¹⁶³⁰

3.40.1. Metin

"الكتاب الأربعون : عمل اليوم والليلة لابن السني"

قال الإمام أبو بكر أحمد بن محمد المعروف بابن السني في كتابه المذكور في باب حفظ اللسان واشتغاله بذكر الله تعالى، وهو أول الكتاب، بالسند إليه: حدثنا محمد بن عبيد الله بن الفضل، قال: أخبرنا محمود بن خالد، قال: أنبأنا الوليد بن مسلم، عن ابن ثوبان، عن أبيه، عن مكحول، عن جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عن مالك بن عامر، عن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال: أخرج كلمة فارقت عليهما رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت: يا رسول الله أخبرني بأحب الأعمال إلى الله عز وجل، قال: أن تموت ولسانك رطب من ذكر الله عز وجل.¹⁶³¹

¹⁶²⁸ Kasimi, *a. g. e.*, s. 439-440.

¹⁶²⁹ Tahavi, *Şerhu Müşkilü'l-Asar*, c. 3, s. 97.

¹⁶³⁰ Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. İshak ed-Dineveri 280'den (893) sonra (Batı İran'da Cibal bölgesinde tarihi bir şehir olan Dinever'de doğdu. 10 Şevval 364'te (23 Haziran 975) vefat etti. En çok istifade ettiği hocası Nesai'den dolayı kendisinden *Sahibü'n-Nesai* diye anılmıştır. Eserlerinden biri *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*'dir. Hz. Peygamber'in günlük dua ve zikirleriyle bu konudaki tavsiyelerini içeren 773 (778) rivayet 459 baktan oluşur. Bkz. İ. Lütü Çakan, "*Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*", *DİA*, İstanbul, 1991, c. 3, s. 28; Abdullah Aydın, "*İbnü's-Sünni*", *DİA*, İstanbul, 2000, c. 21, s. 213.

¹⁶³¹ S), 6b: (A), 18b.

3.40.2. Tercüme

İbnü's-Sünni olarak bilinen el-İmam Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed mezkûr kitabında *Dili Korumak ve Allahu Teâla'nın Zikriyle Meşgul Etmek* babında dedi: Bu bab kitabın ilk babıdır.

İbnü's-Sünni'ye isnad ederek (rivayet ediyorum).

(İbnü's-Sünni dedi ki:) Bize Muhammed b. Ubeydullah b. el-Fazl rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize Mahmud b. Halid rivayet etti. (O da) dedi ki: Bize el-Velid b. Müslim haber verdi. (el-Velid) İbn Sevban'dan, (o) babasından, (o) Mekhul'den, (o) Cübeyr b. Nükeyr'den, (o) Malik b. Amir'den, (o da) Muaz b. Cebel'den (ra) rivayet ettiğine göre Muaz şöyle demiştir: Rasulüllah'dan (sav) ayrıldığımda kendisiyle yaptığımız son konuşma şu şekilde olmuştur: Dedim ki: Ya Rasulallah! Aziz ve Celil olan Allah'a amellerin en sevimsisini bana haber ver! O da: **“Dilin, Aziz ve Celil olan Allah'ı zikirle ıslanmış¹⁶³² olarak ölmendir”** buyurdular.

3.40.3. Tahric

Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle'nin iki nolu rivayetidir.¹⁶³³ Hadisi İbnü's-Sünni'den başaka Buhari,¹⁶³⁴ İbn Mace,¹⁶³⁵ Tirmizi,¹⁶³⁶ Ahmed,¹⁶³⁷ İbnü'l-Mübarek,¹⁶³⁸ İbn Ebi Şeybe,¹⁶³⁹ İbnü'l-Mukri,¹⁶⁴⁰ İbn Hibban,¹⁶⁴¹ Hâkim,¹⁶⁴² Taberani,¹⁶⁴³ Beyhaki,¹⁶⁴⁴ İbn Asakir,¹⁶⁴⁵ Heysemi¹⁶⁴⁶ ve Mütteki¹⁶⁴⁷ rivayet etmişlerdir.

¹⁶³² Dilin ıslak olması kinayeli bir anlatımdır. Muaz'dan (ra) her zaman ve her yerde Allah'ı zikretmesi istenmiştir.

¹⁶³³ İbnü's-Sünni, *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*, s. 18, H. no: 2.

¹⁶³⁴ Buhari, *Halkı Efalî'l-İbad*, s. 54.

¹⁶³⁵ İbn Mace, *İhdâi'd-Dibace*, c. 5, s. 160, H. no: 3793.

¹⁶³⁶ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 458, H. no: 3375.

¹⁶³⁷ Ahmed, *a. g. e.*, s. 1279, H. no: 17832.

¹⁶³⁸ Abdullah b. Mubarek, *Zühd*, s. 287, H. no: 959.

¹⁶³⁹ İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c. 10, s. 89, H. no: 29944, (36062).

¹⁶⁴⁰ İbnü'l-Mukri, *a. g. e.*, s. 32, H. no: 2.

¹⁶⁴¹ İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 99, H. no: 818.

¹⁶⁴² Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 678, H. no: 1873.

¹⁶⁴³ Taberani, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, c. 20, s. 107, H. no: 212; *Dua*, c. 3, s. 1628, H. no: 1852.

¹⁶⁴⁴ Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, c. 1, s. 393, H. no: 516.

¹⁶⁴⁵ İbn Asakir, *a. g. e.*, c. 6, s. 111-112.

¹⁶⁴⁶ Heysemi, *Keşfü'l-Estar*, c. 4, s. 3, H. no: 3059; *Mecmau...*, c. 10, s. 52, H. no: 16747.

¹⁶⁴⁷ Mütteki, *a. g. e.*, c. 1, s. 414, H. no: 1752.

3.40.4. Değerlendirme

Muhammed b. Ubeydillah b. el-Fazl (ö. 339). Sika.

Mahmud b. Halid (ö. 249). Sika, sebt.¹⁶⁴⁸

el-Velid b. Müslim (ö.194). Sika, müdellis.¹⁶⁴⁹

İbn Sevban¹⁶⁵⁰ (ö. 165). Saduk, yuhtü.¹⁶⁵¹

Sabit b. Sevban erl-Ansi (ö. ?). Sika, fakih.¹⁶⁵²

Mekhul (ö. 112). Sika, fakih.¹⁶⁵³

Cübeyr b. Nüfeyr¹⁶⁵⁴ (ö. 75): Sika.¹⁶⁵⁵

Malik b. Amir¹⁶⁵⁶ (ö. 70). Muhadram/tabii, sika.¹⁶⁵⁷

Muaz b. Cebel (ö. 17). Sahabi.¹⁶⁵⁸

Hadis isnad yönüyle zayıftır. Zira ravilerinden el-Velid b. Müslim'in *müdellis*, İbn Sevban ise *zayıf* olarak nitelenmiştir. Ancak adı geçen ravilerin sika ve saduk oldukları da pek çok imam tarafından söylenmiştir.¹⁶⁵⁹

Tirmizi bu konuda rivayet ettiği hadis için *hasen garib* hükmünü vermiştir.¹⁶⁶⁰ Ahmed el-Adevi İbn Mace rivayetinin isnadı için *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁶⁶¹

¹⁶⁴⁸ Kasımi, *a. g. e.*, s. 447.

¹⁶⁴⁹ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, trc. no: 7456, s. 653.

¹⁶⁵⁰ Abdurrahman b. Sabit

¹⁶⁵¹ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 3820, s. 358.

¹⁶⁵² İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 811, s. 108.

¹⁶⁵³ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6875, s. 608-609.

¹⁶⁵⁴ Cübeyr b. Nüfeyr-İbn Malik b. Amir

¹⁶⁵⁵ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 904, s. 114.

¹⁶⁵⁶ Doğrusu İbn Malik b. Amir el-Hadremi. Sika. 80 de vefat etti. Bkz. Kasımi, *a. g. e.*, s. 447.

¹⁶⁵⁷ İbn Hacer, *a. g. e.*, trc. no: 6456, s. 577.

¹⁶⁵⁸ İbn Hacer, *el-İsabe*, trc. 8032, c. 6, s. 106.

¹⁶⁵⁹ Bkz. http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=488&pid=296415&hid=2 et.29/08/2016;

Elbani de İbn Hibban'ın sahihinde geçen hadis için *sahih* notu düşmüş¹⁶⁶² ve *Silsiletü'l-Hadisi's-Sahih*a isimli kitabına almıştır.¹⁶⁶³ İbn Hibban ve Hâkim hadisi *sahih* olarak değerlendirirken İbn Hacer *hasen* hükmünü vermiştir.¹⁶⁶⁴

Netice olarak İbnü's-Sünni'nin mezkûr rivayetinin isnadı için *zayıf* değerlendirmesi yapabiliriz. Ancak hadisin sair tarikaları ve şevahidi dikkate alındığında *sahih* olduğu aşikârdır.¹⁶⁶⁵ Hadis metin yönüyle de sahihtir. Zira konusu Allah'ı çok zikretmektir ve bu konuyu teyid eden çok sayıda ayet ve hadis bulunmaktadır.

¹⁶⁶⁰ Tirmizi, *a. g. e.*, c. 5, s. 458.

¹⁶⁶¹ Adevi, *İhdâü'd-Dibace...*, c. 5, s. 160.

¹⁶⁶² İbn Hibban, *a. g. e.*, c. 3, s. 99.

¹⁶⁶³ Elbani, *Silsiletü's-Sahih*a, c. 4, s. 352.

¹⁶⁶⁴ İbn Hacer, *Netaicü'l-Efkar*, c. 1, s. 92; İbnü'l-Cevzi, *el-Vabilü's-Sayyib*, (Thk. Abdurrahman b. Hasen b. Kaid), Daru Aleml-i-Fevaid, 1. Baskı, Mekke 1425. s. 86.

¹⁶⁶⁵ Hilali, Ebu Usame Selim b. Iyd, *Ucaletü'r-Rağib fi Tahrici Kitabi Ameli'l-Yevm ve'l-Lele*, Daru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut 2001, c. 1, s. 34-36.

TABLO 1. Acluni'nin Kırk Hadisi'nin Değişik Yönlerden Tabloda Sunumu

Sıra No	Müellif Adı	Kitap Adı	Kitap Türü	Hadis Sıra No	Kitapta Geçen Hadisler	Hadise İlgili Değerlendirmeler
1	Buhari	el-Camiu's-Sahih	Cami	1	إنما الأعمال بالنيات	Sahih/Mütevahir
				2	كيف ياتيك الوحي	Sahih
2	Müslim	el-Camiu's-Sahih	Cami	3	بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم اذ طلع	Sahih/Meşhur/Ma nevi Mütevahir
3	Ebu Davud	es-Sünen	Sünen	4	ان النبي الله صلى الله عليه وسلم كان اذا ذهب المذهب ابعده	Hasen/Sahih
				5	ان النبي الله صلى الله عليه وسلم كان اذا اراد البراز	Hasen/Sahih
4	Tirmizi	el-Camiu'l-Sahih	Sünen/Cami	6	لا تقبل صلاة بغير طهور	Hasen/Sahih
5	Nesai	es-Sünen	Sünen	7	اذا استيقظ احدكم من نومه	Sahih
6	İbn Mace	es-Sünen	Sünen	8	ما امرتكم به فخذوه	Hasen/Sahih
				9	ذروني ما تركتكم	Hasen/Sahih
7	Malik b. Enes	el-Muvatta	Muvatta	10	ان المغيرة بن شعبة اخر الصلاة يوما	Hasen/Sahih
8	Ebu Hanife	el-Müsned	Müsned	11	من دارم اربعين يوما علي صلاة الغداة	Mevzu/Zayıf/Hase n/Sahih
9	Şafii	el-Müsned	Müsned	12	هو الطهور ماؤه	Sahih/Meşhur
10	Ahmed	el-Müsned	Müsned	13	ان الناس اذا راو المنكر	Sahih
11	Darimi	el-Müsned	Müsned/Sünen/Cami	14	انا كنا اهل جاهلية	Zayıf (Mürsel-Mu'dal)
12	Ebu Davud Tayalisi	el-Müsned	Müsned	15	ما من عبد يذنب ذنبا	Zayıf/Hasen/Sahih
13	Abd b. Humeyd	el-Müsned	Müsned/Cami	16	ان الناس اذا راو الظالم	Sahih
14	el-Haris b. Ebi Üsame	el-Müsned	Müsned	17	المسلم من سلم	Sahih/Meşhur
15	Bezzar	el-Müsned	Müsned	18	ما من مسلم يتوضا	Zayıf/Hasen/Sahih
16	Ebu Ya'la el-Mevsili	el-Müsned	Müsned	19	ما نجاة هذا الامر	Zayıf
17	İbn Hibban	es-Sahih	Cami	20	قدم وفد عبد القيس	Sahih
18	İbn Huzeyme	es-Sahih	Cami	21	صلوا قبل المغرب ركعتين	Zayıf/Sahih
19	Abdurrezzak	el-Musannef	Musannef	22	كان شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم	Sahih
				23	يا جابر	Zayıf/Mevzu
20	eş-Şeyhu'l-Ekber	Miškati'l-Envar	Kudsi Hadisler	24	ان اغني الشركاء	Zayıf/Sahih
21	Ebu Müslim el-Kecci	es-Sünen	Sünen	25	من احيا ارضا	Sahih
22	Said b. Mansur	es-Sünen	Sünen	26	ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اهتم للصلاة	Sahih/Zayıf

23	İbn Ebi Şeybe	el-Musannef	Musannef	27	اعوذ بالله من الخبث	Sahih
24	el-Beyhaki	es-Sünenü'l-Kübra	Sünen	28	لا تستيطوا الرزق	Sahih
25	İbn Asakir	Tarihu Dimaşk	Tarih	29	قال موسى يارب	Zayıf/Mevzu
26	Yahya b. Main	Tarihu Ahvali'r-Rical	Tarih	30	لقد اظهر رسول الله صلى الله عليه وسلم الاسلام	Zayıf
27	Kadı İyaz	eş-Şifa	Siyer	31	اخي بالبراق	Hasen/Sahih
28	el-Beğavi	Şerhu's-Sünne	Şerh	32	انما الاعمال بالنيات	Sahih
29	Abdullah b. el-Mübarek	ez-Zühdü ve'r-Rekaib	Ahlak	33	ذاك رجل لا يتسود القران	Sahih
30	Hâkim et-Tirmizi	Nevaditu'l-Usul	Asıllar/Musannef	34	اعوذ بكلمات الله التامات	Sahih
31	et-Taberani	ed-Dua	Dua	35	العبادة هي الدعاء	Zayıf/Sahih
32	Hatib el-Bağdadi	İktizâu'l-İlm	İlm-Amel	36	لا تزال قدما عبدا	Hasen/Sahih
33	el-İsmaili	el-Müstahrec	Müsrahrec	37	كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اجود البشر	Zayıf/Sahih
34	Hâkim en-Nisaburi	el-Müstedrek	Müstedrek	38	اكمل المؤمنين ايمانا احسنهم خلقا	Hasen/Sahih
35	İbn Ebi'd-Dünya	el-Ferec	Dua	39	انتظار الفرج من الله عبادة	Zayıf
36	Ebu Avane	el-Müstahrec	Müsrahrec	40	بايعت رسول الله صلى الله عليه وسلم علي النصح	Zayıf/Sahih
37	Ebu Nuaym	Hilyetü'l-Evliya	Rical	41	ان اوليائى من عبادى	Zayıf
38	es-Süyuti	Ciyadü'l-Müselset	Müselset	42	خلق الله الارض يوم السبت	Zayıf/Sahih
39	ed-Dulabi	ez-Zürriyyetü't-Tahire	Fezail	43	فرد عليه الشمس	Mevzu/Zayıf/Sahih
40	İbnü's-Sünni	Ameli'l-Yevm ve'l-Leyle	Dua	44	ان تموت ولسانك رطب	Zayıf/Sahih

Acluni'nin Kırk Hadisi toplam kırk kaynaktan hadis alınarak derlenmiştir. Buhari, Ebu Davud, İbn Mace ve Abdurrezzak'ın eserlerinden ikişer, diğerlerinden ise birer hadis alınmıştır. Kitapta toplam kırk dört *hadis* mevcuttur. Kaynakların türü *camî, sünen, muvatta, musannef, müsned, müstedrek, müstahrec, rical, tarih, şerh* ve *belli konularda* yazılmış eserlerden oluştuğu görülmektedir. Kırk dört hadisin ittifakla on beşi *sahih*, beşi ise *zayıf* olarak tespit edilmiştir. Yirmi iki hadis hakkında birden fazla farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Dört hadis için *mevzu* diyenler olmuştur.

SONUÇ

1676 yılında Aclun'da dünyaya gelen ve Hicri 2/3 muharrem 1748 yılında Şam'da vefat eden Acluni çocukluğundan vefatına kadar ilimle meşgul olmuştur. Tedris ve irşat faaliyetlerinin yanısıra değerli eserler yazabilme imkânı bulmuştur. *Şam diyarının muhaddisi* olarak ünü her tarafa yayılan Acluni o dönem Osmanlı başkenti olan İstanbul'a giderek hem oradaki âlimlerden yararlanmış, hem de Osmanlı idaresi ile tanışma fırsatı bulmuştur. Hocasının vefatıyla boşalan Şam Emevi Camii müderrisliğine tayin edilmesi ve vefatına kadar bu vazifeyi yürütmesi, ilmi liyakatinin yüksekliğini gösteren önemli bir paye olmuştur. İdarecilerle ve halkla herhangi bir sorun yaşadığına dair bir bilgi yoktur.

Acluni devrin tanınmış âlimlerinden yararlanmıştır. Muhammed Ebu'l-Mevahib b. Abdubaki el-Hanbeli, Muhammed b. Ali el-Kâmili eş-Şafii, Abdulgani b. İsmail en-Nablusi, Molla İlyas b. İbrahim el-Kürdi, Yunus b. Ahmed el-Mısri, Abdurrahim b. Muhammed el-Özbeki, Abdurrahman b. Yahya el-Mücellid el-Hanefi, Süleyman b. Ahmed er-Rumi, Ayasofya cami imamı olan Süleyman b. Ahmed er-Rumi onlarca hocasından sadece bir kısmıdır. Engin bir ilmi birikime sahip olan Acluni birçok da talebe yetiştirmiş ve icazet vermiştir. Muhammed b. Ubeydullah el-Attar eş-Şafii, Halil b. Muhammed e-Fettel el-Hanefi, Muhammed b. Abdurrahman el-Kezberi, Said b. Muhammed es-Seman eş-Şafii, Muhammed b. Ahmed es-Seffarini el-Hanbeli, Mustafa b. Muhammed er-Rahmeti el-Hanefi, Abdullah b. el-Hüseyin es-Süveydi el-Bağdadi, Ahmed b. Muhammed, İbnü'l-Vezir Rami Paşa, Ali b. Abdussemi el-Mağnisi er-Rumi, Ali b. Muhammed b. Salim et-Türkmani el-Hanefi, Mustafa el-Attar, Yahya b İbrahim yetiştirdiği sayısız talebelerinden birkaçıdır.

Şüphesiz Acluni'nin Müslümanlara en büyük yararı yazdığı eserlerle olmuştur. Özellikle hadis alanında yazdığı kitaplar ilim erbabının başvuru kaynağı niteliğindedir. Keşfu'l-Hafa, İkdü'l-Cevheri's-Semin, el-Feyzü'l-Cari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari, Hilyetü Ehli'l-Fazl önemli eserlerinden kabul edilir. Kitaplarından bazıları üzerinde çalışmalar yapılmış ve defalarca değişik zaman ve yerlerde yayımlanmıştır. Müellefatından bir

kısmı kütüphanelerde yazma eser olarak bulunduğundan araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

Üzerinde çalışma yaptığımız *Acluni'nin Kırk Hadisi* ile ilgili olarak tespitlerimizi şöyle sıralayabiliriz: Acluni'nin Kırk Hadisi yazıldığı günden beri bilinen, okunan ve icazet verme işinde istifade edilen bir kitap olduğunu öncelikle zikrederim. Eserin kütüphanelerdeki yazmalarının ve matbularının çokluğu dikkat çekmektedir. *Acluni'nin Kırk Hadisi* çok kere yayımlanmış ve üzerinde ilmi çalışmalar yapılmıştır. Büyük âlim Cemaleddin Kasımi Acluni'nin Kırk Hadisi üzerine harika bir şerh yazmış, Asım Behçet el-Baytar şerhin tahkikini yaparak yayımlamıştır. Muhammed Mutı el-Hafız ve Muhammed Vail el-Hanbeli'nin kitap üzerine yaptıkları tahkik ve tahrir çalışmaları takdire şayandır. Ancak şimdiye kadar yapılan çalışmaların hadislerin tahrir ve hükümlerinin verilmesi konusunda yeterli oldukları söylenemez.

Acluni, kırk hadisini daha önceden yazılmış *bir hadis risalesi* üzerine bina etmiştir. Eline geçirdiği bu evail risalesine yeni bir şekil vererek orijinal bir eser vücuda getirmiştir.

Acluni'nin Kırk Hadisi *evail* edebiyatının en güzel örneklerinden biridir. Yalnız diğer evaillerden farklı olarak hadis aldığı kitapların bazen çeşitli gerekçelerle ilk hadislerini almaktan kaçınmıştır.

Hadislerin derlendiği kitapların sayısı kırktır. Bu rakamda tutulması kırk hadis ile ilgili rivayete uygunluk olması içindir. Hadislerin derlendiği kaynaklar ve bu kaynakların türleri başarılı bir seçimdir. Kaynakların özelliklerine bakıldığında neredeyse hadis edebiyatının tüm örneklerini kapsayacak niteliktedir. Cami, sünen, musannef, muvatta, müsned, müstahrec, müstedrek, tarih-ahvali rical, şerh ve belli konular üzerinde yazılmış bu eserlerin tanınmış muhaddislere ait olması da önemli hususiyet olarak görünmektedir. Hadis kitaplarının farklı türlerden seçilmiş olması, hadis edebiyatını tanıtmaya yönelik bir maksat taşıdığını göstermektedir.

Acluni kırk hadisini derlerken sadece sahih hadisleri toplamayı amaç edinmemiştir. Seçilen hadisler kaynaklardaki ilk hadisler olması nedeniyle sıhhatine bakılmadan alınmıştır. Ancak bazı kaynaklardaki ilk hadisler aynı olduğundan Acluni farklı hadisler almaya yönelmiş ve bu tercihinde de hadisin sıhhat durumunu dikkate almamıştır. İlginç tarafı kaynağın farklı yerlerinden seçilen hadislerin bir kısmı *Reddi Şems* ve *Nur-u Muhammedi* gibi ümmetin sıhhati üzerinde ihtilaf ettiği rivayetlerdir. Kaynaklarda onca sahih rivayet dururken bu rivayetlerin seçilmesinin nedeni açıklanmış değildir. Büyük âlim Acluni belliki ihtilaflı rivayetlerden örnekler sunarak hadis talibini tartışmalı alanlardan haberdar etmek istemiştir!

Acluni kırk hadisine Buhari, Ebu Davud, İbn Mece, Abdurrazzak'ın kitaplarından ikişer hadis almıştır. Bu durumda toplam derlenen hadis sayısı kırkdördü bulmuştur. Hadislerin sıhhat hükümleri verilirken bazı rivayetlerde ortak bir hüküm çıkmadığı olmuştur. Bu nedenle farklı değerlendirmeleri dikkate aldığımızda Acluni'nin Kırk Hadisi'nde yirmi dokuz sahih, sekiz hasen, on üç zayıf ve iki adet uydurma rivayet olduğunu söyleyebiliriz.

Tahric çalışmamız eldeki kaynakların imkânı dâhilinde yapılmıştır. Hadisleri değerlendirirken tam bir hüküm vermekten kaçındık. Bunun nedeni usul tartışmalarının halen devam ediyor olması, hadislerin zayıf-sahih olma ihtimallerinin mevcudiyeti ve en önemlisi de hüküm vermedeki ehliyetimizin yetersiz oluşudur. Yaptığımız değerlendirmeler, hadis âlimlerinin ve muhakkiklerin daha önce yapmış oldukları değerlendirmelerle sınırlı olmuştur. Şüphesiz ki sahih olarak değerlendirdiğimiz bir rivayet daha kapsamlı bir çalışma neticesinde zayıf konumuna düşebilir; zayıf olarak değerlendirdiğimiz bir rivayet de hasen veya sahih bir hadis olarak karşımıza çıkabilir.

Acluni'nin Kırk Hadisi hadis edebiyatı bakımından hadis talibinin yararlanabileceği önemli bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan eser, hadis ilmi ile meşgul olanların örnek metin olarak seçebilecekleri bir kitap olma özelliğini taşımaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Acluni İslam dünyasında tanınmış bir hadis âlimidir. İnsanlar onun ilminden daha fazla yararlanmalıdır. Bu da onu daha fazla tanıma, tanıtma ve eserlerine ulaşmakla mümkündür. Acluni'nin eserleri üzerinde akademik çalışmalar yapılarak mutlaka bilim dünyasına kazandırılmalıdır. Çalışmamızın hayırlara vesile olmasını diler, şayet varsa eksik ve hatalarımızın telafi edilmesini temenni ederiz. Bu vesile ile bizleri ilmiyle faydalandıran, birçok dini kitapla tanışma bahtiyarlığını yaşatan büyük muhaddis Acluni'ye şükranlarımızı arz eder, kendisine Allah'tan rahmet ve mağfiret dileriz.

KAYNAKÇA

- Abd b. Humeyd el-Kissi. (2002). *el-Muntahab min Müsnedi Abd b. Humeyd*, (Thk. Ebu Abdillah Mustafa b. el-Adevi). (2. b.). Riyad: Daru Belensiye.
- Abdullah b. el-Mübarek. (1987). *Müsned*, (Thk. Subhi Bedri es-Samirayi). (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.
- _____ (2004). *Kitabü'z-Zühd ve'r-Rakaik*, (Thk. Habiburrahman el-A'zami). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Abdullah b. Vehb. (1996). *el-Cami fi'l-Hadis*, (Mustafa Hasan). (1. b.) Riyad: Daru İbni'l-Cevzi.
- Abdurrezzak, Ebu Bekr Abdürrezzak b. Hemmam es-San'ani. (1983). *Musannef*, (Thk. Habiburrahman el-Azami). (2. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.
- _____ (1999). *Tefsiru Abdi'r-Rezzak*, (Mahmud Muhammed Abduh). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Acluni, Ebu'l-Fida İsmail b. Muhammed. (1421). *Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas*, (Yusuf b. Mahmud el-Hac Ahmed). Dimaşk: Mektebetü'l-İlmi'l-Hadis.
- _____ (1351). *Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-İlbas*. Mektebetü'l-Kudsi.
- _____ (1430). *Hilyetü Ehli'l-Fazli vel'-Kemal bi't-Tisali'l-Esenidi bi Kümmeli'r-Rical*, (Thk: Muhammed İbrahim el-Hüseyin). (1. b.). Daru'l-Feth.
- _____ (1997). *Ikdü'l-Cevheri's-Semin*, (Thk. Muhammed Mutı el-Hafız). (1. b.). Dimaşk: Daru'l-Beşair.
- _____ (2010). *el-Erbeun el-Acluniyye*, (Thk. Muhammed b. Vail el-Hanbeli). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.
- Acurri, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hüseyin el-Bağdadi. (1997). *Kitabü's-Şeria*, (Thk. Abdullah b. Ömer b. Süleyman). (1. b.). Riyad: Daru'l-Vatan.
- _____ (200.). *Erbeune Hadisen*, (Thk. Bedr b. Abdullah el-Bedr). (2. b.). Riyad: Edvaü's-Selef.

- _____ (1978). *Ahlaku'l-Ulema*. el-Memleketü's-Suudiyye: Riaset-i İdarati'l-Buhusi'l-İlmiyye.
- Adevi, Safau'd-Davvi Ahmed. (2001). *İhdü'd-Dibace bi Şerhi Süneni İbni Mace*. (1. b.). Bahreyn: Daru'l-Yakin.
- Ağırman, C. (2001). Hadis Edebiyatının İntikal Safhaları ve Kitabet Meselesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1).
- Ahatlı, E. (2013). "*Yahya b. Main*" (Cilt 43). İstanbul: DİA.
- Ahmed b. Hanbel. (1997). *Müsned*. Riyad: Beytü'l-Efkar i'd-Düveliyye.
- Ahmed Mabed Abdülkerim. (2004). *el-Hafız el-İraki ve Eseruhü fi's-Sünne*. (1. b.). Riyad: Mektebetü Edvaü's-Selef.
- Akyüz, A. (1988). "*Abdürrezzak es-San'ani*" (Cilt 1). İstanbul: DİA.
- Ali el-Kari, Ebü'l Hasen Nureddin Ali bin Sultan Muhammed el-Herevi. (1422/2001). *Mirkatü'l-Mefatih Şerhu Mişkati'l-Mesabih*. (1. b.). Beyrut.
- _____ (1985). *Şerhu Müsnedi Ebi Hanife*. (1. b.). Beyrut: Daru'lKütübi'l-İlmiyye.
- Aşıkutlu, E. (2001). "*İsmaili*" (Cilt 23). İstanbul: DİA.
- Aybakan, B. (2010). "*Şafii*" (Cilt 38). İstanbul: DİA.
- Ayderusi, Abdülkadir b Abdullah b. Abdullah Hindi. (ty.). *en-Nuru's-Safir fi Ahbari'l-Karn'il-Aşir*.
- Aydınlı, A. (1993). "*Darimi*" (Cilt 8). İstanbul: DİA.
- _____ (2000). "*İbnü's-Sünni*" (Cilt 21). İstanbul: DİA.
- Ayni, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed. (2001). *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Azami, M. M. (1992). "*Buhari, Muhammed b. İsmail*" (Cilt 6). İstanbul: DİA.
- Bahşel, Eslem b. Sehl er-Rezzaz el-Vasiti. (1986). *Tarihu Vasıt*, (Thk. Korkis Avvad). (1. b.). Beyrut: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem/Alemü'l-Kütüb.

- Basri, Abdullah b. Salim. (ty.). *el-Evailü'l-Hadisiyye*, (Thk. Ebu Şu'be es-Sinbadi).
- Bauni, Şemseddin Ebu'l-Berakat Muhammed Ahmed ed-Dimeşki eş-Şafii. (1415). *Cevahiru'l-Metalib fi Menakibi'l-İmam Ali b. Ebi Talib*, (Thk. Muhammed Bakır el-Mahmudi). (1. b.). Kum: Mecmau İhyai's-Sekafeti-İslamiyye.
- Begavi, el-Hüseyn b. Mesud. (1987.). *Cüz'ün fihî Selasetün ve Selasüne Hadisen*, (Thk. Ebu Talib Muhammed b. Ali b. el-Feth el-Harbi el-Aşari, Thk, Muhammed Yasin Muhammed İdris). (1. b.). Daru Mektebeti İbni'l-Cevzi.
- _____ (1403/1983). *Şerhu's-Sünne*, (Thk. Muhammed Züheyr eş-Şaviş, Şuayb el-Arnaut). (1. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.
- Belazeri, Ahmed b. Yahya b. Cabir. (1996). *Ensabu'l-Eşraf es-Siret'ün-Nebeviyye*, (Thk. Süheyl Zekkar vd). (1. b.). Beyrut: Darul'-Fikr.
- Bereke, Abdülfettah Abdullah. (1997). "*Hakim et-Tirmizi*" (Cilt 15). İstanbul: DİA.
- Beyhaki, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali. (1988). *Adab*, (Thk. Ebu Abdillahi Said). (1. b.). Beyrut: Müessesetu'l-Kütübi's-Sekafiyye.
- _____ (1988). *Delailü'n-Nübüvve*. (1. b.). Beyrut: Darul'-Kübi'l-İlmiyye.
- _____ (ty.). *el-Esma ve's-Sıfat*, (Thk. Muhammed Zahid el-Hasen el-Kevsri). el-Mektebetü'l-Ezheriyye.
- _____ (ty.). *el-Erbeunes's-Suğra*.
- _____ (1994). *el-Hilafıyyat*, (Thk. Meşhur b. Hasen Al Selman). (1. b.). Riyad: Daru's-Sumay'i.
- _____ (1991). *Marifetü's-Sünen ve'l-Asar*, (Thk. Abdülmuti Emin Kaleci). (1. b.). Kahire: Daru Kuteybe/ Beyrut-Daru'l-Va'y.
- _____ (2002). *es-Sünenü'l-Kübra*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata). (2. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübil'l-İlmiyye.
- _____ (1979). *es-Sünenü's-Sağir*, (Abdülmuti Emin Kal'aci). Karaçi: Camiatü'd-Dirasati'l-İslamiyye.

_____ (1410). *Şuabü'l-İman*, (Thk. Muhammed Said). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Bezzar, Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Abdü'l-Halik el-Ateki. (1988). *el-Bahru'z-Zahhar el-Ma'ruf bi-Müsnedi'l-Bezzar*, (Thk. Mahfuz er-Rahman Zeynüllah). (1. b.). Beyrut: Müessesetü Ulumi'l-Kuran.

_____ (1997). *Gaylaniyyat*, (Hilmi Kamil Esad Abdulhadi). (1. b.). Riyad: Daru İbni'l-Cevzi.

Bostan, İ. (1988). "*Acluni*" (Cilt 1). İstanbul: DİA.

Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. (1400). *el-Cami'us-Sahih*, (Thk. Muhibbuddin el-Hatib vd.) (1. b.). Kahire: el-Matbaatü's-Selefiyye ve Mektebetüha.

_____ (1998). *el-Edebü'l-Müfred*, (Thk. Emin ez-Züheyri). (1. b.). Mekke: Mektebetü'l-Mearif.

_____ (1990). *Halku Efali'l-İbad ve'r-Reddü ale'l-Cehmiyye ve Ashabi't-Ta'til*. (3. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

Büveyti, Ebu Yakub Yusuf b. Yahya el-Büveyti. (1430-1431). *Muhtasarü'l-Büveyti*, (Hzl. Eymen Nasıf b. Naif es-Selame).

Cevheri, Hafız Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed. (1997). *Müsnedü'l-Muvatta*, (Thk. Lütfi B. Muhammed Sağır-Taha b. Ali). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslami.

Çakan, İ. L. (1985). *Hadis Edebiyatı*. İstanbul : Marmara Üniversitesi Yayınları.

_____ (1991). "*Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*" (Cilt 3). İstanbul: DİA.

_____ (1993). "*el-Camiu's-Sahih*" (Cilt 7). İstanbul: DİA.

Dani, Ebu Amr Osman b. Said ed-Dani el-Mükri. (2006). *Cüzün fi Ulumi'l-Hadis*, (Thk. Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasen Ali Selman). (2. b.). Umman: ed-Daru'l-Eseriyye.

Darekutni, Ebü'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed. (2001). *Sünen*, (Thk. Şeyh Adil Ahmed Abdülmevcud, Şeyh Ali Muhammed). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Marife.

- _____ (2004). *Sünen*, (Thk. Şuayb Arnavut vd.). (1. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- Darimi, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl el-Behram. (2000). *Sünenü'Darimi*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani). (1. b.). Riyad: Daru'l-Muğni.
- Diyarbakri, Kadi Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen. (1302). *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfüsü Nefis*. (1. b.). Osman Abdürrezzak Matbaası.
- Dulabi, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmed b Hammad. (2000). *el-Küna ve'l-Esma*, (Thk. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed el-Feryabi). (1. b.). Beyrut: Daru İbn Hazm.
- _____ (1986). *ez-Züriyyetü't-Tahire*, (Thk. Sa'd el-Mübarek Hasen). (1. b.). Küveyt: ed-Daru's-Selefiyye.
- Ebu Abdillan Mervezi, Muhammed b. Nasr. (1988). *Muhtasaru Kıyami'l-Leyl*. (1. b.). Riyad: Hadis Akademi.
- _____ (1406). *Ta'zimü Kadri's-Salati*, (Thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar). (1. b.). el-Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'd-Dar.
- Ebu Avane, Yakub b. İshak b. İbrahim el-İsferayani en-Nisaburi. (1998). *Müsnedü Ebi Avane*, (Thk. Eymen b. Arif ed-Dimaşki). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Marife.
- Ebu Bekr Mervezi, Ahmed b. Ali b. Said el-Kureşi. (1986). *Müsnedü Ebi Bekr es-Siddik*, (Thk. Şuayb el-Arnaut). (4. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.
- Ebu Bekr Muhammed b. Abdillan b. İbrahim eş-Şafii. (1997). *Kitabü'l-Fevaid eş-Şehir bi'l-Gıylaniyyat*, (Thk. Halimi Kamil Esad Abdülhadi). (1. b.). Riyad: Daru İbni'l-Cevzi.
- Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b.Selame. (1998). *Ahkamü'l-Kur'an*, (Thk. Sadettin Ünal). (1. b.). İstanbul: İSAM.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani el-Ezdi. (2009). *Sünen*, (Thk. Şuayb el-Arnaut vd.). (1. b.). Beyrut: Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye.
- Ebu Hanife, en-Numan b. Sabit b. Zuta b. Mah el-Kufi. (1985). *Müsned*, (Molla Ali el-Kari şerhiyle beraber). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (2008). *Müsned Rivayetü Ebi Abdillallah Muhammed b. Yakub İbni'l-Haris el-Harisi*, (Thk. Ebu Muhammed es-Süyuti). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Ebu Hayseme, Züheyr b. Harb en-Nesai. (1983). *Kitabü'l-İlm*, (Thk. Nasıruddin el-Elbani). (2. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdillallah el-İsbahani. (1986). *Delailü'n-Nübüvve*, (Thk. Muhammed Ravvas Kaleci vd.) (2. b.). Beyrut: Daru'n-Nefais.

_____ (1988). *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakatü'l-Asfiya*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (1998). *Marifetü's-Sahabe*, (Thk. Adil b. Yusuf) (1. b.). Riyad: Daru'l-Vatan.

_____ (ty.). *el-Müsnedü'l-Müstahrec ala Sahihi'l-İmam Müslim*, (Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen eş-Şafii). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (ty.). *Zikru Ahbari Asfahan*. Daru'l-Kitab'l-İslami.

Ebu Ubeyd, Kasım b. Sellam. (1989). *el-Emval*, (Thk. Muhammed İmare). (1. b.). Beyrut: Daru's-Şuruk.

_____ (1994). *Kitabü't-Tahur*, (Thk. Hasan Selman). (1. b.). Cidde: Mektebetü's-Sahabe.

_____ (200). *Kitabü'l-İman*, (Thk. Muhammed Nasıruddin el-Elbani). (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.

Ebu Ya'la el-Mevsılı, Ahmed b. Ali b. el-Müsenna et-Teymi et-Temimi el-Mevsılı. (1990). *Müsned*, (Thk. Hüseyin Selim Esed). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Memun.

_____ (1989). *Mucemü Şüyühi Ebi Ya'la*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Me'mun.

Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd el-Kufi. (1979). *Kitabü'l-Harac*. Beyrut: Daru'l-Marife.

Ebü'l-Müeyyed el-Harizmi, Muhammed b. Mahmud el-Hanefi. (1332). *Camiu'l-Mesanidi'l-İmami'l-Azam*. Hindistan: Meclisi'l-Mearif.

Ebu Muhammed el-Fevakihi, Abdullallah b. Muhammed b. İshak. (1218), *Fevaid*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

Efendioğlu, M. (2006). "*el-Musannef*" (Cilt 31). İstanbul: DİA.

_____ (2008). "*Said b. Mansur*" (Cilt 35). İstanbul: DİA.

_____ (2010). "*es-Sünenü'l-Kübra*" (Cilt 38). İstanbul: DİA.

Elbani, Muhammed Nasriddin. (1979). *İrvau'l-Ğalil fi Tahrici Ehadisi Menari's-Sebil*. (1. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

_____ (1988). *Sahihu'l-Camiu's-Sağır ve Ziyadatühü*. (2 . b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

_____ (2004). *Silsiletü Ehadisi'd-Daife*. (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.

Erul, B. (2002). "*Keşfü'l-Hafa*" (Cilt 25). Ankara: DİA.

Eseri, Ebu Umeyr Mecdi b. Muhammed b. Arafat el-Mısri. (1416). *Şifai'l-İyyi bi-Tahrici ve Tahkiki Müsnedi'l-İmam eş-Şafii bi-Tertibi'l-Allame es-Sindi*. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye.

Görmez, M. (2010). "*Taberani*" (Cilt 39). İstanbul: DİA.

_____ (2010). "*Tahric*" (Cilt 39). İstanbul: DİA.

Gül, R. E. (2016). Hadis İlminde Cerh-Ta'dil Mertebeleri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (43).

Güneş, K. (2013). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul : Mektep Yayınları.

Güngör, M. (1992). "*Begavi*" (Cilt 5). İstanbul: DİA.

Hafaci, Şihabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer. (2001). *Nesimü'r-Riyaz fi Şerhi Şifai'l-Kadi İyaz*, (Tkdm. Muhammed Abdülkadir Ata). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Hafız Ebu Abdilllah Mervezi, Naim b. Hammad. (1991). *Fiten*, (Thk. Semir b. Hüseyin ez-Züheyri). (1. b.). Kahire: Mektebetü't-Tevhid.

Hakim el-Kebir, Ebu Ahmed Muhammed b. Muhamme b. Ahmed b. İshak en-Nisaburi el-Kerabisi. (2015). *Şiaru Ashabi'l-Hadis*. İhyau't-Turas.

Hakim et-Tirmizi, Ebu Abdullah Muhammed bin Ali. (2008). *Nevadiru'l-Usul fi Ma'rifeti Ehadisi'r-Rasul*. (1. b.). Kahire: Mektebetü'l-İmam el-Buhari.

Hakim, Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan en-Neysaburi. (2003). *Marifetü Ulumi'l-Hadis* (Thk. Ahmed b. Faris). (1. b.). Beyrut: Daru İbn Hazm.

_____ (1997). *Müstedrek ala's-Sahihayn*. (1. b.). Kahire: Daru'l-Haremeyn.

Hallak, Ahmed el-Büdeyri. (1959). *Havadisü Dimaşk el-Yevmiyye*, (Thk. Ahmed İzzet Abdülkerim). (1. b.). Kahire: Matbuatü'l-Cem'iyye el-Misriyye.

Harisi, Ebu Muammed Aadullah b. Muhammed b. Yakub b. el-Haris. (2008). *Müsnedü Ebi Hanife*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Haris b. Ebi Usame. (1411), *Avali el-Haris b. Ebi Usame*, (Thk. Ebu Abdillan Abdülaziz b. Abdillan). (1. b.)

Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekr Ahmed b. Ali. (1983). *el-Cami li Ahlakı'r-Ravi ve Adabi's-Sami*, (Thk. Mahmud et-Tahhan). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.

_____ (1997). *Sahihu'l-Fakih ve'l-Mütefekkih*, (İhts. Ebu Abdirrahman Adil b. Yusuf). (1. b.). Riyad: Daru'l-Vatab.

_____ (2001). *Tarihu Medineti's-Selam*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslami.

_____ (ty.). *Müteşabehe fi'r-Resm*, (Thk. Sukeyne eş-Şihabi). (1. b.). Dimaşk: Ray'ud-Dar Muhassas.

_____ (1992). *el-Esmaü'l-Mübheme*, (Thc. İzzettin Ali). (2. b.). Kahire: Mektebetü'l-Hancı.

_____ (ty.). *Kitabü Fedaili'l-Kuran*, (Thk. Mervan el-Atiyye vd.). Beyrut-Dimaşk: Daru İbn Kesir.

Hatiboğlu, İ. (1997). "*el-Hakim*" (Cilt 15). İstanbul: DİA.

_____ (2006). "*el-Müsned*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.

_____ (2010). "*Şerhu's-Sünne*" (Cilt 38). İstanbul: DİA.

_____ (2006). "*el-Müstedrek*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.

_____ (1999). "*İbn Ebü'd-Dünya*" (Cilt 19). İstanbul: DİA.

Hemmam b.Münebbih. (1987). *es-Sahifetü's-Sahife*, (Thk. Ali Hasen Ali Abdülhamid). (1. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

Hennad b. Sirri el-Bağdadi. (1985). *Zühd*, (Thk. Abdurrahman b. Abdülcebbar). (1. b.). Kuveyt: Daru'l-Hulefa.

Herevi, Ebu İsmail Abdillah b. Muhammed b. Ali el-Ensari. (2001). *el-Erbeun fi Delaili't-Tevhid*, (Thk. Ebu Malik b. Cihad b. es-Seyyid el-Mürşidi). (1. b.). Mansure: Daru İbn Receb.

Heysemi, Nureddin Ali b. Süleymen. (1992). *Büğyetü'l-Bahis an Zevaidi Müsnedi'l-Haris*, (Thk. Hüseyin Ahmed Salih el-Bakiri). Medine: Mektebetü'l-Arabiyyeti's-Suudi.

_____ (1990). *Mevaridü'z-Zam'an*, (Thk. Hüseyin Selim Esedü'd-Darani). (1. b.). Dimaşk: Daru's-Sekafeti'l-Arabiyye.

_____ (1992). *Mecmau'l-Bahreyn fi Zevaidi'l-Mu'cemeyn*, (Thk. Abdülkuddüs b. Muhammed Nezir) (1. b.). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

_____ (2001). *Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevaid*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata). Beyrut: Daru'l-Kütübül-İlmiyye.

Heytemi, Ahmed Şihabüddin b. Hacer el-Mekki. (ty.). *el-Fetava el-Hadisiyye*. Beyrut: Daru'l-Marife.

Hilali, Ebu Usame Selim b. Iyd. (2001). *Ucaletü'r-Rağib fi Tahrici Kitabi Ameli'l-Yevm ve'l-Lele*. (1. b.). Beyrut: Daru İbn Hazm.

Humeydi, Ebu Bekr Abdullah b. Zübeyr b. İsa el-Kureşi. (1996). *Müsned*, (Thk. Hüseyin Selim Esed). (1. b.). Dimaşk: Daru's-Seka.

İbn Abdilberr en-Nemeri, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah b. Muhammed. (1994). *Camiu Beyani'l-İlm ve Fadlih*, (Thk. Ebi'l-Eşbal ez-Züheyri). Suudi Arabistan: Daru İbni'l-Cevzi.

_____ (1993). *el-İstizkar li-Mezahibi Fuḫahai'l-Emsar ve Ulemai'l-Aktar fima Tezammenehü'l-Muvatta min Meani'r-Rey ve'l-Asar*, (Abdulmuti Emin Kaleci). (1. b.). Beyrut-Kahire: Daru Kuteybe-Daru'l-Va'y.

_____ (2005). *Mevsuatü Şuruhi'l-Muvatta, Temhid ve'l-İstizkar*, (Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki). (1. b.). Kahire.

İbn Adiyy, Ebu Ahmed Abdullah b. Udiyy el-Cürçani. (ty.). *el-Kamil fi Duafai'r-Rical*, (Thk. Mazin b. Muhammed es-Sersavi). Riyad: Mektebetu'r-Rüşd.

İbn Asakir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasen b. Hibetüllah b. Abdullah eş-Şafii. (1993). *el-Erbeun el-Büldaniyye*, (Thk. Abedül-Hac Muhammed el-Hariri). (1. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

_____ (1995). *Tarihu Medineti Dimaşk*, (Thk. Muhibbuddin Ebi Said). Beyrut: Daru'l-Fikr.

_____ (1979). *Meclisani min Mecalisi'l-Hafız İbni Asakir fi Mescidi Dimaşk*, (Thk. Muhammed Muti Hafız). (1. b.). Dimaşk: Daru'l-Fikr.

İbn Asım, Ebu Bekr Ahmed b. Amr b. Ebi Asım. (1980). *Sünne*, (Thc. Muhammed Nasıruddin el-Elbani). (1. b.). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami.

İbn Batta el-Ukberi, Ebu Abdillan Ubeydüllah b. Muhammed el-Hanbeli. (1994). *el-İbanetü an Şeriatil-Firaki'n-Naciye ve Mücanebetü'l-Firaki'l-Mezmume Kitabü'l-İman*, (Thk. Rıza b. Neasan Muti). (2. b.). Riyad: Daru'r-Raye.

İbnü'l-Ca'd, Ebü'l-Hasen Ali b. el-Ca'd el-Cevheri. (1985). *Müsnedi İbni'l-Ca'd*, (Thk. Abdülmehdi Abdülkadir b. Abdülhadi). (1. b.) Kuveyt: Mektebetü'l-Felah.

İbn Carud en-Nisaburi, Ebu Muhammed b. Abdullah. (1988.). *Münteka*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Cinan.

İbn Dost el-Allaf Ahmed b. Muhammed. (ty.). *Meclisün min İmlai Dost el-Allaf*.

İbn Ebi Davud, Ebu Bekr Abdullah b. Süleyman b. Eş'as es-Sicistani. (1985). *Müsnedi Aişe*, (Thk. Abdulgafur Abdulhak Hüseyin). (1. b.). Küveyt: Mektabetü Dari'l-Aksa.

İbn Ebi Hatim, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi. (1952), *el-Cerh ve't-Ta'dil*. (1. b.). Beyrut: Daru'Kütübi'l-İlmiyye.

- İbn Ebi Hayseme, Ebu Bekr Ahmed b. Ebi Hayseme Züheyr b. Harb en-Nesai. (2006). *et-Tarihu'l-Kebir (es-Sifrü's-Sani) min Tarihi İbn Ebi Heyseme*, (Thk. Salah b. Fethi Helel). (1. b.). Kahire: el-Faruku'l-Hadise.
- İbn Ebi Şeybe, Ebu Bekir Abdurrahman b. Muhammed b. İbrahim. (2004). *el-Musannef*, (Thk. Hamdübnü el-Cüma, Muhammed b. İbrahim). (1. b.). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşi el-Bağdadi. (2012). *Mevsuatı İbn Ebi'd-Dünya*. (1. b.). Riyad: Daru'l-Atlası'l-Hadra.
- İbn Ebi'l-Faris, Ebu'l-Feh Muhammed b. Ahmed. (1422). *el-Fevaidü'l-Müntekat el-Ğaraibü ani'ş-Şüyühi'l-Avali*, (Hzl. Nami b. İvaz b. Ali eş-Şerif). Ümmü'l-Kura.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalani. (1997). *el-İmta bi'l-Erbein el-Mütebayene es-Sema*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- _____ (2000). *Takribü't-Tehzib*, (Thk. Hassan Abdülmennan). Amman: Beytü'l-Efkari'd-Düveliyye.
- _____ (2001). *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, (Thk. Abdülkadir Şeybe el-Hamd). (1. b.). Riyad.
- _____ (2001). *Hadyü's-Sari Mukaddimeti Fethi'l-Bari*, (Thk. Abdülkadir Şeybe). (1. b.). Riyad.
- _____ (1995). *Telhisü'l-Habir fi Tahrici'l-Ehadisi'r-Rafiiyyi'l-Kebir*. (1. b.). Kahire: Müessesetü Kurtuba.
- _____ (2004). *ez-Zehru'l-Nadır fi Hali'l-Hadır*, (Thk. Salahaddin Makbul Ahmed). (2. b.). Kuveyt: Mektebetü Ehli'l-Eser.
- _____ (2001). *Hidayetü'r-Rivaye ila Tahrici Ehadisi'l-Mesabih ve'l-Mişkat*, (Thk. Ali b. Hasen Abdülhamid el-Halebi). (1. b.). Kahire: Daru İbni'l-Kayyim- Daru'l-Affan.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said el-Endelüsi. (2003). *el-Muhalli bi'l-Asar*, (Thk. Abdülgaffar Süleymen el-Bündari). (3. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed el-Büsti. (1991). *Sahihi İbn Hibban bi Tertibi İbn Balaban*, (Emir Alaedin Ali b. Balaban el-Farisi, Thk. Şuayb el-Arnaud). Beyrut: Müessesetu'r-Risale.

_____ (1973). *Sikat*, (Muhammed Abdülmuid). (1. b.). Hindistan: Vizareti'l-Mearif.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam. (1990). *es-Siret'ün-Nebeviyye*, (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmiri). (3. b.). Beyrut: Darul'-Kitabi'l-Arabiy.

İbn Huzeyme, Ebu Bekir Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Neysaburi. (1988). *Kitabü't-Tevhid*, (Thk. Abdülaziz b. İbrahim). (1. b.). Riyad: Daru'r-Rüşd.

_____ (1980). *Sahihi İbn Huzeyme*, (Thk. Muhammed Mustafa el-Azami). Beyrut: Mektebetü'l-İslami.

İbn Kani, Ebu'l-Hüseyn Abdülbaki b. Kani b. Merzuk el-Ümevi el-Bağdadi. (ty.). *Mu'cemü's-Sahabe*, (Thk. Salah b. Salim Ebu Abdirrahman el-Mısrati). Mektebetü'l-Guraba el-Eseriyye.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer. (ty.). *el-Baisü'l-Hasis Şerhu İhtisari Ulumi'l-Hadis*.

_____ (2010). *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Thk. Beşşar Avvad vd.). (2. b.). Dimaşk: Daru İbn Kesir.

_____ (2009). *Müsnedü'l-Faruk Emiri'l-Müminin Ebi Hafs Ömer b. Hattab ve Akvalühü ala Ebvabi'l-İlm*, (Thk. İmam b. Alib. İmam). (1. b.). el-Feyyum: Daru'l-Felah.

_____ (2000). *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*. Beyrut: Daru İbn Hazm.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini. (1406). *Sünenü İbn Mace*, (Muhammed Nasıruddin el-Elbani). (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvini. (1998). *es-Sünen*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf). (1. b.). Beyrut: Darü'l-Cil.

İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensari. (1984). *Muhtasar Tarihi Dimaşk li İbn Asakir*, (Thk. Muhammed Mutı el-Hafız vd.). (1. b.). Dimaşk: Daru'l-Fikr.

İbn Mende, Muhammed b. İshak b. Yahya. (1985). *Kitabü'l-İman*, (Thk. Ali b. Muhammed). (2. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

_____ (1988). *Müsnedü İbrahim b. Edhem ez-Zahid*, (Thk. Mecdi Fethi es-Seyyid İbrahim). Kahire: Mektebetü'l-Akran.

İbn Merdeveyh, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed b. Ebu Bekr b. Merdeveyh. (1993). *Cüzün fihi Ehadisü Ebi Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyan*, (Thk. Bedr b. Abdullah Bedr). (1. b.). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

_____ (1993). *Merviyatü İbn Murdeveyh min Evveli Süreti'l-Fatiha ila Ahiri Sureti'l-Maide*, (Tez. Şerif b. Ali b. Muhammed b. Cibril). Medine: İslam Üniversitesi.

İbn Rahuye, Ebû Ya'kub İshak b. İbrahim b. Mahled et-Temimi el-Hanzali el-Mervezi. (1990). *Müsnedü İshak b. Rahuye*, (Thk. Abdulğafur b. Abdülhak el-Beluşi). el-Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'l-İman.

İbn Receb, Zeynüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şihab el-Bağdadi ed-Dimaşki. (1999). *Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem*, (Nşr. Şuayb el-Arnaut, İbrahim Bacis). (8. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sad b Meni ez-Zühri. (1989). *es-Siretü'n-Nebeviyye mine't-Tabakati'l-Kübra*. Kahire: ez-Zehra li'l-İlami'l-Arabi.

İbn Sem'un, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Anbes el-Bağdadi. (2002). *Emailü İbn Sem'un*, (Thk. Amir Hasan Sabri). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.

İbn Şahin, Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Osman. (1995). *et-Terğib fi Fazili'l-Amal ve Sevabü Zalik*. (1. b.). Riyad: Daru İbn Cevzi.

İbn Zenceveyh, Humeyd. (1986). *Kitabü'l-Emval*, (Thk. Şakir Zeyb Feyyaz). (1. b.). Riyad: Merkezü'l-Melik Faysal.

İbn'ül-Mukarreb, Salahaddin Ebu Bekr Ahmed. (1999). *Kitabün fihi Erbeune Hadisen*, (Salah b. el-Aiz eş-Şelahi). (1. b.). Beyrut: Daru İbn Hazm.

İbnü'l-Adim, Kemaleddin Ömer b. Ahmed b. Ebi Cerade. (1988). *Buğyetü't-Taleb fi Tarihi Halep*, (Thk. Süheyl Zekkar). Beyrut: Daru'l-Fikr.

İbnü'l-Adiy, Ebu Ahmed Abdullah b. Adiy el-Cürcani. (ty.). *el-Kamil fi Duafai'r-Rical*, (Thk. Mazin es-Sersavi). Mektebetü'r-Rüşd.

İbnü'l-Arabi, Ebu Said Ahmed b. Ziyad b. Bişr. (1997). *Kitabü'l-Mu'cem*, (Thk. Abdülmühsin b. İbrahim b. Ahmed el-Hüseyni). (1. b.). Riyad: Daru İbni'l-Cevzi.

İbnü'l-Cemaa, Şeyhü'l-İslam Bedreddin Ebu Abdillah Muhammed b. İbrahim. (1988). *Meşyehatü Kadi'l-Kudat*, (Thk. Müveffik b. Abdillah b. Abdilkadir). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami.

İbnü'l-Cevzi, Ebu Abdillah Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyub. (ty.). *el-Menaru'l-Münif fi's-Sahih ve'd-Daif*, (Thk. Yahya b. Abdullah es-Süm'ali). Daru Alemler'le-Fevaid.

_____ (1425). *el-Vabilü's-Sayyib*, (Thk. Abdurrahman b. Hasen b. Kaid). (1. b.). Mekke: Daru Alemler'le-Fevaid.

_____ (1992). *el-Muntazam*, (Thk. Muhammed Abdülkadir Ata vd.). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (1983). *el-İlelü'l-Mütenahiye fi'l-Ehadisi'l-Vahiye*. (1. b.). Beyrut.

_____ (1986). *ed-Duafa ve'l-Metrukin*, (Thk. Ebü'l-Fida Abdullah el-Kadi). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbnü'l-Esir, Mecdettin Ebu's-Seadat el-Mübarek b. Esirüddin Muhammed b. Muhammed eş-Şeybani el-Cezeri. (1969). *Camiu'l-Usul fi Ehadisi'r-Rasul*, (Thk. Abdulkadir el-Arnaut). Dimaşk: Mektebetü'l-Halvani.

_____ (ty.). *en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis*, (Thk. Mahmud Muhammed et-Tanahi ve Tahir Ahmed ez-Zavi). Beyrut: Daru İhyai't-Türas-el-Mektebetü'l-İslamiyye.

İbnü'l-Mukri, Ebu Bekr Muhammed b. İbrahim b. Ali el-İsfahani. (1998). *Mu'cem*, (Thk. Ebu Abdurrahman Adil b. Sad). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

İbnü'l-Mülekkin, Ebü'l-Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed el-Ensari eş-Şafii. (2004). *el-Bedru'l-Kebir fi Tahrici'l-Ehadisi ve'l-Asari'l-Vakiati fi's-Şerhi'l-Kebir*, (Thk. Mustafa Ebü'l-Ğayt Abdülhayy vd.). (1. b.). Riyad: Daru'l-Hicre.

İbnü'l-Münzir, Ebu Bakr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Neysaburi. (1414). *el-İkna'*, (Thk. Abdullah b. Abdülaziz). (2. b.). Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.

_____ (1985). *el-Evsatu fi's-Sünen ve'l-İcmaü ve'l-İhtilaf*, (Thk. Ebu Hammed Sağır Ahmed b. Muhammed Hanif). (1. b.). Riyad: Daru Taybe.

İbnü's-Sünni, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed. (1998). *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*, (Thk. Abdurrahman Kevser). (1. b.). Beyrut: Dâru'l-Erkam.

İbrahim Mustafa. (ty.). *el-Mucemü'l-Vasit*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Iraki, Ebü'l-Fadl Zeynüddin Abdürrahim b. el-Hüseyin b. Abdurrahman. (ty.). *Tarhu't-Tesrib fi Şerhi't-Takrib*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi.

Işık, M. (1999). "*İbn Huzeyme*" (Cilt 20). İstanbul: DİA.

_____ (2008). "*Ebu Davud et-Teyalisi ve Müsnedi*", Yüksek Lisans Tezi. Adana: Cukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadi İyaz, Ebü'l-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi. (1970). *el-İlma ila Marifeti Usuli'r-Rivayet ve Takyidi's-Sema*, (Thk. Es-Seyyid Ahmed Sakar). (1. b.). Kahire: Mektebetü Darü't-Türas.

_____ (ty.). *eş-Şifa bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa*, (Nşr. Abdulhamid Ahmed Hanefi). Mısır.

Kandemir, M. Y. (1989). "*Ahmed b. Hanbel*" (Cilt 2). İstanbul: DİA.

_____ (1992). "*Beyhaki*" (Cilt 6). İstanbul: DİA.

_____ (1992). "*Bezzar*" (Cilt 6). İstanbul: DİA.

_____ (1993). "*el-Camiu's-Sahih*" (Cilt 7). İstanbul: DİA.

_____ (1994). "*Ebu Davud es-Sicistani*" (Cilt 10). İstanbul: DİA.

_____ (1997). "*Hatib el-Bağdadi*" (Cilt 16). İstanbul: DİA.

_____ (1999). "*İbn Mace*" (Cilt 20). İstanbul: DİA.

_____ (2001). "*Kadi İyaz ve eş-Şifa*" (Cilt 24). İstanbul: DİA.

_____ (2002). "*Kırk Hadis*" (Cilt 25). Ankara: DİA.

_____ (2006). "*el-Muvatta*" (Cilt 31). İstanbul: DİA.

_____ (2006). "*el-Müsned*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.

_____ (2006). "*Müslim b. Haccac*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.

_____ (2006). "*Nesai*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.

_____ (2007). "*Nevevi*" (Cilt 33). İstanbul: DİA.

_____ (2009). "*Sefferani*" (Cilt 36). İstanbul: DİA.

_____ (2010). "*es-Sünen*" (Cilt 38). İstanbul: DİA.

_____ (2010). "*eş-Şifa*" (Cilt 39). İstanbul.

_____ (2012). "*Tirmizi*" (Cilt 41). İstanbul: DİA.

_____ (2002). "*Kırk Hadis*" (Cilt 25). Ankara: DİA

Karabulut, Ali Rıza. (ty.) *Mu'cemü't-Tarihi't-Türasi'l-İslami fi Mektebati'l-Alem*, Kayseri: Mektebe Yayınları.

Karahan, Abdulkadir. (1952). Hadisi Erbein Nev'inin Doğuşu ve Amilleri. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (1).

_____ (ty.). İslamiyette 40 Adedi Hakkında. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4 (3), 265-273.

Kasımı, eş-Şeyh Muhammed Cemale'd-Din el-Kasimi ed-Dimaşki. (1983). *el-Fazlü'l-Mübin ala Şerhi Ikdi'l-Cevheri's-Semin*, (Thk. Asım Behçet el-Baytar). (1. b.). Beyrut: Daru'n-Nefais.

Kastallani, Ahmed b. Muhammed. (1996). *el-Mevahibü'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, (Thk. Me'mun b. Muhyiddin el-Cennan). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (2004). *el-Mevahibü'l-Ledünniyye*, (Thk. Salih Ahmed Şami). (2. b.). Beyrut: el-Metebetü'l-İlmiyye.

Kehhale, Ömer Rıza. (1957). *Mu'cemü'l-Müellifin Teracimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*. Lübnan: Mektebetü'l-Müsenna.

- Kemel Paşazade, Şemseddin Ahmed b. Süleyman. (1316/1898). *Şerhu Hadisi Erbein*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Kenani, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Irak. (1981). *Tenzihü's-Şeria*, (Thk. Abdulvehhab Abdullatif). (2. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kettani, Abdulhay b. Abdülkebir. (1982). *Fehresü'l-Feharis ve'l-Esbat ve Mucemü'l-Meacim ve'l-Meşihat vel'Müselselat*, (Nşr. İhsan Abbas). (2. b.). Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslami.
- Kettani, Ebu Abdillan Muhammed b. Cafer b. İdris el-Haseni el-Fasi. (2002). *Risaletü'l-Müselselat*, (*Mecmuu Müselselat fi'l-Hadis*). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- _____ (ty.). *Nazmu'l-Mütenasir mine'l-Hadisi'l-Mütevahir*. (2. b.). Kahire: Daru'l-Kütübü's-Selefiyye.
- Kılıç, M. E. (1999). "*İbnü'l-Arabi*" (Cilt 20). İstanbul: DİA.
- Koçyiğit, T. (1977). *Hadis Tarihi*. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- _____ (1988). "*el-Müntahab, Abd b. Humeyd ve Müsnedi*" (Cilt 1). İstanbul: DİA.
- Kuzai, Ebu Abdillan Muhammed b. Selame. (1985). *Müsnedü's-Şihab*, (Thk. Hamdi Abülmecid es-Selefi). (1. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- Küçük, R. (1988). "*Abdullah b. Mübarek*" (Cilt 1). İstanbul: DİA.
- Malik b. Enes. (1985). *Muvatta bi Rivayeti Yahya b. Yahya el-Leysi*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki). (2. b.). Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabiy.
- _____ (1997). *Muvatta bi Rivayeti Yahya b. Yahya el-Leysi*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf). (2. b.). Beyrut: Daru'l-Arabi'l-İslami.
- _____ (1994). *Müvattaü'l-İmam Malik bi Rivayeti Muhammed b. Hasen eş-Şeybani*, (Thk. Abdülvahhab Abdullatif). (4. b.). Kahire: Vizaretü'l-Evkaf.
- Mekki, Muhammed Said İbnü's-Şeyh Muhammed Sünbül. (1347). *el-Evail es-Sünbüliyye*. (1. b.). Mısır: Daru'l-Midad.
- Miralay Hüseyin Remzi. (1309). *Tıbbı Nebevi*. İstanbul.

- Mizzi, Ebül-Haccac Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Mizzi. (1983). *Tehzibü'l-Kemal fi Esmâ'ir-Rical*. Beyrut: Müessesetü'r-Risaleti.
- Muallimi, Abdurrahman b. Yahya el-Yemeni. (1378). *el-Envaru'l-Kaşife li Ma fi Kitabı Adva Ale's-Sunne mine'z-Ze'lel ve't-Tadlilî ve'l-Mucazeze*. Beyrut: el-Matbaatü's-Selefiyye ve Mektebetüha, Aleme'l-Kütüb.
- Muhibbiddin et-Taberi, Ebu Cafer Ahmed b. Abdullah b. Muhammed eş-Şafii. (1953). *er-Riyadü'n-Nadire fi'l-Menakibi'l-Aşera*, (Hzl. Muhammed Bedreddin en-Nasani el-Halebi). (1. b.). Kahire: Hüseyniyye.
- Muhyiddin İbn Arabi, Muhammed b. Ali b. Muhammed et-Tai el-Hatimi. (2014). *Mişkatü'l-Envar-Nurlar Menbai*, (Tcm: Vahdettin İnce). İstanbul: Kitsan Yayınevi.
- Muradi, Ebu'l-Fazl Muhammed Halil. (1301). *Silkü'd-Dürer fi A'yanî'l-Karnî's-Sani Aşer*. Bulak
- Mübarekfuri, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahim. (ty.). *Tuhfetu'l-Ahvazi bi-Şarhi Cami'i't-Tirmizi*, (Tsh. Abdurrahman Muhammed Osman). Daru'l-Fikr.
- Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî'l-Arifin b. Nuriddin Ali. (1972). *Feyzü'l-Kadir Şerhu'l-Cami'l-Sağir*. (3. b.). Beyrut: Daru'l-Marife.
- Münavi, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî'l-Arifin b. Nuriddin Ali el-Haddadi el-Kahiri. (ty.). *el-İthafatü's-Seniyye bi'l-Ehadisü'l-Kudsiyye*. Daru'l-Marife.
- Münziri, Ebu Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdülkavi. (1424). *et-Terğib ve't-Terhib*, (Tlk. Muhammed Nasıruddin el-Elbani). (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Mearif.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri. (1991). *el-Camiu's-Sahih*, (Thk. Muhammed Fuad Abdülbaki). (1. b.). Lübnan: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye.
- Müttaki el-Hindi, Alaeddin Ali b. Hüsamiddin. (1985). *Kenzü'l-Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Efal*. (5. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- Nesai, Ahmed b. Şuayb. (1985). *Amelü'l-Leyl ve'n-Nehar*, (Thk. Faruk Hamede). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

- _____ (2001). *es-Sünenü'l-Kübra*, (Thk. Hasen Abdülmünim Şelbi). (1. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.
- _____ (2012). *Kitabü'l-Mücteba el-Ma'rufü bi's-Süneni's-Suğra*, (Thk. ve Dirase. Merkezü'l-Bühusi ve Takniyeti'l-Ma'lumat). Daru't-Te'sıl.
- Nesevi, Ebü'l-Abbas el-Hasen b. Süfyan. (1414). *el-Erbeune Hadisen*, (Thk. Muhammed b. Nasır el-Acemi). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Beşair.
- Nevevi, Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya b. Şeref. (1984). *Şehu Metni'l-Erbein en-Neveviyye*. (4. b.). Beyrut: el-Mektyebetü'l-İslami.
- _____ (ty.). *et-Terhis bi'l-Kıyam Zevi'l-Fadli ve'l-Meziyyeti min Ehli'l-İslam*. Mısır: Matbaatü'l-Meahid.
- Nureddin İtr. (1979). *Menhecü'n-Nakd fi Uhumi'l-Hadis*. (2. b.). Dimaşk: Daru'l-Fikr.
- Özafşar, E. (2013). "*Zühd ve Rekaik*" (Cilt 44). İstanbul: DİA.
- _____ (ty.). *Osmanlı Eğitim, Kültür ve Sanat Hayatında Hadis*.
- Özaydın, A. (2011). "*Tarihu Medineti Dimaşk*" (Cilt 40). İstanbul: DİA.
- Özel, A. (2003). "*Malik b. Enes*" (Cilt 27). Ankara: DİA.
- Özkan, Ö. (2010). "*Süyuti*" (Cilt 38). İstanbul: DİA.
- Özkan, H. (2011). "*Tayalisi*" (Cilt 40). İstanbul: DİA.
- Polat, S. (2002). "*Kecci*" (Cilt 25). Ankara: DİA.
- Racihi, Abdulaziz Abdullah. (2013). *Minhatü'l-Meliki'l-Celil Şerhi Sahihi'l-Buhari*. (1 b.). Riyad: Daru't-Tevhid.
- Rafii, Ebü'l-Kasım Abdülkerim b. Muhammed b. Abdilkerîm. (2007). *Şerhu Müsnedi's-Şafii*, (Thk. Ebu Bekr Vail Muhammed Bekr Zehran). (1. b.). Katar: Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye.
- _____ (ty.). *et-Tedvin fi Ahbari Kazvin*.

- Ragıb İsfahani. (ty.). *Müfredatü Eلفaz-il Kur'an*, (Thk. Safvan Ahmed Davudi). (1. b.). Beyrut: Daru's-Şamiye.
- Rebi b. Habib b. Amr el-Ezdi Buhari el-Basri. (2003). *Müsned (Kitabü't-Tertib fi's-Sahih min Hadisi'r-Rasul*, (Thk. Şeyh Nureddin Abdullah b. Humeyd es-Salimi). (1. b.). Uman: Mektebetü Mekat.
- Rudani, Muhammed b. Süleyman. (1988). *Sılatü'l-Halef bi Mevsuli's-Selef*, (Thk. Muhammed Hacci). (1. b.). Beyrut: Darü'l-Garbi'l-İslami.
- Ruyani, Ebu Bekr Muhammed b. Harun. (1995). *Müsnedü'r-Ruyani*, (Thk. Eymen Ali Ebu Yemani). (1. b.). Kahire: Müessesetü Kurtuba.
- Said b. Mansur. (1993). *Sünen*, (Thk. Sad b. Abdullah b. Abdulaziz Ali Humeyyid). (1. b.). Riyad: Daru's-Sumayi.
- Saydavi, Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. Cümeý'. (1985). *Mu'cemü's-Şüyuh*, (Thk. Ömer Abdüsselam Tedmüri). (1. b.). Beyrut: , Müessesetü'r-Risale,.
- Sebabiti, Ebu Abdirrahman İsamüddin. (ty.). *Camiu'l-Ehadisi'l-Kudsiyye*. Kahire: Daru İhyai't-Turas.
- Sehavi, Hafız Şemseddin Ebu'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahman. (1426). *Fethu'l-Muğis bi Şerhi Elfieti'l-Hadis*, (Thk. Abdülkerim b. Abdullah b. Abdurrahman el-Hudayr vd.). (1. b.). Riyad: Mektebetü Dari'l-Minhac.
- Sehmi, Ebü'l-Kasım Hamza b. Yusuf b. İbrahim el-Cürcani. (1987). *Tarihu Cürcan*. (4. b.). Beyrut: Alemü'l-Kütüb.
- _____ (1984). *Süalatü Hamza b. Yusuf es-Sehmi li'd-Darekutni ve Ğayrihi mine'l Meşayih fi'l Cerh ve't Ta'dil*, (Thk. Abdullah b. Abdülkadir). Riyad: Mektebeyü'l-Mearif.
- Serakusti, Ebu Muhammed Kasım b. Sabit. (2001). *ed-Delail fi Garibi'l-Hadis*, (Thk. Muhammed b. Abdullah el-Kannas). (1. b.). Riyad: Mektebetü'l-Akiban.
- Serrac, Muhammed b. İshak b. İbrahim es-Sakafi en-Neysaburi el-Horasani. (2002). *Müsned*, (Thk. İrşadü'l-Hak el-Eseri). (1. b.). Pakistan: İdaretü'l-Ulumi'l-Eseriyye.
- _____ (2004). *Müsned*, (Thk. Ebu Abdilllah Hüseyin b. Ukaşe b. Ramazan). (1. b.). Kahire: el-Farukul-Hadisiyye.

- Sem'ani, Ebu Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur et-Temimi. (1988). *Ensab*, (Tkdm. Abdullah Ömer el-Barudi). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Cinan.
- Silefi, Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed. (1993). *Mu'cemü's-Sefer*, (Thk. Abdullah Ömer el-Barudi). Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Sönmez, M. A. (1999). "*İbn Hibban ve el-Müsnedü's-Sahih*" (Cilt 20). İstanbul: DİA.
- Sönmez, M. A. (2006). "*el-Müsnedü's-Sahih*" (Cilt 32). İstanbul: DİA.
- Sübki, Mahmut Muhammed Hattab. (1394). *el-Menhelü'l-Azbü'l-Mevrud Şerhu Sünen'il-İmam Ebi Davud*. Beyrut: Müessesetü't-Tarihi'l-Arabiy.
- Süyuti, el-Hafız Celaleddin Ebu Abdurrahman b. Ebi Bekr. (2002). *Ciyadü'l-Müselat*, (Tkdm. eş-Şeyh Muhammed Avvame, Thk. Muhammed Mekki). (1. b.). Beyrut: Daru Nuri'l-Mektebat/Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.
- _____ (1986). *el-Erec fi'l-Ferec*, (Thk. Ebu Hacir Muhammed es-Said b. Besyuni Za'lul). (1. b.). Kahire: Mektebetü's-Sekafe ve'd-Diniyye.
- _____ (1995). *Enmuzecü'l-Lebib fi Hasaisi'l-Habib*. (1. b.).
- _____ (ty.). *el-Hasaisu'l-Kübra*, (Muhammed Halil el-Hiras). Daru'l-Kütübi'l-Hadisiyye.
- _____ (1983). *el-Havi li'-Fetava*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şafii, Ebu Abdillan Muhammed b. İdris. (1327). *Müsned*. (1. b.). Hind: Şirket-i Matbuati'l-İlmiyye.
- _____ (1416). *Ümm*. (1. b.). Kahire: Beytü'l-Efkari'd-Devliyye.
- Şami, Ebu Abdillan Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf es-Salihi. (1997). *Sübülü'r-Raşad ve'l-Hüda fi Sireti Hayri'l-İbad*, (Thk. Mustafa Abdülvahid). Kahire: Cumhuriyye Mısır el-Arabiyye Vizaretü'l-Evkaf.
- Şarani, Ebü'l-Mevahib Abdülvahhab b. Ahmed eş-Şafii el-Mısri. (1998). *el-Mizanü'l-Hadriyye*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şeceri, Hibetüllan b. Ali b. Muhammed b. Hamza el-Haseni el-Alevi. (1992). *Emali*, (Thk. Mahmud Muhammed et-Tanahi). (1. b.). Kahire: Mektebetü'l-Hancı.

Şeyh Ahmed b. Muhammed Serdar. (1995). *Erbeune Hadisen Nebeviyyen bi Esanidiha min Erbeine Kitaben*. (1. b.). Halep: Daru'l-Kalemi'l-Arabiyyi.

Şeyh Zekeriyya Umeyr. (1997). *el-Ehadisü'l-Kudsiyyetü's-Sahihah*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Tabbah, Muhammed Ragıp b. Mahmud b. eş-Şeyh Haşim. (2011). *el-Envaru'l-Celiyye fi Muhtesar Esbat el-Halebiyye*. (1. Baskı b.). Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.

Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed. (1987). *Dua*, (Thk. Muhammed Said b. Muhammed Hasen el-Buhari). (1. b.). Beyrut: Dairu'l-Beşairi'l-İslamiyye.

_____ (1983). *el-Mu'cemü's-Sağir*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

_____ (1995). *el-Mu'cemü'l-Evsat*. Kahire: Daru'l-Harameyn.

_____ (1983). *el-Mu'cemü'l-Kebir*, (Thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi). (1. b.). Kahire: Mektebetü İbn Yeymiye.

Taberi, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir. (ty.). *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an*.

_____ (1968). *Tarihu't-Taberi*, (Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim). (2. b.). Kahire: Daru'l-Mearif.

_____ (1982). *Tehzibü'l-Asar ve Tefsilü's-Sabiti an Rasulillah Sallallahu aleyhi ve Sellem mine'l-Ahbar*, (Ebu Fihri Mahmud Muhammed Şakir). Kahire.

Tahavi, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed. (1998). *Ahkamü'l-Kur'an*. (1. b.). İstanbul: İSAM.

_____ (1994). *Şerhu Meani'l-Asar*, (Thk. Muhammed Zühdi en-Neccar vd.). (1. b.). Beyrut: Alemü'l-Kütüb.

_____ (1994). *Şerhu Müşkili'l-Asar*, (Thk. Şuayb el-Arvaut). (1. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

Tartusi, Ebu Ümeyye Muhammed b. İbrahim. (1987). *Müsnedü Abdullah b. Ömer*, (Thk. Ahmed Ratib Armuş). (5. b.). Beyrut: Daru'n-Nefais.

- Tatlı, Bekir. (T 2005.). *Hadis Tekniği Açısından Cibril Hadisi ve İslam Düşüncesine Yansımaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tayalisi, Ebu Davud Süleyman b. Davud b. el-Carud. (1999). *Müsned*, (Thk. Muhammed b. Abdü'l-Muhsin et-Türki). (1. b.). Daru Hicr.
- Teftazani, Sa'deddin Mesud b. Ömer. (1316). *Şerhu Hadisi'l-Erbein li'n-Nevevi*. İstanbul.
- Telidi, Muhammed b. Abdullah. (1995). *Türasü'l-Meğaribe fi'l-Hadis'n-Nebeviyyi ve Ulumih*. (1. b.). Beyrut: Daru'l-Beşairi'l-İslamiyye.
- Tenuhi, el-Kadi Ebu Ali b. Muhsin b. Ali. (1978). *Kitabu'l-Ferec Bade's Şiddeti*, (Thk. Abbud Salcı). Beyrut: Daru Sadır.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa. (1978). *el-Camiu'l-Sahih ve Hüve Sünenü't Timizi*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir). (2. b.). Mısır: Şirketü ve Matbaatü Mustafa el-Babi el-Halebi.
- _____ (1988). *eş-Şemalü'l-Muhammediyye*, (Thk. İzzet Ubeyd ed-Daas). (3. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-Hadis.
- Tomar, C. (1999). *"İbn Asakir"* (Cilt 19). İstanbul: DİA.
- Topaloğlu, N. (1994). *"Dulabi"* (Cilt 9). İstanbul: DİA.
- Türer, O. (1994). *"Ebu Nuaym el-İsfahani"* (Cilt 10). İstanbul: DİA.
- Uğur, M. (1994). *"Ebu Avane el-İsferayini"* (Cilt 10). İstanbul: DİA.
- Ukayli, Ebu Cafer Muhammed b. Amr b. Musa b. Hammad el-Mekki. (ty.). *ed-Duafai'l-Kebir*, (Thk. Abdülmütî Emin Kal'acı). (1. b.). Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Usfuri, Muhammed b. Ebi Bekr. (1328). *Hadisi Erbein Şerhi*. İstanbul.
- Uzunpostalcı, M. (1994). *"Ebu Hanife"* (Cilt 10). İstanbul: DİA.
- Ünal, İ. H. (1994). *İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*. Ankara.

_____ (ty). İslam Literatüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hamid-i Veli'nin Hadisi Erbein Şerhi. *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39, 136-140.

Ünverdi, Ş. (2009). *Hadis İlmi Açısından Acluni'nin Keşfü'l-Hafa Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.

Veki' b. Cerrah. (1984). *Kitabü'z-Zühd*, (Thk. Abdurrahman Adulcebbar). (1. b.). Medine: Mektebetü'd-Dar.

Yahya b. Main. (1979). *Kitabü't-Tarih*, (Thk. Ahmed Muhammed Nurseyf). (1. b.). Mekketü'l-Mükerreme.

Yardım, A. (1999). "*İbn Ebu Şeybe*" (Cilt 19). İstanbul: DİA.

Yund, K. (1953). Türk Dilinde 40. *Türk Dili*, 2, (23), 749-752.

Yücel, A. (1997). "*Haris b. Ebu Üsame*" (Cilt 16). İstanbul: DİA.

Zehebi, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Usman. (1988). *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, (Thk. Beşşar Avvad Maruf). (1. b.). Beyrut: Müessesetü'r-Risale.

_____ (1963). *Mizanü'l-İtdal fi Nakdi'r-Rical*, (Thk. Ali Muhammed el-Becavi). Beyrut: Daru'l-Marife.

Zirikli, Ebu Gays Muhammed Hayrüddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Faris. (1995). *el-A'lam Kamusu Teracim li Eşheri'r-Rical ve'n-Nisa mine'l-Arab ve'l-Musta'ribin ve'l-Müsteşrikin*. Beyrut: Daru'l-İlmi'l-Melayin.

İNTERNET KAYNAKÇASI

http://library.islamweb.net/hadith/asaneed.php?bk_no=1004&cid=1423&sid=4396
27/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1004&pid=529901
27/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1413&hid=33&pid=
27/08/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=19&pid=2355 17/09/206.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=2028&hid=2&pid=
28/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=340&hid=159&pid=17681
9 27/08/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=365&hid=85&pid=183859
18/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=4205&hid=419&pid=
12/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=477&pid=290685&hid=19
905 19/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=488&pid=296415&hid=2
29/08/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=594 25/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=628&hid=5&pid=
25/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=798&pid=380559&hid=15
053 18/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?indexstartno=0&hflag=1&pid=17
6819&bk_no=340&startno=3 19/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?indexstartno=0&hflag=1&pid=113471&bk_no=184&startno=1 17/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=1&sid=2069&bk_no=1327&cid=1163 23/08/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=2&sid=1336&bk_no=340&cid=3224 27/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=2&sid=4980&bk_no=268&cid=2211 16/10/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=2069&bk_no=184&cid=1616 22/04/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4396&bk_no=51&cid=53918 09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=327&cid=712 11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=4205&cid=63 12/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=133&cid=3065 03/12/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4945&bk_no=121&cid=1065 18/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4967&bk_no=195&cid=622 17/09/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=4980&bk_no=268&cid=2211 12/11/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=558&bk_no=477&cid=3224 27/08/2016.

http://library.islamweb.net/hadith/dyntree1.php?type=3&sid=6077&bk_no=628&cid=8296 26/11/2016.

<http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=2575&sid=4945>
03/12/2016.

<http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=221&sid=4980>
20/08/2016.

<http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=533&sid=4396>
03/12/2016.

<http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=1&cid=2199&sid=4883>
03/12/2016.

<http://library.islamweb.net/hadith/hadithServices.php?type=2&cid=22192&sid=30002>
30/04/2016.

<http://wadod.net/bookshelf/book/1726> 02/02/2017.

<http://makhtota.ksu.edu.sa/makhtota/1926/1#.WBx8VvmLTIW> 04/11/2016.

<http://shamela.ws/browse.php/book-21618#page-91> 25/08/2016.

<http://shamela.ws/browse.php/book-29120#page-3> 08/10/2016.

<http://shamela.ws/browse.php/book-851/page-30> 29/12/2016.

<http://shamela.ws/index.php/book/11479> 25/08/2016.

<http://www.altayli.net/osmanli-egitim-kultur-ve-sanat-hayatinda-hadis.html> 02/12/2016.

<http://www.mktaba.org/vb/showthread.php?p=70794> 30/12/2016.

http://www.refaiya.uni-leipzig.de/receive/RefaiyaBook_islamhs_00004390 13/07/2016.

http://www.refaiya.uni-leipzig.de/receive/RefaiyaBook_islamhs_00004406 13/07/2016.

<http://www.ti-entertainment.com/Hbr-49-Hadis-Kaynaklari-ve-Kritigi---ProfDr-Ahmet-Yucel.html> 30/09/2016.

http://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=26114# 07/12/2016.

[https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:10336319\\$126i](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:10336319$126i) 29/12/2016.

https://library.islamweb.net/hadith/display_hbook.php?bk_no=1080&hid=148&pid=15/10/2016.

https://theses.ju.edu.jo/Original_Abstract/JUA0730233/JUA0730233.pdf 12/07/2016.

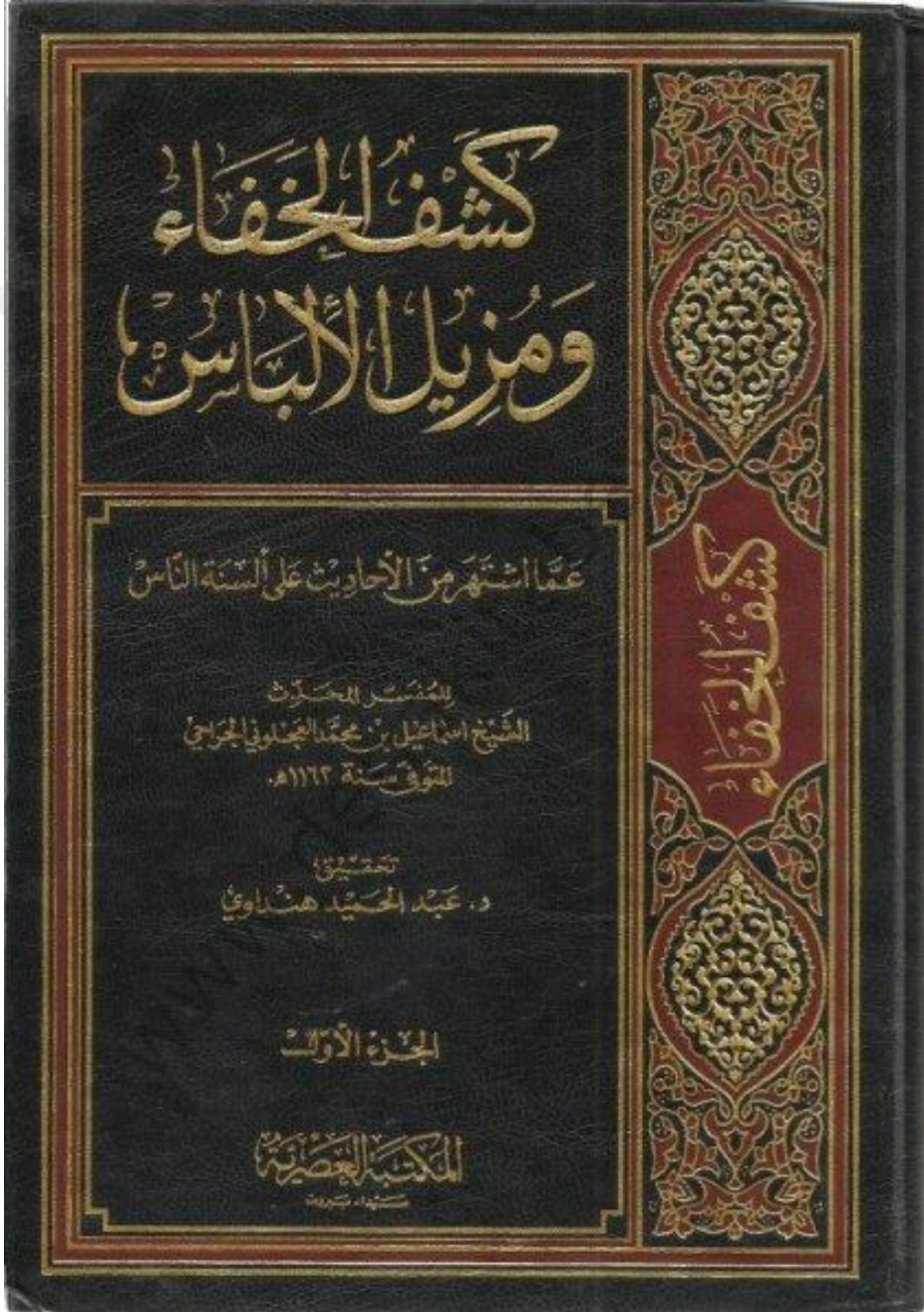

EKLER

Ek 1. Acluni'nin Şam'da Şeyh Arslan Türbesindeki Mezarı

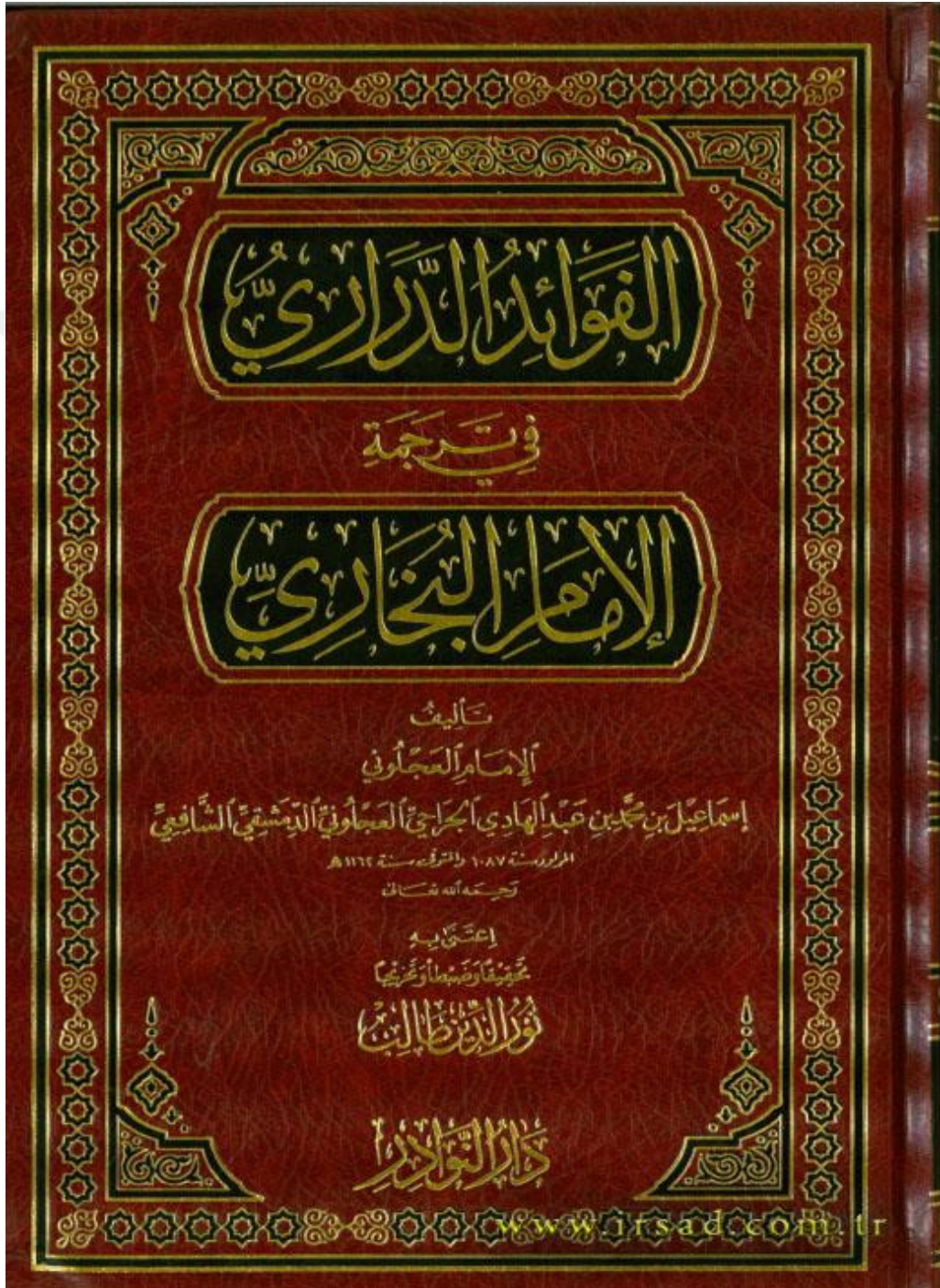

Ek 2. Acluni'nin *Keşfü'l-Hafa ve Müzilü'l-Elbas* isimli eseri

Ek 3. Acluni'nin *el-Fevaidü'd-Derari* isimli eseri

Ek 4. Acluni'nin *el-Fevaidü'l-Muharrara* isimli eseri

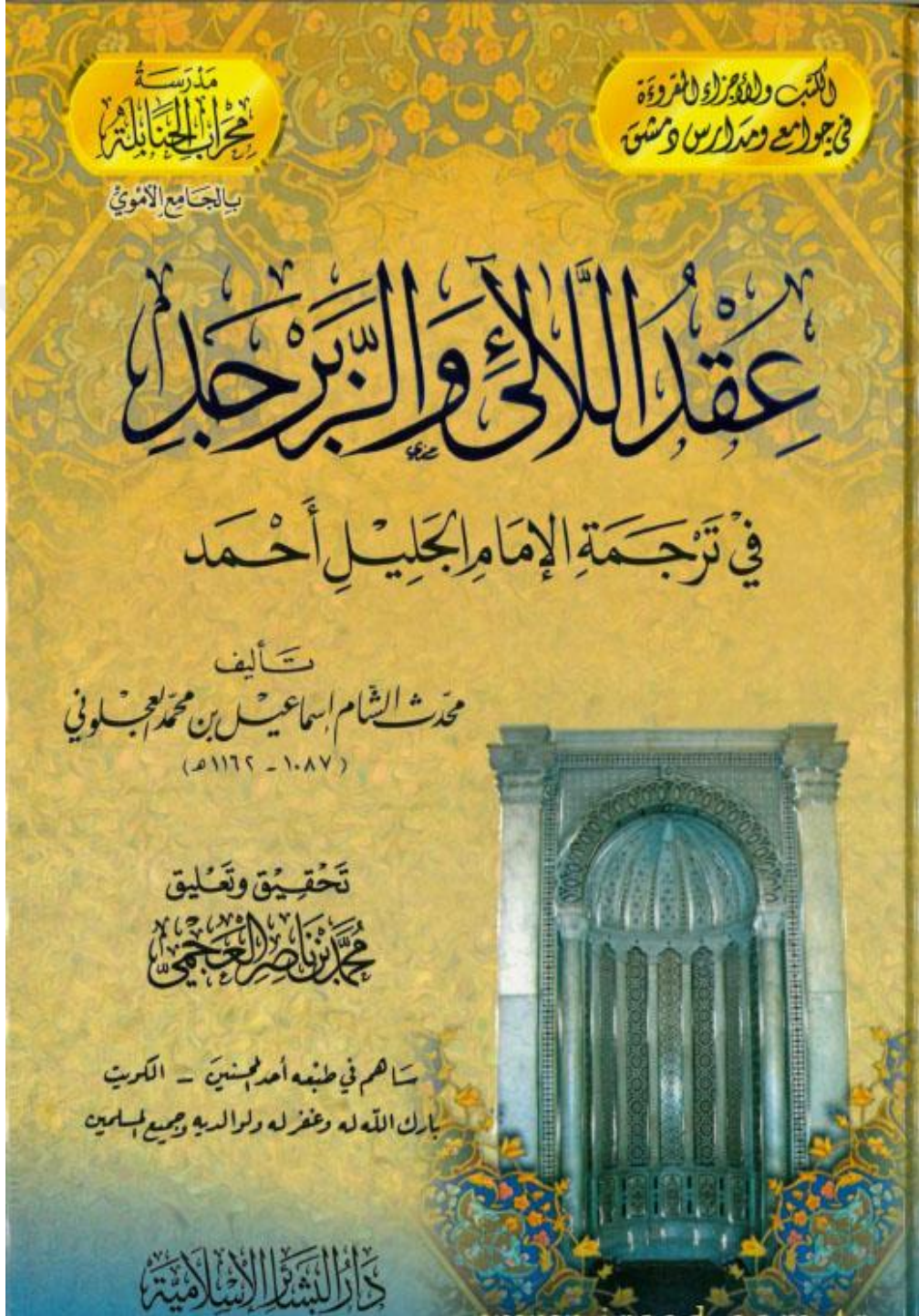

Ek 5. Acluni'nin *el-Kevakibü'l-Münira'l-Müctemia fi Teracimi'l-Eimmeti'l-Erbea* isimli eseri

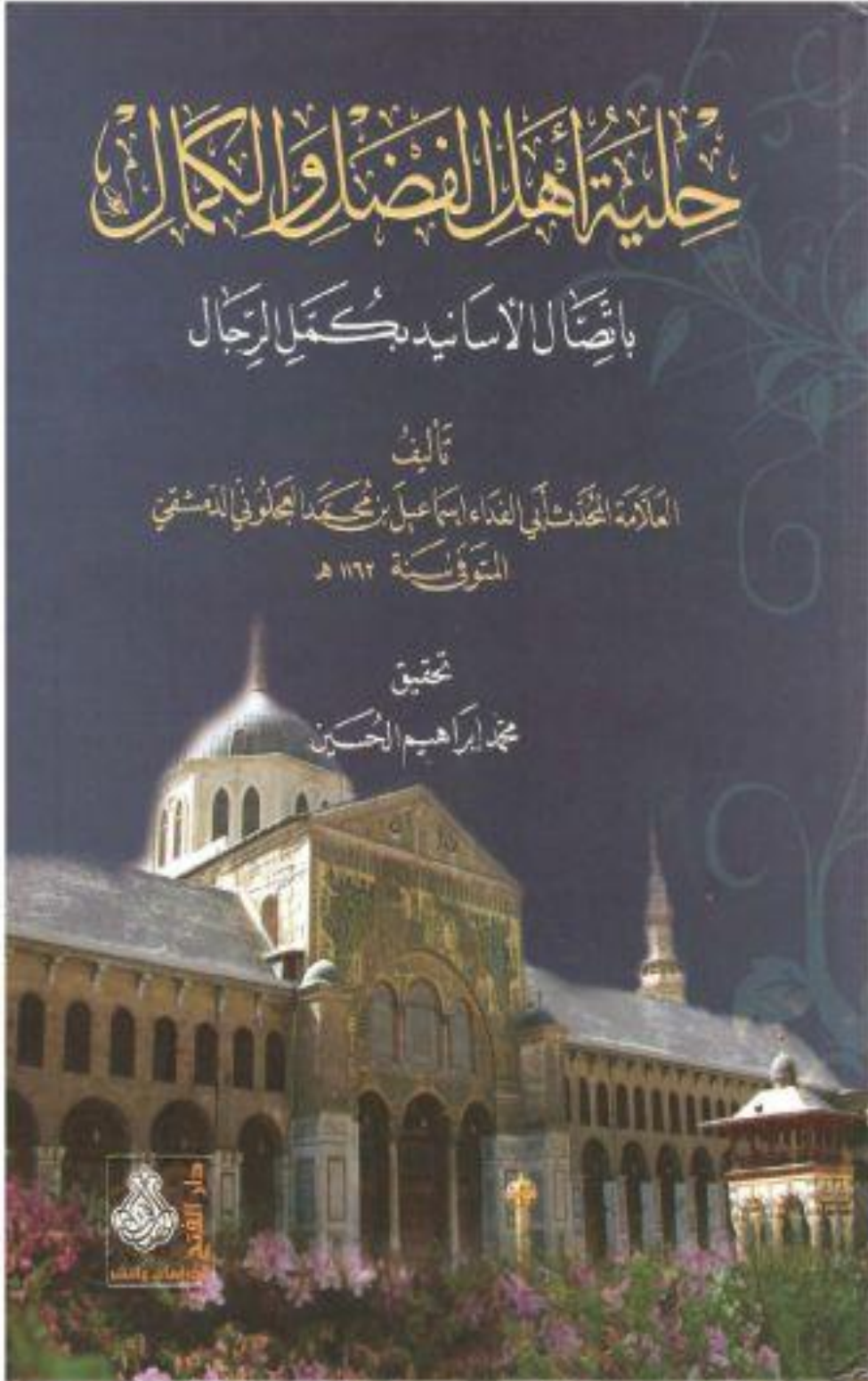

Ek 6. Acluni'nin İkdü'l-Leali ve'z-Zeberced fi Tercemeti'l-İmami-l-Celil Ahmed isimli eseri

Ek 7. Acluni'nin *Hilyetü Ehli'l-Fazli vel'-Kemal bi't-Tisali'l-Esanidi bi Kümmeli'r-Rical* isimli eseri

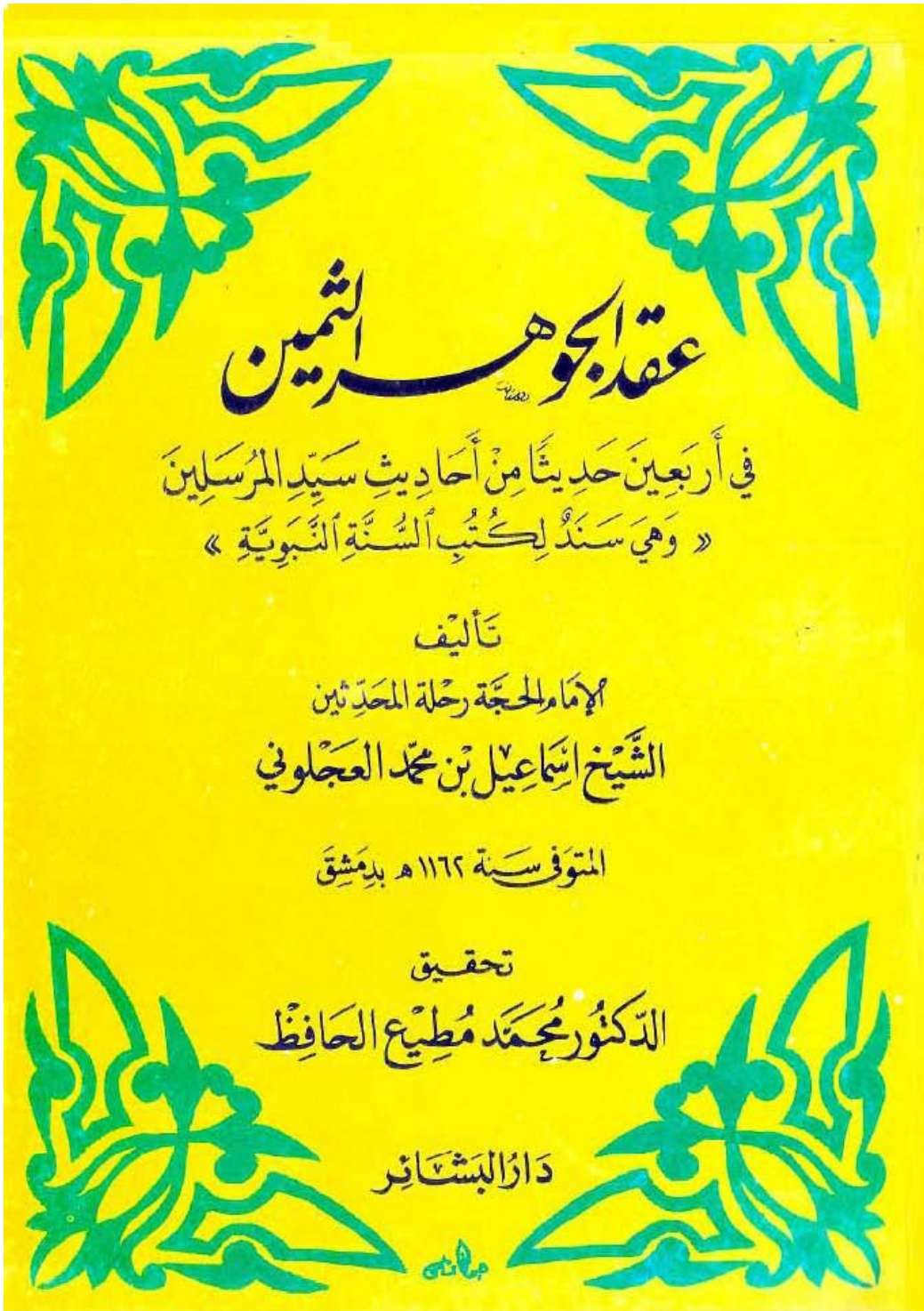

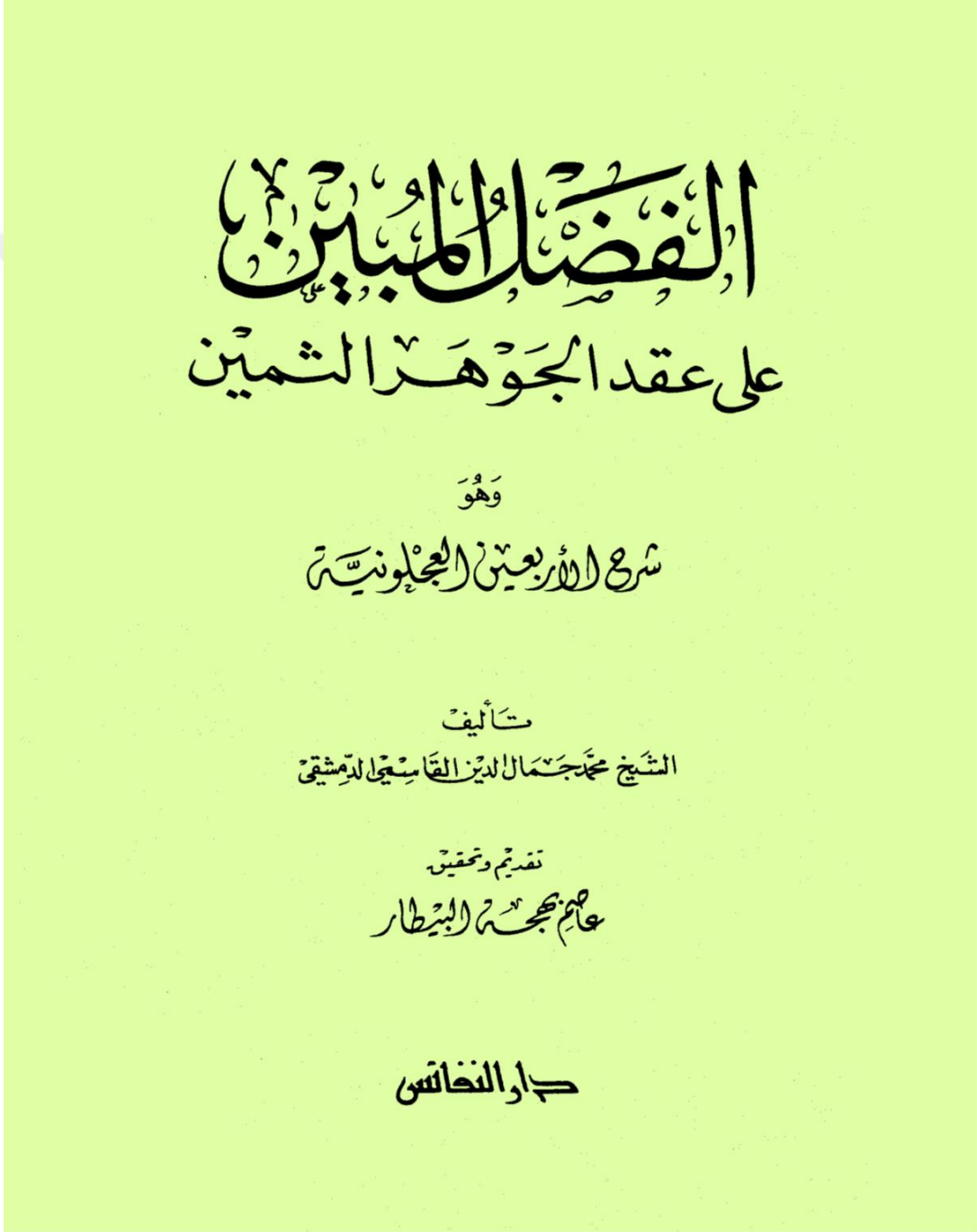
Ek 9. Acluni'nin Ikdü'l-Cevheri's-Semin isimli eserinin İstanbul Baskısı

Ek 10. Acluni'nin *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* isimli eserinin Dimaşk Baskısı

Ek 11. Acluni'nin *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* isimli eserinin *el-Fazlü'l-Mübin ala Ikdi'l-Cevheri's-Semin* şerhi

Ek 12. Acluni'nin *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* isimli eserinin *el-Erbeun el-Acluniyye* ismiyle farklı bir baskısı

الأربعون العجاوئية

المُسَمَّاة

عِقْدُ الْجَوْهَرِ الثَّمِينِ فِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا

مِنْ أَحَادِيثِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ

(ت ١١٦٢ هـ)

لِمُحَدِّثِ الشَّامِ الْعَلَّامَةِ

إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَجَلَوْنِي

وَوَيْلِيِّهِ مُلْحَقَانِ

١- أَسَانِيدُ الْعَجَلَوْنِي لِلْكَتُبِ الْأَرْبَعِينَ

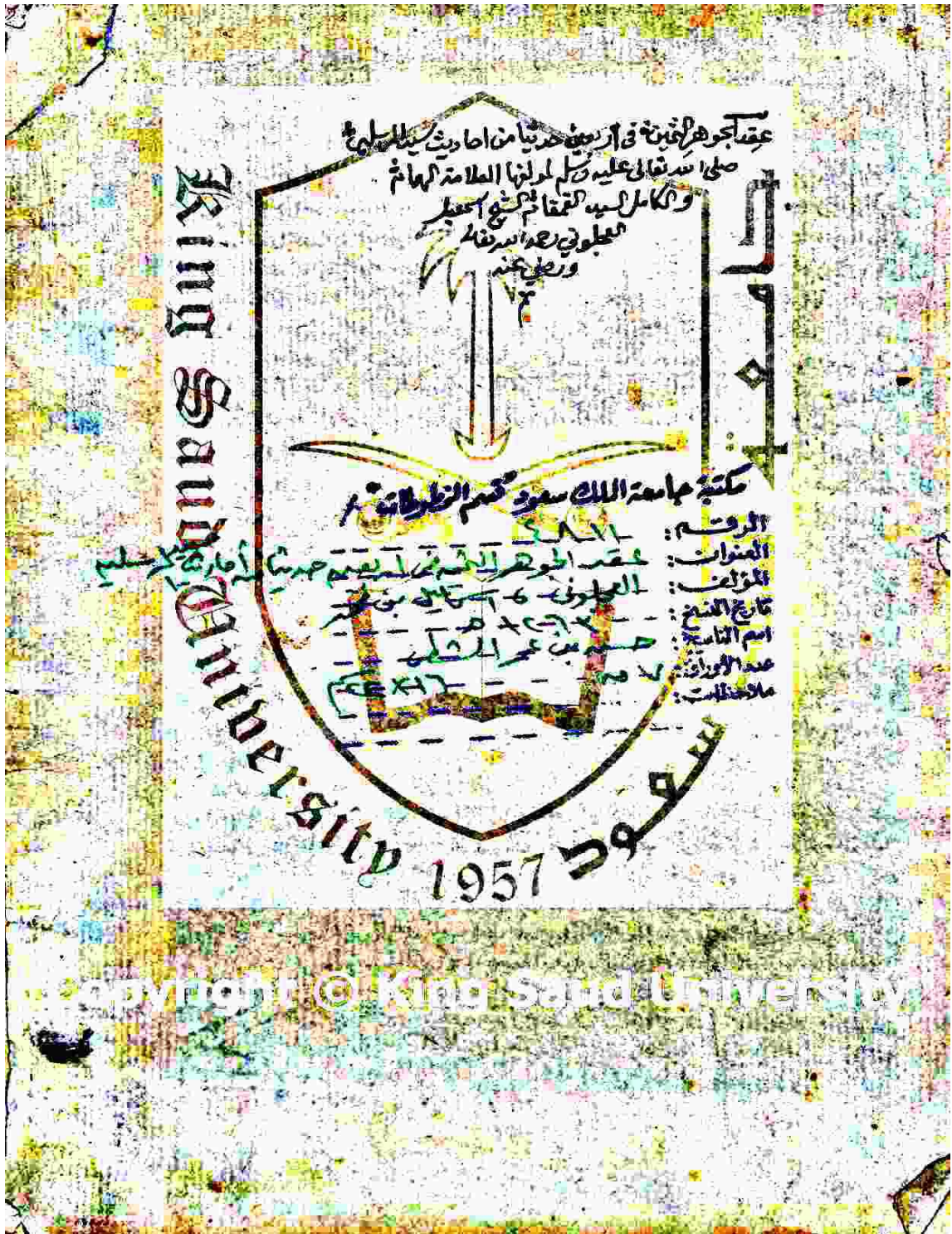
٢- مَجْمُوعُ إِجَازَاتِ الْعَجَلَوْنِيَّةِ بِمُخْطُوطِ كِبَارِ الْعُلَمَاءِ

تَحْقِيقُهُ وَرِوَايَتُهُ

مُحَمَّدَ دَوَائِلَ اسْحَبِيلِي

بِإِذْنِ دَارِ النَّسْرِ الْإِسْلَامِيَّةِ

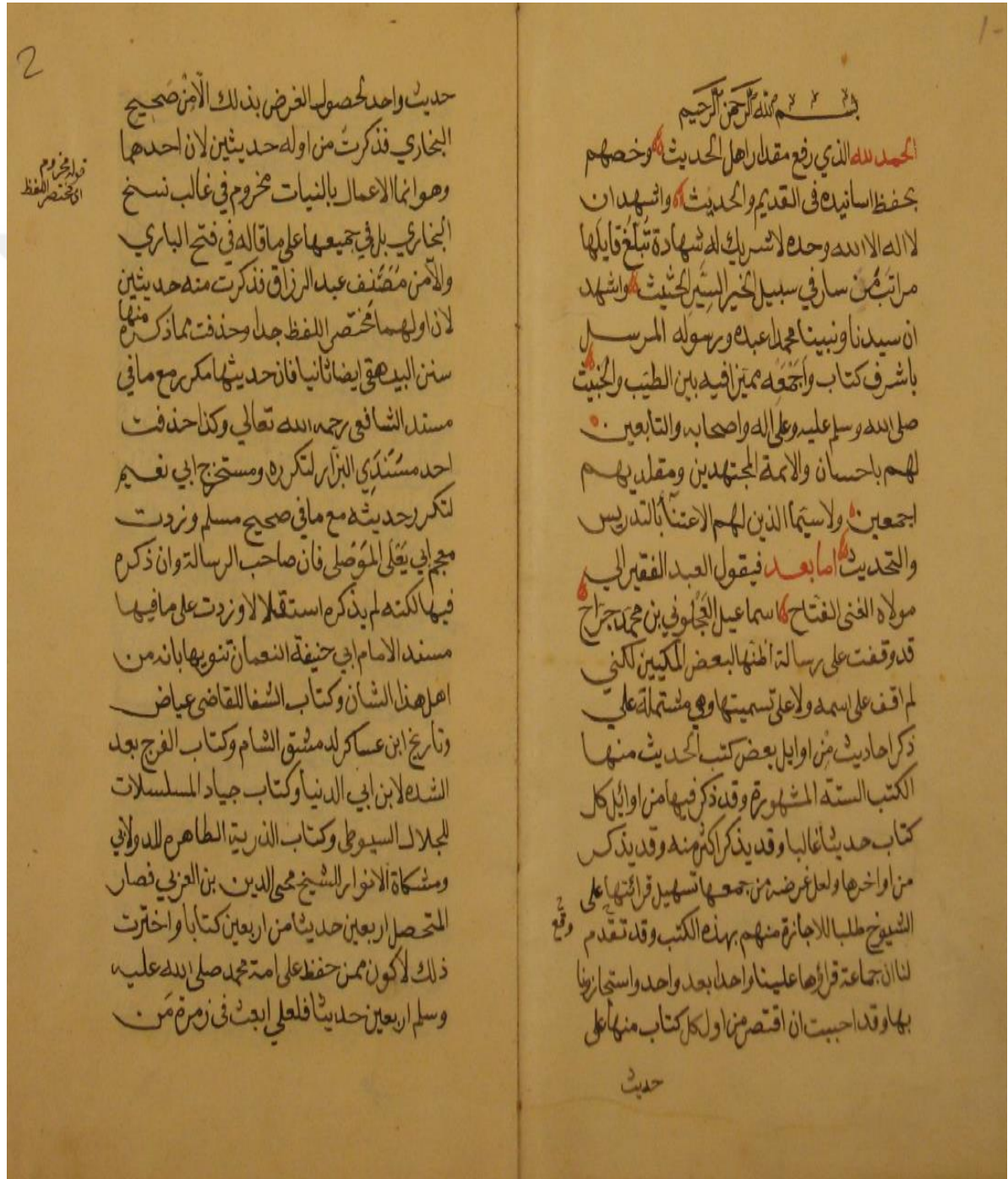
Ek 13a. Acluni'nin *Ikdü'l-Cevheri's-Semin* isimli eserinin Kral Suud Üniversitesi Yazmalar kısmındaki 4811 numaralı nüshanın kapak sureti

Ek 14. Acluni'nin Ikdü'l-Cevheri's-Semin isimli eserinin Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde 1786/1 arşiv numarasıyla kayıtlı eserin ilk sayfası

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hüseyin SICAK

Doğum Yeri ve Yılı : Devrekâni, 1965

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce, Arapça

E-posta : h.sicak37@gmail.com

Eğitim Durumu+

Lise : Kastamonu İmam Hatip Lisesi

Lisans : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mesleki Deneyim

İş Yeri : MEB, Meslek Dersleri Öğretmeni, 1991-.....

Kastamonu Anadolu İmam Hatip Lisesi/Kastamonu